

AVRAM IANCU, DE 30 DE ANI ÎN INIMA CLUJULUI

Tiberiu GROZA

Ne pregătim să sărbătorim anul viitor 200 de ani de la nașterea eroului național Avram Iancu. Este momentul potrivit să analizăm ce a făcut posteritatea pentru marele erou, cum i-a cinstit faptele de arme, personalitatea, jertfa sa pentru binele neamului românesc, pentru libertatea, demnitatea și fericirea românilor.

În calitate de președinte al Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu” din România, mă încumet să ofer următorul răspuns: dacă în timpul vieții sale contemporaneitatea l-a iubit, admirat, găzduit și cântat, luptând și murind alături de el, pentru a-i îndeplini visurile de libertate și dorința de fericire pentru neamul său, posteritatea nu s-a lăsat mai prejos și, admirându-l și cinstindu-l mereu, așa cum se cuvine, i-a urmat exemplul și i-a împlinit dorințele și aspirațiile eroului. La mai puțin de 50 de ani de la trecerea în eternitate, neamul său

de moți își câștiga libertatea, demnitatea și unitatea prin înfrângerea și desființarea imperiului austro-ungar, răzbunând umilințele îndurate de erou din partea împăratului Franz Joseph.

Ce mai frumoasă cinstire putea fi adusă eroului Avram Iancu și înaintașilor lui, Horea, Cloșca și Crișan, decât înfăptuirea Marii Uniri de la 1918, a tuturor provinciilor românești în România Mare? Ce mai frumoasă recunoștință putea fi adusă eroului decât împlinirea idealului său arzător de dreptate, libertate și demnitate a românilor transilvăneni? Nu cred că poate exista o altă recunoștință mai frumoasă!

Și nu numai atât. De-a lungul celor 105 ani trecuți de la împlinirea idealurilor lui Avram Iancu, prin înfăptuirea Marii Uniri, posteritatea i-a cinstit cum se cuvine faptele și i-a împlinit testamentul. Românii transilvăneni au „**facultăți de drepturi**” în marile orașe ale Transilvaniei: la Alba Iulia, Sibiu, Cluj-Napoca, Târgu-Mureș, Oradea, Timișoara și Arad, așa cum și-a dorit testatar eroul. Fiii moșilor, nepoții lăncului se școlesc în cele mai prestigioase universități din Europa, neamul său făcând astăzi parte din cea mai prosperă uniune economică mondială.

S-au înființat chiar universități ce-i poartă numele, regimente, batalioane, școli, licee, fundații și asociații. S-au ridicat numeroase statui în cinstea sa, în vechile orașe în care, mai demult, românii nu aveau voie să intre sau să locuiască, orașe în care eroul național Avram Iancu și-a făcut studiile, a înflăcărat oastea țărănească, și-a dus bătlăile, a trecut și poposit în drumurile sale către Viena. Poate nicio altă personalitate românească nu are mai multe statui ridicate decât Avram Iancu. Ca semn al prețuirii ce i se poartă, i s-au ridicat statui și în localități unde eroul nu a fost niciodată, precum Carei sau București. Bustul său este la mare cinste în Parlamentul României, în Casa Poporului.

În cinstea eroului se desfășoară mari serbări populare la Țebea și la „Crucea lăncului”, la Mărișel. Localitatea natală, Vidra de Sus, îi poartă în cinste numele. Casa părintească a eroului a devenit casă memorială, muzeu și loc de pelerinaj. S-au editat două ample monografii dedicate lui Avram Iancu și zeci de cărți, piese de teatru, cântece și poezii.

În centrul orașului ce găzduia cândva Dieta Transilvaniei, cea care refuza să acorde drepturi naționale românilor transilvăneni, are înălțată cea mai măreață statuie, în piața ce-i poartă numele, statuie ridicată de Societatea Cultural-Patriotică „Avram Iancu”, acum 30 de ani. Este cea mai importantă realizare a Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu” din România și suntem foarte mândri de aceasta. La statuia sa, înălțată precum Columna lui Traian la Roma, a lui Columb la Barcelona sau cea a amiralului Nelson la Londra, se desfășoară în fiecare an festivalul național „Colind lăncului”, manifestările de Ziua Națională a României, Ziua Culturii Naționale, „Ziua Tricolorului” și focurile de artificii de Ziua Unirii.

Aeroportul internațional Cluj-Napoca îi poartă numele și-l face cunoscut în toată lumea. De anul trecut aeroportul clujean îi găzduiește un bust ridicat prin vrednicia altor patrioți clujeni.

Astăzi, odată cu aniversarea a 30 de ani de la ridicarea măreței statuii a eroului în inima Clujului, primăria și clujenii se pregătesc de alte fapte de cinstire a marelui erou în anul sărbătoririi Bicentenarului nașterii sale. Piața Avram Iancu va fi modernizată, iar clădirea în care a locuit Avram Iancu pe perioada studiilor va fi restaurată și transformată în centru cultural.

Sperăm că odată cu modernizarea pieței se va reuși și finalizarea grupului statuar și consacrarea acestuia ca un monument al concilierii între cele două comunități locale, iar adresarea eroului către revoluționarii maghiari cu cuvintele „**Libertate, egalitate, frățietate. Fraților maghiari!**” trebuie să-și găsească locul pe soclul grupului statuar, conform intenției artistului Ilie Berindei, creatorul monumentului. Cuvintele acestea sintetizează gândurile și sentimentele eroului formulate în ceea ce ar trebui să fie cea mai celebră scrisoare a sa, păstrată în arhive, scrisoare ce a fost redactată în 15 iulie 1849, la sfârșitul mișcărilor revoluționare din Transilvania. În cuprinsul ei se regăsesc, ca și concluzie, cuvintele: „**de credeți în cer un Dumnezeu și pe pământ o patrie, luați alte mijloace de a trata cu noi, convinge-veți deplin că între noi și voi armele niciodată nu pot hotări!**”

Este și convingerea membrilor Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu” din România și de aceea dorim aceste cuvinte inscripționate pe monument. Iar faptele noastre viitoare, ale tuturor, dorim să împlinească și această dorință a marelui erou de a trăi în frățietate, respect și pace, sărbătorind împreună și Ziua Națională a României.

Trăiască duhul lui Avram Iancu! La mulți ani, România!

1 Decembrie 2023

MARȘUL RECUNOȘȚINȚEI

Inaugurat în anul sărbătoririi Centenarului Marii Uniri, Marșul Recunoștinței, inițiat și organizat de Societatea Cultural-Patriotică Avram Iancu din România, a ajuns în acest an la cea de a șasea ediție.

Din 2018, în fiecare an, Societatea Cultural-Patriotică AVRAM IANCU din România, organizează în data de 30 Noiembrie, ziua Sfântului Andrei, patronul spiritual al României, manifestarea omagială **“Marșul recunoștinței”** dedicată omagierii personalităților care au contribuit la realizarea Marii Uniri, personalități care au monumente ridicate în municipiul Cluj Napoca. Cu această ocazie Societatea Avram Iancu împreună cu asociațiile culturale, reprezentanți ai școlilor și liceelor din Cluj Napoca și reprezentanții instituțiilor clujene depun coroane de flori la monumentele unor personalități ale istoriei românilor care au contribuit prin lupta lor la făurirea Marii Uniri de la 1918. Manifestarea constând în paradă și depuneri de coroane la monumentele și statuile personalităților **Mihai Viteazul, Alexandru Ioan Cuza, Mitropolit Nicolae Ivan, Avram Iancu, Alexandru Vaida-Voievod, Iuliu Maniu-Andrei Mureșanu Școala Ardeleană, Monumentul Memorandiștilor și Cardinal Iuliu Hosu** a debutat ca de obicei, în Piața Mihai Viteazul, la statuia primului întregitor de neam, la ora 12.

În sunetul cântecelor patriotice și al Imnului Eroilor au parcurs traseul marșului reprezentanți ai Societății Cultural-Patriotice Avram Iancu veniți din filialele București, Turda, Mihai Viteazu, Florești, comuna Horea, Aiud, Dej, Oradea și Cluj Napoca, reprezentanți ai asociațiilor culturale „Virtus Romana Rediviva”, Asociației „Dragoș-Vodă”, Asociațiunii Astra-Despărțământul Cluj, Inspectoratului Școlar Cluj, reprezentat de inspector Cristian Potoră alături de reprezentanții Liceului cu Program Sportiv, Colegiului Tehnic „Ana Aslan”, Colegiului Tehnic Napoca, Colegiului Național „Emil Racoviță” și Liceului Teoretic „Eugen Pora”. Ca în fiecare an au participat ansamblurile folclorice Rapsodia Someșană a CTP și Cununa Apusenilor din Gilău. Spre cinstea lor, nu au lipsit de la Marșul Recunoștinței reprezentanții Consiliului Județean Cluj și nici cei ai Primăriei Cluj Napoca, însoțiți de reprezentanții partidelor PSD și PNL și cei ai Jandarmeriei Cluj.

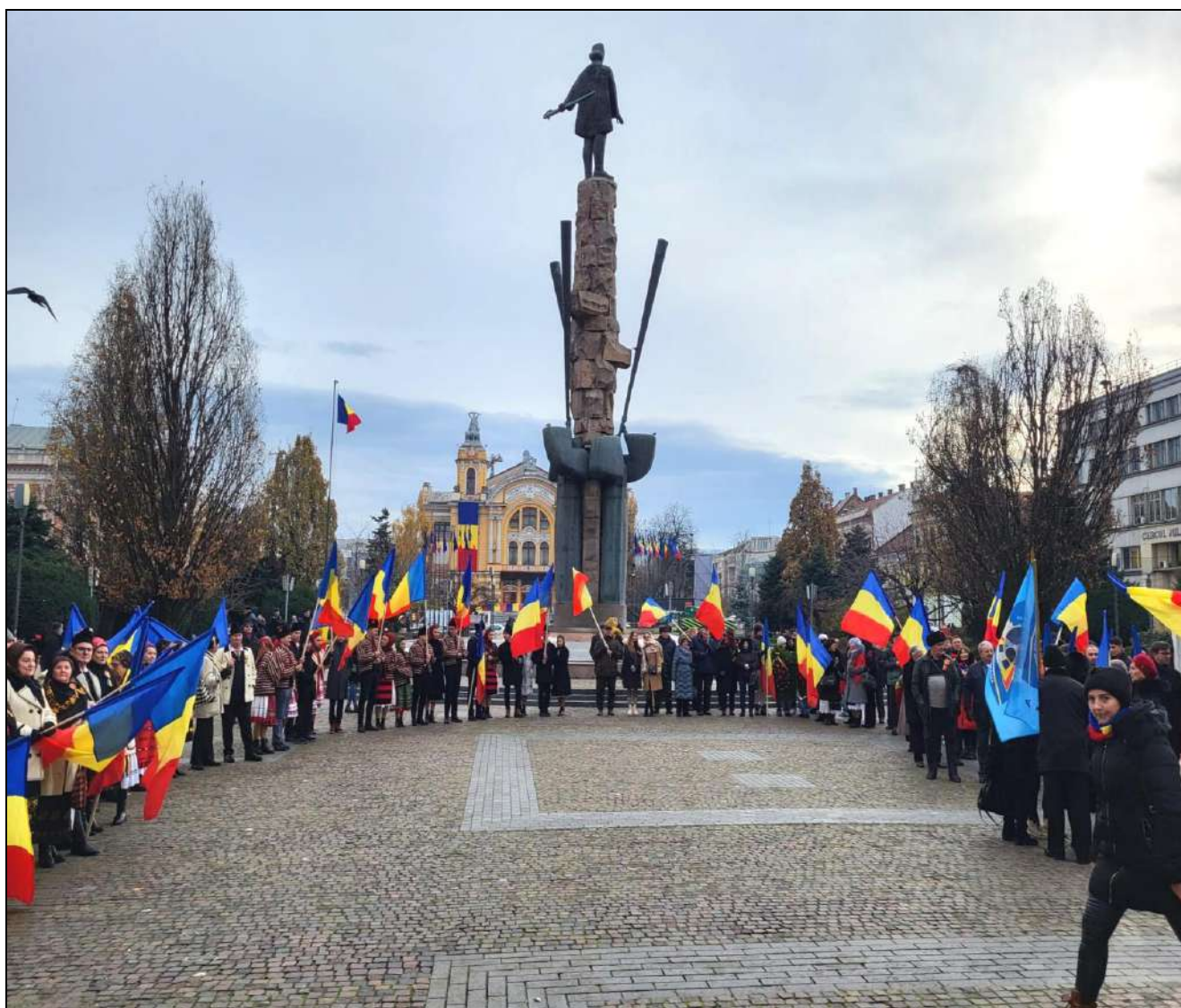
La statuile mitropolitului Nicolae Ivan și a lui Avram Iancu, de pe treptele catedralei, mitropolitul Andrei a binecuvântat participanții la marș și a evocat personalitatea eroului Național Avram Iancu.

Marșul Recunoștinței s-a desfășurat în cadrul proiectului multianual **“Moșii – făuritori de istorie națională”** proiect cofinanțat de Primăria și Consiliul Local al Municipiului Cluj Napoca.

Imagini de la Marșul Recunoștinței, 2023

SECVENȚE DIN ISTORIA STATUII LUI AVRAM IANCU

Constantin SICOE

În prima jumătate a lunii martie 1992 când mă pregăteam pentru o vizita importantă la niște prieteni buni, în Elveția, l-am întâlnit în centrul Clujului pe consăteanul meu Ioan Teodor Stan, care mi-a spus că în 4 aprilie se va organiza o Mare adunare a moșilor la Casa Universitarilor.

I-am spus că regret că nu voi putea participa deoarece voi fi în Elveția în acea perioadă. Înainte de plecarea în Elveția am făcut o vizita unor rude din Câmpeni. Cu aceasta ocazie l-am întâlnit pe profesorul de sport Mihai Berindei, veche cunoștință și prieten de la concursurile de schi de la Băișoara și Arieșeni (Cupa Elmont 1-4 aprilie 1989), unde cu o echipă din zonă ne-a asigurat arbitrajul. Aflând că merg în Elveția la Lausanne mi-a spus că are un frate acolo, mi-a dat adresa și un mic pachet. Ajuns la Lausanne, la un moment dat am arătat prietenilor mei adresa lui Ilie Berindei și au fost de acord să-l sune pentru o întâlnire. Întâlnirea a avut loc la Versoix, locul unde Berindei avea atelierul de sculptură. Așa că spre sfârșitul lunii aprilie într-o zi de duminică am mers la Versoix și așa l-am cunoscut pe Ilie Berindei. Am stat cam o jumătate de zi împreună. Ne-a arătat atelierul propriu, precum și două lucrări de sculptură amplasate în piața orașului Versoix, apoi am trecut pe strada unde avea reședința regele Mihai. Tocmai în acea zi regele, încerca să intre în România, dar i s-a refuzat acest lucru de administrația de la nivel central al acelei perioade.

Cu profesorul și prietenul meu Mircea Crivii în fața monumentului „Reacție la spațiul sonor” a lui Ilie Berindei, din piața orașului Versoix

Cu această ocazie, sculptorul Ilie Berindei ne-a arătat câteva schițe de noi lucrări și un fel de monografie a oamenilor de seamă din diasporă. Răsfoind-o am rămas impresionat de numărul mare de oameni de cultură cuprinși în acea monografie și m-am exprimat că e o mare pierdere că ei nu sunt cunoscuți și promovați și în țară. Gazda noastră constată cu amărăciune că încercările lui de a participa la concursuri de creație în România au fost și sunt obstrucționate în diverse moduri, anunțuri târzii sau incomplete. I-am promis că dacă voi afla de astfel de concursuri, îi voi anunța. Am stat în Elveția 6 săptămâni și am încercat să cunosc și să înțeleg câte ceva din societatea elvețiană. Am vizitat mulți români care pleaseră din țară înainte de 1989 și dacă aș fi avut talentul, aș fi scris o carte cu titlul „N-am văzut transfugi fericiți”. Cât privește viața cotidiană, erau foarte multe de văzut, ordine, curățenie. Sintetizând cele văzute, am ajuns la concluzia că o țară este frumoasă dacă locuitorii ei își fac frumoasă reședința și locul de muncă. În comparație cu noi, elvețianul nu are „spatele casei”, pentru că este la fel ca „fațada”. Prietenii mei nu erau foarte religioși și în țară nu i-am auzit vorbind despre sărbătoarea Paștilor. În schimb, în Elveția am mers circa 50 km la o biserică ortodoxă rusă pentru Slujba de Înviere.

M-am reîntors în țară după 6 săptămâni, în prima decadă a lunii mai. Aici am aflat de constituirea la 4 aprilie a Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu”. Am fost invitat la ședința de constituire a filialei Cluj Napoca pe 13 mai 1992 la Casa de Cultură a studenților. La data convocării s-au prezentat mai mulți moși și nu numai.

Ședința a fost condusă de Ioan Teodor Stan - președintele S.A.I. Printre mulți vorbitori, am vorbit și eu, spunând printre altele că Elveția nu este cu nimic mai frumoasă de la natură, de la creator și că dacă există diferențe, acestea sunt datorate acțiunii omului prin munca sa. Eram optimist și credeam că și România poate deveni prin efortul uman, o Elveție mai mare. S-a ales conducerea filialei și s-a stabilit programul de activități, iar cea mai importantă era ridicarea unui monument închinat lui Avram Iancu, monumentul care la acea dată era ca obiectiv principal și unic în programul Asociației Culturale „Avram Iancu”, înființată la Cluj în 19 septembrie 1990 și care la 4 aprilie 1992 este inclusă în Societatea Cultural-Patriotică „Avram Iancu”. Locul unde urma să fie amplasat monumentul dedicat lui Avram Iancu s-a stabilit și sfințit încă în 1924, cu ocazia Centenarului nașterii lui Avram Iancu, în prezența regelui Ferdinand și al Reginei Maria. Sub președinția generalului de divizie, comandantul Corpului 6 Armată s-a constituit „**Comitetul Executiv pentru Statuia lui Avram Iancu**”. Cu acel prilej „a fost lansat un Apel public către Țară pentru subscripții și donații, sumele donate urmând să fie trimise Primăriei orașului Cluj.” (cf. Vasile Șt. Tutula, în „Iancule Mare”, nr. 3/1995, p. 7). Sumele financiare pentru Statuia ecvestră a lui Avram Iancu erau insuficiente, concursul fiind câștigat de sculptorul I. Dimitriu-Bârlad. Ce s-a întâmplat? Tg. Mureș unde primar era Ioan Dandea din Bucium au preluat inițiativa și au cumpărat Statuia, dezvelind-o în centrul orașului în anul 1930, ziua de 10 mai. Între timp, lucrurile s-au complicat venind criza economică din 1929-1933, amânarea ducând la neîmplinirea dorinței clujenilor de a avea o statuie a lui Avram Iancu, a fost ratată. Apoi, a avut loc al Doilea Război Mondial (1939-1945), pierzându-se orice posibilitate de a o mai ridica. După 1945-1958, România s-a aflat sub regim comunist. Având în vedere că pentru realizarea monumentului se va organiza un concurs, i-am comunicat acest lucru lui Ilie Berindei prin telefon. Mi-a trimis o cerere de înscriere la concurs și am depus-o la organizatorii concursului. Așa a fost înscris la concursul de creație pentru monumentul dedicat lui Avram Iancu, Ilie Berindei. Locul amplasării statuii lui Avram Iancu a fost resfințit la 10 septembrie 1992 prin grija Societății „Avram Iancu”. După înscrierea la concurs, Ilie Berindei a ținut direct legătura cu organizatorii și uneori, prin prietenul lui, Nicolae Deac.

În prima parte a anului 1993, iarna, conducerea Societății „Avram Iancu” s-a organizat și ținut concursul pentru realizarea și dezvelirea Monumentului lui Avram Iancu.

În timp ce transporta macheta monumentului, Ilie Berindei a avut un accident în Ungaria și camioneta lui a ajuns la Cluj adusă pe o platformă condusă de un șofer ungur pe care l-am cazat o noapte la mine.

Rezultatul concursului s-a materializat în urma ședinței de jurizare din 6 martie 1993, prin care Ilie Berindei a fost desemnat câștigător.

Pentru realizarea monumentului, Societatea Cultural-Patriotică „Avram Iancu” din România a început imediat să adune fondurile necesare. Astfel s-au trimis mii de scrisori către diferite entități administrative, economice și culturale, prin care se solicita sprijin financiar pentru monumentul lui Avram Iancu. Un merit deosebit în redactare și trimiterea acestor scrisori l-au avut doamnele Culda Viorica și Rădulescu Viorica. Am fost sprijiniți și de poșta Română, care a aprobat expedierea scrisorilor fără taxe. Astfel, s-au obținut fondurile principale pentru realizarea monumentului. Alături de mijloacele financiare donate de diferitele entități administrative, economice sau culturale, s-au obținut donații relevante și din partea unor persoane particulare, membri ai Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu” și nu numai, din toate colțurile țării și chiar din străinătate.

Răspunsul societății românești la solicitările noastre a arătat cât de mult este apreciat și iubit Avram Iancu. În tot cursul anului 1993, începând cu luna martie s-au făcut donații substanțiale astfel încât să nu fie pus în pericol termenul de finalizare a realizării monumentului până la 1 decembrie 1993, termen care s-a respectat.

La jurizarea ce s-a făcut într-o sală a Primăriei Cluj-Napoca s-a stabilit în baza proiectului câștigător al d-lui sculptor Ilie Berindei să se pună lângă axul central al Statuii lui Avram Iancu, un număr de 6 statui a prefecților și tribunilor lui Avram Iancu. Pana acum ,desi au trecut 30 de ani , nu s-a reusit completarea monumentului cu aceste statui .

Având în vedere ca anul 2024 a fost declarat anul Avram Iancu si ca in acest an se va sarbatori si bicentenarul nasterii lui Avram Iancu , credem ca este un moment oportun pentru completarea monumentului cu cele 6 statui , inclusiv citatul din scrisoarea lui Avram Iancu privind relatiile dintre natiunile romana si maghiara , care a fost avizat pozitiv de juriu.

GLORIE ETERNĂ LUI AVRAM IANCU!

PROIECTE PENTRU REALIZAREA UNEI STATUI ECVESTRE A LUI AVRAM IANCU LA CLUJ. O REAMINTIRE NECESARĂ, DUPĂ 30 DE ANI (1993-2023)

Vasile Șt. TUTULA

Împlinirea visului lui Ioan Russu-Șirianu și al altor mulți bărbați ai neamului, pentru ridicarea unei statui ecvestre a lui Avram Iancu la Cluj, a stat în atenția primăriei orașului Cluj, după înfăptuirea actului Marii Uniri de la 1918. Această idee era perfect întemeiată, pentru că aici la Cluj, Avram Iancu și-a făcut studiile, iar reputația lui era deosebită. Istoricul francez Elias Regnault, într-o lucrare închinată Principatelor dunărene, apărută la câțiva ani după evenimente (Paris, 1855), scria: *"Reputația lui Iancu crește din zi în zi. Nu i se mai spunea decât „Craiu Munților”..."*.

Evenimentele de la sfârșitul secolului al XIX-lea (1894-1900), desfășurate în jurul ideii lui Ioan Russu-Șirianu de a se ridica un monument în cinstea Eroului Național Avram Iancu, au stârnit un larg ecou și solidaritate, nu numai din partea românilor transilvăneni, dar și a fraților de dincolo de munți. Autoritățile austro-ungare, îndeosebi cele de la Budapesta s-au opus cu brutalitate, înăbușind această laudabilă inițiativă.

La începutul anului 1921, la Cluj, sub președinția generalului de divizie Nicolae Petala, comandantul Corpului 6 Armată, cu sediul comandamentului în Cluj, s-a constituit **„Comitetul Executiv pentru statuia lui Avram Iancu"**. Cu acest prilej a fost lansat un apel public către țară, pentru subscripții și donații, sumele donate urmând să fie trimise pe adresa Primăriei Municipiului Cluj. După 2 ani (1923), Comitetul Executiv din Cluj a publicat concursul pentru realizarea statuii lui Avram Iancu. Din caietul de sarcini redactat în aceea împrejurare se menționa că statuia să fie turnată în bronz, iar „Craiu Munților" să fie reprezentat călare, „așa cum era în 1848-1849". S-a hotărât ca modelele (machetele) pentru statuie să fie terminate până la 15 mai 1924, iar ca loc de amplasare, între Teatrul Național din Cluj și Catedrala Ortodoxă Română, păstorită de episcopul Nicolae Ioan, ce se afla în construcție, a cărei lucrări au fost încheiate abia la 5 noiembrie 1933, și ca urmare a efectelor crizei economice din perioada 1929-1933.

Juriul pentru examinarea machetelor (modelelor) a fost coordonat de prof. univ. Coriolan Petranu, om de mare valoare științifică, care a organizat și condus în cadrul Universității Daciei Superioare din Cluj, Seminarul de istoria artelor. Prima jurizare s-a făcut la mijlocul lunii februarie 1924. În fața juriului s-au prezentat lucrările (machetele): „Gata mă", „No hai", „Libertatea", „Munții noștri aur poartă", „Cinste moșilor", „Poporul în revoluție". Juriul ținând seama de calitatea artistică a machetelor (formă, stil, compoziție, modelaj etc.), a hotărât să nu acorde premiul I. Premiul II a obținut lucrarea „Gata mă" a lui Medrea, iar premiul III „No hai" a lui Jalea. S-a hotărât o nouă jurizare. A doua jurizare s-a petrecut la 10 aprilie 1926, când pentru premiul I, a fost aleasă macheta sculptorului I. Dimitriu-Bârlad. Statuia ecvestră (modelul) a lui Avram Iancu a fost terminată de sculptorul Dimitriu-Bârlad la începutul anului 1927, și încredințată spre turnare Fabricii de turnătorie V.V. Rășcanu din București. Aceasta a fost predată Comitetului de Inițiativă din Târgu-Mureș, care a comandat un asemenea monument pentru orașul lor, urmând ca sculptorul I. Dimitriu-Bârlad, să realizeze un alt monument pentru clujeni.

La 10 mai 1930, la Târgu-Mureș în cadrul unor mari serbări naționale a avut loc solemnitatea dezvelirii monumentului ecvestru a lui Avram Iancu. După dictatul de la Viena, din 30 august 1940, moșii au ridicat statuia prin grija prefecturii județului Arieș-Turda și a preturiei plasei Câmpeni, a fost dusă la Câmpeni și înălțată în centrul acestei localități, unde Avram Iancu și-a avut sediul statului său major, pe locul unde statuia se află și azi. Așa s-a întâmplat că orașul Cluj să rămână mulți ani fără statuia binemeritată a lui Avram Iancu. A trebuit să treacă peste 72 de ani (1921-1993), până când orașul de pe Someșul Mic să-și împlinească idealul și visul, la care au trudit mulți fruntași și români patrioți, inclusiv Societatea cultural-patriotică „Avram Iancu" din România. Serbările naționale de dezvelire a statuii lui Avram Iancu de la Cluj-Napoca au avut loc la 30 noiembrie 1993, în cinstea împlinirii a 75 de ani de la Actul Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918.

NOTĂ:

În anul 1993 s-a pus în mișcare Proiectul Monumentului lui Avram Iancu, lucrare de sculptură ce aparține sculptorului Ilie Berindei, născut în Câmpeni, acum locuitor în Elveția.

Sculptorul Ilie Berindei a fost câștigătorul concursului organizat de Primăria Municipiului Cluj-Napoca, în urma a trei jurizări, primar Gheorghe Funar, care a colaborat bine și direct cu conf. univ. dr. Ioan Teodor Stan, cu Societatea Cultural-Patriotică „Avram Iancu”, pentru îndeplinirea idealului și visului din 1924, prezenți fiind la Cluj, regele Ferdinand I și regina Maria, cu prilejul aniversării a 100 de ani de la nașterea lui Avram Iancu, în 1824, pe timpul culesului cireșului. Raportat la anul 1924, au trebuit să treacă 69 de ani de așteptare (1924-1993).

Au trecut 30 de ani de la ridicarea Monumentului Avram Iancu (1993-2023) dar cei 6 prefecți și tribuni așteaptă și ei să fie puși în jurul Iancului, Craiul Munților, care i-au fost buni camarazi în tragicele evenimente din 1848-1849, când au fost uciși și au murit peste 40.000 de români, urmare a trupelor invadatoare conduse de generalul mercenar polonez Iosif Bem, fiind distruse în Ardeal peste 230 de localități prin bombardare și incendieri.

Tema care l-a frământat pe sculptorul Ilie Berindei a fost și este „*Vestitoare ale luminii*”, marcate prin cele trei tulnicărese ce reprezintă cele trei Țări Române surori: Moldova, Țara Românească și Ardealul, să trăiască separat datorită politicii promovate de fostele Imperii vecine: Otoman, Rus (țarist) și Habsburgic (austro-ungar, 1867-1918), care s-au opus cu înverșunare timp de peste 500 de ani Unirii Românilor într-un singur stat național, unitar și independent, ROMÂNIA, în care limba română a fost și este limba oficială a statului român.

Sculptorul Ilie Berindei a susținut și punerea unei plăci cu un text din scrisoarea lui Avram Iancu către Simonfy: „*De credeți în cer un Dumnezeu și pe pământ o patrie, luați alte mijloace de a trata cu noi , convingeți-vă deplin că între noi și voi armele niciodată nu pot hotărî...*”.

Sperăm ca Primăria Municipiului Cluj-Napoca și actualul președinte al Societății să soluționeze problema celor 6 statui-busturi, să le amplaseze, pentru a realiza un plan arhitectural cât mai armonios și echilibrat, în strânsă legătură cu celelalte locații, clădiri din Piața „Avram Iancu”.

Proiectul amplasării statuii lui Avram Iancu în Cluj-Napoca, 1924

AVRAM IANCU, EROU ȘI MARTIR AL NEAMULUI ROMÂNESC

Aurel V. DAVID

MOTTO:

„Dar cât un stâlp e în picioare
Nu cade templul dărâmat.
Și nici un neam viteaz nu moare
Cât el mai are-n fiu bărbat”.

Vasile Alecsandri

Avram Iancu în anii Revoluției

Horia, Cloșca și Crișan. Tatăl său, **Alisandru**, a ajuns „pădurar”, apoi jude domenal, iar mama lui a fost **Maria Gligor**. „Familia Iancu” a avut doi copii: **Ioan** - care a devenit preot ortodox și **Avram** - care a devenit avocat.

*

● **Avram Iancu** a avut o copilărie neliniștită, vegheată însă de o minte ageră, care a sorbit cu nesat dureroasele povestiri spuse cu nostalgie de bătrânii satului. În lungile nopți de iarnă a ascultat povești cu împărați, regi și războaie, iar la lumina zilei a văzut mizeria și nedreptatea pe care nobilimea ungară le făceau în mod

● Povestea vieții lui **Avram Iancu** este un crâmpci din istoria vetrei însângerate a neamului românesc. Numele și persoana lui au devenit legendă încă din timpul vieții, iar odată cu scurgerea implacabilă a timpului s-au transformat într-un mit păstrat cu sfințenie de români în altarul sufletului.¹

Soarta lui a redefinit starea unui neam apăsător de multe secole de horde care au pătruns în vatră sa și au cerut, prin forță sau viclenie, pământ și apă. El s-a jertfit pentru dreptatea neamului și a crezut în dreptate până în ultima clipă a vieții.²

Viața lui, pe care istoria a înscris-o cu dreptate în galeria „martirilor sorții neamului”, a fost tumultuoasă, cu lumini și umbre, dar înnobilită de un cuget curat, de neam năpăstuit și dornic de libertate. De la generație la generație, neamul românesc i-a purtat numele devenit simbol, ca pe luceafărul mântuirii neamului.³

1. Destin neliniștit, privegheat de lumina cărții

● **Avram Iancu** s-a născut în anul 1824, „la vremea cireșelor”,⁴ în creierul Munților Apuseni într-o familie numeroasă de țărani moți înstăriți. Cel dintâi strămoș cunoscut, **Gheorghe Iancu**, a fost preot ortodox în satul Vidra de Sus, rudă cu Horia (probabil fratele acestuia!), participant la răscoala condusă de

¹ Prof. Ioan Gomboș, Avram Iancu - prizonierul demnității sale rănite.

https://www.dacoromania-alba.ro/nr54/avram_iancu_prizonierul.htm

² Silviu Dragomir, Avram Iancu, ediția a II-a, Editura Științifică, București, 1968.

³ M. Badea, Gh.I. Badea, Avram Iancu în conștiința poporului român, Editura „Dacia”, 1976.

⁴ http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Avram_Iancu.

samavolnic neamului său.⁵ El a urmat școala primară în satul natal, Vidra de Sus, în crângul (cătunul) Târșă, unde l-a avut învățător pe **Mihai Gomboș**. Apoi a fost mutat de părinți la Poiana Vadului și Câmpeni, unde l-a avut dascăl pe **Moise Ioanette**.

La vârsta 13 ani a absolvit școala primară, pe primul loc,⁶ susținând primul examen semnificativ pentru vârsta și firea lui. Se povestește că ar fi fost răsplătit de cei ce erau de față, cu câțiva galbeni pentru învățătura aleasă. Însă, copilul de moț i-ar fi dăruit învățătorului căruia, potrivit judecății sale, i se cuveneau.

La Câmpeni a priceput că lumea în care trăia era strâmb clădită, iar neamul său, adică românii, erau crunt exploatați de nobilimea ungară, aduși în stare de sclavie și vlăguți de resurse. Această lume nedreaptă îi apăsa și pe românii din „țara Moților”, depredați de orice drept politic și social. În orice moț obidit de stăpânire, el îl vedea aieva pe tatăl său, care-l însoțea ca o umbră misterioasă, și îl îndemna să lupte, cu ajutorul lui Dumnezeu, să-i învingă „pe aceia care ne iau de la gură pita și cântecul”.

*

● Începând cu anul 1837 a urmat *gimnaziul crăiesc* la Zlatna, o școală ungurească, întrucât în acel moment în zonă nu existau școli românești. Dascălii - de regulă catolici -, au încercat, cu mijloace viclene, să-i schimbe religia și naționalitatea. El s-a împotrivit cu hotărâre, răspunzându-le răspicat: „*rămân Avram fiul lui Iancu, din Vidra, de confesiune ortodoxă*”. Acest spirit de răzvrătire a atras respectul și stima colegilor, iar temeinicia cunoștințelor sale de geografie, istorie și latină a atras și mai mult admirația lor.

Ideile sale au prins chiag, iar calificativele „*Eminens*” și „*Prima*” au umplut de sus până jos fișele școlare. A absolvit gimnaziul în anul 1841, apoi s-a înscris la *Liceul Piariștilor din Cluj*, în clasele superioare, iar începând cu anul 1844 a fost student la *Facultatea de Drept din Cluj*, studiind cu sârg științele juridice. În acel mediu universitar el a înțeles de unde vine sursa răului, începând să cugete profund la găsirea energiilor cu care să-și izbăvească neamul de asupritori. El și-a căutat hrana sufletească printre amintirile vieții curate, dar împilate, a țăranilor români din munți Apuseni.

● Pentru a da un sens bine definit luptei de emancipare națională, Avram Iancu a creat societatea patriotică „*Aurora*”, al cărei miez erau dascălii, preoții și studenții, iar trunchiul, cu ramurile sale bogate, erau țăranii români, aflați sub asuprire feudală de multe veacuri. Din acel moment, viața lui a fost o luptă pentru dreptate și identitate națională.⁷ A studiat temeinic și cu sârg legile impuse românilor de nobilimea ungară, sesizând prăpastia dintre acestea și realitățile politice și sociale din munții Apuseni. Ori de câte ori se afla în fața unei nedreptăți, gândul său zbura spre munții Apuseni, iar în minte îi apărea imaginea misterioasă a tatălui său, căruia-i spunea că nu-i bună rânduiala, că „*trebuie schimbată*”, iar tatăl său îi dădea următorul sfat: „*Schimbați-o, numai să puteți!*”.

Avram Iancu – avocat

*

● La capătul celor cinci ani de studii universitare, el a reușit să obțină o diplomă superioară. Astfel, înarmat cu „*cele mai excelente atestate*”, el s-a socotit îndreptățit să aspire la un loc de avocat practicant. Însă, dorința sa a întâmpinat refuzul intuit, fiind respins, întrucât se trăgea dintr-o familie de iobagi, nu știa să se încovoie, nici să se lingușească. Pe statura lui înaltă și pe fața lui bărbătească, se oglindea timbrul conștiinței de neam asuprit. Atunci când era îmbrăcat în portul moților, căpăta expresia unui sfânt coborât dintr-o icoană.⁸

⁵ David Sava, Foc nestins - Copilăria și tinerețea lui Avram Iancu, Editura „Ion Creangă”, 1979.

⁶ Vezi, pe larg, Ioachim Lazăr, Nicolae Marcel Morar, Avram Iancu în memoria posterității, Editura „Emia”, Deva, 2008.

⁷ Silviu Dragomir, Avram Iancu, Ediția 1968.

⁸ Florian Dudaș, Avram Iancu în tradiția românilor, ediția a II-a, Editura de Vest, Timișoara, 1998.

● La Facultatea de Drept din Cluj, Avram Iancu a învățat temeinic legile ungurești, din care a făcut o armă eficace în lupta pentru câștigarea drepturilor neamului său. Tinerii români îl ascultau cu uimire, văzându-l luminat la minte, cumpătat, cu o înfățișare sobră și o fire aprigă, hotărât să intre în lupta cu asupritorii neamului său. El nu ezita să le-aducă aminte că-i „*nepot al lui Horia*”, martirul care a fost jertfit prin tragere pe roată, pentru că i-a ridicat și condus pe moți la lupta pentru înlăturarea unei stăpâniri seculare, dar nedreptate și violente.

● La îndemnul tatălui său, a încercat să intre în administrație, la Sibiu, dar și acolo a întâmpinat aceeași atitudine. Indignat pe atitudinea sfidătoare a privilegiaților din Cluj și Sibiu, el a plecat la Târgul Mureș, unde s-a înscris cancelist la „*Tabla regească*” - tribunalul suprem al Transilvaniei. În acel moment, în Târgu Mureș se aflau peste 30 de tineri români, practicanți pe lângă acest for judecătoresc al Transilvaniei.

Foștii săi colegi au afirmat că era „*un tânăr cu făptura înaltă și subțire*”, remarcându-se prin cultură și calități „*între toți canceliștii români*”. Însă, era mereu frământat de gândul eliberării neamului său de sub asuprirea nobilimii ungare.

2. Intrarea în vâltoarea luptei pentru dezrobirea neamului

● În anul 1847 Avram Iancu a văzut pentru prima oară modul în care marea nobilime ungară făcea legi pe seama românilor, fără ca aceștia să fie întrebați. El a plecat la Cluj, unde își ținea ședințele Dieta Transilvaniei. Acolo a asistat, „*în galerie*”, la bătaia dintre liberalii și conservatorii unguri, privind soarta țăranilor români. Deși liberalii au cerut emanciparea completă a țăranilor prin ștergerea grabnică a iobăgiei, Dieta a votat cu majoritate urbani. Lui Avram Iancu i s-a făcut rău, fiind dus de-acolo cu sila de către un prieten al său, **Ioan Sterca Șuluțiu**,⁹ viitorul inventator al legendarelor tunuri de lemn!

Pe drum spre casă, i-a spus acestuia:

- „*Frate Șuluțiu! Nu te supăra pe mine. Oricât de bun român ai fi tu, tu nu poți simți durerea ce am simțit-o eu azi. Tu și familia ta nu sunteți robi ca mine și părinții mei. Când acel nobil baron, care a vorbit ca un semizeu, a zis că nici acel pământ de trei coți, care ne va acoperi trupul după moarte nu este proprietatea noastră, era să mă arunc din galerie între ei și să-i izbesc de perete. Nu cu argumente filozofice și umanitare vei putea convinge pe tiran, ci cu lancea ca Horea!*”¹⁰

● Avram Iancu a înțeles că principala cauză a stării precare, de sărăcie, a românilor din Transilvania era arogarea, de către clasele privilegiate, a dreptului de a-i menține pe români în stare de iobăgie și de a le interzice drepturile politice și sociale.

*

● În primăvara anului 1848, ursita vremurilor dătătoare de speranță a adus în Transilvania vestea izbucnirii revoluției ungare.

Aceasta s-a răspândit cu iuțeala fulgerului și printre canceliștii de la Târgu Mureș, în rândul cărora se afla și tânărul avocat Avram Iancu. Cu vădită satisfacție au primit tinerii români primele informații despre revoluția din Viena, care au ajuns în Transilvania la 21 martie 1848 prin zările din Pesta. În acel context, tinerii români au ridicat capul, fiind încrezători că a sosit ceasul astral al neamului românesc pentru începerea luptei de emancipare națională.¹¹

● În ziua de 22 martie 1848 a avut loc evenimentul care a declanșat scânteia revoluției în Transilvania: canceliștii din Târgu Mureș (în număr de 200, de diferite naționalități) au adresat împăratului austriac un memoriu cu doleanțele lor, pe care l-au semnat și la 24 martie 1848 l-au prezentat primarului orașului Târgu Mureș, pentru a-l înainta Cancelariei aulice de la Viena. Dar, tinerii unguri și secui care studiau și practicau dreptul pe lângă „*Tabla regească*” și-au arogat dreptul de a vorbi în numele naționalităților din Transilvania, denumind faptele acestora drept „*revoluție ungară*”.

De aceea, în 24 martie 1848 s-au întrunit pentru a formula o petiție către împăratul austriac, în care au nesocotit nevoile națiunii române din Transilvania. Pentru a-i deruta pe tinerii români i-au invitat la întrunire și i-au pus să iscălească petiția. Aceștia au subscris-o *ca români*, în speranța că se va șterge iobăgia fără nicio despăgubire, se vor respecta naționalitățile din Ungaria și Transilvania și se va realiza o deplină egalitate politică și civilă. Dar, autoritățile ungare au luat măsuri urgente pentru a împiedica trecerea în petiție a doleanțelor tinerilor români. În fața acestei atitudini, tinerii români au hotărât: ***nicio uniune cu ungurii până nu vor trata cu românii ca națiune liberă.***

⁹ Ioșif Sterca Șuluțiu, Prietenul meu, în „Cultura poporului”, 31 august 1924.

¹⁰ Avram Iancu. Biografie de Ioșif Sterca Șuluțiu de Cărpeneș, în Transilvania organul asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, nr.V-VI, Sibiu, anul XXVIII, iunie-iulie 1897, p.85-86.

¹¹ Gelu Neamțu, Revoluția românilor din Transilvania 1848-1849, Cluj-Napoca, 1996.

În acest context, cărturarii români au dat semnalul începerii luptei pentru drepturile politice ale neamului. În seara aceleiași zile, 24 martie 1848, **preotul greco-catolic Simion Bărnuțiu, aflat la Sibiu, a redactat proclamația-manifest, intitulată „Provocațiune”** (care a fost copiată în mai multe exemplare și trimisă în principalele localități din Transilvania. În același timp, la Blaj, profesorul **Aron Pumnul** a definitivat textul proclamației pentru Adunarea preconizată a se desfășura la Blaj, în *Duminica Tomii*, respectiv 30 aprilie 1848, sub titlul: *Proclamație Circulariu pentru convocarea Adunării pe Duminica Tomii, Blaj (12 aprilie st. n. 1848)*;

În noaptea respectivă a avut loc altă adunare, la Târgu Mureș, la care a fost prezent și Avram Iancu. El a asistat aparent pasiv, intervenind doar când a auzit jignirile aduse națiunii române de unii vorbitori. El a respins „în numele neamului românesc” mărnimia tinerilor nobili unguri, convins că „dreptul istoric are să se spulbere în fața dreptului omului”. În încheierea scurtei sale cuvântări, el a rostit răspicat: „**desființarea robotelor fără despăgubire sau moartea**”, după care ar fi părăsit furtunos sala de întrunire.

● În 25 martie 1848, tineretul ungar din Târgu Mureș a organizat o manifestație patriotică, la care au fost invitați și canceliștii români. Scopul acesteia era susținerea „*uniunii cu patria soră*”, adică alipirea Transilvaniei la Ungaria, urmată de eliberarea țărănimii din jugul șerbiei. Inițial tinerii români, între care s-a aflat și Avram Iancu, au fost de acord cu principiile libertăților proclamate de revoluția ungară, dar au precizat, prin glasul lui **Alexandru Papiu-Ilarian**:¹² „**Ca român, semnez petiția cu condiția ca, în cazul când s-ar realiza drepturile poporului și egalitatea sa, să se asigure tuturor națiunilor de limbă felurită din Transilvania și Ungaria existența națională și limba maternă, iar eliberarea din iobăgie să se îndeplinească fără nici o despăgubire bănească, deoarece țărani au plătit destul, chiar prea mult, timp de mai multe secole, de când nobilii le uzurpă nu numai drepturile civile, ci și pe cele sacre umane.**” La rândul său, **Samuil Poruțiu**, dorind să vorbească la întrunirea canceliștilor, a cerut „*să nu li se pretindă a fi toate numai ungurește... Pentru ce să fie chiar și Dumnezeu ungar? Să jurăm pe Dumnezeul popoarelor!*”. Însă, a fost întrerupt de canceliștii unguri, care au strigat „*Uniune sau moarte! Să ne unim cu Țara Ungurească, pentru că altminteri pierim!*”. Mai mult, pe românii care își apărau opiniile îi considerau *dușmani ai patriei*.¹³

● În ziua de 26 martie 1848, în casa în care locuia Avram Iancu la Târgu Mureș, a avut loc altă întrunire a tinerilor canceliști români, pentru a-l asculta pe **Nicolae Bârle** care sosise de la Blaj, unde avusese loc o întrunire a intelectualilor români. Acolo și atunci s-a hotărât: „**Pe Duminica Tomii, după Paști, toți tinerii câți se află în această mică adunare cu toți cunoscuții lor civili, preoți, intelectuali și țărani, pe câți îi vor putea îndupleca, să se aple la Blaj, ...să putem face pașii necesari în cauza națională**”. Această hotărâre a fost întărită prin jurământ. Avram Iancu a îngenunchat, iar după el toți tinerii prezenți au rostit: „*Ne jurăm, fraților, ca pe Duminica Tomii, prin foc și prin apă și prin toate pericolele vieții, vom veni la Blaj, nu numai noi, ci sperăm că și alții care vreau salvarea națiunii noastre!*”.

Bustul lui Avram Iancu (1824-1872), realizat de sculptorul Adrian Pîrvu – amplasat în parcul din fața bisericii Cretzulescu din București

¹² Silviu Dragomir, Avram Iancu, ediția a II-a, Editura Științifică, București, p.41-45.

¹³ Vezi, pe larg, Sorin Mitu, Imagini europene și mentalități românești din Transilvania la începutul epocii moderne, Presa Universitară Clujeană, 2000.

Deci, Sfatul tinerilor români a hotărât ca în duminica Tomii să țină o adunare națională la Blaj, unde să se hotărască drumul de urmat pentru împlinirea destinului neamului.¹⁴

- După adunare, acei tineri încrezători în izbândă n-au plecat la casele lor, ci au dus mai departe cuvântul „Iancului”, împânzind satele și munții cu acestea. Fiecare simțea că a sosit timpul ca românii să ceară și să dobândească de la asupritorii lor seculari drepturi omenești: „*Spuneți-le că noi nu vrem să dobândim drepturi omenești prin sabie, decât prin legile minții sănătoase!*”.

- Din acel moment, **Avram Iancu a preluat stindardul luptei românilor din Transilvania pentru drepturi politice**. Situația era grea, întrucât până în luna martie 1848, armata revoluționară ungară, condusă de generalul polonez **Jozef Bem**, reușise să ocupe cea mai mare parte a Transilvaniei, cu excepția regiunilor rămase sub control austriac și românesc - garnizoana cetății Alba Iulia, respectiv Munții Apuseni. În teritoriile ocupate, nobilimea ungară a declanșat o cruntă represiune împotriva românilor care nu recunoșteau autoritatea guvernului ungar. Nobilii unguri și secui au organizat „echipe de vânatoare” și „tribunale de sânge” care au comis crime îngrozitoare, ce depășeau în amploare și cruzime înțelegerea minții omenești.

- În 1 aprilie 1848, Avram Iancu, alături de alți români, precum **Alexandru Papiu-Ilarian**, **Samuil Poruțiu** și **Florian Micaș** au plecat la Blaj, luând parte la consfătuirea politică a românilor. Apoi Avram Iancu s-a întors în munți, unde a ajuns la 6 aprilie 1848, când la Câmpeni se desfășura o adunare a moșilor de pe valea Arieșului. El a apărut în mijlocul lor și după îndemnul de a lupta pentru drepturile neamului, a spus: „*De azi înainte numai de mine și de împăratul să ascultați!*”.

Din acel moment, tânărul moș în vârstă de 24 de ani, a devenit iubit și ascultat de români, care-i arătau o încredere nemărginită. Istoricul **George Barițiu** avea să scrie că Avram Iancu nu era orator, dar „*de câte ori lua cuvântul în fața lui jucau razele unei inspirațiuni misterioase!*”.

- În zilele următoare Avram Iancu a luat parte la întrunirile poporului, convocate de **Simion Balint** și **Ioan Buteanu** la Abrud, Câmpeni și Bistra, pentru a se dezbate un memoriu care urma să fie remis guvernului. Împreună cu protopopul **Simion Balint** el a pornit prin satele de mai sus de Câmpeni, pe Râul Mare și Râul Mic, pentru a-i mobiliza pe moși pentru luptă.

3. Marea Adunare de la Blaj - expresie a puterii neamului

- În noul context, Avram Iancu a devenit „*primejdios*” pentru stăpânire, iar guvernul a ordonat să fie arestat. A fost invitat la Târgu Mureș de președintele Tablei regești, scăpând de pedeapsă pentru că guvernul nu emise încă ordinul de arestare. Astfel, s-a întors în munții Apuseni, hotărât să lupte pe viață și pe moarte pentru nevoile neamului său.

În scurt timp, el a adresat moșilor următorul apel:

„*Cereți vântos să se șteargă iobăgia, pentru că, lucrând pe nimica de vreo zece sute de ani în brazdele domnilor, ați plătit și de o sută de ori pământul care vă dădea hrana vieții de pe o zi pe alta, cu atât mai mult că l-ați plătit degeaba, pentru că acela a fost al vostru și pentru el s-a vărsat sângele strămoșilor voștri... Să caute de aceea cu toții a se uni cu poporul, declarând fără sfială ungușilor că nu se odihnesc până ce nu se va recunoaște prin lege națiunea română și până ce nu va fi reprezentată în dietă, pentru a putea judeca în ce chip și sub ce condiții să se unească cu Țara Ungurească!*”.¹⁵

- De la Blaj a primit vestea că guvernatorul Transilvaniei, contele **Teleki**, a interzis adunarea națională a românilor, programată să se desfășoare la Blaj în 30 aprilie 1848. Autoritățile ungare au încercat să-i învrăjbească pe români, împărțiți în otodocși și greco-catolici, apoi au declarat *starea de asediu* și au început să ridice spânzurători prin satele românești, pentru a-i determina pe români să nu participe la acea adunare.

Pe cei care n-au ținut seama de aceste măsuri au încercat să-i oprească pe drum cu ajutorul trupelor revoluționare ungare, dar și prin interdicția de a trece apa cu podul plutitor, confiscarea ambarcațiunilor cu care se puteau trece râurile etc.

Dar, Avram Iancu a știut să-i mobilizeze și să-i facă neînfricați, spunându-le moșilor: „*Voi sunteți poporul!*”.¹⁶

*

- Astfel, în 30 aprilie 1848, în ciuda opoziției autorităților, la Blaj a avut loc **prima adunare reprezentativă a românilor**. La aceasta au participat aproape 4.000 de oameni, îndeosebi țărani, dar și tineri **studenți în drept și teologie**. Dintre aceștia, 2.000 erau moși, care au coborât din munți în frunte cu Avram Iancu și Ioan Buteanu. Moșii

¹⁴ Silviu Dragomir, op.cit., p. 45.

¹⁵ Silviu Dragomir, op.cit., p.50.

¹⁶ Florian Dudaș, Avram Iancu, eroul românilor, Editura „Lumina”, Oradea, 1993, p. 45.

au fost primiți cu entuziasm de românii prezenți la adunare, iar căpeteniile acestora s-au alăturat cărturarilor **Simion Bărnuțiu** și Alexandru Papiu-Ilarian privind prezentarea publică a revendicărilor.

● Alexandru Papiu Ilarian a îmbărbătat poporul, spunând: „*Nu vă temeți fraților! Cu noi este Dumnezeu, cu noi este dreptatea ... Să aruncăm veșmântul sclaviei. Să nu dăm de rușine numele de român. Ne-am adunat ca să spunem tuturor că nu mai vrem să fim șerbi, că nu mai vrem să domnească nimeni asupra-ne*”.

Adunarea, cunoscută sub numele de „Adunarea din Duminica Tomii”, nu a adoptat nici un program, dar a dus la creșterea încrederii românilor în forțele proprii, precum și la angajarea în luptă a intelectualilor legați de popor. Aceasta s-a încheiat prin adoptarea unui document mobilizator care stabilea programul convocării Marii Adunări Naționale a românilor transilvani. Reprezentanții autorității publice veniți să citească ordinul de dizolvare a adunării au fost nevoiți să le acorde tribunilor „*certificate de bună purtare*” și asigurarea că nu vor suporta consecințe ulterioare.

*

● În 1 mai 1848, ceata moșilor, condusă de Avram Iancu, s-a întors acasă, în Vidra de Sus. Moșii n-au mai așteptat deciziile stăpânirii, încetând din proprie inițiativă să se mai considere iobagi și refuzând să mai presteze slujbe iobăgești și să mai plătească taxele urbariale. Ei motivau că au slujit destul pentru nobilimea ungară și că se socotesc oameni liberi. Avram Iancu i-a încurajat și îndemnat să participe la Marea Adunare Națională, care urma să aibă loc tot la Blaj, în ziua de 15 mai 1848. Vestea s-a răspândit cu iuțeală, iar chemarea adresată poporului suna astfel: „*Veniți, români, la Blaj, pe Câmpul Libertății!*”.

● Aceste fapte care prevesteau o ridicare masivă la luptă a românilor n-au convenit autorităților ungare, care au încercat să înăbușe în fașă o eventuală răzmeriță care aducea aminte de vremurile lui Horia.¹⁷ Autoritățile ungare au declarat *starea de asediu* și au ridicat spânzurători prin satele românești, pentru a-i intimida pe români și a-i determina să nu participe la acea mare adunare națională.

În 5 mai 1848 (duminica, pe când românii erau la biserică), autoritățile ungare l-au trimis pe comitele cameral (șpanul) **Lazar** la Vidra de Sus, pentru a-i determina pe moși să se supună legilor în vigoare. Acesta a încercat să le vorbească moșilor, dar a fost întrerupt. Avram Iancu i-a citit acestui funcționar, în casa tatălui său, **Alixandru Iancu**, jude domenal, deci funcționar supus direct comitelui respectiv), o proclamație scrisă în limba română, difuzată de preot, care îi îndemna pe români la luptă pentru libertate. După ce a citit textul proclamației, adică a tradus-o în limba maghiară pentru comite, Avram Iancu ar fi adăugat de la el fraza următoare: „*Românii nu vor cerși libertatea de la unguri, ei sunt destul de tari ca să și-o stoarcă prin luptă*”.¹⁸

● Încercarea autorităților ungare de a zădărnici adunarea românilor n-a dat rezultate. Guvernul a trimis emisari să spargă adunarea, iar podurile de peste Mureș și Târnave au fost trase la mal.

Însă, românii au trecut apa înnotând, apoi și-au continuat drumul spre orașul Blaj, care fusese încercuit de trupe de represalii, pentru a-i înspăimânta pe români. Astfel, în scurt timp satele din jurul Blajului s-au umplut de lume. Văzând că nu i-au putut opri în vreun chip, autoritățile au socotit că trebuie îndepărtați intelectualii din mijlocul poporului, prin toate mijloacele.

*

● **În 15 mai 1848 (st.n.)** s-a petrecut cel mai strălucitor și vibrant moment din istoria românilor transilvani: atunci a avut loc **Marea Adunare Națională de la Blaj**, în care aceștia și-au expus revendicările politice, religioase și sociale.¹⁹ Un rol de netăgăduit în acest sens l-au avut cei doi episcopi români, **Andrei Șaguna** (ortodox) și **Ioan Lemeni** (greco-catolic), care au ignorat ordinele guvernului ungar, organizând o singură adunare românească.

Cu toate că adunarea trebuia să înceapă luni, 15 mai 1848, poporul a început să se adune la Blaj încă de vineri, 12 mai 1848. Românii au venit la Blaj în adevărate torente, ca o apă curgătoare „*ce se slobozea la vale ca puhoiul*”, îmbrăcați în veșminte albe, „*ca în zi de cea mai mare sărbătoare*”.

● **Sâmbătă, 13 mai 1848**, a sosit la Blaj de la Sibiu episcopul ortodox **Andrei Șaguna**, însoțit de intelectualii români din Sibiu și Brașov. Alaiul său a fost întâmpinat cu mare bucurie de români, iar la Mânărade, în apropiere de Blaj, l-a așteptat o delegație a clericilor români greco-catolici, care l-a invitat să locuiască pe durata adunării împreună cu episcopul **Ioan Lemeni**. A acceptat invitația greco-catolicilor și s-a așezat la curtea episcopală din Blaj.

După amiază a sosit într-o căruță **Simeon Bărnuțiu**. Câteva sute de oameni s-au repezit să-l ducă în triumf. Însă, marele cărtuirar a vrut să îi oprească, spunându-le: „*Fraților, acum nu este timpul să punem oamenii în jug, ci să îi scoatem. Lăsați dară să tragă vitele, că voi ați tras destul și acuma să fim oameni liberi*”.

¹⁷ Silviu Dragomir, op.cit., p. 54.

¹⁸ Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. C. Transilvania, vol. III, București, 1982, p. 369.

¹⁹ Vezi, pe larg, Dan Berindei, *Revoluția română din 1848-1849*, Editura Enciclopedică, București, 1998.

Tot sâmbătă, spre seară, au sosit din „Țara Moșilor” Avram Iancu și Ioan Buteanu, în fruntea a 10.000 de moși, organizați militărește și disciplinați, iar de pe Câmpie **Vasile Macariu Moldovan**, însoțiți de mii de români. Avram Iancu a luat parte la dezbateri, a expus și explicat revendicările „națiunii române din Transilvania”, iar moșii au asigurat paza și ordinea.

● **Duminică dimineața, 14 mai 1848**, piața din Blaj era deja plină de români, iar tribunii îi învățau ce trebuie să facă și să știe.

Tribunii au continuat să dea povețe poporului până la începerea liturghiei, ținută în biserica din Blaj. După terminarea acesteia, cei doi episcopi români au trecut prin mulțime la braț, în semn de unire între românii ortodocși și cei greco-catolici. Din piață, cei doi episcopi au plecat la curtea episcopală, iar în biserică au rămas intelectualii români pentru a pregăti programul zilei următoare.

La ora 10.00, după o scurtă vorbire de bun venit a canonicului **Vasile Rațiu de Noșlac**, Simion Bărnuțiu a ținut o lungă cuvântare, expunând motivele pentru care românii resping unirea Transilvaniei cu Ungaria, fiind atât de elocvent și aducând asemenea argumente, încât acei intelectuali români care erau favorabili unirii au amuțit.

NOTĂ: În finalul discursului, Simion Bărnuțiu a tras concluziile:

- **Adunarea românilor din 3/15 mai e adunare generală națională a întregii ginți române din Transilvania;**
- **Adunarea generală națională română are să proclame sărbătorește în ziua de mâine libertatea și independența națiunii române;**
- **Adunarea are să pretindă ștergerea iobăgiei;**
- **Adunarea are să protesteze în contra unirii Transilvaniei cu Ungaria.**

La ora 15.00, conferința pregătitoare s-a încheiat, mulțimea comentând favorabil discursul lui Simion Bărnuțiu. La ora 17.00 a început o nouă conferință, la care au participat și cei doi episcopi români, care a avut ca scop Conferința a avut ca scop să determine autoritățile ungare să-l elibereze pe **Florian Micaș** din închisoare.²⁰

În deschiderea acesteia a vorbit **Paul Dunca** - cunoscut pentru atitudinea favorabilă unirii Transilvaniei cu Ungaria -, care, însă, a vorbit în spirit național românesc. Astfel, adunarea a hotărât trimiterea unei delegații la guvern, care să ceară eliberarea imediată a lui Florian Micaș. La sugestia lui Avram Iancu a fost trimisă o delegație formată din oameni vârstnici, pentru că tinerii nu mai puteau răbda manevrele guvernului și deschideau ei porțile temniței. (Guvernul a refuzat să-l elibereze din închisoare, iar în perioada în care a fost închis, revoluționarii unguri au distrus casa și avutul părinților săi, care s-au refugiat la Abrud!).

Altă delegație a fost trimisă la Alba Iulia pentru a-l invita la adunare pe **Simion Crainic**, cunoscut patriot român, dar acesta a refuzat să participe. De asemenea, s-a hotărât ca protopopii și dascălii destituiți de episcopul Ioan Lemeni în anii anteriori, precum și teologii demisi din motive naționale, să fie repuși în posturi.

Conferința s-a încheiat târziu în noapte, iar la căderea întunericului Blajul a fost iluminat.

● **Luni, 15 mai 1848** (st.n.), o zi frumoasă și senină, încă de la ora 5.00 dimineața mulțimea de români era în picioare.²¹ Pe lângă românii transilvăneni erau prezente delegații din alte părți locuite de români, precum Bihor, Banat, precum și din provinciile românești de peste Carpați, Moldova și Muntenia: **Vasile Alecsandri, Alexandru Ioan Cuza, Petrache Cazimir, Nicolae Ionescu, Costache Negri, Lascăr Rosetti, Alecu Russo, Gheorghe Sion** etc.

La ora 6.00 a început în Catedrala din Blaj serviciul divin, ținut de episcopul Ioan Lemeni, iar la ora 8.00, a fost dat semnalul de începere al Adunării Naționale cu clopotul cel mare al Catedralei. Intelectualii români s-au adunat pe o estradă amplasată în fața catedralei, pe care erau așezate mese și scaune.

La ora 9.30, cei doi comisari guberniali au fost invitați să vorbească românilor adunați în acel loc. Aceștia au prezentat decretul guvernului, care permitea ținerea adunării, au declarat deschisă adunarea și au citit decretul și instrucțiunile guvernului despre modul în care trebuia să se desfășoare adunarea națională. Instrucțiunile au fost explicate poporului de către episcopul Andrei Șaguna.

După acest moment, s-a hotărât ca adunarea să se țină în aer liber, nu în biserică. Toți participanții s-au mutat pe un câmp din apropierea Catedralei, care în timpul acestei adunări a fost numit „**Câmpul Libertății**” (Câmpia Libertății). În mijloc s-a format un cerc, unde s-au adunat episcopii, preoții și intelectualii români, iar mulțimea de români s-a așezat de jur-împrejur, în mod ordonat, lăsând printre grupuri, până în centru, căi atât de largi încât putea trece o trăsură. Mai departe de tribuna centrală s-au ridicat alte tribune, de la care tribunii explicau celor mai îndepărtați ceea ce se vorbește în mijlocul adunării.

NOTĂ: Președinți ai Marii Adunări Naționale de la Blaj au fost aleși episcopii Andrei Șaguna (ortodox) și Ioan Lemeni (greco-catolic), iar vicepreședinți: Simion Bărnuțiu și George Barițiu, iar secretari Timotei Cipariu,

²⁰ Valentin Borda, Viorica Dutcă, Traian Rus, Avram Iancu și prefectii săi, Casa de editură Petru Maior, Târgu Mureș, 1997.

²¹ Teodor V. Păcățian, Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară, volumul I, ediția a II-a, Tipografia Iosif Marschall, Sibiu, 1904.

Ioan Popasu, August Treboniu Laurian, Demetriu Boeriu, Iacob Bologa, Paul Dunca, George Anghel, Ioan Bob, Petru Manu și Ioan Bran.

După alegerea conducătorilor adunării, episcopul Andrei Șaguna a rostit o rugăciune pentru sănătatea împăratului austriac și pentru libertatea națională a românilor. Generalul austriac Schurter, comandantul trupelor destinate pentru păstrarea ordinii, a afirmat după acest moment că nicăieri, pe unde a umblat în Europa, nu a văzut o „*adunare de popor atât de mare și atât de disciplinată*”.

După rugăciunea episcopului Andrei Șaguna, la cererea poporului, a vorbit Simion Bărnuțiu, care după o scurtă introducere a supus votului mulțimii cele 5 puncte, care au fost aprobate în unanimitate: La pct. 1 se stipula: „*Adunarea aceasta se proclamă de adunare generală națională a națiunii române din Transilvania*”.

A urmat depunerea jurământului de credință față de națiunea română de către toți cei prezenți. Formula de jurământ a fost spusă cu glas tare, **toți cei care jurau având o mână pusă pe inimă, iar cealaltă ridicată în sus**. Jurământul s-a depus sub steagul imperial și sub drapele naționale românești. Apoi s-a citit în ședință și s-a votat petiția de eliberare a lui Florian Micaș, iar aceasta a fost înmănată ulterior comisarilor ungari, pentru a fi dusă guvernului de la Cluj. După ce s-a stabilit ca a doua zi Adunarea Națională să înceapă la ora 8.00 dimineața, ședința a fost declarată închisă.

Comisarii unguri au trimis în aceeași zi raportul lor la Cluj, în care nu au avut ce să scrie decât despre foarte buna disciplină a zecilor de mii de români adunați la Blaj.

● **Marți, 16 mai 1848**, Adunarea Națională a fost deschisă printr-un serviciu divin celebrat la ora 6.00 în Catedrala din Blaj, apoi, la ora 8.00 a început ședința pe „*Câmpul Libertății*”. În timp ce se deplasa spre locul ședinței, țărani români i-au strigat episcopului Ioan Lemeni să nu facă nici o *unire* cu Ungaria.

În intervențiile lor, Simion Bărnuțiu și episcopul Andrei Șaguna și-au exprimat credința în cucerirea drepturilor politice ale națiunii române, dar în același timp au cerut țăranilor să-și respecte îndatoririle față de „*domnii de pământ*” până la ștergerea oficială a iobăgiei, prin lege. La rândul său, vicarul Alexandru Sterca Șuluțiu a propus ca „*de acum încolo în comunicările oficiale românii să nu mai fie numiți olah și valahi, ci români*”.

A urmat la tribună **August Treboniu Laurian**, care după ce a rostit un discurs, a prezentat „*Petiția națională adoptată de adunarea de la Blaj prin care sunt exprimate revendicările românilor transilvani. Puncturile națiunii române transilvane votate în Adunarea Națională de la Blaj în 15-17 Mai c.n.1848*”.

NOTĂ: „Punctul” 1 suna astfel: Națiunea română, răzimată pe principiul libertății, egalității și fraternității, pretinde independența sa națională în respectul politic ca să figureze în numele său ca națiune română, să-și aibă reprezentanții săi la dieta țării în proporțiune cu numărul său, să-și aibă dregătorii săi în toate ramurile administrative, judecătorești și militare în aceeași proporțiune, să se servească cu limba sa în toate trebile ce se ating de dânsa, atât în legislațiune, cât și în administrațiune. Ea pretinde pe tot anul o adunare națională generală.

La acestea s-au adaos că de aici înainte în lucrările legale ale celorlalte națiuni transilvane și în limbile lor românii să se numească români, iar nu olah, walach și bloch.

„Puncturile” s-au votat în aplauze generale, apoi August Treboniu Laurian, Simion Bărnuțiu și George Barițiu au fost purtați pe brațe de mulțimea de români entuziasmată. Dând curs simțămintelor naționale, participanții la adunare au cerut unirea cu Principatele Române: „**Noi vrem să ne unim cu Țara!**”²²

Martorii străini au rămas impresionați de aspectul adunării.

Istoricul ungar Jakab Elek avea să consemneze: „**Măreț era spectacolul ce se desfășura în fața noastră**”.

„*Petiția Națională*” a fost întregită cu o *petiție* înaintată guvernului ungar de către reprezentanții românilor care trăiau în acel moment în Ungaria propriu-zisă, respectiv în comitatele Arad și Bihor, precum și în Banat. Aceștia cereau drepturi politice, bisericești, militare și școlare pentru românii din aceste regiuni.

În aceeași ședință a fost ales **Comitetul Permanent** cu sediul la Sibiu, condus de episcopul Andrei Șaguna, având ca vicepreședinte pe Simion Bărnuțiu. De asemenea, s-a decis alegerea a două deputații, dintre care una condusă de episcopul Ioan Lemeni să fie trimisă la Cluj, iar cealaltă condusă de episcopul Andrei Șaguna la împăratul austriac, pentru a înmâna autorităților petiția românilor.

Astfel s-a încheiat Adunarea Națională din această zi.

● **Ziua de miercuri, 17 mai 1848**, a avut ca program doar autentificarea protocolului zilei anterioare, iar ședința a fost scurtă. Totodată, s-a propus ca pe „*Câmpul Libertății*” să se ridice un monument în amintirea Marii Adunări Naționale de la Blaj.

La ora unu și jumătate după amiază, comisarii guberniali au declarat adunarea închisă, recunoscând „*buna purtare a românilor*”.

²² Vezi, pe larg, *Revoluția română din 1848*, Editura Politică, 1974.

Apoi românii au plecat către casele lor, rămânând la Blaj numai frunțașii lor, pentru a se consulta asupra ceea ce urma să fie făcut în viitor. Astfel s-a terminat adunarea Marea Adunare Națională, cea dintâi din timpuri nememorate, „cea mai frumoasă din câte adunări de popor s-au ținut până în acest timp în Transilvania”.

● Nicolae Bălcescu avea să regrete că în 15 mai 1848 n-a avut „norocirea” de a se afla la Blaj. El avea să evoce la Paris, în fața unui auditor elevat, în cele mai frumoase cuvinte, evenimentul de la Blaj, arătând că „nația română e matură și vrednică de libertate”.

NOTĂ: Un crâmpei din evocare sună astfel:²³

„Zi de 15 mai (1848)! Zi de lumină, libertate și de mărire română, te pomenim și te serbăm cu drag! Tu minunași lumea și îi arătași că nația română e matură, vrednică de libertate și de a intra în frăția cea mare a națiilor. În analele române altă zi nu strălucește mai frumos decât tine și cea asemenea ție, sora ta iubită, ziua de 11 iunie (1848) a poporului din București. Te pomenim și te serbăm cu drag, o zi măreață, căci întâiași dată auzirăm atunci un popor întreg răspunzând celor ce-i vorbeau de unirea Ardealului cu Ungaria, prin această strigare: „Noi vrem să ne unim cu Țara!” Minunată destăinuire a lui Dumnezeu care, în zile așa mari de sărbătoare populară, vorbește d-a dreptul în inimele aleșilor săi; și numai poporul și preoții, acești fii ai inspirației divine, avură la 1848 conștiința întâmplărilor viitoare, numai ei citiră și destăinuiră aceea ce era scris în inima fiecărui român: «Mântuirea de orice dominare străină prin unitate națională»”.

AVRAM IANCU, MIHAIL EMINESCU ȘI NICOLAE DENSUȘIANU

Mihai POPESCU

Cercetătorii vieții și operei lui Mihail Eminescu au remarcat interesul deosebit al poetului, încă din adolescență, față de eroii și martirii neamului, față de momentele importante ale istoriei românilor. Amintirile tragice ale Revoluției Române de la 1848 din Ardeal erau încă vii în societatea românească în vremea când Eminescu era elev la Cernăuți, vechea capitală a Bucovinei răpite Moldovei de către Imperiul Habsburgic, în 1775. Mulți revoluționari și patrioți români găsiseră refugiu în acest străvechi ținut românesc, administrat în acea vreme direct de către guvernul de la Viena.

Știm că profesorul și mentorul său Aron Pumnul fusese coleg cu **Avram Iancu** (foto dreapta) la Liceul Piaristilor din Cluj, în anii 1841-1842, și apoi participase cu

trup și suflet la pregătirea și desfășurarea Revoluției Române conduse de Avram Iancu. Toți profesorii Blajului și-au îndrumat elevii și studenții, transformându-i în principalii purtători ai mesajelor frunțașilor români către toate comunitățile românești din Ardeal. Condamnat la moarte de „patrioții” maghiari, Aron Pumnul s-a refugiat în Valahia, unde Nicolae Bălcescu îl roagă să explice obiectivele Revoluției locuitorilor din județul Vâlcea. După intrarea trupelor rusești și turcești în Valahia, de teamă să nu fie capturat și trimis în Siberia (cum s-a întâmplat cu Valentinianu și cu alți tineri revoluționari români), Aron Pumnul a reușit să ajungă la Cernăuți, în Bucovina, unde a fost găzduit de familia Hurmuzachi și a fost ajutat să se integreze în comunitatea românească, mai întâi ca profesor la Institutul Teologic și apoi ca profesor titular de limba și literatura română la Ober-Gymnasium (Gimnaziul German).

Prima gazdă a lui Mihail Eminescu și a fraților săi la Cernăuți a fost chiar profesorul Aron Pumnul. Acolo și-a dezvoltat viitorul poet

²³ Nicolae Bălcescu, Opere, I, București, 1953, p.332-335 (Nicolae Bălcescu a folosit stilul nou, ceea ce facem și noi!).

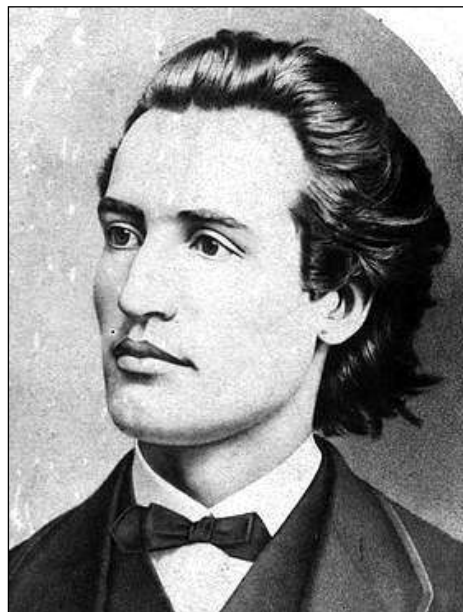
pasiunea pentru lectură, citind și recitind cele cinci volume ale *Lepturariului Rumânesc cules de'n scriptori rumâni*, publicat de Aron Pumnul la Viena, în anii 1862-1865. Observându-i atracția față „zilele de-aur a scripturilor române”, profesorul Pumnul îi permite tânărului Eminescu să devină „bibliotecarul” elevilor săi și îl încurajează pe calea literaturii.

La moartea mentorului său, „geniul mare al deșteptării noastre”, Eminescu scrie poemul *La mormântului lui Aron Pumnul* și, în vara aceleiași an 1866, pleacă pe jos în Ardeal, fiind însoțit pretutindeni de tinerii ardeleni care îl cunoșteau fiindcă debutase cu poezie în revista *Familia*.

Mihai Eminescu (foto dreapta) a călătorit la Blaj, unde a susținut câteva examene, și la Alba Iulia, unde a participat la Adunarea Generală a Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (ASTRA), care s-a desfășurat în zilele de 28 și 28 august 1866.

În toamna anului 1866, a ajuns la Sibiu, unde unul din frații săi mai mari tocmai absolvise o școală de felceri militari, fiind repartizat într-o garnizoană austriacă din Banat. În timp ce mergea cu prietenii pe o stradă din cetatea Sibiului, Eminescu îl întâlnește pe Nicolae Densușianu, care era student la Academia Săsească de Drepturi (Rechtsakademie). Nicolae îl invită pe Mihail acasă la el, unde discută și chiar plănuiesc să întreprindă o călătorie în Munții Apuseni, pentru a se întâlni cu Avram Iancu.

În călătoria sa prin satele ardelenesti, Eminescu a consemnat amintirile localnicilor despre atrocitățile săvârșite de „revoluționari” maghiari împotriva românilor, îndeosebi împotriva preoților și intelectualilor români și familiilor acestora. O mare parte din aceste însemnări s-au păstrat în manuscrisele poetului și au fost folosite de Eminescu în construcția romanului său *Geniu pustiu*.

Cercetătorii operei eminesciene au descoperit în portretul fizic și moral al personajului principal Toma Nour atât elemente autobiografice, cât și trăsături ale lui Avram Iancu, eroul Revoluției Române din Ardeal. Din aceeași perioadă datează celebra poezie *Horia*, în care eroul moșilor, unul din înaintașii lui Iancu, este descris ca rege al dacilor și ca „împărat al Munților Carpați”.

Din discuțiile cu prietenii săi și cu colegii și prietenii lui Nicolae Densușianu, cei doi au aflat că Iancu era bolnav și nu i-ar fi putut primi, iar poliția austriacă intenționa să-l rețină pe Mihail Eminescu pentru a-i confisca însemnările despre crimele săvârșite de maghiari.

Astfel, dorința celor doi prieteni de a-l vizita pe Avram Iancu nu s-a putut împlini și **Nicolae Densușianu** (foto stânga) a fost nevoit să-l ducă pe Mihail Eminescu la părintele Bratu din Rășinari, bunicul viitorului poet Octavian Goga. Poetul a fost încredințat unor ciobani români care l-au trecut „prin vama cucului” în România.

Personalitatea lui Avram Iancu a fost prezentată în mai multe articole din revista *Familia*, iar presa românească din Ardeal și de pretutindeni a publicat necrologuri și articole privind „chemarea lui Avram Iancu la Domnul”, în anul 1872.

După stabilirea sa în România, Nicolae Densușianu a scris, la solicitarea prietenului său, profesorul și publicistul Dimitrie Laurian (1846-1906), un studiu despre Avram Iancu, pe care l-a publicat în „foița culturală” a ziarului *România liberă*, în două numere consecutive din anul 1877.

Bibliografie:

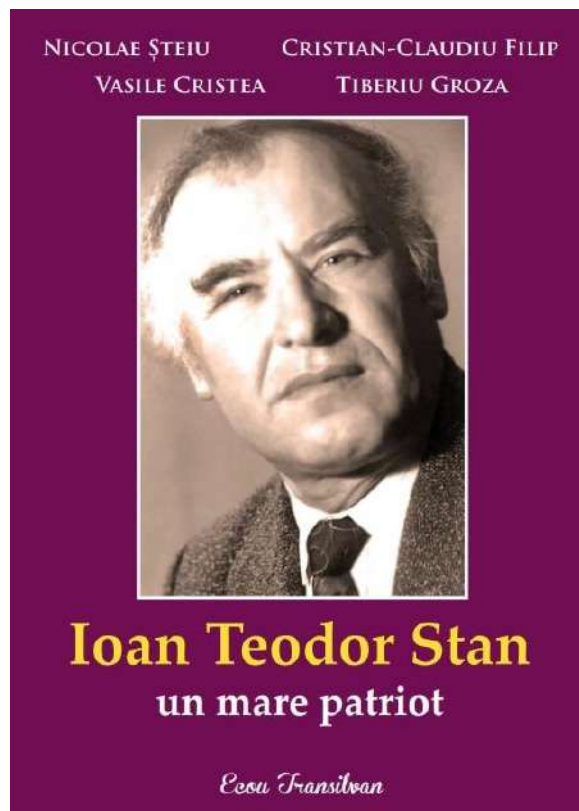
David, Aurel V. *Eminescu pe marele drum al destinului*. Iași, Edit. PIM, 2021. Vol. 1-2.

Popescu, Constantin Mihail *Nicolae Densușianu – omul și opera*. București, Societatea Scriitorilor Militari, Edit. Academiei de Înalte Studii Militare, 2003.

„SUFLETUL” SOCIETĂȚII CULTURAL-PATRIOTICE „AVRAM IANCU”: IOAN TEODOR STAN

Nicolae ȘTEIU

Munții Apuseni – acest picior de plai românesc, la nevoie loc de apărare și de adăpost, au ajuns în inima lui Ioan Teodor Stan cei mai iubiți munți din România, căci nicăieri în țară, într-un perimetru atât de strâns, nu dăinuie atâtea mărturii ale vieții și luptei poporului român pentru dreptate și libertate, cu o impresionantă dimensiune spirituală, aceea pe care toate viforurile vremurilor nu au putut-o întina, ea caracterizându-se mereu prin muncă, omenie și demnitate.

Pe locuitorii lor, sohodoleanul Stan îi caracteriza „oameni rezistenți, tenace și harnici, isteți și cu un suflet de aur pentru oricine le trece pragul cu gânduri bune și curate, gata să-și împartă cu acesta brățul de mămăligă ori lingura de lapte”²⁴. Ei numai prin muncă multă au umanizat munții, urcând agricultura pe terase, ori scormonind măruntaiele pământului. Cu sudoarea lor au contribuit la europenizarea imperiilor: roman, otoman, habsburgic și austro-ungar. „Cu aurul din Munții Apuseni – zicea I.T. Stan – s-au ridicat (în sensul de înfrumusețat – n.n.) cele trei capitale europene: Roma, Viena, Budapesta”²⁵.

Aici în Apuseni s-a născut o parte din demnitatea lumii, prin Horea care cerea dreptul la viață, prin Avram Iancu, cel care a făurit o armată națională ce n-a putut fi învinsă. Dacă, însă, analizăm ce procent din truda moșilor a contribuit la

asigurarea condițiilor mai bune de viață, atunci rămânem cu o constatare tristă. Și pentru că și după 1989 moșii n-au cunoscut o ameliorare a vieții lor, câțiva intelectuali, la propunerea moșului între moși – Ioan Teodor Stan – s-au hotărât să pună bazele unei societăți care să lupte pentru o justă prețuire a oamenilor și naturii de aici.

S-a considerat că este dreptul oamenilor din Munții Apuseni nu numai la o viață demnă, ci și la o viață fericită, după muncă, suferințe și luptă de veacuri. Ei au multe din condițiile necesare: resurse naturale, pricepere, hărnicie, frumuseți încă nevalorificate ale oamenilor și naturii, dar trebuie ajutați printr-o politică guvernamentală înțeleaptă, pentru o organizare rațională, științifică, modernă și competentă.

În fața comitetului care pregătea Marea Adunare a Moșilor din România, pentru data de 4 aprilie 1992, în vederea construirii unei societăți care să lupte pentru interesele moșilor, I.T. Stan sublinia următoarele mari categorii de probleme:

Păstrarea vie în conștiința generațiilor de azi și a celor care vin a duhului Craiului Munților – Avram Iancu, omagiindu-i faptele de vitejie prin care a continuat identitatea noastră națională;

Îmbunătățirea condițiilor pentru îmbogățirea valorilor materiale și spirituale ale moșilor, determinarea factorilor de decizie la toate nivelurile în scopul adoptării unor măsuri care să asigure protecția socială a gospodăriilor de moși, dezvoltarea economico-socială a localităților, electrificarea sutoilor de gospodărie rămase la nivelul lămpilor de petrol, modernizarea drumurilor, înzestrarea cu rețea telefonică a localităților, lucrări de apărare împotriva inundațiilor, refacerea vegetației forestiere, redarea în circuitul agricol a unor terenuri degradate, transformarea Apusenilor într-o zonă de sejur estival și hibernal pentru oamenii locului și pentru

²⁴ Stan 1996 a, p. 70.

²⁵ Idem, *Moșii între trecut și viitor*, în „Iancule Mare”, nr. 1, 1996 (în continuare Stan 1996 b).

turiști. Cu aceste gânduri I.T. Stan și-a transformat cabinetul de lucru de la Facultatea de Filologie și locuința în „dispecerat moțesc” și cu eforturi prometeice a creat cea mai puternică societate culturală din țară.

La 4 aprilie 1992 un număr de 406 moți și delegați din 63 localități și simpatizanți ai acestora întruniți în sala mare a Casei Universitarilor din Cluj-Napoca au dezvoltat Societatea Cultural-Patriotică „Avram Iancu” din România. Atunci și acolo s-a dezbătut noul statut al societății, s-a ales noua conducere, iar în funcția de președinte a fost ales Ioan Teodor Stan, fiul de moț din Sohodol. Acesta, în cuvântul său, a reluat și adâncit articolul din Statut care spune: „Societatea «Avram Iancu» din România este uniunea cultural-patriotică de atitudine națională și civică, cu personalitate juridică, ce reunește, pe baza liberei azeziuni, moții și simpatizanții acestora de pretutindeni, indiferent de naționalitate, cetățenie și convingerile lor politice și religioase, de sex, de avere sau origine socială, care au împlinit vârsta de 16 ani și care cunosc și recunosc prezentul statut”²⁶.

În mai multe împrejurări I.T. Stan atrăgea atenția că „Societatea este independentă, are un caracter nepartinic și nu se supune vreunui partid politic, unei organizații de orice natură...”²⁷.

Societatea a fost creată în scopul realizării „comuniunii spirituale a moților de pretutindeni, adică din țară și din diaspora”²⁸. Acest obiectiv a fost urmărit și analizat prin mijloace specifice: simpozioane, manifestări culturale-artistice, ridicarea de monumente, statui, montarea de plăci comemorative, organizarea de case memoriale și puncte muzeistice. În toate împrejurările se urmărește evocarea contribuției moților și alături de ei a tuturor românilor la lupta de-a lungul veacurilor pentru eliberarea socială și națională, pentru emanciparea economică, socială și politică, pentru înfăptuirea Marii Uniri a tuturor românilor.

S-a considerat că cel mai potrivit nume pentru o societate moțească trebuie preluat de la Craiul Munților, care a fost și a rămas mândria, fala moților. Dragostea și dăruirea lui Avram Iancu pentru neamul său s-au manifestat încă de pe băncile școlii. Avram Iancu a fost însăși întruchiparea sacrificiului făcut pentru libertatea și dreptatea românilor. El a fost și este simbolul luptei pentru un ideal atât de sfânt nouă: unitatea și demnitatea națională. Preluându-i numele, societatea i-a preluat și „ultima voință”, testamentul, alcătuit în 1854, din care cităm: „Unicul dor al vieții mele fiind ca să-mi văd națiunea fericită, pentru care, după puteri am și lucrat până acum”²⁹. El s-a născut, a trăit și a suferit pentru binele neamului românesc. De câte ori avea ocazia I.T. Stan sublinia calitățile acestui erou național. „Neînfricat pe câmpul de bătaie, de o demnitate rar întâlnită – refuzând onorurile împărătești («să se decoreze mai întâi poporul meu cu promisiunile făcute») Avram Iancu asemenea unui erou tragic al antichității continuă să trăiască după revoluție purtând ca un crucificat rănilor noastre, dintre care unele mai sângerează încă”³⁰.

Avram Iancu este pentru noi o lecție ce se reia zilnic, asemeni unor sfinte rugăciuni. Să luptăm asemeni lui pentru binele moților, pentru binele întregului popor român. Referindu-se la acest aspect I.T. Stan spunea: „Dacă noi cei de azi am apucat să umblăm pe la școli înalte având la bază mintea ozonată din zona brazilor Apusenilor și sentimentul datoriei sfinte în fața istoriei, menirea noastră este aceea de a contribui cu tot ceea ce avem mai bun în noi, să determinăm ridicarea decisivă a standardelor de viață ale oamenilor rămași să dăinuie pe crestele abrupte sau prin văile înguste ale zonelor de pe unde am provenit fiecare din noi”³¹.

În scopul realizării acestor obiective I.T. Stan s-a implicat în extinderea ariei societății punând accent pe organizarea de filiale și subfiliale. Până la tragicul sfârșit a participat personal la pregătirea și deschiderea celor 36 de filiale și la majoritatea subfilialelor: Cluj-Napoca – 13 mai 1992, Alba Iulia – 13 iunie 1992, Turda – 9 august 1992, Huedin – 6 septembrie 1992, Brad – 12 septembrie 1992, Dej – 17 octombrie 1992, Aiud – 18 octombrie 1992, Sibiu – 31 octombrie 1992, Câmpeni – 6 noiembrie 1992, Abrud – 7 noiembrie 1992, Deva – 21 noiembrie 1992, Zlatna – 28 noiembrie 1992, Zalău – 5 decembrie 1992, Câmpia Turzii – 31 ianuarie 1993, Arad – 11 iunie 1993, Carei – 26 iunie 1993, Bistrița – 7 noiembrie 1993, Timișoara – 29 ianuarie 1994, Brașov – 28 mai 1994, Oradea – 23 iunie 1994, București – 8 octombrie 1994, Baia Mare – 1 aprilie 1995, Baia de Arieș – 16 iunie 1995, Ocna Mureș – 1 iulie 1995, Petroșani – 30 septembrie 1995, Târgu Mureș – 22 octombrie 1995, Ștei – 25 noiembrie 1995, Mediaș – 27 ianuarie 1996, Vișeu de Sus – 2 martie 1996, Hunedoara – 26 mai 1996, Elveția – 9 iunie 1996, Iugoslavia – 18 august 1996, Satu Mare – 21 martie 1997, Gherla – 23 octombrie 1997, Orăștie – 13 decembrie 1997, Teiuș – 1 februarie 1998.

²⁶ Statutul S.A.I., art. 1.

²⁷ I.T. Stan, *Societatea „Avram Iancu”*, în „Iancule Mare”, nr. 1, 1993, p. 1, 5 (Stan 1993).

²⁸ Idem, *Cuvântare rostită pe Muntele Găina, 16 iulie 1995*, manuscris păstrat în arhiva S.A.I.

²⁹ Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Ed. Științifică, București, 1968, p. 88 (în continuare Dragomir 1968).

³⁰ I.T. Stan, *Expunere cu ocazia dării de seamă și alegerilor din Filiala Cluj-Napoca*, mai 1995, manuscris păstrat în arhiva S.A.I. (în continuare Stan 1995 c).

³¹ Ibidem.

În localitățile mai mici cu specific moțesc au fost create subfilialele: Mărișel – 23 oct. 1994, Gilău – 18 mart. 1995, Sohodol – 21 mai 1995, Bucium – 27 mai 1995, Lupșa – 4 iun. 1995, Roșia Montană – 17 iun. 1995, Avram Iancu (Vidra) – 18 iun. 1995, Ulmeni – 29 iun. 1995, Ciuruleasa – 14 iul. 1995, Albac – 22 iul. 1995, Gârda – 19 sept. 1995, Sălciua – 18 oct. 1995, Bistra – 4 nov. 1995, Ciucea – 7 ian. 1996, Biled (Timiș) – 20 apr. 1996, Scărișoara – 21 apr. 1996, Iara – 11 aug. 1996, Horea – 25 aug. 1996, Aninoasa – 10 oct. 1996, Beliș – 12 oct. 1996, Aghireș – 23 oct. 1996, Srediștea Mică (Iugoslavia) – 9 mai 1997, Băișoara – 10 aug. 1997.

Stan susținea că în atenția Consiliului Național al societății, a filialelor, să stea problemele legate de îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață ale moților. Cu sprijinul Prefecturii județului Alba pe raza căruia se găsesc cele mai multe sate moțești, în 25 iunie 1995, primarii din Apuseni, o parte a conducerii centrale a societății și prefectul de Alba, Ioan Rus, au semnat un „Memoriu cuprinzând unele probleme ale dezvoltării economico-sociale a localităților moțești, cât și propuneri pentru soluționarea acestora”, pe care l-au trimis organelor centrale ale statului. Atunci, acolo, ca și-n alte părți Ioan Teodor Stan afirma cu tărie: „Se impune industrializarea regiunii prin atragerea de investitori autohtoni și străini, care să pună în valoare bogățiile existente reducând alarmanta rată a șomajului din Apuseni” și să se acorde credite „cu minim de dobânzi pentru moții care vor să investească în zonă”. El propunea ca „Guvernul să dea o anumită alocație familiilor de moți în funcție de altitudinea la care își au casele (la peste 800 m) pentru a le ușura existența, munții noștri nu s-ar mai goli, nu s-ar mai sălbătici”³². Insistența cu care conducerea societății a intervenit la Parlament, Președinție și Guvern a dus la adoptarea Legii nr. 33/1996 privind repunerea în unele drepturi economice a locuitorilor Munților Apuseni. Ea se referă la practicarea unor meșteșuguri tradiționale și schimbul de produse din lemn cu cereale (prelucrarea lemnului în scândură, șindrilă, grinzi, bârne, butoaie, ciubere, donițe, araci de vie, furci de lemn, cozi de unelte, oiști de căruță, pentru care li se acordă anual câte 10 metri cubi de material lemnos).

În plan legislativ s-a obținut și adoptarea Ordonanței de Guvern nr. 27/1996 prin care se acordă facilități persoanelor care domiciliază și lucrează în localitățile moțești și Hotărârea de Guvern nr. 323/1996 ce prevede măsuri realizate în mai multe etape, între anii 1996-2004, menite să scoată din izolare și ignoranță localitățile moțești: electrificarea tuturor gospodăriilor moțești (deoarece numai în județul Alba există încă 2111 gospodării neelectrificate), modernizarea drumurilor publice, introducerea ori modernizarea rețelei telefonice, îmbunătățirea recepției programelor de televiziune, modernizarea rețelei de învățământ, sănătate și cultură, stimularea investițiilor în zonă.

Dacă aportul locuitorilor de aici la economia națională este substanțial prin: minereu de fier, cupru, aur, argint, molibden, bismut, caolin, marmură, travertin, produse din lemn, și țara trebuie să le ofere lor condiții demne de muncă și viață. I.T. Stan a propus chiar „crearea unei regiuni administrativ-politice”, „un județ de munte, județul Avram Iancu cu centrul la Abrud-Câmpeni”, județ în care să se realizeze „căi de comunicație eficiente și rapide, căi ferate, șosele, în acest fel risipindu-se izolarea în care se mai zbate Țara Moților”³³.

Societatea „Avram Iancu” a avut și are în vedere adevărata bogăție a Apusenilor, pe muntenii-moți, cei care dau dimensiunea spirituală a Munților Apuseni. Ei lucrează la pădure, în mine, acasă în minusculele lor ateliere, dar și pe câmp practicând o agricultură montană, arând pante și terase nebănuite, cu argile și podzoluri pe care nu mai știm cine le-ar semăna și culege cu atâta înverșunare umană. Dar când le ajungea cuțitul la os au intervenit serios în istorie dându-i dimensiuni europene. De aceea, în toate ocaziile președintele societății recomanda filialelor și subfilialelor să organizeze aniversarea evenimentelor importante din istorie: răscoala lui Horea, revoluția de la 1848-1849, unirea din ianuarie 1859, Marea unire din 1918, să omagieze marii patrioți (Mihai Viteazul, Horea, Nicolae Bălcescu, Avram Iancu, Alexandru Ioan Cuza), să comemoreze evenimentele mari (sfârșitul tragic al lui Horea, al lui Constantin Brâncoveanu, al lui Iancu, măcelul de la Beliș din 1918, masacrul de la Treznea din 1940).

Cu acest scop au fost organizate simpozioane, sesiuni de comunicări, vizite la locurile istorice, manifestări culturale. Iată câteva: „Transilvania, străvechi pământ românesc” – simpozion organizat în 15 martie 1996 la Zalău, „Martiriul de la Turda” – organizat în 25 septembrie 1994, „Tu, Iancule și moții tăi n-ai străbătut doar munții ci și conștiințe” – la Aiud, „Sub steagul Iancului” – la Câmpeni, „210 ani de la sfârșitul tragic al lui Horea” – la Huedin și Brașov/, „Măcelul de la Beliș” – la Cluj-Napoca, Mărașești, Călugăreni, București, Baia Mare, Alba Iulia, Dej, Petroșani, Sibiu, Deva, Câmpeni și multe altele.

Lui I.T. Stan i-a rămas mereu prezentă în minte constatarea marelui savant Nicolae Iorga „Monumentele sunt istoria vie a neamului” și ca urmare a depus eforturi ca nimeni altul din zilele noastre pentru ridicarea unor statui, plăci comemorative, monumente în memoria celor ce s-au jertfit pentru dreptate socială și națională. Încă

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*.

din perioada studenției a aflat că după Marea Unire s-a creat în Cluj un „Comitet executiv pentru statuia Avram Iancu” sub conducerea lui Nicolae Patala și că în 1923 s-a publicat un concurs de machete în vederea realizării monumentului. La data de 2 septembrie 1924 s-a așezat și o placă de marmură cu inscripția „Loc rezervat pentru statuia lui Avram Iancu” (dar care în 11 septembrie 1940 a fost distrusă de elemente horthyste). În 1926 la jurizare a câștigat macheta prezentată de sculptorul I. Dimitriu-Bârlad. Ea a fost realizată în 1929, dar nefiind terminată catedrala ortodoxă, s-a acceptat să fie instalată la Târgu Mureș (mutată în septembrie 1940 la Câmpeni din cauza consecințelor odiosului dictat de la Viena).

După preluarea conducerii Societății „Avram Iancu” președintele Stan a propus Consiliului Național realizarea monumentului „Avram Iancu și tribunii” în Cluj-Napoca, tot pe locul stabilit în 1924 în prezența regelui Ferdinand. La data de 10 septembrie 1992 a avut loc festivitatea de resfințire a locului viitorului monument și așezarea unei plăci prin care clujenii să ia act de această intenție.

Placa amplasată la 10 septembrie 1992 pe locul unde se va înălța monumentul eroului național Avram Iancu

Festivitatea de resfințire a locului viitorului monument „Avram Iancu”

Conducerea societății a găsit un real sprijin la Primăria orașului Cluj-Napoca, Consiliului Județean Cluj, Prefectura Cluj, agenți economici, cetățeni cu situație mai bună plecați din Țara Moșilor, apoi la Președinție și Guvern. Lansându-se un concurs de machete, s-a cerut ca monumentul să fie diferit față de cel realizat de Dimitriu-Bârlad. După multe și uneori aprinse dezbateri, în martie 1993, prin jurizare a fost aleasă macheta prezentată de sculptorul Ilie Berindei, moș din Câmpeni, absolvent al Institutului de Arte Plastice din București, rezident la Geneva. Atât I.T. Stan cât și Ilie Berindei au dat explicații la Conferința societății și în presa locală, apoi chiar la sfîntirea monumentului. Se specifica noutatea ideii în sculptura românească: Iancu așezat pe stânci, ca un

Dumnezeu al moșilor, cu mâna dreaptă ușor ridicată exprimând voința de oprire a măcelului care deja făcuse mii de victime în ambele tabere, iar sabia din mâna stângă ținută la spate arată spre linia orizontului, simbol al liniștii. I.T. Stan la dezvelirea monumentului afirma: „Mesajul gestului eroului, adresat tuturor este de-acum foarte clar: destul până aici, ogoiți-vă, stați cuminți, vrem liniște și pace în țară, că de nu... mai am în mâna stângă lancia lui Horea”³⁴. Sculptorul Berindei, inițiind un ciclu „Vestitoare ale luminii” și gândindu-se că „sunetul tulnicului fusese folosit în timpul revoluției de la 1848 ca mijloc de comunicare”³⁵, a așezat 3 tulnicărese care, înțelegând mesajul eroului, vor vesti, de asemeni tuturor, biruința „o dată pentru totdeauna a românilor din toate cele trei provincii românești asupra împilatorilor de veacuri ai neamului, unitatea noastră națională, identitatea de limbă, port și neam ce ne caracterizează”³⁶.

Prin eforturile financiare a mii de români societatea a adunat sumele necesare iar întreprinderea S.C. R.E.C. S.R.L. și S.C. Napoca S.R.L. au ridicat un grandios monument, înalt de 26 m, din bronz și marmură de Măcin.

La 30 noiembrie 1993, de Ziua Națională a României, în prezența a zeci de mii de români a fost sfințit monumentul la care președintele I.T. Stan, primarul municipiului, Gh. Funar, președintele Consiliului Județean Cluj Victor Romulus Constantinescu și-au adus o mare contribuție. Președintele Societății în cuvântul său spunea: „De azi înainte, în fața Catedralei Ortodoxe Române din Cluj-Napoca se afirmă încă o dată demnitatea moșilor, spiritul de dreptate și de sacrificiu, bărbăția și eroismul lor”, sau „Societatea «Avram Iancu» a avut voința edificării unui monument fără egal în țară și în Europa și, iată, astăzi asistăm la inaugurarea lui”³⁷.

Președintele s-a zbatut ca în etapa următoare să poată completa monumentul cu șase tribuni și alți șase vicetribuni, ca să se realizeze o alee a eroilor revoluției române, care văzuți de la distanță să meargă în crescendo: vicetribuni, tribuni, tulnicărese, Craiul Munților – Avram Iancu. Sperăm să-i îndeplinim acest vis.

Monumente, busturi și plăci comemorative închinat eroului Iancu au fost ridicate prin eforturile filialelor și forțe patriotice locale și la Oradea, Bistrița, Cărei, Vulcan, Câmpeni, Brad, Zlatna, Hunedoara, Iara, Brașov, Turda, Abrud pe lângă cele existente la Târgu Mureș, Arad, Huedin, Timișoara, Aiud, Vidra de Sus. Cu un efort fără egal I.T. Stan a participat la pregătirea și sfințirea monumentelor, nu numai cele dedicate eroului Apusenilor, dar și la altele închinat unor personalități ori martiri ai neamului. A fost prezent la dezvelirea monumentelor de la Săvârșin, Sohodol, Beliș, Băișoara, Turda, Scărișoara, Baia de Criș, Ciuruleasa, Gura Cornii, Bucium, Dămiș ș.a.

³⁴ Idem, *Astăzi cu bucurie, românilor, ați venit*, cuvântare rostită la sfințirea monumentului „Avram Iancu” din Cluj-Napoca, în „Iancule Mare”, nr. 2, 1994, p.1 (în continuare *Stan 1994*).

³⁵ Scrisoarea lui Ilie Berindei, manuscris păstrat în arhiva S.A.I. (în continuare *Berindei 1994*).

³⁶ *Stan 1994*.

³⁷ *Ibidem*.

Participând la dezvelirea monumentului din Scărișoara, închinat martirilor locului, la 30 aprilie 1996 consemna: „Nu numai biserica preotului Lupu devenise neîncăpătoare, dar neîncăpător era chiar și centrul comunei situată pe valea superioară a Arieșului, căci toți locuitorii, cu mic cu mare, veniseră la marea serbare din Duminica Tomii și cu numeroși fii ai comunei veniți din diferitele părți ale țării”³⁸. Localnicii au participat la sfințirea monumentului și la bogatul program oferit de elevii din comună, de „Rapsozii Zarandului” din Arad, ansamblu aflat sub conducerea vestitului taragotist, moț din Scărișoara, Petrică Pașca și de „Crai Nou” din Alba Iulia, în frunte cu îndrăgitul solist Nicolae Furdui Iancu.

La 123 de ani de la trecerea în eternitate a eroului național și Crai al Munților, la Țebea lângă mormântul eroului și sub gorunul lui Horea, unde s-au adunat zeci de mii de români, veniți din cele patru zări, I. T. Stan a expus în fața reprezentanților puterii veniți de la București situația grea cu care se confruntă locuitorii acestui ținut oropsit de soartă; înapoierea economică și socială, nivelul de trai mult mai scăzut, lipsa curentului electric, a căilor moderne de comunicații și telecomunicații, depopularea Țării Moților, poluarea apelor și aerului, nevoia de conservare a tradițiilor și culturii populare a moților, nevoia de burse pentru stoparea analfabetismului, constituirea unui județ al Țării Moților.

Țebea, 1995. Ioan Teodor Stan (în centrul imaginii) atent la Teodor Meleşcanu, așteptând să ia cuvântul pentru a prezenta situația grea a moților

La propunerea lui Stan, Biroul Executiv al societății s-a adresat Patriarhiei României cu propunerea ca în ziua de 2 septembrie 1997 în toate bisericile și mănăstirile din România să se facă slujbe de pomenire a eroului între eroii vremii sale – Avram Iancu, la împlinirea a 125 de ani de la moartea sa. Tot la propunerea președintelui toate filialele și subfilialele s-au implicat în celebrarea Zilei Eroilor odată cu sărbătoarea creștină a Înălțării Domnului, semnificând și prin această alăturare că sufletele celor care s-au jertfit pentru neam și țară s-au înălțat la cer. Prin aceasta s-a dorit ca toți să-și plece fruntea și să aducă prinosul lor de recunoștință eroilor neamului. „Memoria înaintașilor noștri – spune I.T. Stan – actele lor de vitejie, dragostea de glia românească, sentimentul de demnitate și onestitate, sufletul curat și deschis, dar și necruțarea față de împilatorii de neam românesc, dârzenia în fața năvălitorilor peste munții noștri dragi, sunt precepte pe care moții de azi din societatea „Avram Iancu” le promovează cu bărbăție, nu de alta, dar vrem să știm și să ne dovedim că suntem demni urmași, continuatori ai acestora”³⁹.

Nelipsit a fost Stan de la manifestările organizate la locurile istorice: Călugăreni, Dupăpiatră, Fântânele, Mărășești, Ip, Treznea, Carei și Satu Mare. Conducând delegația societății la Călugăreni – locul marii biruințe a lui Mihai Viteazul – pe lângă coroana de flori a depus la monumentul aflat acolo și o cupă de pământ luat de pe mormântul de lângă Turda, locul unde a fost răpus mișelește. În intervenția sa de la Călugăreni I.T. Stan a subliniat că „din mărețele fapte de vitejie ale lui Mihai Viteazul s-a inspirat apoi și Avram Iancu (și desigur și alți mari patrioți români), eroul martir al tuturor românilor, care în fruntea moților a salvat, prin lupte crâncene cu dușmanii de veacuri ai românilor din Ardeal, ființa națională a neamului românesc de la exterminare, limba, cultura și religia, libertatea și demnitatea sa”⁴⁰.

³⁸ Idem, *discurs ținut la dezvelirea monumentului din Scărișoara închinat martirilor locului*, 30 aprilie 1996, manuscris păstrat în arhiva S.A.I.

³⁹ Idem, *Cuvântare rostită la dezvelirea monumentului de la Beliș*, din 12 octombrie 1996, manuscris păstrat în arhiva S.A.I.

⁴⁰ Idem, *Cuvântare ținută la Călugăreni în august 1995*, manuscris păstrat în arhiva S.A.I.

Participanți la cea de-a XXVIII-a ediție a Serbării populare, tradiționale, de la Crucea Iancului, Mărișel-Fântânele, 13 iulie 1997: Ioan Teodor Stan, Vasile Cristea, Gheorghe Funar, Petre Litan, Alexandru Cordoș, Dumitru Sopon, Renalda Păușan, Michaela Bocu, Marius Trif

I.T. Stan Alături de dr. Așkar Ahmed Badreldin și col. (r) Vasile Cristea, invitați de Fundația de Cultură Patriotică „Mărăști-Mărășești-Oituz” la prelegerile cu tema Trianonului, Mărășești, 6 august 1995

Anual lua măsuri ca toate filialele să participe la Țebea la comemorarea eroului Avram Iancu. Manifestările de aici erau caracterizate de către Stan drept „un fel de forum unde se dezbate problemele arzătoare ale celor din zonă și ale întregii țări”⁴¹. Acolo se comemorează trecerea în nemurire a lui Iancu, dar tot acolo își dorm somnul de veci și doi dintre tovarășii săi; prefectul Ioan Buteanu și subprefectul Simion Grozea. Acest loc „a devenit un adevărat pantheon al moșilor, un simbol al existenței și perenității noastre pe aceste plaiuri transilvane”⁴².

Comemorare la 124 de ani de la moartea lui Avram Iancu, în fața gorunului secular al lui Horea, Țebea, 10 septembrie 1997

⁴¹ Idem, *Pantheonul Moșilor*, în „Iancule Mare”, nr. 6, 1996, p. 6 (în continuare Stan 1996 e).

⁴² *Ibidem*.

Filiala din Deva și Consiliul județean Hunedoara au gândit un proiect de amenajare: „Planul urbanistic de construire a Pantheonului Moșilor de la Țebea”, ce-și propune să cuprindă ansamblul format din mormântul eroului, gorunul lui Horea, morminte ale eroilor din războaiele mondiale, biserica din incintă, toate acestea urmând a fi completate cu un ansamblu monumental format din elemente geometrice (cerc, triunghi, pătrat), marcat de stâlpi sacri ce vor descrie un arc de cerc până pe creasta dealului, o troiță formată din alte patru troițe care-și unesc brațele formând incinta sacră. Ansamblul va avea și o scenă stabilă și gradene pentru 4000 de spectatori, amplasate în taluzul natural (iar sub gradene se vor amenaja culise pentru artiști). Acest obiectiv nu l-a putut vedea realizat I.T. Stan, dar actuala conducere a societății va trebui să lupte pentru înfăptuirea lui.

Președintele Stan a organizat pelerinaje la Treznea (județul Sălaj), la monumentul martirilor din localitate; așa a fost cel din 18 ianuarie 1998, la care peste 500 membri ai societății au participat la parastas, au urmărit cuvântările ținute în memoria celor uciși în masacrul din 9 septembrie 1940 la comanda grofului Bay Francisc. Prezența conducătorilor societății la groapa comună a celor 87 victime (începând cu copii de 2-3 ani și până la bătrâni de peste 80 de ani) i-a impresionat puternic pe cei prezenți, asasinii primind aprecierile cuvenite⁴³.

Sentimente de aleasă recunoștință a manifestat I.T. Stan și față de cei căzuți în luptele de la Carei și Satu Mare în octombrie 1944, când prin jertfa lor s-au eliberat ultimele teritorii românești de sub ocupația hitleristo-horthystă.

An de an, încă de când era elev a participat la serbările de pe muntele Găina. Ca președinte al Societății „Avram Iancu” a mobilizat zeci de mii de participanți, ansambluri și soliști de muzică populară, și guvernanți, senatori și deputați, pentru a-i sensibiliza cu problemele moșilor. Impresionant era numărul de participanți mobilizați de filialele din Cluj-Napoca, Alba, Hunedoara, Bihor, Arad, Brașov, București, Huedin, Turda, Cărei. Pe muntele Găina, Stan de fiecare dată vorbea zecilor de mii de moși despre semnificația întrunirii moșilor, dar și despre necesitatea unității și întraajutorării. Caracterizându-le, I.T. Stan spunea: „întrunirile acestea mai oferă prilejul pentru tăcuții moși să-și schimbe veștile și impresiile culese de unii dintre ei, de pe unde au colindat cu cercuri și cu ciubară”⁴⁴. Celor prezenți le oferea drept exemplu de dârzenie pilda lui Iancu zicând „în această lume actuală și viitoare, noi, moșii, toți românii, avem nevoie ca de aerul ozonat al munților, de măreția simbolului care se numește Avram Iancu”⁴⁵. Pentru el, pentru toți moșii Iancu a fost și rămâne spiritul care ne întărește în lupta pentru apărarea acestui stat unitar.

Astăzi numele lui Avram Iancu stă scris la loc de cinste pe frontispiciul a 43 monumente și busturi și mult mai multe școli generale, licee, localități, străzi, asociații și societăți, cluburi, unități militare și formațiuni artistice, plăci comemorative etc., dar mai ales în inimile adevăraților moși care îi urmează pilda și îndemnul, ale tuturor celor care luptă pentru înfăptuirea idealurilor sale.

La Satu Mare bogatele manifestări legate de atribuirea numelui lui Avram Iancu unei școli au avut ca principal factor pe domnul Ion Vădan, renumit om de cultură. I.T. Stan și I. Vădan, dovedind extraordinare calități de organizatori și în același timp de iubitori de neam, au realizat la fosta școală generală nr. 14 momente de înălțare sufletească, de vibrant patriotism, pornind de la demnitatea Iancului.

Efectul unor astfel de acțiuni se poate constata ușor prin atragerea și antrenarea tineretului, a sute de elevi la activități patriotice, exemple fiind copiii din Vișeu de Sus, Huedin, Satu Mare, Turda, Ocna Mureș, Mediaș. Cei din Huedin, activând în formația „Nepoții Iancului” condusă de inv. Ioan Bota, au fost mesagerii folclorului moșesc, cu programul „Răsună din Apuseni” până în Franța și Germania, iar cei din Vișeu de Sus au popularizat frumusețea folclorului românesc din partea de nord a României. I.T. Stan atrăgea mereu atenția conducătorilor de filiale să organizeze activități pentru tineri și cu tinerii, luând măsuri pentru crearea departamentelor pentru tineret⁴⁶.

A participat la activitățile filialelor – departamentelor pentru tineret premiind pe Felician Mătiș, interpret de muzică moșască la taragot, Ioana Bota la vioară, Cristina Mureșan ca solistă (toți din Huedin). La concursul de creație poetică cu tema „Eroi – martiri ai neamului românesc”, societatea „Avram Iancu” prin președintele Stan a acordat marele premiu elevei Eva Andreea Patca de la Liceul Teoretic „G. Coșbuc” din Cluj-Napoca, pentru zece poeme, premiu înmănat la data de 16 septembrie 1996 cu ocazia deschiderii noului an școlar. Redăm un fragment din poemul „La Țebea”:

⁴³ Idem, *Societatea „Iancule Mare” la Treznea*, în ziarul „Făclia”, 28 ianuarie 1988.

⁴⁴ Idem, *Cuvântare rostită pe Muntele Găina, 16 iulie 1995*, manuscris păstrat în arhiva Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu” din România (în continuare Stan 1995 a).

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Idem, *Societatea Avram Iancu la 5 ani de la înființare*, în „Iancule Mare”, nr. 7, 1997.

„Și Horea se-ntâmpla s-apară
Cu lancea și cu aspru-i port
Pe lancu-l căuta, prin țară
Să vină ca să-i dea raport”⁴⁷.

I-a provocat o mare bucurie invitația ca la „Ziua lemnarului” ținută în 19 august 1996 la Mățișești-Horea, unde, pe lângă întrecerile dintre fasonatori, expozițiile cu produse din lemn realizate de localnici, mulțimea celor prezenți a asistat la un bogat program artistic. Conducerea societății prin neobositul Stan a asigurat participarea unor formații și a câtorva interpreți renumiți, printre care solista Sava Negrean-Brudașcu, fiind o altă ocazie fericită de a-i bucura pe moșii de pe aceste plaiuri.

Președintele Stan se gândea și la alte activități mai ample. Spre exemplu în februarie 1996 a lansat ideea pregătirii unei universități de vară la Câmpeni, pentru a face și mai bine cunoscute folclorul moșilor, momente fundamentale din istoria lor, dar și alte aspecte ale culturii naționale: continuitatea noastră în spațiul carpatic, eroii neamului, monumente ale naturii din Apuseni.

Inimosul Stan a pus accent și pe culegerea și valorificarea folclorului moțesc organizând sau ajutând la pregătirea unor festivaluri de folclor în Cluj-Napoca, Deva, Turda, Câmpeni, introducând prezentări de port popular cu gândul de a-l face cunoscut, apreciat și păstrat ca o comoară a neamului. „Am organizat numeroase festivaluri de folclor, spectacole de înaltă ținută artistică – spunea I.T. Stan – menite să îndulcească sufletul românului, să-i dezvolte gustul estetic și să-l educe în spiritul dragostei față de nație și de ținuturile natale. Au fost alături de noi cei mai reprezentativi soliști de muzică populară din țară și ne-au onorat cu prestații deosebite ansambluri de mare ținută precum: „Crai Nou”, „Transilvania”, „Mărțișorul”, „Doina Iancului”, „Dor Transilvan” al Companiei de Transport Public, „Doina Crișului”, „Rapsozii Zarandului”, „Taraful de la Vața”, „Țarina” de la Turda, „Ciocârlia”, „Nepoții Iancului”, „Junii Sibiului” etc.

În săptămâna dinaintea Sfântului Crăciun din 1995 încoace, din inițiativa președintelui se desfășoară anual Festivalul interjudețean de colinde și obiceiuri de iarnă „Colind Iancului”. La această manifestare au fost atrase grupuri de colindători (diferite grupe de vârstă, de la 7 la 70 de ani) și îndrumate să prezinte obiceiuri, cântece și dansuri așa cum le știu de la părinți sau bunici, fără intervenția unor instructori de la oraș. La manifestare au fost solicitați să-și aducă aportul: Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Armata a IV-a, instituțiile culturale județene, Inspectoratul școlar. Formații din Țara Moșilor, Sălaj, Bihor, Maramureș, Cluj, Bistrița, Gherla, Alba, Mureș, Hunedoara, Arad, Vrancea ș. a., cete de colindători din toate zonele Transilvaniei au adus vestea minunată a Nașterii Mântuitorului și i-au spus-o Crăișorului Iancu, eternul veghetor al nației sale. Spectacolele din sala Cercului Militar și din fața Catedralei ortodoxe, de la poalele statuii lui Iancu s-au bucurat de o foarte mare apreciere din partea clujenilor, care prin cântec și colinde se întorc la vechi izvoare și-și astâmpără dorurile inimii. Trăind mereu cu speranța, prin colindele de Sfintele Sărbători, la sfârșit de an, ne aduc bucurii, omenie și gânduri de mai bine. La picioarele Craiului Munților în pragul solstițiului hibernal au venit moșii, românii în general, să-i zică: „Acum, când Iisus s-a născut spre înălțare, drept cinstire ți-aducem colindul moțesc și ne rugăm să-ți ocrotească urmașii”.

Președintele societății, veșnicul îndrăgostit de mirificul peisaj al Apusenilor, a inițiat ori încurajat organizarea mai multor expoziții de pictură, sculptură și artă fotografică, cu teme luate din Țara Moșilor. Gazde bune, primitoare au fost: Casa de cultură studentescă din Cluj-Napoca, Biblioteca universitară, orașele Turda, Aiud, Deva, Brașov, pentru pictorii Viorica Nicula, Lazăr Morcan, Vergiliu Vasinca, sau pentru lucrările de sculptură ale Clubului Copiilor din Huedin, condus de Ștefan Bara, și Clubul Copiilor din Câmpeni.

Pentru a-i ajuta pe istorici, etnologi, poeți, prozatori și artiști plastici să-și tipărească cât de cât mai ușor lucrările lor, profesorul Stan s-a luptat să realizeze o editură a societății. După mai multe intervenții la Ministerul Culturii, la sfârșitul anului 1997 a obținut aprobarea înființării editurii „Craiul Munților” și s-a bucurat când a dat girul primului volum „Protopopul Aurel Munteanu, erou și martir al neamului” de Nicolae Șteiu, alcătuindu-i prefața. Într-o ședință a conducerii societății a dezbătut nevoia editării unor pliante, broșuri, atlase geografice, istorice și folclorice, monografii ale unor personalități din Țara Moșilor, lucrări științifice despre creațiile specifice sau despre unele localități. Dar accidentul rutier din februarie 1998 curmându-i viața nu i-a îngăduit să vadă tipărită nici cea dintâi carte realizată la această editură. Stimă și mândrie a manifestat I.T. Stan față de oamenii de seamă care au văzut lumina zilei în Țara Moșilor intenționând ca prin Societatea „Avram Iancu” să le facă viața și activitatea cât mai cunoscute. Dintre aceștia amintim pe Nicodim Ganea, Maria Botiș Ciobanu, Alexandru Ciura, Ioan Rusu Abrudeanu, Pamfil Albu, Eneea Todea Ludovic, Vasile Copilu Chiatră, Valeriu Butură, Petre Bucșa. Se

⁴⁷ Eva Andreea Patca, *La Tebea*, în „Iancule Mare”, nr. 6, 1997, p. 6 (Patca 1997).

gândea că lui Nicodim Ganea, născut în localitatea Bistra, ajuns vestit cântăreț, dirijor de cor, compozitor și poet, un vestit rapsod al moșilor, trebuie să-i popularizăm creațiile, să introducem în repertoriul unor formații cântecele: „Du-te, dor”, „Mărită-te, mândra mea”, „Din Poiana Vadului”, „Rătăcesc pe drum pribeag”, „Du-te, dor, cu dorurile”.

Iara, 11 august 1996, dezvelirea bustului lui Avram Iancu: dreapta: primarul comunei Băișoara, Minodora Susana Luca, col. (r) Vasile Cristea, ing. Gheorghe Chindriș, Ioan Teodor Stan, Vasile Copilu Chiatră (finanțatorul bustului, împreună cu ing. Gheorghe Chindriș), primarul comunei Iara, Marius Teodor și Ana Copilu Chiatră

Maria Botiș Ciobanu, născută în Abrud-sat, ne-a învrednicit cu volumele: „Țara Moșilor – legende și credințe”, „Povestiri”, „Poezii”, din ultimul amintim titlurile: „Moșii”, „Jalea moșilor”, „Mi-e dor”, „Crăiasa codrului”, „Craiul Munților”. Ioan Rusu Abrudeanu, fecundul gazetar, publicist și istoric, ne-a lăsat multe volume, din care amintim: „Moșii – calvarul unui popor eroic dar nedreptățit”. Vasile Copilu Chiatră, care a ridicat bustul lui Avram Iancu în localitatea Iara, ne-a oferit volumul „Avram Iancu în folclorul moșilor”, romanul „Craiul Munților” și zeci de poezii cu teme din viața moșilor. Din bogata sa activitate spicuim câteva versuri din poezia „Mama”:

„Omu’ mi-a urlat la țară
S-aducă pruncilor mălai,
Eu motroșesc din zi în sară,
În casă, la poiată și pe-afară.
Mi-e firea aspră și-mpietrită
Și bucuria înăcrită
Un prunc dezghioacă coaje
Altu nădește donițe și doage...”.

Sunt versurile învățate și repetate de multe ori de către Stan.

Petre Bucșa, președintele de onoare al Filialei Cluj a Societății „Avram Iancu”, prezent până în 1997 la toate activitățile Consiliului Național al Societății, era mereu rugat să prezinte câte o creație literară închinată celor din Apuseni. Lui Stan îi plăcea să-l audă pe fostul director al Teatrului Național din Cluj-Napoca recitând poezia „Moșul” scrisă în 1942, din care redăm versurile:

„Mi-s palmele polog de-atâta trudă
Crap trunchii de molid și fac ciubară
Le sui pe murg și urlu-n țară
Dar nimenea când strig nu vrea s-audă ...
M-așteaptă-n munte pruncii și muierea
Și n-am pe cal o mierță de săcară,
Pleznească-i, doamne, inima și fierea
Cui ne-a ursit să colindăm prin țară”.

Tuturor acelor care au rămas legați de acest colț de patrie românească – Munții Apuseni, I.T. Stan le-a purtat respect și a dorit să-i facă cunoscuți.

Festivalul Național „Colind lancelui”, Cluj-Napoca, 18 decembrie 2022

SEMNIFICAȚIA RĂSCOALEI DIN 1784-1785 CONDUSĂ DE HOREA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN ÎN ISTORIE

Ioan I. TODEA

*„Te poți opune unei armate. Dar nu și
unei idei căreia i-a sosit clipa de glorie.”*

Victor Hugo

Exploatarea inumană și batjocura de secole a țăranimii române de către nobilimea maghiară, secuiască și săsească și excluderea ei ca națiune de la conducerea propriei lor patrii începând din 1437 ajunseser în 1784 la saturație. Se umpluse paharul robiei. Ca urmare, după încercările nereușite ale lui Horea de a rezolva gravele probleme pe cale petiționară, singura soluție care îi mai rămânea lui și poporului său era lincea. Cu ea au încercat să-și facă singuri dreptate. Lupta, războiul civil cu nobilimea maghiară și cu slujbașii ei a fost cruntă. Zeci și sute de români și maghiari au căzut pe câmpul de bătaie.

Principala problemă pentru care s-a ridicat la luptă țăranimea – desființarea iobăgiei – s-a realizat în două etape: mai întâi în 22 august 1785 împăratul habsburg Iosif al II-lea a fost nevoit să desființeze șerbia, după care în urma altei revoluții din Transilvania din 1848-1849, care a avut în fruntea ei tot un moț – pe Avram Iancu –, a fost desființată prin răscumpărare și iobăgia.

Mișcarea lui Horea, Cloșca și Crișan a avut un caracter într-o țărănesc. „Nici prin cauze, nici prin desfășurare, nici prin organizare și nici prin țeluri, nici prin mentalitate ea nu depășește marginile a ceea ce se numește țăărănesc”¹. Minerii de printre țărani aparțin tot acestei clase sociale; țărani sunt în bună măsură și preoții,

participanți la răscoală. Caracterul ei e personificat de Horea însuși, țăran și el, deși a fost ca mulți alți moți și un excelent constructor de case și de biserici. Nici el n-a depășit cu nimic marginile țăranescului nici prin stare, nici ca îmbrăcăminte, doar ca pregătire și ca mentalitate se diferenția întrucâtva, iar din punct de vedere social n-a depășit condiția de iobag sau jeler; prin faptele sale se distinge, mai ales prin calitatea de vizionar, spiritul de dăruire, curaj și sacrificiu în serviciul tuturor.

Mișcarea revoluționară din 1784 constituie cel mai important eveniment din lupta seculară pentru pământ și o viață mai bună a țăranimii din Transilvania. Semnificația ei e multiplă. Ea a deschis în istoria noastră perioada transformărilor revoluționare a societății românești, prevestind o lume așezată pe noi temelii. „Totodată ea marchează intrarea poporului român în epoca modernă, prin trezirea conștiinței naționale, contribuind la sfârșirea orânduirii feudale și a anunțat pe plan european, alături de alte mișcări sociale și naționale, Marea Revoluție Franceză. Horea, Cloșca și Crișan au devenit mari personalități ale luptei popoarelor din Europa împotriva vechilor stări de lucruri din societatea feudală, vizând în primul rând desființarea servituții personale precum și începutul luptei pentru închegarea statelor naționale.”^{1bis} Așadar, răscoala și apoi revoluția populară conduse de Horea au avut o semnificație europeană, făcând parte dintr-un plan general de pregătire a revoluțiilor care aveau să schimbe ordinea feudală din Europa, prefăcând deci în calitate de prolog al revoluției franceze, apariția epocii moderne în istoria umanității. De aici importanța, pentru că premegătorii, adică vizionarii, sunt nu odată mai însemnați decât realizatorii ideilor lor. Mai concret, mișcarea lui Horea a fost, după revoltele țăranimii împotriva nobilimii din 1437 și 1514, „prima zguduire puternică a orânduirii feudale din cuprinsul țării noastre. Ea deschide procesul revoluționar de răsturnare a raporturilor feudale”², exprimat mai întâi prin ridicarea la lupta propriu-zisă, iar apoi prin *Ultimatul lui Horea*, adresat în 11 noiembrie 1784 nobilimii refugiate în cetatea Devei, prin care cerea ca „nobilime să nu mai fie” [...] iar pământurile nobiliare să se împartă între poporul de rând.” În acest sens Victor Hugo, într-una din maximele sale, afirma: „Te poți opune unei armate. Dar nu și unei idei căreia i-a sosit clipa de glorie.” *Rezultă că țăranimii și lui Horea, Cloșca și Crișan le revin meritul de a fi deschis procesul dezrobirii, al emancipării poporului român chiar din temelii sale.* Prin urmare, răscoala condusă de Horea, prin programul său, „nu privește înapoi, spre trecut, cum se întâmplă obișnuit în alte răscoale, ci înainte, spre viitor”³, nu țintește numai spre ameliorarea condițiilor de viață ale țăranimii, ci spre răsturnarea raporturilor feudale. *Nobilime să nu mai fie, ea să-și părăsească pentru totdeauna moșiile, pământurile ei să se împartă poporului de rând, adică celor ce-l muncesc.* Viziune simplă, dar radicală, categoric revoluționară. Vedem în acest *Ultimat* proiectul unei noi orânduirii realizate în secolul al XX-lea în spațiul carpato-danubiano-pontic.

Mișcarea revoluționară condusă de Horea a avut loc după revoluția din Anglia (1642-1658), în urma căreia, printr-un îndârjit război civil, la conducerea societății engleze a venit o nouă clasă, burghezia, și cu cinci ani înaintea Revoluției din Franța, unde, în 26 august 1789, Adunarea Națională, prin adoptarea *Declarației drepturilor omului și cetățeanului*, a pus capăt feudalismului și a creat condițiile dezvoltării societății burgheze.

Așadar, răscoala și revoluția conduse de Horea și revoluția franceză „în care au pierit peste un milion de francezi”⁴ după cum afirmă George Barițiu și a cărei lozincă a fost „*Libertate, Egalitate, Fraternitate*”, au dat o lovitură puternică orânduirii feudale. Diferența dintre ele constă în aceea că, prin Programul său, Revoluția din 1784 prin *Ultimatul* lui Horea, a cerut ferm desființarea nobilimii și a făcut însemnați pași spre organizarea administrativ-teritorială românească a teritoriului ocupat îndeosebi din Zarand, Țara Moților și valea Mureșului, iar revoluția franceză a transformat în realitate această teză la nivelul întregii țări. *De aceea putem spune că mișcarea revoluționară condusă de Horea din 1784 și Revoluția franceză din 1789 au schimbat în bună măsură fața Europei, iar noi românii trebuie să ne mândrim cu această realitate istorică.*

Opera lui Horea a continuat-o cu aceeași îndârjire în Țara Moților și în Transilvania noul crai al munților, Avram Iancu, împreună cu prefectii, tribunii și căpitani săi. Dar, „fără Horea, Iancu n-ar fi existat, cum fără moți, Apusenii ar fi fost doar piatră pe piatră și atât, nu o cetate care a zguduit un imperiu! Os din os de moți, Iancu s-a tras din cel tras pe roată.”⁵

Răscoala și Revoluția conduse de Horea a constituit în același timp „și prima afirmare violentă a conștiinței de sine a poporului român din Transilvania.”⁶ Așa se explică schimbarea profundă ce s-a produs în mentalul colectiv al țăranimii iobage. „Țăranul român asuprit, despuat și torturat sute de ani, el care văzuse distrusă întreaga lui individualitate politică, libertatea lui nimicită, proprietatea lui luată, religia lui declarată idolatră [adică necreștină], numele de român egal cu numele de sclav, el care nu mai avea niciun tribunal la care să se poată plânga, se constitui acum singur în tribunal și singur își face dreptate. Pedepsele cu moartea care-l loviseră așa de mult și așa de greu pe țăranul român se întorceau în anul 1784 asupra nobilimii maghiare. Era o tragică răzbunare a trecutului. Și violența cu care se executa această revoluție este numai o probă despre nedreptatea, mai mult despre batjocura, ce se făcuse cu poporul român secole întregi.”⁷ L-am citat aici pe Nicolae Densușianu care, în cartea sa, *Revoluțiunea lui Horia*, apărută în 1884, redă limpede atât cauzele răscoalei, cât și manifestarea violentă a țăranimii iobage în anul

1784. Asuprirea determină reacțiile cele mai temerare: românul Florea Cosma din Gârbău, comitatul Cluj, în preajma revoluției din 1784-1785, menționează în aceeași carte Nicolae Densușianu, spune contelui Szent Pál fără înconjur: „Țara este a noastră, a voastră este Ungaria, în scurtă vreme vă vom scoate de aici!”. Sigur această afirmație, făcută în acele vremuri triste, trebuie privită critic deoarece în zilele noastre nu putem accepta o asemenea poziție.

Mișcarea de emancipare națională din martie 1791, materializată în memoriul redactat de Samuil Micu, Petru Maior, Gheorghe Șincai, Ioan Piuariu-Molnar și alții, intitulat – *Supplex Libellus Valachorum*, altfel spus *Petiția cu Cererile Românilor*, e rezultatul transformărilor care au intervenit în conștiința de sine a românilor din Ardeal în această perioadă. *Suplex*-ul cerea ca națiunea română să fie reasezată în toate drepturile civile și politice pe care le-a avut înainte de 1437. De asemenea, cerea să nu li se mai spună românilor tolerați. Românii, prin acest document, solicită egalitate în drepturi cu celelalte „națiuni” din Transilvania și reprezentare în dietă, proporțional cu numărul lor. În acest fel, la doar șapte ani de la înfrângerea ei, Răscoala și Revoluția conduse de Horea începe să-și producă roadele! Sensul acestei petiții politice a fost caracterizat de istoricul Nicolae Iorga în fraza: „Suplica a fost o afirmare de drepturi care se pretind!”⁸ *Suplex*-ul, primul program politic modern al mișcării naționale a românilor din Transilvania a fost prezentat Curții de la Viena. Împăratul Leopold al II-lea I-a trimis Dietei de la Cluj, care l-a respins. Dreptatea era încă departe pentru românii din Transilvania.

Desființarea șerbiei este un alt rezultat a Revoluției populare conduse de Horea. În legătură cu aceasta, istoricul Nicolae Edroiu în volumul VI al *Istoriei Românilor*, editat sub egida Academiei Române, scrie: „Principala măsură luată de Iosif al II-lea după reprimarea mișcării este desființarea șerbiei în Marele Principat [al Transilvaniei], măsură luată anterior în alte provincii răsăritene ale imperiului, dar întârziată aici. Consecința este intervenția hotărâtă a împăratului prin *Patenta din 22 august 1785*, prin care condiția iobagească de supus personal, în sensul legării de glie, era desființată. Colonul, cum era numit de acum fostul iobag, putea vinde ori dăruia din bunurile sale, se putea instrui el însuși, deschizându-i-se posibilitatea de a învăța meserii pe care le putea practica.”⁹

Mișcarea revoluționară în fondul ei a avut înainte de toate un caracter social întrucât viza desființarea nobilimii și a raporturilor feudale, dar, în același timp național și religios. Referindu-ne la caracterul social, trebuie să spunem mai întâi că țăranii nu s-au ridicat la lupta pentru schimbarea numelui de iobag cu cel de colon, ci pentru nimicirea iobăgiei însăși și pentru dreptul de proprietate asupra pământului.

Desființarea acum a șerbiei este așadar consecința răscoalei și revoluției din 1784-1785, dar „de fructul sângeroasei lupte de clasă a iobăgiei române a beneficiat întreaga iobăgime din Ungaria și Transilvania”. Desființarea șerbiei din Transilvania, după 271 de ani de la decretarea ei în 1514 în urma Războiului condus de Gheorghe Doja, instituțional vorbind, e un remarcabil pas înainte. Ea înlătură servitutea personală, care a marcat faza cea mai gravă a istoriei iobăgiei din Transilvania. În acest context menționez că șerbia în Țara Românească a fost desființată în 1746, iar în Moldova în 1749 – deci cu aproape patru decenii mai devreme ca în Transilvania – de același domn: Conștrăntin Mavrocordat.

Din nefericire, nobilii maghiari, sași și secui n-au învățat nimic din atrocitățile de la 1784. „Ei și după aceea țineau cu cerbicie împietrită la dreptul de proprietate asupra oamenilor întocmai ca și asupra boilor din jug și a cailor din ham, cu acea distincție esențială că de nutrețul animalelor domestice îngrijeau neasemuit mai bine decât le păsa de traiul iobagilor. Feudalii altor țări mai înaintate și chiar proprietarii sclavilor în străvechime, din Orient, din Grecia și Roma, aveau atâta judecată sănătoasă ca să știe că este în interesul lor să aibă sclavi de rasă bună, sănătoasă, să le lase mijloace de viață, locuință și îmbrăcăminte, de ajuns ca să poată munci bine și cu spor, să se înmulțească, pentru ca la vânzare să capete preț cât mai bun pentru ei. [...] S-au văzut și pe la noi excepții de aristocrați onorabili în adevăr nobili, umani și buni creștini; dar marea majoritate considera și trata pe popor ca fiarele lor carnivore, le dau foarte puțin nutreț ca nu cumva apucând putere să sfarme grătarele de fier ale închisorii și să scape în largul câmpului.”¹⁰

Măsuri radicale în problema țărănească, inclusiv desființarea iobăgiei, nu vor fi luate însă în Transilvania din cauza opoziției nobilimii maghiare decât în urma Revoluției de la 1848-1849, când eliberarea din iobăgie a constituit al 3-lea punct al programului revoluției. Mai exact, desființarea iobăgiei din Transilvania s-a realizat prin răscumpărare, prin ordonanța din 29 decembrie 1849/10 ianuarie 1850 a guvernatorului Ludovic Wohlgemuth (1849-1851), o minte luminată a vieții politice imperiale din acei ani. Prin această ordonanță se recunoștea dreptul de proprietate al foștilor iobagi asupra loturilor urbariale.¹¹

Rezultă că până la urmă lupta și sacrificiile lui Horea, Cloșca și Crișan din 1784-1785 și a miilor de români uciși și torturați în această mișcare revoluționară, precum și a lui Avram Iancu – conducătorul Revoluției din 1848-1849 din Transilvania, a prefecților și tribunilor săi și a celor 40.000 de moți și ardeleni care au fost uciși în confruntările dintre români și unguri în Revoluția din 1848-1849 n-au fost zadarnice. Aceste trăsături îndreptățesc caracterizarea

evenimentelor din 1784 mai mult decât o răscoală țărănească, fie ea și mare. *A fost cea dintâi revoluție românească pentru dreptate socială și națională a epocii moderne.*

Caracterul național al răscoalei și revoluției conduse de Horea rezultă mai întâi din realitatea potrivit căreia aproape întreaga nobilime era de neam străin, iar apoi din doleanțele țăranilor din Zarand, adresate Guvernului de la Sibiu la încheierea Armistițiului de la Brad-Valea Bradului în 17 noiembrie, când ei solicitau ca „pe viitor, atât soldații din armata imperială, cât și particularii care vor călători prin Zarand să aibă cu dânșii un pașaport românesc cu pecete împărătească”. Așadar, încă din anul 1784 țăranii români din Zarand cereau ca limba română să devină oficială. „Această dorință e exprimată mai întâi la Mesteacăn, când luaseră decizia ca Crișan să-i învețe exercițiile militare în limba română și a doua oară la Brad, când ceruseră pașapoarte românești pentru călătoriile care vor trece de aici înainte prin Zarand.”¹²

Caracterul național al Răscoalei și Revoluției lui Horea este menționat și de poetul Octavian Goga, care, referindu-se la moți, afirma: „Da, această mișcare a moților are un caracter național precis, ei n-au fost în văgăunele lor numai păstrătorii tipului traco-roman, ci înainte mergătorii, conștienți ai libertății naționale, care din ceața lor au repezit fulgerele dezrobirii noastre.” În acest sens Karl Marx (1811-1883) în lucrarea sa intitulată *Însemnări despre români* menționează că în 1784 Horea a pornit lupta pentru „eliberarea neamului său de sub cruzii stăpâni maghiari”, dar în final oastea sa de 15.000 de oameni a fost învinsă nu de maghiari ci de armata imperială habsburgică, după care el și Cloșca au fost prinși și trași pe roată. „Horea a devenit eroul povestirilor populare și simbolul renașterii Daciei.”^{12bis}

E locul să subliniem că, pe lângă caracterul social și național al mișcării lui Horea, ea a avut în același timp și un puternic caracter religios. „Împărtășind aceeași soartă cu iobagii încredințați păstoririi și îndrumării lor duhovnicești, preoții satelor necăjite le cunoșteau de aproape suferințele și nu puteau lipsi nici de la cea mai riscantă încercare de a le-o ușura”, ne spune istoricul, protopopul și omul politic Ioan Lupaș, membru al Academiei Române. Însăși declanșarea ei în 2 noiembrie 1784 în Zarand n-ar fi reușit fără aportul nemijlocit al preotului Ioanș Cazan, care, după ce a întărit „toate cele spuse de Crișan”, a făcut rugăciuni pentru succesul răscoalei. Apoi, preoții ortodocși nu numai că au susținut mișcarea, dar mai mult, ei s-au contopit cu țăranii răsculați, acționând și cerând alături de ei, cu Sfânta Cruce înainte, desființarea iobăgiei, drepturi naționale și rezolvarea gravelor probleme cu care se confruntau. Așadar mișcarea revoluționară condusă de Horea nu a fost una strict de eliberare socială și națională de sub stăpânirea maghiară, ci a avut un puternic caracter confesional, de reînviere a ortodoxiei persecutate de nobilii unguri, autoritățile austriece și frații „uniți” de la Blaj. *Ca urmare, tensiunile religioase înăbușite pe parcursul secolului al XVIII-lea, prin interzicerea religiei ortodoxe românești, au răbufnit sub forma unui război religios cu conotații de eliberare națională, sub conducerea celor trei martiri români: Horea, Cloșca și Crișan.*

Aria geografică cuprinsă de mișcarea revoluționară din Banat până în Bran și din Zarand, Țara Moților, Hunedoara și până în Maramureș, este încă un element de seamă în aprecierea caracterului Răscoalei și Revoluției conduse de Horea. „Evenimentele petrecute în Transilvania în anii 1784-1785, subliniază academicianul Ștefan Pascu, au provocat un puternic răsunet [internațional] de la Atlantic la Urali, din Peninsula Scandinavă până în cea Iberică și Apenină.”

Răscoala și Revoluția conduse de Horea a zguduit întreg edificiul feudal din Imperiul Habsburgic de jos și până sus. Nobilimea va trăi de-acum mereu stresată cu gândul unei noi posibile declanșări a mănii populare.

Succesul de scurtă durată al răscoalei și revoluției din 1784-1785, cutremurarea pe care a produs-o în rândul nobilimii, a populației maghiare în general precum și a curții de la Viena se înscriu ca o pagină glorioasă a luptei țăranimii române din Munții Apuseni și din Transilvania aflată de 271 de ani în stare de iobăgie și servitute la nobilii maghiari, sași și secu. Ea a obținut o însemnată experiență în batalia pentru drepturile sale, s-a convins că lupta nu e zadarnică. „Gândul răzvrătirii se rotește de-acum în aer cu orice prilej. Numele lui Horea e steagul pe care nu-l mai lasă din mână. Nici măcar moartea lui cumplită, sub ochii ei, nu a convins-o deplin, Horea în imaginația ei supraviețuiește și calvarului său. Multă vreme se acreditează ideea că nici nu e mort, la Alba Iulia au executat pe altul, nu putea fi el; Horea e la Viena, în mare dregătorie și el le face pe toate; de la el pornesc poruncile în favoarea celor mulți. Tabăra adversă i-a improșcat memoria cu toate ororile. Tradiția populară în schimb i-a păstrat nepătată imaginea”¹³ de-a lungul celor 238 de ani care s-au scurs de la uciderea sa și a tovarășului său de luptă și de suferință, Cloșca, în chinuri groaznice, de-a dreptul teroriste la Alba Iulia.

Masele țărănești dezlănțuite, în nevoia lor firească de a avea un conducător, l-au investit pe Horea cu toate atributele și virtuțile liderului. În numele lui, la ordinele lui, s-au desfășurat toate acțiunile de la începutul și până la sfârșitul mișcării revoluționare. Prin urmare viziunea, faptele și calitatea de martir ne determină să-l considerăm pe Horea un adevărat salvator din robie al românilor ardeleni. La toate acestea, adăugăm faptul că Horea, fiind ca și Mântuitorul Iisus Hristos în anii tinereții, un excelent dulgher, a construit – împreună cu ortacii săi – două falnice biserici ortodoxe: una în Albac, județul Alba, iar a doua la Cizer, județul Sălaj.

E locul să amintim că Horea, deși a acționat în condiții extrem de grele, a confirmat din plin calitățile unui însemnat conducător: mai întâi, pentru desființarea iobăgiei și îmbunătățirea situației țăranilor, a făcut apel la toate mijloacele legale de luptă, trimițând ani în șir mesageri la Sibiu pentru a prezenta guvernului revendicările moșilor, însă, ei, așa cum s-au dus, așa s-au și întors, iar în plus, nu o dată au fost bătuți pentru această „îndrăzneală”. El însuși s-a întâlnit de cinci ori cu împăratul Iosif al II-lea în același scop, dar fără niciun rezultat. Ba mai mult, subprefectul ungur din cercul său, apostrofat fiind de împărat în urma ultimei audiențe din 1 aprilie 1784, „l-a pedepsit pe Horea cu o bătaie foarte aspră” deoarece s-a plâns acestuia de violențele sale; apoi, în contextul declanșării răscoalei în Zarand și în Țara Moșilor, a elaborat un program de o uimitoare precizie, care, prin prevederile sale, a contribuit decisiv la transformarea răscoalei în revoluție, în urma căreia împăratul Iosif al II-lea a fost nevoit să desființeze șerbia și să înfăptuiască multe alte măsuri în favoarea țăranimii. Acestea sunt doar o parte din considerentele pentru care Al. Papiu Ilarian afirma că „Horea era un mare țăran, o rară figură a istoriei dezvoltării omenesci, una din acele inimi mari care sunt capabile să cuprindă singure în sine toate durerile seculare ale unui popor”, și, care, prin fapta și jertfa sa, afirma la rândul lui, Octavian Goga, „a străfulgerat un preludiu al încheșării noastre naționale” la 1 Decembrie 1918.

Chipurile lui Horea, Cloșca și Crișan au intrat adânc în conștiința poporului român ca martiri și eroi ai cauzei lor drepte. Revoluționarii pașoptiști au reluat lupta de eliberare socială și națională de acolo de unde o lăsaseră aceștia. I-au urmat memorandiștii, care în 8-9 ianuarie 1892 alcătuiesc la Sibiu un *Memorandum* către împăratul Franz Joseph I, cuprinzând revendicările celor peste trei milioane de români din monarhia austro-ungară și o critică sistematică a politicii naționale intolerante a guvernului ungur.

Actul de la 1 Decembrie 1918, prin care poporul român a intrat în posesia deplină a drepturilor sale naționale, a marcat încununarea luptei pe care o începuseră moșii din Apuseni și o intensificaseră urmașii lor.

Faptul că și în zilele noastre Horea, Cloșca și Crișan sunt cântați în versuri de cei mai buni soliști de muzică populară, chipurile lor ne sunt redade prin sculpturi, picturi și obiecte de artizanat, că în locurile unde s-au născut, au trăit și au luptat pentru desființarea iobăgiei, pentru o lume mai bună și mai dreaptă s-au construit *case memoriale*, sunt marcate cu plăci comemorative și busturi, că în casele multor români, mai ales din Ardeal și Banat, se află la loc de cinste portretele lor, că multe localități din țară, firme și școli și-au luat ca denumire numele lor, că faptele lor sunt prezentate în cărți de istorie și literatură iar numele lui Horea îl poartă mii de români în zilele noastre, e o dovadă că lupta lor n-a fost zadarnică, că prin ei ne regăsim și noi azi în munca și lupta pentru o Românie mai puternică și mai prosperă.

Nu pot încheia această suită de acțiuni ce glorifică jertfa lui Horea, Cloșca și Crișan, fără a menționa că în localitățile lor de origine ori în care au trăit și luptat, au loc periodic ceremonii de omagiere a personalității lor, în cadrul cărora, în fața busturilor, statuilor, monumentelor ori caselor memoriale se oficiază parastase, se depun coroane de flori, istoricii și oficialitățile locale prezintă lupta lor pentru dezrobire socială și națională, urmate de programe artistice.

În acest context adresez o caldă rugămintă deputaților și senatorilor ardeleni și Primăriei Capitalei de a se preocupa de realizarea într-un viitor apropiat a unui bust al lui Horea și în București. Amplasat lângă cel al lui Avram Iancu în stânga Sălii Palatului, în parcul din fața Bisericii Kretzulescu, ar constitui un omagiu adus Căpitanului suprem al Răscoalei și Revoluției din 1784-1785, care, prin jertfa sa de sânge, a deschis calea făuririi statului unitar român la 1 Decembrie 2018.

Întărim toate aceste aprecieri cu cele ale istoricului Gheorghe Anghel din Alba Iulia, care, referindu-se la cel ce „a despiciat în două istoria” afirmă: „Horea a devenit în conștiința generațiilor ce au urmat un erou și un martir al întregii noastre națiuni. El este însă, în primul rând, fiul meleagurilor noastre, un demn reprezentant al epocii sale, creat de condițiile generale și locale ale societății feudale din Transilvania în faza de destrămare.

Numele lui a intrat în legendă. Nu există sat, munte, vale și drum din Munții Apuseni și din alte părți ale Transilvaniei să nu fie legat de numele lui Horea, despre care s-a țesut o poveste, o legendă, o întâmplare din timpul răscoalei. De atunci generațiile i-au cinstit faptele și numele, poezii l-au cântat cu versuri de foc, scriitorii l-au asemănat cu piatra dură a Detunatei, iar poporul l-a numit, ca și pe Iancu, crăișorul lui, conducătorul lui spre o societate mai dreaptă și mai bună.

Istoricii i-au dedicat tomuri, iar generațiile ce au urmat după marea unire din 1918 și până astăzi i-au ridicat monumente din bronz și din piatră, pretutindeni în țară și mai ales pe meleagurile natale, spre a-i cinsti memoria. Horea, a devenit un nume specific românesc, pe care l-au purtat și îl poartă astăzi sute și mii de feciori ai țării, iar școli și instituții de prestigiu, străzi ale marilor orașe, poartă numele lui ca un simbol al eternității, al împlinirii marilor sale idealuri pentru care s-a jertfit.”¹⁴

Încheiem cu marcarea faptului că în 21 iulie 2020, an în care s-au împlinit 236 de ani de la uciderea în chinuri groaznice a lui Horea, Cloșca și Crișan, Parlamentul României i-a declarat – prin *Legea Nr.138* – „martiri

și eroi ai națiunii române pentru rolul, curajul, eroismul și sacrificiul lor în timpul răscoalei țărănești din 1784”¹⁵, lege promulgată în aceeași zi de Președintele României.

Deși luate destul de târziu aceste decizii ne bucură și sunt binevenite. Prin ele organele supreme ale statului român au confirmat ceea ce generațiile care s-au scurs de atunci și până azi au făcut în repetate rânduri în scris și verbal de-a lungul celor 238 de ani care au trecut din 1785 și până în prezent.

În acest context adăugăm faptul că în prezent întreprindem acțiuni în Țara Moșilor și-n alte zone în care s-a desfășurat răscoala și revoluția din 1784-1785 pentru canonizarea lui Horea-martirul de către Sf.Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în anul 2025.

În lumina faptelor lor de vitejie, generației de azi și de mâine i se cere mai întâi să cunoască lupta și faptele lor, să fie mai curajoasă, mai lipsită de oportunism, mai dreaptă, mai hotărâtă în tot ceea ce întreprinde pentru binele țării și al neamului românesc.

NOTE:

¹ D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. II, Ediție nouă, revăzută, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 709.

^{1bis} Gh. Anghel, *Insurecția românilor transilvăneni din 1784. Prolog al revoluțiilor europene*, p. 26.

² D. Prodan, *op.cit.*, vol. I, p. 13.

³ *Ibidem*, vol. II, p. 716.

⁴ George Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei pre două sute de ani din urmă*, vol. I, Sibiu, 1889, în edițiunea autorului, p. 481.

⁵ Valentin Hossu-Longin, *Mantaua lancelui și alte istorisiri/evocări transilvane*, Edit. BETTA, București, 2014, p. 30.

⁶ D. Prodan, *op.cit.*, vol. I, p. 13.

⁷ Nicolae Densușianu, *Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria 1784-1785 scrisă pe baza documentelor oficiale*, București, Tipografia „Românul” Carol Göbl, 1884, p. 172.

⁸ Milton G. Lehrer, *Ardealul pământ românesc, problema Ardealului văzută de un american*, Editura Vatra Românească, Cluj Napoca, 1991, p. 213. Vezi și *Istoria Românilor*, vol. VI, Edit. Enciclopedică, București, 2002, p. 569-572.

⁹ N. Edroiu, *Viața socio-economică a Transilvaniei*, în: *Istoria Românilor vol. VI*, Edit. Enciclopedică, București, 2002, p. 252.

¹⁰ George Barițiu, *op.cit.*, p. 482.

¹¹ N. Bocșan, *Transilvania, Perioada neoabsolutismului. 1849-1859*, în: *Istoria Românilor*, vol. VII, Tom I, *Constituirea României moderne*, Edit. Enciclopedică, București, 2003, p. 710.

¹² Nic. Densușianu, *Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria 1784-1785*, București, 1884, p. 277.

^{12bis} K.Marx, *Însemnări despre români (Manuscrise inedite)*, Publicate de acad.A.Oțetea și S.Schwann, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p.115.

¹³ D. Prodan, *op.cit.*, vol. II, p. 721.

¹⁴ Gheorghe Anghel, *Horea, 250 de ani de la naștere*, în: APULUM, *Arheologie-Istorie-Etnografie*, XVIII, Extras, Alba Iulia, MCMLXXX, p. 17.

¹⁵ *Monitorul Oficial al României*, Anul 188, (XXXII) – Nr. 647, Partea I, Miercuri, 22 iulie 2020, p.3.

Horea, Cloșca și Crișan

CANONIZAREA LUI HOREA, UN OBIECTIV DE ONOARE ȘI DE DEMNITATE NAȚIONALĂ

Vasile Șt. TUTULA

- **Situația dramatică a țăranilor iobagi în secolul al XVIII-lea**

Lupta iobagilor români din Transilvania a atins în secolul al XVIII-lea la un punct culminant. Asuprirea feudală era greu de suportat, iar pentru unele familii de țărani iobagi români foarte greu de înțeles și de admis. Fiscalitatea asupra familiilor de iobagi era uriașă: taxe, dări, impozite de tot felul față de statul feudal, și față de nobilime.

Obligațiile iobagilor față de feudali, față de domnii de moșii de pământuri erau uriașe. Prin edictul „Certa Puncta”, iobagii erau obligați să lucreze la nobili 4 zile pe săptămână cu brațele, iar cei cu animale de trăsură, plug, 3 zile pe săptămână; nemaivând timp să își lucreze propriile loturi, sesii de pământ, pentru a-și întreține familiile.

Iobagi români, circa 80% din numărul total al acestora, iobagii sași și secui și unguri reprezentau 20% din cel existent în Marele Principat al Transilvaniei. Iobagii trebuiau să își plătească zeciuiala față de domnii de pământ, un fel de „taxe în natură”: taxele pentru miei, oi, stupi, vite, porci, piei de jder, urs etc. erau greu de achitat.

Numărul obligațiilor era foarte mare, în zona Munților Apuseni a ajuns la 21 pe an, la care se adăugau lucrul în susținerea minelor de aur și argint: asigurarea și transportul mangalului, cărbunelui provenit din arderea lemnului, transportul cu spatele a minereurilor, ori cu caii, lucru direct în mine, în jur de 2-3 zile pentru scoaterea minereurilor în coșuri speciale, făcute din împletituri, la transportul lor fiind folosiți și copii de 12-16 ani.

- **Declanșarea și desfășurarea răscoalei. Horea, Cloșca și Crișan, organizatorii cei fermi și hotărâți**

Preludiul răscoalei l-a constituit răzmerița și scandalul de la Câmpeni din 24 mai 1782. Arendașilor armeni le-au fost vărsate buțile cu băuturi alcoolice. Locuitorii Apusenilor nu aveau dreptul de cârciumărit, adică de a produce țuică.

Armenii veniți cu băutură din Gherla, Dumbrăveni erau foarte abuzivi, majorând mereu prețul țuicii. Moșii, totuși reușeau să producă o băutură mai puțin alcoolică, numită mied. Iernile în zona Munților Apuseni erau foarte friguroase, geroase și cu multă zăpadă. Moșii, crișenii și muntenii (denumiți și mocani s.n.) simțeau nevoia ca la prânz și în sărbătorile creștine să consume 1-2 pahare de țuică.

Izbucnirea răscoalei a fost grăbită de intenția împăratului Iosif al II-lea de a organiza regimente de graniță, la care să se poată înscrie și locuitorii ca viitorii grăniceri, precum cei de la Năsăud (R. 2 Gr.) și Orlat (R. 1 Gr.). Aceștia aveau un statut mai avantajos, privind asigurarea și garantarea dreptului de proprietate și moștenire, de care nici vorbă de așa ceva. Ei erau legați de glie prin Tripartitul lui Ștefan Werbőczy (1517). Centrelor de înscriere au fost luate cu asalt.

Între timp, datorită creșterii numărului mare de doritori de a deveni grăniceri a fost anulat ordinul. Pe acest fond și a greutăților fiscale, moșii, crișenii și muntenii s-au adunat la Brad, în 28 octombrie 1784 la îndemnul lui Crișan (Marca Giurgiu); Horea a chemat moșii să se adune la Mesteacăn, în 31 octombrie. La Mesteacăn au venit și vreo 500-600 de țărani iobagi din zona Zarandului, Abrudului, Zlatnei și Hunedoarei. Aici la Mesteacăn, cei trei căpitani: Horea, Cloșca și Crișan au hotărât să meargă la Alba Iulia; lângă Brad, în satul Curechiu, dar au fost atacați din ordinul comandanților armatei imperiale habsburgice, cu Comandamentul General (General Kommando), comandant era generalul Johann Franz Preiss.

Acest general și urmașul său își va pregăti unitățile militare pentru intervenția împotriva răsculaților. Acesta a luat măsuri ferme de stopare a intrării țăranilor iobagi în orașe: Alba Iulia, Aiud, Sebeș, Sibiu, Deva, Hunedoara, Bistrița, Cluj, Mediaș, Sighișoara și Brașov.

Răscoala a cuprins prin focul ei năprasnic: Zarandul, Hunedoara, Munții Abrudului, Sibiul, comitatul Arad, regiunile Sibiului și Hațegului, cu prelungiri spre Câmpia Transilvaniei, spre Tg. Mureș (Oșorhei), Bistrița, Cluj, Sălaj și Oradea.

O serie de măsuri restrictive a luat și Guvernul Transilvaniei, autoritățile orașelor-cetăți și celorlalte localități mai mari. Pe acest fond foarte tensionat, nobilimea a început să se ascundă la adăpostul zidurilor cetăților din Deva, Cluj, Arad, Oradea, Sibiu, Sebeș ș.a.

- **Programul Răscoalei și Ultimatumul dat de Horea la 11 noiembrie 1784**

Nedreptățile fiind numeroase, țăranii iobagi foarte săraci și umiliți, apăsați de fisc și abuzurile nobililor, Horea adresează la 11 noiembrie 1784 un Ultimatum nobililor adăpostiți între zidurile cetății Deva, pe care răsculații conduși de Horea o vor ataca, fără a reuși să o cucerească.

Sintetizat, Ultimatumul are următorul conținut:

„Nobilul comitat împreună cu toți stăpânii de moșii și cu toată seminția lor, să jure pe cruce.

Nobilii să nu mai fie, ci fiecare, dacă va putea găsi undeva o slujbă împărătească, din acea să trăiască.

Nobilii stăpâni de moșii să-și părăsească odată pentru totdeauna moșiile.

Și să plătească dare ca și poporul de rând.

Pământurile lor să se împartă între poporul de rând, după porunca ce o va da înălțatul împărat”.

Reiese din acest scurt Ultimatum marile inegalități sociale, dintre cei bogați și săraci, extrem de bine redate de marele istoric David Prodan în cele două volume ale sale: **„Răscoala lui Horea”**, și în volumul **„Iobăgia în Transilvania în secolul XVII”**, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1986. Personal cred că sunt suficiente aceste lucrări de istorie, 3 volume, spre a dovedi ca justificate cererile răsculaților.

- **Canonizarea lui Horea, un obiectiv de actualitate, și de mai demult**

Susținem ca: Anul 2025 să fie desemnat **„Anul Horea – Rex Daciae”**.

Chestiunea canonizării lui Horea s-a discutat în organele de conducere ale Societății „Avram Iancu”, în 1993, 1997, 2010, 2022 și 2023. Oare cât mai trebuie să rămânem la stadiul de discuții? De ce nu întreprindem acțiuni? Cerem și rugăm ca Biserica Ortodoxă să ne fie apropiată și susținătoare.

- **Anastase Todoran din Bichigiu, comuna Telciu – „Primul Horea”, frânt cu roata la 12 noiembrie 1763**

Anastase Todoran a fost canonizat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în 2006, pe locul numit „Mocirlă”, comuna Salva, jud. Bistrița-Năsăud, în ziua de 10 mai. Au fost prezenți peste 25.000 de credincioși, autoritățile județene, cele locale ale orașului Năsăud și comuna Salva, și circa 15 primari din fostele 44 comune grănicerești, militarizate în totalitate între 1763-1851.

Activitățile religioase de canonizare au fost conduse și coordonate de I.P.S. Mitropolitul Bartolomeu de pioasă amintire și recunoștință și Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, care a declarat actul de frângere cu roata la 12 noiembrie 1763, decizia Curții de la Viena ca „un act nedrept, nul și neavenit”, considerându-l „nul, un act abuziv, de forță și dictat”.

Au trecut de atunci 17 ani. Deși, s-a cerut după 1990 și canonizarea lui Horea, nu s-a întreprins mai nimic concret. Discuții, sugestii au fost, inclusiv de canonizare a lui Avram Iancu.

Bineînțeles, canonizarea aparține într-o măsură foarte mare Arhiepiscopiei Alba Iuliei, parohiei Horea (jud. Alba), Sfântului Sinod al BOR, iar noi considerăm că în 2025 ar fi normal și binevenit ca Horea să fie canonizat. Suntem încrezători că acest obiectiv va fi îndeplinit, așa cum se cuvine. De ce oare lăsăm să treacă timpul și să nu ne gândim și la semenii noștri eroi? Trebuie să le purtăm recunoștință!

Doamne ajută!

**DIMITRIE CANTEMIR,
DOMNITOR AL MOLDOVEI, SAVANT, PRINCIPE SERENISSIM AL
IMPERIULUL RUS ȘI MEMBRU AL ACADEMIEI DIN BERLIN (1714)
LA 350 DE ANI DE LA NAȘTERE,
LA 300 DE ANI DE LA TRECERE SA LA CELE VEȘNICE**

Alexandru-Grigore PISOSCHI

Dimitrie Cantemir (n. 26 oct. 1673, d. 21 aug. 1723) a fost Domn al Moldovei între martie-aprilie 1693 și 1710 – 1711, unul din marii savanți români și ai Europei (enciclopedist, etnograf, geograf, cartograf, filosof, istoric, orientalist, lingvist, scriitor, muzicolog, compozitor, politician și diplomat), Principe Serenissim al Imperiului Rus la 1 august 1711 și membru al Academiei din Berlin la 11 iulie 1714.

Familia. Dimitrie Cantemir a fost fiu al Domnului moldovean Constantin Cantemir (n. 8 nov. 1612 Silișteni, Fălciu, Vaslui – d. 13 martie 1693, Iași, pe tron între 25 iunie 1685 și 13 martie 1693) și nepot al lui Teodor Cantemir d. 1627 în luptă cu tătarii. Familia provenea din boiernași din Țara de Jos, al cărui înaintaș era Pătru Silișteanu, menționat în documente încă din vremea lui Ștefan cel Mare (cf. Șt. Gorovei). Dimitrie Cantemir afirmă că familia Cantemireștilor se trage de la Crâm (Crimeea), fiind la origine tătari, idee

fantezistă preluată de A.D. Xenopol.

Constantin Cantemir, rămânând fără părinți, cu moșiile pustiite de tătari, intră ca mercenar în armata polonă, aflându-se în serviciu timp de 17 ani sub doi regi, Wladislaw și Jan Cazimir. A fost un bun oștean, ajungând la gradul de căpitan de cavalerie, evidențiindu-se în luptele cu suedezii și turcii, șarjând în fruntea trupei pe care o comanda. În Polonia a făcut cunoștință cu pictorul și gravorul francez Langlois François care l-a găzduit pe Constantin la Paris în perioada 1643 – ianuarie 1647. Constantin Cantemir a ajuns pe tronul Moldovei la vârsta de 73 de ani, ales de boieri, socotindu-l un om docil. În timpul domniei a făcut greșelile de a-i omorî pe logofătul și cronicarul Miron Costin și pe fratele său Velicico Costin, fără să fie vinovați. Despre Constantin Cantemir, cronicarul Ion Neculce scrie : **„carte nu știu, ce numai iscălitura învățasă de a o făc. Practică bună avu la voroavă, era sănătos, mânca bine și bè bine”**.

Constantin Cantemir a avut trei soții: Anastasia, n. Ghika (1605-1645), Maria n. ? cu care a avut o fiică Ruxandra Bogdan (Cantemir) și Anița n. Bantăș (n.?, d. 1677), nepoata după mamă a Doamnei Anastasia Duca, soția Domnului Gh. Duca (n. 1620 - d. 31 martie 1685, Lwow, Polonia-Lituania, Domn al Moldovei de trei ori 1665-mai 1666, nov. 1668-10 aug. 1672, nov. 1678-25 dec. 1683 și al Țării Românești nov./dec. 1674 – 29 nov. 1680 ; în 1680 turcii îl numesc și hatman al cazacilor din Ucraina, Moldova dobândind astfel, pentru scurtă vreme, cea mai mare întindere). Anița Bantăș (d. 1677) face parte dintr-o familie veche, cu multe ramuri (branșe) descinzând din Ioan Tăutu, mare logofăt și diplomat al lui Ștefan cel Mare. O parte din această familie l-a însoțit pe Dimitrie Cantemir în exilul său în Rusia, luându-și numele de Bantăș-Kamenski. Alte ramuri în Moldova și Bucovina.

Constantin Cantemir și Anița Bantăș au avut trei copii : Antioh Cantemir, Dimitrie Cantemir și Safta Cantemir, căsătorită Racoviță.

Antioh, fratele mai mare al lui Dimitrie, n. 4 dec. 1671, Bârlad – d. 1726, a fost Domn al Moldovei între 1696–1700 și 1705-1707. A fost căsătorit cu Ecaterina, fiica lui Ceaur, mare logofăt. Descendenții lui au fost: Ana, căsătorită cu Radu Brâncoveanu, fiu al lui Constantin Brâncoveanu ; Dimitrie, d. 1758, secund maior în armata rusă ; Constantin, d. 1776, general în armata rusă și pretendent la domnia Moldovei în 1739 ; Maria, d. 1786, căsătorită cu C. Dudescu, Ban al Craiovei ; Anița, d. 1767, căsătorită cu T. Paladi, mare vistiernic și hatman (cf. Sever Zotta).

Antioh împreună cu Dimitrie uneltesc contra Domnului Duca care a luat tronul lui Dimitrie, fiind ajutat de Constantin Brâncoveanu. În cele din urmă, Duca a fost mazilit, iar Antioh a obținut tronul Moldovei. Pe tron, Antioh a fost prietenos cu polonezii. În prima sa domnie s-a încheiat Tratatul de la Karlowitz din Voivodina, la sfârșitul

războiului austriaco-otoman, în care otomanii au fost învinși, război care marchează începutul dezmembrării Imperiului Otoman.

Antioh Cantemir a înființat, în timpul celei de a doua domnii, Academia Domnească din Iași în 1707, care a funcționat până în 1711, însă în anul 1714 a fost reorganizată de Nicolae Mavrocordat, într-un fel ducând mai departe învățământul superior în Moldova, după Academia Vasiliană întemeiată de Vasile Lupu.

Studii. Constantin Cantemir, tatăl lui Antioh și al lui Dimitrie, a fost conștient de importanța științei de carte și a căutat să facă din fii săi oameni învățați. Dimitrie Cantemir, la vârsta de 14 ani a fost nevoit să plece la Constantinopol (1688-1690) unde a stat ca zălog (capuchehaie) al credinței tatălui său pe tronul Moldovei. Pentru început, a fost ales ca educator Ieremia Cacavelas, călugăr și cărturar cretan, cu studii la Leipzig, Viena, Veneția și Oxford. Acest cărturar a avut o mare influență asupra formației spirituale a lui Dimitrie, căruia i-a predat limbile greacă, latină și slava veche precum și cunoștințele filosofice. După moartea lui Constantin Cantemir, în 1693, a venit pe tronul Moldovei Constantin Duca, fiul lui Gh. Duca, cu sprijinul lui Constantin Brâncoveanu, socrul său și

încuscrit cu familia Costin, alungă pe Cantemirești. Cu uneltiri, revine pe tron Antioh Cantemir după mazilirea lui Duca. În această situație, Dimitrie Cantemir revine la Constantinopol în calitate de capuchehaie pentru fratele său Antioh, din 1695. La Constantinopol, a studiat la Academia Patriarhiei Ecumenice matematica, geografia, muzica turcească, a fost inițiat în domeniul cultelor, literaturii, muzicii și religiei islamice. A cunoscut limbile latină, greaca modernă, franceza, italiana, rusa, araba, turca, persana și româna, având o mare capacitate de asimilare și o inteligență cu totul deosebită.

Dimitrie s-a căsătorit în 1699 cu Casandra (1681-1713), fiica lui Șerban Cantacuzino, venind de la Constantinopol, în grabă la Iași pentru căsătorie și nunta domnească (9/19 mai 1699) În 1710, Dimitrie Cantemir a fost pus pe tronul Moldovei, având misiunea de a-l supraveghea pe Brâncoveanu, bănuind de neloialitate față de Imperiul Otoman, în schimb el a încheiat cu rușii un tratat, iar în urma înfrângerii categorice suferite de ruși, ajutați de moldoveni, la Stănilești în 1711, s-a refugiat în Rusia cu toată familia. Aici și-a petrecut tot restul vieții cu preocupări intelectuale.

Conferirea de titlu imperial.

Lui Dimitrie Cantemir i-a fost conferit titlul de Principe Serenissim al Imperiului Rus prin ucazul (ordinul/decretul) lui Petru cel Mare la 1 august 1711 și blazonul aferent, conform Jean Nicolas Mănescu „Stemele lui Dimitrie Cantemir și locul lor în heraldica țărilor române”, în „Revista arhivelor”, L, 1973, vol. XXXV, nr. 3, p. 465-480. În blazonul conferit au fost introduse și armele familiei Cantemir, blazon purtat de Dimitrie Cantemir ca Domn al Moldovei, figura 2. Blazonarea stemei (acțiunea de identificare și explicare în termeni heraldici și după regulile acestei științe a elementelor componente ale unei steme) pe când era Domn al Moldovei, reprezintă bourul Moldovei ocrotit de două amfiptere reprezentând armele familiei Cantemir.

În figura 3 este reprezentat blazonul de principe serenissim al Imperiului Rus : scut scartelat, în primul cartier, pe câmp de argint, armele Moldovei însoțite în cantonul din dreapta șefului scutului de soare care simbolizează fertilitatea, căldura, belșugul, libertatea și lumina, iar în cantonul din stânga semiluna întoarsă (crai nou) care simbolizează veșnicia, nemurirea și strălucirea, iar în partea inferioară a cartierului spada Justiției și buzduganul care reprezintă puterea supremă ; în cartierul al doilea, pe câmp roșu, cele două amfiptere reprezentând armele Cantemireștilor, însoțite în partea de jos a cartierului de mobilele puterii supreme, ca și în primul cartier ; în cartierul al treilea, pe câmp roșu, acvila cruciată, armele Țării Românești, ca arme de pretențiune după Doamna Anastasia

Duca, soția lui Gh. Duca fost domn al Țării Românești; în cartierul al patrulea, pe câmp azur, două brațe care își strâng palmele, ca semn al unei înțelegeri secrete, respectiv „credința” în respectarea înțelegerii, semn masonic, Dimitrie Cantemir fiind unul dintre primii francmasoni români, ca de altfel și protectorul său țarul Petru cel Mare ; peste tot, în abis (sau în inimă), ecusonul cu acvila bicefală încoronată, arme de concesiune, dar și de apartenență a nobilității față de Imperiul Rus ; scutul este timbrat de o coroană închisă princiară și este susținut de doi lei.

Urmași:

-Șerban Cantemir n. anii 1700 Moldova – d. 1780 Moscova, fiu al lui Dimitrie Cantemir și al Casandrei Cantacuzino. Ofițer al armatei ruse ;

-Matei n. 18 Oct. 1703 Constantinopol – d. 1771 Dimitrovska Ofițer în garda imperială, căsătorit cu Agripina (Agrafena) principesă Lobanov-Rostovskii ;

-Maria Cantemir n. 29 apr. 1700 Iași – d. 9 sept. 1754 Moscova, fiică a lui Dimitrie Cantemir și a Casandrei Cantacuzino, doamnă de onoare împărătesei Ana Ivanovna și favorita țarului Petru cel Mare ;

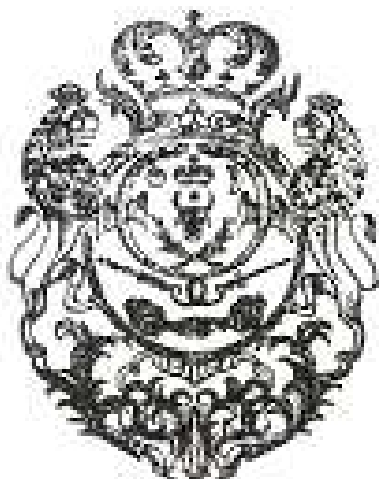
-Antioh Dimitrievici Cantemir n. 10 sept 1709 Constantinopol – d. 11 apr. 1744, Paris, fiu al lui Dimitrie Cantemir și al Casandrei Cantacuzino. Studii la Universitatea de Stat din Sankt Petersburg, poet român de expresie rusă, scriitor și diplomat rus de origine română, traducător și critic literar. Cunoștea limbile: rusă, română, greacă, turcă, latină, italiană și franceză. Ambasador al Imperiului Rus la Londra și Paris;

-Ecaterina Smaragda Cantemir n. 4 nov. 1720 Sankt Petersburg – d. 2 nov. 1761, Paris, doamnă de onoare a împărătesei Elisabeta Petrovna. Soția diplomatului Dimitri Mihailovici Golițin.

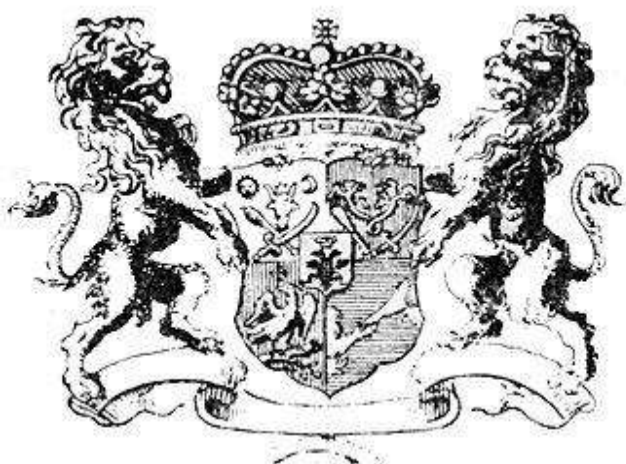
Trecerea la viața veșnică. Dimitrie Cantemir a trecut la viața veșnică la 21 august 1723 la domeniul său Dimitrovska (azi Dimitrov-Orlovski), fiind înmormântat într-o criptă la Biserica cu hramul „Sfântul Nicolae” din Moscova. Actualmente, osemintele sale se odihnesc la Biserica „Trei Ierarhi” din Iași, repatriate prin grija savantului Nicolae Iorga în 1935. Pe lespede de raclei a fost scris : „Aici, întors din lunga și greaua pribegie înfruntată pentru libertatea țării sale, odihnește Dimitrie Cantemir, Domnul Moldovei ”. În onoarea domnitorului și savantului Dimitrie Cantemir au fost dezvelite monumente în România și în Rusia, au primit numele său școli, colegii și universități, centre de cercetare și studii, străzi etc.

Opera. Dimitrie Cantemir a creat o uriașă operă, influențată de umanismul Renașterii, dintre care, în acest modest articol enumerăm numai pe cele principale :

- „Divanul sau gâlceava cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul”, în limbile română și greacă, 1698;
- „Sacrosanctae Scientiae Indepingilibis Imago”, 1700;
- „Istoria ieroglifică” în limba română, Constantinopol, 1703-1705;
- „Istoria Creșterii și Descreșterii Imperiului Otoman”, în limba latină, 1714-1716;
- „Hronicul vechimei romano-moldo-vlahilor”, în limba latină și apoi tradusă în română, 1719-1721;
- „Colectanea Orientalia (Colecția Orientală) 1722-1723.

**Stema lui Dimitrie Cantemir
ca Domn al Moldovei**

Blazonul de principe rus al lui Dimitrie Cantemir

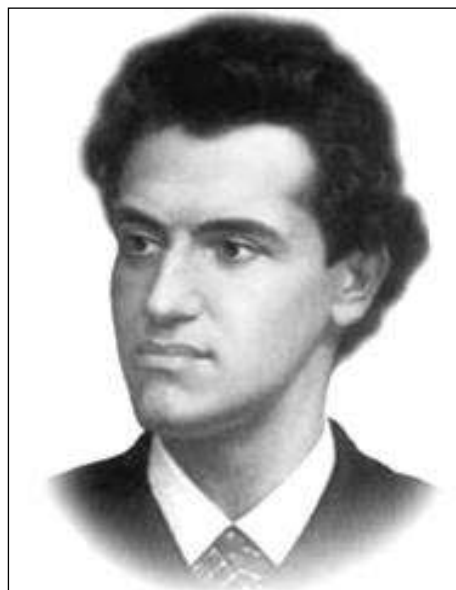
2023 – ANUL CIPRIAN PORUMBESCU

**CIPRIAN PORUMBESCU,
UN MARE ȘI VALOROS COMPOZITOR ROMÂN,
LA ANIVERSAREA A 170 DE ANI DE LA NAȘTERE ȘI
COMEMORAREA A 140 DE ANI DE LA TRECEREA LA CELE VEȘNICE**

Alexandru-Grigore PISOSCHI

Ciprian Porumbescu face parte din galeria celor mai mari compozitori români : Iacob Mureșianu (n. 29 iunie 1857 Brașov – d. 15 mai 1917), Ciprian Porumbescu (n. 2 octombrie 1854 Șipotele Sucevei – d. 24 mai/6 iunie 1883, Stupca) și George Enescu (n. 7/19 august 1881 Liveni-Vârnav, Botoșani – d. 4 mai 1955 Paris, Île de France).

Familia. Bunicul patern al lui **Ciprian Porumbescu** (foto) a fost paraclisierul (persoană însărcinată cu îngrijirea și paza unei biserici și care îndeplinea și servicii la oficierea cultului) Atanasie Golembiowski (de la golab, în poloneză porumbel), care a devenit din 1840 vornic (primar) la Sucevița, și căsătorit cu Varvara Crăciun, fiica brigadierului silvic din Voivodeasa. Ei au avut un fiu, pe Iraclie (de la Heracle), preot și scriitor, n. la Sucevița, Ducatul Bucovinei ocupată de Imperiul Habsburgic (1775), în data de 8 martie 1823 – d. 13 februarie 1896 la Frătăuții Noi. Iraclie a luat primele învățături la Mănăstirea din Sucevița, apoi la cea din Putna. A urmat cursul primar la Suceava, apoi a continuat cu Gimnaziul la Cernăuți și Lwow (atunci, Lemberg). După acestea a urmat Institutul Teologic din Cernăuți 1842 – 1850. S-a căsătorit cu Emilia Klondricki (Clondrițchi 1826 - 1876), de origine poloneză, la Biserica ortodoxă cu hramul „Înălțarea Sfintei Cruci” din Volovăț, ctitorie a lui Ștefan cel Mare.

În timp ce a studiat la Lwow (Lemberg), **Iraclie** (foto dreapta) a fost întemnițat șase săptămâni, deoarece locuise cu un revoluționar polonez. După eliberare a plecat la Cernăuți unde a studiat la Obergymnasium și apoi la Institutul Teologic Ortodox de aici. La Cernăuți a fost secretar de redacție la ziarul „Bucovina” (1848-1850), unde l-a cunoscut pe Vasile Alecsandri care l-a îndrumat să culeagă folclor din satele bucovinene, zicându-i „**Scrie să împărtășești și neamului dumitale și al nostru, ceea ce ai și ceea ce ști dumneata. Așa se cade, așa e bine, așa să facem cu toții, după puterile noastre [...]** Cel mai scurt cântec, cea mai mică poveste, să nu o bagatelizezi, să nu o ignorezi, să o scri, ele sunt o frântură de întreguri mai mari, ori conțin în sine un întreg sintetic”.

Primul loc unde a oficiat și păstorit Iraclie a fost satul de huțani (grup etnic ucrainizat, locuitori ai Carpaților și păstrători ai vechilor tradiții ; după unii etnologi ar descinde din dacii liberi) Șipotele Sucevei, 1850-1857 și 1859-1863, apoi Boian 1857-1859, Stupca (azi Ciprian Porumbescu) 1865-1884 și Frătăuții Noi din 1884. Acolo, în 1876, a rămas văduv, soția sa Emilia, extrem de atașată valorilor familiei, ridicându-se la Cer după o viață în care a dus greul existenței alături de soțul ei.

Prima numire la Șipotele Sucevei s-a dorit a fi o pedeapsă datorată corespondenței sale în care combătea atitudinea antiromânească a episcopului Eugenie Hacman (conform Ion Nistor „Istoria Bucovinei”). Aici a locuit în condiții deosebit de mizere, dar a reușit să-și facă o casă nouă și încăpătoare, astfel încât l-a putut avea ca oaspete pe Karl von Mikulli, pianist, compozitor, dirijor, pedagog și profesor de muzică, directorul Conservatorului din Lwow

(Lemberg), n. la Cernăuți în 20 octombrie 1819 d. Lwow (Lemberg) 21 mai 1897, de origine armeano-polono-română, venit în vizită pentru culegeri de folclor. Ca urmare, compozitorul a publicat în 1864 patru caiete de câte 12 arii, culese de el din Bucovina și Moldova. Aici, la Șipotele Sucevei, s-au născut copiii lui Iraclie și ai Emiliei, Mărioara, Ciprian și Ștefan, care se vor împlini în viață.

În anul 1871, Iraclie a depus eforturi pentru organizare și a participat la Marea Sărbătoare a hramului Mănăstirii Putna, „Adormirea Maicii Domnului”, când s-au aniversat 400 de ani de la sfințirea mănăstirii. **Aici, fiul său, Ciprian, în culmea fericirii, după ce a cântat la vioară mulțimii participante, compoziția sa „Balada”, a declarat tatălui său „AM CÂNTAT DACIEI ÎNTREGI”!**

În anul 1881, preotul Iraclie și copii și-au schimbat numele din Gloembowski în Porumbescu, devenit ulterior un mare nume în arta muzicală.

În anul 1893, preotul Iraclie a fost numit exarch arhiepiscopal, iar în 1895 egumen (persoană care conduce o mănăstire) al Mănăstirii Putna, dar nu a mai apucat să fie călugărit. A trecut la cele veșnice la 13 februarie 1896, la vârsta de 73 de ani. A fost înmormântat în cimitirul din jurul bisericii din lemn din Frătăuții Noi, foarte aproape de altarul pe care l-a slujit ca preot. Pe crucea funerară scrie : **„Aici zace marele naționalist și poet, ecsarch arhiepiscopal Iraclie Porumbescu, paroh ortodox născut la 9/III 1823, mort la 13/II 1896. Fie-i țerina ușoară”**

Ștefan Porumbescu, născut în 1856, a murit în același an, 1856, și a fost înmormântat lângă peretele bisericii.

În anul 1971 s-a inaugurat Complexul Muzeal de la Stupca (Ciprian Porumbescu), iar rămășițele pământești ale lui Iraclie și Ștefan au fost deshumate și reînhumate în Cimitirul de la Stupca, lângă mormântul lui Ciprian și al mamei sale Emilia.

La data de 2 iunie 2019, la Boian (acum ajuns și rămas, din cauza vitregiei vremurilor și a trădătorilor de țară, în Ucraina, raionul Sulița Nouă, regiunea / oblastia Cernăuți) în fața bisericii ortodoxe cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, a fost dezvelit și sfințit bustul lui Iraclie Porumbescu, ce a păstorit aici între anii 1857 și 1859. Lucrarea este creația tânărului și talentatului sculptor boincean Cristian Bota. A fost oferit sprijin financiar de la familia Vasile Bota, de la primarul Vasile Deminciuc și de la preotul paroh Vasile Nicoriuc ! Lor, ONOARE ȘI RECUNOȘTINȚĂ !

Opera lui Iraclie. În afară de publicațiile la ziarul „Bucovina”, Iraclie a mai publicat la „Albina Românească”, „Almanahul Moldovei”, „l’Etoile du Danube”, „Gazeta Transilvaniei”, „România liberă” și „Telegraful Român”. Principalele scrieri ale lui Iraclie sunt: „Zur administrativen Organisation der gr.- or. Kirche der Bukowina”, Cernăuți, 1891; „Salvus conductus”, Brașov, 1894 ; „Kloster Putna”, Cernăuți, 1895 ; „Scrieri” (Editura Bodnărescu), 1898 ; „Ceva despre trecutul și prezentul Bucovinei”, Brașov, fără an.

Ciprian Porumbescu – studii. Ciprian Porumbescu s-a născut la 2 octombrie 1854 la Șipotele Sucevei, unde și-a petrecut copilăria. În apropiere, la Iliești, a primit de la un învățător primele noțiuni de vioară. Acum a primit în dar de la tatăl său o vioară defectă, care a fost reparată la Cernăuți și care s-a dovedit a fi o vioară „Nicolo Amati”. Liceul l-a urmat la Suceava (1873) și Seminarul clerical la Cernăuți, unde urmează și Facultatea de Filosofie, între 1875-1878. la lecții de armonie de la Isidor Vorobchievici (Worobkiewicz), compozitor și profesor, născut la 9 mai 1836 la Cernăuți, cel dintâi autor al unui „Manual de armonie” în limba română, Cernăuți, 1869.

Întemeiază Societatea Academică „Arboroasa”, împreună cu alți tineri ca el, societate a studenților români din Cernăuți, care a funcționat între 1875 și 1877. La această societate, o figură centrală a fost Ciprian Porumbescu, care a condus corul bărbătesc (1875). Inițiatorul „Arboroasei” a fost Teodor V. Stefanelli, fost membru la Societății „România Jună” din Viena. Studenții au înființat o bibliotecă, săli de lectură și au inițiat legături cu studenții din Vechiul Regat și Transilvania. Deviza organizației a fost compusă de Vasile Alecsandri : **„Uniți în cuget și simțiri, uniți în Dumnezeu”**. Imnul a fost compus de Teodor V. Stefanelli, versuri, Ciprian Porumbescu, muzica :

„În țara mândră a fagilor / În vechiul ei pământ / Ce are-n sine oasele / Lui Ștefan, Domnul Sfânt / Un falnic glas ne zguduie / Din somnul nostru greu / Uniți să fim în cugete / Uniți în Dumnezeu / Uniți răsună codrii vechi / Și munți și câmpii și văi / Uniți repetă maica-ncet / La copilașii săi.

Ciprian Porumbescu, în 1877, a fost implicat în procesul „Arboroasei”. În octombrie 1877, după o telegramă trimisă la Iași, cu ocazia manifestărilor organizate acolo în memoria Domnitorului Grigore Ghica, Austro-Ungaria decide să ia atitudine împotriva manifestațiilor patriotice, iar membrii „Arboroasei” sunt arestați sub acuzația de „înalță trădare” și li se intentează proces. Ciprian este arestat la Stupca, pe o vreme de toamnă ploioasă și dus la Cernăuți într-o căruță, ajungând cu hainele ude, ceea ce i-a afectat pe mai departe sănătatea subredă. După trei luni de închisoare, condițiile de acolo i-au furat încă alți ani buni din viață. După achitare, își continuă studiile muzicale la Viena, cu Franz Krenn și Louis Schlosser (1879- 1881). Este numit apoi profesor de muzică la Gimnaziul superior din

Brașov și diriginte al corului de la Biserica „Sfântul Nicolae”. Îmbolnăvindu-se de tuberculoză pulmonară s-a dus în toamna lui 1882 la Nervi și Genua, în Italia, unde l-a cunoscut pe Giuseppe Verdi, căruia i-a făcut cunoscută muzica noastră populară. A trecut la cele veșnice, vegheat de sora sa Mărioara și de tatăl său.

Ciprian Porumbescu a iubit cu egală pasiune muzica și în special vioara, precum și pe Berta, vecina din Ilîșești, fiica pastorului evanghelic de acolo. Familiile de confesiuni diferite nu au permis căsătoria. De aici, a început drama vieții lor, rămânând nefericiți până la sfârșit. Ciprian Porumbescu spunea „Numai ea singură îmi poate da curajul și puterea de a duce munca începută la bun sfârșit”.

Ciprian Porumbescu și membrii importanți ai „Arboroasei”

Opera lui Ciprian Porumbescu. Ciprian Porumbescu are 252 de compoziții laice și ecleziastice, între care și renumita operă „*Crai Nou*” în două acte, pe textul lui Vasile Alecsandri, care s-a jucat în premieră în Sala festivă a Gimnaziului Român din Brașov, azi Colegiul Național „Andrei Șaguna”. După reprezentarea de un succes răsunător (11 martie 1882), a mai fost nevoie de încă două reprezentații, în 12 și 23 martie, același an. De asemenea, opera a fost reluată și la Teatrul din Oravița-Banat. A mai compus coruri mixte, terțete, cvatuori pentru coarde, lucrări pentru vioară și pian, lieduri, cântece și romanețe, muzică religioasă corală, cinci liturghii ș.a. Muzica sa este un produs romantic, care cultivă romanța și dansul. „**Muzica lui Ciprian Porumbescu dă o nuanță românească, notă de cea mai mare importanță, care depășește Bucovina și se răspândește peste toate ținuturile locuite de români și se adresează inimilor lor peste veacuri. Porumbescu devine un mit al culturii noastre**” (conform Lucian Predescu). Pentru exemplificare, menționăm : muzica pentru „*Cântecul gintei latine*”, versuri Vasile Alecsandri; „*Cântecul tricolorului*”, muzică și versuri Ciprian Porumbescu; „*Pe-al nostru steag e scris unire*”; „*Rapsodia Română*” pentru orchestră; „*Serenada-Dormi ușor*”; „*Pe malurile Prutului*”; „*Altarul Mănăstirii Putna*”; „*Inimă de Român*”; „*Odă ostașilor Români*”; „*Balada*”, compoziție care reprezintă aproape toată istoria zbuciumată a Neamului Românesc, după părerea autorului acestui modest articol.

La 170 de ani de la nașterea acestui mare muzicolog român și a 140 de la trecerea în eternitate a lui Ciprian Porumbescu, Parlamentul României (Senatul și Camera Deputaților) a declarat **ANUL 2023 – CIPRIAN PORUMBESCU LA 170 DE ANI DE LA NAȘTERE.**

Mormintele familiei Porumbescu de la Complexul Muzeal Stupca

Monumentul funerar de la Stupca al lui Ciprian Porumbescu

Bustul lui Ciprian Porumbescu de la Suceava

Dezvelirea și sfințirea bustului lui Iraclie Porumbescu de la Boian, azi Ucraina

BENIAMIN DENSUȘIANU (1829-1915) – TRIBUN AL LUI AVRAM IANCU

Mihai POPESCU

Intellectualii români din Blaj, Sibiu, Brașov și alte orașe din Ardeal și-au dat seama că anexarea Transilvaniei de către Ungaria, prevăzută în programul revoluționarilor maghiari de la 15 martie 1848, pune în pericol prezentul și viitorul nației române. În manifestul intitulat „Fraților Români”, Simion Bărnuțiu scria:

„Afurisit să fie în veci oricare român va îndrăzni a face vreo unire, până nu va fi proclamată nația română ca națiune primită ... până când nu să va pune nația română iar în vrednicia aceea politică de care o ați dezbrăcat voi ungurii, cu secuii și cu sașii”. Adresându-se preoților, Bărnuțiu scrie: „De sunteți voi adevărați părinți pe cum vă numesc oamenii, nu vă despărțiți de dreptul nației, nu vă despărțiți interesul de-al poporului român. Vă rugăm pe Dumnezeu să nu vă mai uniți cu nimenea până nu veți vedea fericit poporul român, cu care sunteți de o credință, fiți dară cu o credință într-olaltă ... Nația Română nu mai poate fi roabă ungurilor, secuilor și sașilor. Limba noastră trebuie să aibă cinstire cuviincioasă înaintea staturilor și legilor pe care le-am apărât și le vom apăra cu sângele nostru. Naționalitatea noastră trebuie să se recunoască ... Astăzi este ziua învierii dreptului nostru”.

La 25 martie 1848, la sugestia profesorului Aron Pumnul, elevii și studenții Blajului participă la Conferința intelectualității românești, în care este citit manifestul scris de Bărnuțiu. Tinerii invitați sunt rugați să transcrie manifestul în cât mai multe exemplare și să-l ducă fiecare în comunitatea în care s-a născut, unde preoții și dascălii să le răspândească tuturor românilor. Printre acești tineri era și Benjamin Pop-Densușianu, elev în ultima clasă la Liceul Sfântul Vasile din Blaj. În actele donate mai târziu Academiei Române, tânărul a păstrat un exemplar al Manifestului copiat de el însuși, împreună cu Proclamația redactată de Aron Pumnul pentru adunarea de la Blaj (Biblioteca Academiei Române, Arhiva Benjamin Densușianu, Mapa I, Acte 1-25. Anexa VI).

Înarmat cu cele două Proclamații, redactate de Simion Bărnuțiu și de Aron Pumnul, Benjamin Densușianu pleacă în vacanța de Paști și cutreieră satele din jurul Densușului pentru a înmâna preoților cele două documente programatice, iar preoții să le citească tuturor credincioșilor adunați în biserică. Tinerii însuflețiți de dorul națiunii române călătoriră în toată țara, anunțând românilor că „se apropie ziua mântuirii, pentru aceea tot românul credincios să se afle pe Duminica Tomei, în Blaj, la adunare, că se ține sfat mare, cum să scape românii din lanțurile străine”, consemna Alexandru Papiu Ilarian.

Benjamin Densușianu (foto) participă la Adunarea de la Blaj. Aici Simion Bărnuțiu afirmă răspicat că „Ardealul e proprietatea adevărată a națiunii române”, pentru care fiecare român are obligația să lupte „lăsând la o parte orice rivalitate”. Episcopii Lemeni și Șaguna ies din biserică la braț, ca „frați fără fățarie” și îi îndeamnă pe toți românii să facă la fel. În jurământul depus se spunea: „Ca român, voi susține totdeauna națiunea română pe calea dreaptă și legiuită și o voi apăra cu toate puterile în contra oricărui atac și asuprire. Nu voi lucra niciodată contra drepturilor și intereselor națiunii române, ci voi ține și voi apăra legea și limba noastră română, precum și Libertatea, Egalitatea și Frățietatea”.

Însă nobilii maghiari și autoritățile maghiare organizează acțiuni de intimidare a românilor și vor să înceapă recrutarea românilor în garda națională maghiară, provocând „refuzul poporului român de a da recruți”. Masacrele săvârșite de maghiari îi determină pe români să convoace o nouă adunare, la 20 septembrie, la Blaj, unde se decide înființarea Gărzilor Naționale pentru Apărarea Românilor, alcătuite din bărbați între 17 și 50 de ani. Transilvania este împărțită în 15 prefecturi. Prefect de Hunedoara a fost numit Nicolae Solomon. Administrația românească a fost instaurată în lunile octombrie și noiembrie 1848. Prefectul Solomon l-a numit pe Benjamin Densușianu „tribun al Porților de Fier”.

Benjamin Densușianu a luat parte la toate acțiunile românești din părțile Hațegului și Hunedoarei, fiind ajutat și de militarii români din companiile Regimentului Grăniceresc Valah de la Orlat. Este otrăvit de către groful maghiar Kovacs din Peșteana, care l-a invitat la un „dejun de cafea cu lapte”.

În perioada decembrie 1848-ianuarie 1849, trupele maghiare conduse de generalul polonez Iosif Bem au ocupat treptat cetățile Transilvaniei, dar au fost împiedicate să intre în ținuturile moților și în alte ținuturi românești. Gărzile maghiare din comitatul Hunedoarei au fost dezarmate.

După retragerea trupelor generalului Bem în Banat, „tribunalele de sânge” instituite de maghiari au condamnat la moartea numeroși români. Trupele conduse de Beniamin Densușianu duc lupte de apărare în Țara Hațegului și în munții din jur, până la Mehadia. Dorind să ajungă în Munții Apuseni, la Iancu, Beniamin este trădat de un consătean și întemnițat la Hațeg, unde „tribunalul de sânge” îl condamnă la moarte prin spânzurătoare, pe motiv că „a fost tribun și nu militar pe lângă dinastia împărătească”.

Pentru a-l salva, vicarul greco-catolic Constantin Papfalvi, care era și deputat în dieta maghiară, intervine direct la generalul Bem, comandantul polonez al armatei revoluționare maghiare. Este eliberat „sub observațiune” de către generalul Kleeberg.

După înfrângerea revoluției maghiare, Beniamin și-a continuat studii teologice, apoi a fost membru al Congresului Român de la Sibiu, al Dietei româno-săsești de la Sibiu și al ASTREI, profesor și coordonator al Preparandiei pentru învățători de la Hațeg, protopop de Săcărâmb și canonic la Episcopia Greco-Catolică de la Lugoj.

Amintirile din vremea Revoluției Române de la 1848-1849 din Transilvania au rămas în manuscrisele păstrate la Biblioteca Academiei, fiind cercetate și publicate începând cu anul 1931. Informații despre personalitatea sa au apărut în lucrările despre Aron, Nicolae și Ovid Densușianu, iar istoricul și muzeograful Ioachim Lazăr i-a închinat o monografie în anul 2002.

IANCU FLONDOR, UNUL DINTRE MARI PATRIOȚI ROMÂNI, LUPTĂTOR PENTRU UNIREA BUCOVINEI CU ȚARA-MAMĂ, ROMÂNIA

Alexandru-Grigore PISOSCHI

Iancu Flondor (foto) s-a născut la 3 august 1865 la Storojineț, Ducatul Bucovinei, Imperiul Austriac și a decedat la 19 octombrie 1924, la Cernăuți, Regatul României. A fost membru al familiei nobiliare Flondor, iar ca om politic a militat pentru menținerea nestinsă a flăcării românismului în Bucovina și unirea acesteia cu Regatul României. În Bucovina, ținta politică a lui Iancu Flondor a fost ca limba română să fie vorbită nu numai în școli, ci și în administrație, chiar dacă această țintă îi putea aduce condamnarea la închisoare.

Familia și studiile. Familia Flondor este una dintre familiile străvechi boierești ale Moldovei, înrudită peste vremuri cu familiile Balș, Buhuș, Dobrowolski, Ureche, Zotta și altele, după cum se va vedea mai departe. După tradiție, Flondoreni ar fi urmași de-ai lui Alexandru Lăpușeanu și probabil că la aceasta se referă afirmația din Diploma Imperială din 7 aprilie 1796, recunoaștere scrisă de către comisia abilitată din Lemberg: „*antiqua et nobilissima familia Albota procedere et etiam cum principibus Moldaviae affinitatem habuisse*” (vechea și cea mai nobilă familie Albotă urma și continuă, de asemenea să fi avut afinitate cu principii Moldovei), conform faptului că Albotă era numele originar al familiei de la Curtea lui Ștefan cel Mare și abia Toader Albotă, mare armaș în secolul al XVII-lea, a luat numele de Flondor. Această recunoaștere a nobilității a fost înmatriculată în registrul de evidență al nobilimii Bukowiner Maiestatbuch din 23 februarie 1813. Toader Albotă Flondor este rădăcina Flondoreștilor din Ducatul Bucovinei. Spiței Albotă Flondor i s-a recunoscut statutul nobiliar originar din Moldova și este reprezentată de Albotă Alexandru, înscris în anul 1852 în Cartea I a nobilimii rusești.

Blazonul Cavalerilor de Flondor este reprezentat în foto (*dreapta*): scut spaniol (habsburgic) tăiat, în primul cartier, pe roșu coroana de Cavaler, în al doilea cartier, pe azur două tălpi de urs sau două palme umane (aici este o controversă: heraldistul Tudor Radu Tiron susține că sunt palme umane, dar este contrazis de ursul din creștetul blazonului, unde se reprezintă cea mai importantă mobilă heraldică, iar eu susțin că sunt două tălpi de urs). Ursul reprezintă familia Flondor constituită din oameni puternici. Scutul este timbrat de o coroană de Cavaler, pe a cărei circumferință sunt prevăzute un număr de perle înălțate, din care se văd în „proiecție ortogonală” cinci. Din cadrul familiei Flondor au primit titlul nobiliar de „Freiherren” (Baron) Cavalerul Nicu Flondor căsătorit cu Elena de Gligorcea, cu fii săi Radu și Alexandru, conform **Almanahului de Gotha**. Blazonul (*foto, jos*) se prezintă astfel, scut francez vechi, tăiat, în primul cartier, pe roșu, coroana ducală a Bucovinei, în cartierul al doilea pe negru, două tălpi de urs; în creștetul blazonului un urs întors spre dreapta, ieșind din coroana Ducatului Bucovinei și ținând în labele superioare coroana Bucovinei. Scutul este timbrat de o coroană pe care se văd înălțate șapte perle, simbolul nobilității de Freiherr (Baron).

Gheorghe, Cavaler de Flondor (1828–1892), tatăl lui Iancu, mare proprietar la Storojineț, s-a născut la Storojineț, azi regiunea Cernăuți, s-a căsătorit în Storojineț cu Isabella, fiica lui Theodor von Dobrowolski-Buchental și a Elenei Petrino. Familia nobiliară Dobrowolski, de origine poloneză, a avut mai multe ramuri răspândite în Bucovina, Nordul Moldovei și Basarabia, fiind româniată încă din secolul al XVIII-lea, prin căsătorii. Un Dobrowolski, farmacist, a fost căsătorit cu Elena Pisoschi din Botoșani, fiica lui Costache Pisoschi, sluger la 1816 și postelnic la 1855 și a Mariei Brănișteanu, fiica paharnicului Ioniță Brănișteanu, din Botoșani, rude cu familia Alecsandri. Familia Dobrowolski a obținut în anul 1800 un titlu nobiliar polonez iar mai târziu, în Bucovina, titlul nobiliar de Ritter (Cavaler) cu predicatul „de Buchental”. Gheorghe de Flondor a fost deputat al corpului al doilea al Curiei (corp electoral în timpul dominației habsburgice) marii proprietăți în mai multe legislaturi, de asemenea a fost membru al Partidului Federalist-Autonomist, apoi al celui Conservator și în final, al Partidului Național Român „Concordia”.

Bunicul lui Iancu și tatăl lui Gheorghe, Nicolae, Cavaler de Flondor s-a născut în Milie (1795 – 1864, sat pe malul râului Ceremuș, azi raionul Vijnîța), a fost căsătorit cu Ecaterina von Cârste, fiică a lui Tadeus Cavaler de Cârste și a Smarandei, născută von Ralli.

Străbunicul lui Iancu, Constantin, Cavaler de Flondor (? – 7 ianuarie 1815) a fost căsătorit cu Pulcheria von Kalmucki, dintr-o familie românească din Basarabia, Călmașul, care s-a despărțit în două ramuri: Kalmucki, care și-a polonizat numele și Callimachi, care și-a grecizat numele, dând și câțiva domnitori Țărilor Române, precum și un activist politic comunist, jurnalist eseist, poreclit „Prințul Roșu” (1896 – 1970). Străbunicul lui Iancu, era fiul lui Iancu Flondor, vornic de Câmpulung Rusc și al Nastasiei Arapu (fiica șătrarului Gh. Arapu și a soției acestuia, Alexandra, născută Theodor Buhuș, nepoată a postelnicului Dumitru Buhuș și strănepoată a hatmanului Alexandru Buhuș și strănepoată a marelui vistiernic Dumitru Buhuș). Străbunicul lui Constantin, Șerban Flondor, mare medelnicer (proprietar al satului Vășcăuți, căsătorit cu fiica serdarului Vasile Bainschi, a cărui soție era strănepoata hatmanului Orăș. Familia Arapu, de origine din Nordul Moldovei, cu o ramură în Botoșani, a ridicat împreună cu familia Pisoski un monument funerar, din marmură neagră, în Cimitirul Eternitatea din Botoșani.

Iancu Flondor s-a căsătorit la 11 februarie 1899 cu Elena de Zotta (n. 18 decembrie 1876 – d. 1918), fiica lui Iancu, Cavaler de Zotta și a Elenei, născută de (von) Hurmuzachi. Cei doi căsătoriți au fost ortodocși după tată și catolici după mamă. Ei au fost căsătoriți de către preotul parohial al localității Gogolina, actualmente în raionul Noua Suliță.

Studii. După absolvirea studiilor secundare la Liceul German din Cernăuți (k.u. k. Ober Gymnasium von Cernewitz), cu diplomă de bacalaureat, în 1884, a studiat la Facultatea de Drept a Universității „Franz Josef” din Viena, unde obține și titlul științific de Doctor în Drept, în 1894, pe numele Flondor Johann Ritter von Flondor (1885 – 1888). În urma satisfacerii serviciului militar, efectuat într-un regiment de husari din Cernăuți și a promovării examenului de ofițer, a obținut brevetul de locotenent de cavalerie. Soția sa Elena de Zotta, sora genealogistului Sever Zotta, i-a dăruit trei copii, Șerban (n. 1900 – d. 1971), Neagoe (n. 1901 – d. 1952) și Mircea (n. 1908 – d. 1927), dar și o fiică adoptivă, Maria Flondor, din prima căsătorie a soției sale. La Arhivele Naționale din București, pe lângă actele de studii și de stare civilă, enumerate mai sus, se găsește Brevetul Medaliei „Crucea Comemorativă a Războiului 1916 – 1918” și Brevetul de Membru al Ordinului „Coroana României”, în grad de Mare Cruce, acordat de Regele Ferdinand, în 1918.

Cariera politică. De la sfârșitul anilor 80 ai secolului al XIX-lea, lancu Flondor s-a împlinit în viața politică a Bucovinei, făcând parte din gruparea politică a „tinerilor”, care a luptat pentru crearea Partidului Național Român în Bucovina. În august 1898, după retragerea lui Victor Freiherr (baron) Stârcea din viața politică, în fruntea Partidului Național Român a fost ales Ioan Lupul, căpitanul țării, iar liderii „tinerilor”, lancu Flondor și Modest Gligorcea au devenit vicepreședinți. În toamna anului 1898, lancu Flondor a fost ales deputat în Dieta Bucovinei cu majoritatea de voturi din partea Colegiului II al marilor proprietari. Cu ocazia inaugurării sesiunii Dietei Bucovinei, la 28 decembrie 1898, lancu Flondor a afirmat că va lupta pentru promovarea dreptului autohtonilor la utilizarea limbii materne: „Voi lucra totdeauna într-acolo ca limba noastră să domineze nu numai în Cameră, ci să fie întrebuințată și în actele oficiale”. În urma manevrelor austriece, în martie 1900, o parte din membrii partidului (gruparea conservatoare) pactizează cu oficialitățile, motiv pentru care lancu Flondor demisionează din partid împreună cu Gheorghe Popovici și Ioan Țurcanu și apoi întemeiază Partidul Național Poporal având ca organ de presă ziarul „Deșteptarea” (înființat din 1893). Primul președinte a fost ales Gheorghe Popovici, iar după plecarea acestuia în România, a devenit lancu Flondor, care, după o nouă disidență, demisionează și se retrage la Storojineț. În februarie 1909, reintră în viața politică în calitate de președinte al grupărilor partidului. În preajma campaniei electorale pentru Parlamentul Dietei Bucovinei din 1911 a apărut disputa pentru atribuirea mandatelor celor trei grupări: națională, democratică și conservatoare. lancu Flondor demisionează din nou, în noiembrie 1910 și se retrage la Storojineț. În perioada primului război mondial, lancu Flondor și-a pierdut, în urma unui incendiu, castelul și întregul inventar de utilaje agricole. La 15 februarie 1915, lancu Flondor a înaintat lui Ionel I.C. Brătianu un „Memoriu privind fruntariile Bucovinei” prin intermediul deputatului Ioan Mavrocordat din Dângeni. În acest memoriu, Flondor informa pe Brătianu de intenția ucrainenilor de a atașa Nordul Bucovinei la Rusia. La 14/27 noiembrie 1918, din inițiativa lui lancu Flondor și Sextil Pușcariu (nepot de frate a lui Ioan Cavaler de Pușcariu) s-a organizat la Cernăuți Marea Adunare Română, care s-a proclamat Adunare Constituantă, întrunită în sala „Palatului Național”, în prezența a peste 150 de delegați. Scopul adunării era de a se proclama constituantă și de a se alege un consiliu național ca organ reprezentativ al românilor bucovineni, așa încât să fie mai apărat ceea ce se spunea în articolul „Ce vrem” din ziarul „Glasul Bucovinei” nr. 1 din 22 octombrie 1918: **„Vrem să rămânem Români pe pământul nostru strămoșesc și să ne ocârmuim singuri, precum ne cer interesele noastre românești”**. Pe data de 28 octombrie 1918, lancu Flondor, deputatul Gheorghe Sârbu și fostul deputat Dori Popovici, în numele Consiliului Național, au cerut guvernatorului Josef Ezdorf să predea puterea de guvernare, dar acesta a refuzat. Elemente antiunioniste au început să se manifeste ostil și tulburând ordinea publică. Soldații ucraineni din Regimentul 41 de Infanterie și cel de Vânători 22, în ziua de 2 noiembrie, au părăsit cazărmile și au prădat depozitele statului, s-au înarmat și nu s-au mai supus ordinelor superiorilor.

La 4 noiembrie, în casa prof. Alexandru Hurmuzachi a avut loc o întâlnire între guvernatorul Josef Ezdorf, lancu Flondor, Aurel Țurcanu și V. Stârcea. Guvernatorul a declarat că este gata să se retragă din funcție, dacă se constituie un guvern din reprezentanții ambelor naționalități, română și ucraineană. Flondor refuză. La 15/28 noiembrie 1918, Congresul General al Bucovinei, întrunit în Sala Sinodală din Palatul Mitropolitan din Cernăuți (azi Universitatea „Iuri Fedkovič”), sub președinția lui lancu Flondor, a adoptat prin vot Unirea Bucovinei cu Regatul României. În rezoluția Congresului General al Bucovinei, prin care se menționează Unirea, se specifică: **„Drept aceea, Noi, Congresul General al Bucovinei, întrupând suprema putere a Țării și investit singur cu putere legiuitoare, în numele suveranității naționale hotărâm unirea necondiționată pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare, până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României”**. Votul a fost boicotat de Rada Ucraineană (Consiliul populației ucrainene).

Pentru apărarea Unirii, la 23 oct./5 nov. 1918, prin Ordinul de Operații nr. 1, semnat de generalul Constantin Hârjeu, ministru de război, s-a dispus ca Divizia 8 Infanterie, comandată de generalul Iacob Zadic, având ca șef de stat major pe Lt. Colonel Constantin Rovinaru, din Corpul IV Armată, să ocupe Bucovina și să restabilească ordinea. Lucru care s-a executat.

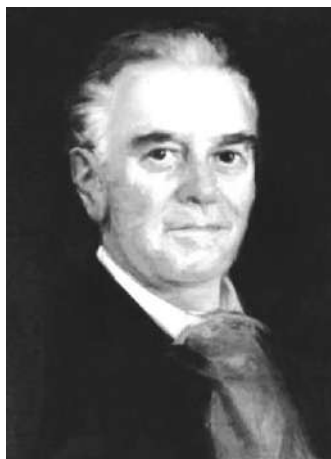
Iancu Flondor a trecut la cele veșnice la 19 octombrie 1924. În foto (dreapta) este prezentat monumentul funerar.

Recunoașteri ale activității lui Iancu Flondor: la București, există o stradă cu denumirea „Iancu, Cavaler de Flondor”, la Rădăuți există un monument de for public, un bust reprezentându-l pe Iancu Flondor, realizat de sculptorul Marcel Mănăstireanu, iar la Cernăuți a fost o stradă cu denumirea marelui patriot și politician, Iancu Flondor, dar sub stăpânire ucraineană, acum poartă numele „Olga Kobyleanska”.

ACADEMICIANUL ȘTEFAN PASCU – PRIMUL PREȘEDINTE DE ONOARE AL SOCIETĂȚII CULTURAL-PATRIOTICE „AVRAM IANCU” DIN ROMÂNIA

Vasile Șt. TUTULA

Ștefan Pascu (foto) s-a născut la 14 octombrie 1914 în Apahida (jud. Cluj) într-o familie de țărani. A rămas de mic copil orfan, urmare a primei conflagrații mondiale. Tatăl său, Ion a plecat pe front în vara anului 1914, fiind mobilizat, alături de alți români în Armata austro-ungară, urmare a atentatului de la Sarajevo, când au fost uciși principele Ferdinand al Austriei și principesa Sofia, care a constituit un pretext pentru declanșarea Primului Război Mondial.

În 1922 începe să urmeze primele patru clase primare (cls. I-IV) și apoi cele gimnaziale. Din 1929 urmează studiile liceale la Cluj, iar între anii 1934-1938 va fi student al Universității „Regele Ferdinand I”. Aici, i-a avut ca profesori pe academicienii: Ioan Lupaș, Silviu Dragomir, Alexandru Lapedatu. Încă de mic școlar a iubit cartea situându-se printre elevii fruntași la învățătură. Atât în anii de la școala primară și cea gimnazială, la liceu și facultate a avut de întâmpinat multe greutăți, fiind rămas orfan de tată, cu mijloace materiale și financiare insuficiente.

Încă din facultate, student fiind, profesorul Ioan Lupaș l-a sprijinit material, angajându-l ca ajutor de bibliotecar la Biblioteca Institutului de Istorie Națională, creat în 1920. Este cel mai vechi institut din domeniul Istoriei, unul dintre cele existente în țară. Profitând de multe cărți, plăcându-i să citească mult încă din Școala Gimnazială, studentul Ștefan Pascu s-a cufundat în lecturi istorice, în studierea colecțiilor de documente din Biblioteca Institutului. În calitate de ajutor de bibliotecar, a contribuit la creșterea fondului de carte al Bibliotecii Institutului.

Publică primele studii istorice, începând cu anul 1936 în revistele de cultură și științifice din Cluj. A publicat îndeosebi studii și articole privind Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania, rolul conducătorilor români din Câmpia Transilvaniei, în luptele duse pentru eliberarea națională și socială din acele momente cruciale, precum și mișcarea națională a românilor transilvăneni în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, vizând problema privind Unirea de la 1859 până la Mișcarea Memorandistă (1892-1895), Războiul de independență la 1877-1878.

Un eveniment care l-a marcat pozitiv pe tânărul istoric a fost selecționarea sa din partea Universității din Cluj, pentru a deveni membru al Școlii Române din Roma. În vara anului 1940, Ștefan Pascu și arheologul Dinu

Adameșteanu au ajuns cu întârziere la Viena, astfel că directorul Școlii Române din Roma a solicitat prin intermediul Ministerului Educației Naționale, în martie 1941, ca celor doi studenți să le fie acordate retroactiv bursele cuvenite, pentru perioada de la începutul stagiului lor în capitala Italiei.

La Roma a urmat cursurile Școlii de Paleografie, de pe lângă Universitatea Gregoriană din Roma, propusă de Pietro Fedele. În capitala Italiei a descoperit manuscrisul lucrării lui Franco Sivori, secretarul lui Petru Cercel, domnul Țării Românești de la sfârșitul secolului al XVI-lea, document pe care l-a prelucrat și editat în 1944, la Sibiu. Având acest document deosebit, s-a apucat să-l studieze și să-l interpreteze în raport cu alte documente. Astfel că lucrarea aceasta a constituit teza sa de doctorat, susținută în fața conducătorului său științific, prof. univ. dr. Ioan Lupaș.

După întoarcerea de la Roma, și-a reluat studiile și cercetările științifice și didactice la Institutul de Istorie Națională din Cluj și Universitatea românească a Transilvaniei care a revenit la Cluj, în vara anului 1945.

- **Atacuri inventate și nemeritate la adresa magistrului**

Elvul, studentul și istoricul Ștefan Pascu a avut o viață grea. Pentru a urma liceul în orașul Cluj a venit și plecat la cursuri pe jos, dus-întors, practic o navetă, nu ușoară, în condițiile în care nu existau mijloace de transport auto între Cluj-Apahida (autobuz, troleu). Singurul mijloc era trenul personal, de multe ori la ore inadecvate.

După revenirea Universității de la Sibiu la Cluj, a fost catalogat ca „*un element necorespunzător din punct de vedere ideologic*”. Prima dată s-a întâmplat în anul 1952, când era clasat „*drept istoric naționalist*”. Este o expresie și apreciere josnică folosită și după 1990 până în prezent, 2023, dovadă că au ieșit „la muncă” urmașii foștilor comuniști, staliști, căliți la școala sovietică a Cominternului, adică odraslele comuniștilor aflați la putere în România între 1945-1958. Istoricul Ștefan Pascu însă și-a văzut de treabă. „*A muncit pentru câte 50 de bani plătiți pe o fișă-regest a câte unui document medieval*”, acestea fiind apoi introduse în colecția de *Documente privind istoria României. Seria C. Transilvania, publicată în mod cu totul abuziv*” sub numele lui Mihail Roller, ideologul timpului, care a inventat multe fațete și piste false Istoriei Românilor.

În 1948 în România s-a instaurat regimul comunist, care s-a întărit în „*obsedantul deceniu 1950-1960*”, când tot ce era românesc era atacat și categorisit „*drept naționalist*”, în fruntea PCR. La nivelul țării se aflau destul de mulți: Ana Pauker, Kisinevski, Vasile (real László) Lucaci, Petre Borilă, Silviu Brucan (Bruchner) etc. În 1948, Academia Română a Republicii Populare Române a fost „reorganizată” și „transformată” în Academia de Științe a Republicii Populare Române, mulți istorici, dar și alte mari personalități române au fost eliminați și excluși din Academie. Revenirea și recunoașterea lor prin reprimire s-a făcut între 1990-1993.

Istoricul Ștefan Pascu „*s-a refugiat la masa de scris*” reușind să elaboreze o lucrare monografică consistentă privind *Meșteșugurile din Transilvania până în secolul al XVI-lea*, ce face cinste și azi istoriografiei românești, o lucrare temeinic documentată. În anul 1959 a primit o a doua lovitură, fiind decăzut a doua oară în rang universitar, invocându-se aceleași motive. În anii următori, după ce „*mulți acerbi, markști-leniniști l-au lovit fără milă*”, i-a fost reconsiderată activitatea științifică și didactică, în special cea de istoric temeinic documentat.

A îndeplinit pe rând funcțiile de decan (1962-1968), rector al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1968-1976), director al Institutului de Istorie „George Barițiu” (1974-1990). În 1963 a fost ales membru corespondent al Academiei Române, din 1974 i s-a acordat titlul de Membru Titular.

- **O operă amplă de mare valoare științifică în slujba națiunii române:** A scos și publicat următoarele lucrări: *Istoria Transilvaniei* (1944); *Răscoalele țărănești în Transilvania* (1947); *Meșteșugurile în Transilvania până în secolul al XVI-lea* (1954); *Rolul cnezilor în Transilvania în lupta antiotomană a lui Iancu de Hunedoara* (1957); *Bobâlna* (1963); *Formarea națiunii române* (1967); *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia* (1968); *Voievodatul Transilvaniei* (4 volume, 1972-1987); *Răsunetul internațional al luptei românilor pentru unitate națională* (1980, în colaborare); *Ce este Transilvania? Was ist Siebenbürgen?* (1982); *Formarea statului național unitar român* (2 volume, 1983); *Revoluția lui Horea* (1984); *Istoria Academiei Române: 125 de ani de la înființare* (1992); și coautor a unor lucrări de sinteză: *Istoria României*; *Compendiu de istoria României*; *Din istoria medie a României*; *Din istoria Transilvaniei*; *Bibliografia istorică a României* (5 volume); *Populație și societate*; *Atlas istoric al României*; *Atlas istorico-geografic al României*; *Din istoria gândirii și creației științifice și tehnice românești* și a.

- **A acordat o mare atenție editării de documente:** *Documente privind istoria României. C. Transilvania*; *Documente Romaniae Historica. C. Transilvania*; *Documente privitoare la Revoluția de la 1848 din Transilvania*; *Izvoarele Răscoalei lui Horea*. A participat și condus nemijlocit volume de corespondență: *Corespondență primită*; *George Barițiu și contemporanii săi*, 7 volume.

- **Ediții critice:** *Alexandru Papiu Ilarian, Istoria românilor din Dacia Superioară*; *George Barițiu, Părți alese din istoria Transilvaniei pe 200 de ani din urmă* și a.

• **Lucrări despre viața și activitatea unor personalități ale Românilor:** Petru Cercel și Țara Românească la sfârșitul secolului al XVI-lea; Avram Iancu. Un martir și erou (1972); Mihai Viteazul. Unirea și centralizarea Țărilor Române.

A îndeplinit și funcții onorifice: Membru al Academiei Portugheze de Științe istorice; al Universității Columbus (S.U.A.); al Academiei de Litere și Arte moderne din Roma; al Academiei Medicee din Florența, al Comisiei Internaționale de Demografie istorică. A fost distins cu medalii și ordine, cu premii ale Ministerului Educației (1947) și Academiei Române (1947 și 1950). A fost onorat cu titlul de „Profesor Emerit”. La Reuniunea Moșilor din 4 aprilie 1992 a fost desemnat primul Președinte de Onoare al Societății. În perioada 1992, până în iulie 1996 a participat la aproape toate cele 47 filiale ce s-au constituit până în iulie, când a devenit tot mai bolnav, cu probleme complexe de sănătate. Nu avem dreptul să-l uităm! Respect și prețuire îi aducem acum la 25 de ani de la trecerea în eternitate.

Bibliografie selectivă:

1. *Membrii Academiei Române din Transilvania. Dicționar*, Edit. Mega, 2016.
2. Ștefan Pascu (1914-1998), *Scrisori istorice*, ediție îngrijită de Acad. Nicolae Edroiu, Presa Universitară Clujeană, 2014;
3. Ștefan Ștefănescu, *Acad. Ștefan Pascu, 14 oct. 1914-2 noiembrie 1998*, în *Memoriile Secției Istorice*, 1998.
4. *Clujeni ai secolului 20. Dicționar esențial*, Cluj-Napoca, 2000.

Notă: În nr. 2/1993 al ziarului „Iancule Mare”, la pag. 1 este consemnat că este Președinte de Onoare al Societății „Avram Iancu” din România.

O PLECARE A MOȘILOR DIN MUNȚII APUSENI SPRE CÂMPIA DE VEST, CARE NU TREBUIE DATĂ UITĂRII

Fănica MOLDOVAN

Un drum pe care, *acum aproape 100 de ani* l-au parcurs moșii noștri din Scărișoara, Albac, Horea, Arieșeni, Gârda ș.a. (jud Alba), *în 22 iulie 2023* am mers și noi, urmașii lor (ei au mers cu căruțele sau pe jos, iar noi cu microbuzul Arieșul din Câmpeni),

Copii fiind, părinții ne spuneau despre plecarea moșilor din Apuseni, înspre granița de vest a țării (chiar și tatăl meu, un copil de 12 ani a ajuns acolo, dar din motive familiale s-a întors acasă și nu a mai plecat, rămânând acolo multe rudenii apropiate). Moșii au plecat, dar și-au luat cu ei satul, biserica și tradițiile, așa luând ființă, în această parte de țară, localitățile/satele Ianculești, Avram Iancu, Horea, Scărișoara Nouă, după numele localităților părăsite din munți. Pentru prima dată, am văzut Scărișoara Nouă în 1993, când am fost împreună cu soțul și cu doi din cei 8 frați ai mei, la nunta unei verișoare. M-a impresionat tot ce am găsit acolo, adică obiceiurile de nuntă, graiul, portul și tot ce ținea de bucătăria locului, toate fiind, exact, ca la noi acasă, în Scărișoara. Peste ani, mai bine zis în luna mai 2023, am fost într-un pelerinaj cu membrii parohiei noastre din cartierul Grigorescu (Cluj-Napoca), în vestul și nord-vestul țării, prima mănăstire unde ne-am oprit fiind Mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul din Scărișoara Nouă. În întâlnirea cu Starețul Mănăstirii (care este din comuna mea vecină, Gârda) i-am propus să organizăm o întâlnire a copiilor de moși de la munte, cu copiii de moși de la câmpie.

Eu, de peste 43 de ani sunt stabilită în Cluj-Napoca; mulțumesc lui Dumnezeu, am o familie frumoasă, de care sunt foarte mândră (soțul, 2 băieți, o noră și 2 nepoți), dar sunt mândră și că sunt moață (nu am uitat și nu voi uita nicicând de unde am plecat).

M-am născut,am primit cei șapte ani de acasă și am crescut în comuna Scărișoara-Alba, merg ,cel puțin odată în an, acasă, la casa părintească, iubesc zona, păstrez obiceiurile și tradițiile locului natal; ne-am crescut copiii și nepoții în respect și iubire de neam și țară. Îi mulțumesc soțului meu pentru dragoste și sprijin în tot ce avem, inclusiv pentru sprijin în acest eveniment.

Sunt membră a Societății Cultural-Patriotice AVRAM IANCU, încă de la înființarea filialei Cluj-Napoca. Art.8 din Statutul Societății prevede” Scopul asociației este acela de a folosi ansamblul mijloacelor și modalităților moderne de informare în vederea cultivării și răspândirii în rândul românilor, al moșilor și simpatizanților acestora, a ideologiei promovate de către înaintașii noștri al căror stindard l-a constituit personalitatea ilustrului AVRAM IANCU, în ceea ce privește îmbunătățirea vieții economice, sociale, culturale și spirituale a moșilor de pretutindeni...”, iar printre cele 14 obiective prevăzute la Art.9. sunt și cele care prevăd ”-dezvoltarea învățământului și culturii în zonele locuite de moși...; -stimularea și promovarea creației spirituale a moșilor, a valorilor românești...; - acordarea de burse pentru elevii și studenții moși....Încurajarea și promovarea acestora în elita educației și culturii naționale...”.

Propunerea făcută în mai 2023, i-am amintit-o părintelui Stareț Arhimandrit Spiridon, sfinția Sa ne-a susținut și a asigurat cazarea și masa pentru grupul nostru de 27 persoane. Dascăli din Scărișoara - Alba (Constanța Costea și soții Ioan și Valeria Gaja) și cei din Scărișoara Nouă-Satu Mare (Rodica Jurj...), au organizat și pregătit grupurile de copii. Ne-a fost alături și Cristina Neag, președinta filialei Horea a Societății „Avram Iancu”.

De la plecare, până la întoarcere, colegul nostru de la filiala Cluj-Napoca Onisie Câmpan, cu profesionalism, a asigurat înregistrarea și filmarea. Astfel, în data de 22 iulie 2023, cu grupul de copii din Scărișoara și Horea din Apuseni, însoțit de dascăli și 3 părinți, am pornit, la ora 9.00 dimineața spre Scărișoara Nouă, unde am ajuns, cu bine, în jurul orei 15.00. Cazarea s-a făcut la Mănăstirea Scărișoara Nouă, iar apoi îmbrăcați în costume populare moșesti, am plecat în sat, la Muzeul Etnografic al moșilor, unde ne-a întâmpinat doamna prof. Rodica Jurj, împreună cu grupul de copii de moși de la câmpie (și ei îmbrăcați în straie moșesti). Muzeul, înființat prin grija unui inimos fiu al satului, Ioan Bătea (președinte de onoare al Societății Avram Iancu, înmormântat în cimitirul mănăstirii), cuprinde peste 300 de obiecte specifice Țării Moșilor, obiecte aduse din zonele din care au plecat moșii noștri, strămutați în județul Satu Mare, după reforma agrară din 1921. Au plecat doar cei care au dorit. Și-au cumpărat pământurile, croindu-și aici case frumoase, într-o zonă cu o climă mai blândă, față de cea din Munții Apuseni.

După vizita la muzeu, toți am plecat la Căminul Cultural al satului la o șezătoare moștească. Întâlnirile și activitățile au fost emoționante, având în cele două grupuri, copii de la 3 ani până la 17 ani (le mulțumim atât părinților și dascălilor, dar mai ales copiilor care au fost foarte cuminți și dedicați acțiunii) - a fost o șezătoare moștească plină, unde: grupurile de copii au socializat și au prezentat un mic program de cântece patriotice și „o tradițională țarină moștească”; s-a făcut schimb de produse: copiii de la munte au dăruit „un tioc de rășină” și afine, iar copiii de la câmpie au dăruit pepene verde și galben; am mers la biserică din sat, unde s-au cântat pricesne; prin grija soțului doamnei Rodica Jurj, am făcut o deplasare (cu mașina și pe jos) până la granița cu țara vecină, granița la doar câțiva km de sat.

După cină la mănăstire, am vizitat muzeul mănăstirii (are, printre multe exponate, cărți și obiecte bisericești de la 1700 încoace). După o odihnă binemeritată, duminică, toți, am participat la Sfânta Liturghie, unde grupul nostru de la munte a cântat frumoase pricesne. Îi mulțumim verișoarei mele Voichița și lui Vasile, din sat, unde am poposit (atât la sosire cât și la plecare) la o cafea, pancove, vin și alte bunătăți, iar copiii au savurat porumbul fiert și mure din grădină, existentă aici în multe locuri.

După cină la mănăstire, am vizitat muzeul mănăstirii (are, printre multe exponate, cărți și obiecte bisericești de la 1700 încoace). După o odihnă binemeritată, duminică, toți, am participat la Sfânta Liturghie, unde grupul nostru de la munte a cântat frumoase pricesne. Îi mulțumim verișoarei mele Voichița și lui Vasile, din sat, unde am poposit (atât la sosire cât și la plecare) la o cafea, pancove, vin și alte bunătăți, iar copiii au savurat porumbul fiert și mure din grădină, existentă aici în multe locuri.

Ne dorim ca această primă acțiune, de acest fel, să fie doar un început pentru alte și alte manifestări dedicate copiilor și pentru educația cultural-patriotică a tinerilor noștri. Să ne cunoaștem trecutul, să ne cinstim înaintașii și să promovăm cultura și tradițiile poporului nostru pe întreg teritoriul României. **TRĂIASCĂ DUHUL LUI IANCU!**

ROMULUS FELEA, PROFESOR, OM DE CULTURĂ, ETNOGRAF ȘI PUBLICIST

Virginia MANOLESCU

La 15 septembrie 1929 se naște în Abrud, sat Soharu, cel care a fost **Romulus Felea** (foto), al treilea din cei 9 copii ai părinților Ioan și Eugenia.

Urmează cursurile claselor I-VII în perioada 1937-1944 în satul sau natal.

În toamna anului 1944, determinat fiind de situația financiară precară a familiei, se înscrie la școala profesională din Reșița, unde cursurile erau gratuite, școală pe care nu o frecventează decât un an, îmbolnăvindându-se de plămâni.

Se înscrie la școala pedagogică din Abrud la cursuri fără frecvență, în anul 1945.

A profesat ca învățător, în comuna Sohodol, 3-4 ani, după care se angajează la redacția ziarului „Viața nouă” din Câmpeni, gazetar. În paralel frecventează cursurile Facultății de filologie (I P3) din Cluj Napoca (cursuri f. f.). După desființarea redacției ziarului „Viața nouă”, este trecut la cultura în funcția de director al Casei de cultură Abrud.

Nu a fost niciodată mulțumit de câte știa el, de aceea și-a continuat studiile la Facultatea de Filologie - secția Latină a Universității București, pentru a-și îmbogăți cunoștințele în domeniul limbilor clasice și alte domenii umaniste (cursuri la fără frecvență).

Era o fire tăcută, închisă, așa cum și el afirma în jurnalul sau intim: „Nu prea sunt mulțumit de mine. Nu-mi pot călca pe fire oarecum închisă. Prea sunt inclus în mine. Nu pot fi așa cum aș vrea. Cum nici eu nu știu. Mi-s dragi cei de acasă, dar nu mă pot manifesta. Am o fire nesuferită de taciturn care mă face neplăcut pentru cei cu care conviețuiesc. Dacă sunt întrebat de pilda unele lucruri, nu-mi place, mă irită, răspund cu da sau nu, devin nesuferit. Nici eu nu mă înțeleg”.

Prea puțin știu despre Romulus Felea, faptul că multă vreme, la cumpăna dintre ani, la sora sa mai mare Elena, se aduna toată familia, frați, surori, cumnați, nepoți, pentru a sărbători Anul Nou, unde Romulus era de nelipsit cu pamfletele lui în care aborda cu un deosebit umor toate pățaniile celor de față în anul care a trecut.

Petrecherile familiale erau organizate de Elena, care a rămas în gospodăria proprie, doar cu 4 clase primare, fiind cea mai mare, ceilalți au urmat cursuri universitare în diferite specialități, medicină, profesori, ingineri.

Toți care l-au cunoscut pe Romulus Felea și-au putut da seama că au în față un intelectual cu multe resorturi intelectuale.

În Anul 1964 pune bazele Subfilialei de științe istorice și filologice din Abrud-Câmpeni împreună cu profesorii Ilie Furdui, Vasile Bud, Botea Tudorache, Dumitru Lupașcu, Victor Mesaroș.

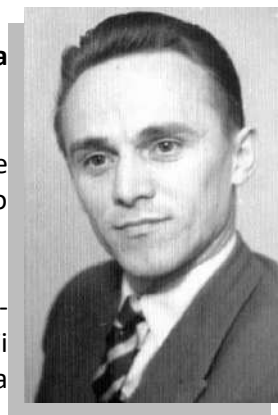
Subfiliala de științe istorice și filologice a avut ca scop. organizarea de sesiuni de referate și comunicări științifice, istorice la care erau invitați și colaboratori, profesori și cercetători, ex: Titus Furdui, Dumitru Braharu, acad. Ștefan Pascu și lista nu se încheie aici.

În cadrul revistei „Țara Moților”, Romulus Felea semnează multe articole valoroase. Astfel: - în **vol. I** editat sub formă de carte, volum care apare sub îngrijirea sa, publică un studiu de istorie „Pagini de istorie a învățământului din Lupșa” (1974) - în **vol. II**, (1977), volum sub forma de carte, dedicat centenarului independenței de stat a României, publică 5 articole: „Orașul Abrud, izvoare de istoriografie” de Ion Rusu Abrudeanu. „Centenarul nașterii lui Alexandru Ciura”, „O colecție de cântece, privitoare la războiul de independență”, „Tradiții populare despre Răscoala lui Horea”, „Ion Rusu Abrudeanu” - studiu biografic în **volumul III** sub forma de broșură, apărut în anul 1978, Romulus Felea publica 3 studii istorice: „Contribuții la istoria anului revoluționar 1918 în Munții Apuseni (orașul Abrud)”, din amintirile unui erou din Abrud al epopeii de la Mărășești, despre Marea Adunare de la Alba Iulia - Titus Fodor, „Iagăr Gheorghe, comandant al gărzii naționale din Abrudsat (1918)”.

Articolele și studiile care urmau să fie publicate în **vol. IV** al revistei „Țara Moților” au fost în număr de 20, studii în ceea ce privește Reperele culturale în Țara Moților, 13 în capitolul „Recitind cronicile bătrâne”, 2 în capitolul „Locuri și legende în Țara de Piatră”.

La îndemnul d-lui editor principal Eugen Pavel, acestea au fost publicate în volumul „Bijuterii spirituale din Țara Moților”, sub îngrijirea fratelui sau Ioan Felea în memoria lui Romulus Felea și a părinților Ioan și Eugenia Felea.

Acest volum are 234 pagini și ilustrații cu conținut folcloric, istoric, filozofic, caracter etnografic și minerit.

Cele mai multe publicații în perioada scurtă a vieții, au fost închinată cercetării istoriei din Munții Apuseni. Din cele 36 de publicații, în domeniul cercetării istorice redau mai jos câteva din cele mai semnificative: Nicolae Iorga, în Munții Apuseni; Alexandru Ciura, omul și dascălul (comunicare); Ion Rusu Abrudeanu; Centenarul nașterii lui Alexandru Ciura; Alexandru Ciura (vol. Poarta inimii); Bogdan Petriceicu Hașdeu și Munții Apuseni; Moții pentru Slavici; 100 de ani de la nașterea poetei Iulia Hașdeu - articol în ziarul Unirea; Un folclorist uitat - Grigore Sima lui Ion (comunicare). De observat în aceste publicații este faptul că 3 din ele au ca temă familia lui Bogdan Petriceicu Hașdeu.

Pe lângă preocupările sale de cercetător istoric, Romulus Felea este și un asiduu cercetător al învățământului din Munții Apuseni. Astfel publică în revista Țara Moților, Vol. I, lucrarea Pagini din istoria învățământului din Lupșa, din care reiese că în comuna Lupșa funcționa o școală ortodoxă în sat și alta unită (catolică) la mănăstire. Cei care învățau la mănăstire erau scutiți de serviciul Militar

O altă lucrare dedicată învățământului este „Contribuția la istoria învățământului din Munții Apuseni” (epoca absolutismului) din care aflăm că zona Munților Apuseni este cuprinsă în noul district Alba Iulia după împărțirea administrativă din anul 1850, cu cercul administrativ Abrudbanya, Câmpeni și Ofenbaia (Baia de Arieș).

Ce se poate observa ușor și se poate aprecia la Romulus Felea este faptul că are o informație bogată, bazată pe o bibliografie tot atât de bogată, studii în care apare adesea ineditul, care este prezentat într-o formă cursivă, fără cusur, obiectivitatea autorului de a aduce critici la adresa unor fenomene istorice și sociale.

Preocupările sale sunt și de natură lingvistică după cum se observă din studiul „Elemente arhaice în graiul moților”, prin câteva considerații din Jurnalul intim. Aici el face observații: „Graiul moților” a atras luarea aminte a cercetărilor lingvistice prin caracterul arhaic, încă din deceniile secolului trecut l-au aplicat Teofil Frâncu și George Candrea. În special prin lucrarea „Rotacismul la moți și istrieni” (1886).

La capitolul fonetica, fenomenul rotacismului este caracteristic în comuna de la poalele Munților Apuseni (Gârbova Aiudului). Fenomenul rotacismului este socotit aproape dispărut în văile Arieșului. Vechea transformare (confundare) a lui „v” cu „b” a lăsat urme în onomastică, Basiliu în loc de Vasiliu.

Se constata o transformare a lui „r” în „l” Gligore pentru Grigore, delector pentru director. Se mai aud și astăzi la oamenii vârstnici din Abrud pronunțarea beserica o formă apropiată de basilică.

Tot din *Jurnalul intim* se poate afla că s-a ocupat și de cercetare în domeniul morfosintetic și lexic. Ex: A urdina - a umbla încoace și în colo; A peri, perire - pentru a pieri pronunțat palatalizat cu epenteza lui t pt'erit (murit) o pt'erit (o murit) sau nepalatalizat și fără epenteza „a perit la față” - palid, galben, livid sau „curate perire” - curată nenorocire (lat. pere, ire, ii itum); A guri - a urca, a aiepta - a-și lua avânt, uacea - adv. de loc-pe aici, Foale - (lat. follem) - termen pentru abdomen, fundus, din fundus - din moși strămoși „Din moși strămoși așa ne știm” (din lat. Fundus). Romulus Felea a cules 7 legende, din care 6 sunt din zona Munților Apuseni și 1 din revista populară „Lumina corpului didactic” al fraților noștri aromâni din imperiul otoman: Fântâna Craiului (Corabia Vulcoi), Izvorul Ferede (Poșaga), Legenda șobolanului (aromână), Pasarea de aur (Muntele Găina), O legenda a Muntelui Găina, O legenda despre Horea, Detunatele.

Casa în care a copilărit Romulus Felea

Romulus Felea (al treilea din dreapta) cu frații

Se mai poate puncta ca activitate a sa, preocupările pentru cuvântări ocazionale rostite la diferite ocazii cum ar fi la Consfăturile cadrelor didactice, La moartea mamei, La întâlnirea cu scriitorul Dumitru Mircea, La moartea Sabinei Dr. Borza (1970, fosta prezidentă a Reuniunii femeilor române), și altele.

De la tribuna comunicărilor științifice, Romulus Felea, a susținut un număr de 17 comunicări, abordând în general, cu predilecție probleme de istorie și folclor în perioada 1966-1978, la care pe pot adăuga 11 studii publicate în reviste care s-ar ridica la 28, în decurs de 12 ani. Câteva din acestea sunt; „O folcloristă pasionată a Munților Apuseni, Maria Botiș Ciobanu”, „Activitatea folcloristica a lui Grigore Sima a lui Ion”, „Învățămintul în comuna Bucium-Poieni”, „Monumente istorice și naturale din Munții Apuseni”, „Dimitrie Cantemir - orientalist”, „Tradiții populare privitoare la răscoala lui Horea”, „Avram Iancu în tradiția orală a moșilor”.

Romulus Felea a avut o viață scurtă, dar intens trăită și o bogată activitate de publicist, de istorie și folclor, susținător de comunicări științifice, autobiograf, sub forma unor însemnări zilnice de tip maiorecian. O viață exemplară de dascăl și om de cultură în ciuda bolii necruțătoare, împotriva căreia a luptat cu răbdare și resemnare, cu încredere și optimism. Moartea l-a răpit prematur dintre cărțile sale. Nemuritorul „Gaudeamus” parca ar fi fost scris și cântat și pentru el, „Venit mors velociter, rapit nos atrociter”.

O viață exemplară de dascăl și om de cultură - așa s-ar putea defini periplul biografic a lui Romulus Felea.

A lăsat familiei o bibliotecă ce număra peste 3000 de volume, cărți de știință, istorie, istorie universală, literatură, literatură universală, beletristică. În memoria lui au fost donate parte din ele împreună cu biblioteca fratelui său Iosif Felea, plecat și el acum dintre noi, cca. 1300 de volume, Bibliotecii Universitare B. I. Hașdeu din Cahul Republica Moldova, o parte la Biblioteca Universității Cluj-Napoca, o parte la Arhivele statului Cluj Napoca, iar o parte au rămas în familie.

Mulțumiri și toată considerația neobositului și patriotului ec. Ioan Străjan, pentru ajutorul acordat organizării transportului cărților, fraților noștri de peste Prut.

Am scris acest articol în memoria unchiului meu, a celui ce a fost Romulus Felea, la împlinirea a 35 de ani de la trecerea lui la cele veșnice (30 septembrie 1981).

BUD VASILE, PROFESOR, OM DE CULTURĂ, PUBLICIST

Natalia NARIȚA

S-a născut la 1 iulie 1931, în comuna Poiana Vadului (Neagra pe atunci) fiul lui Andrei și Elisabeta, născută Cândea (fratele străbunicului mamei Elisabeta, Alexandru Cândea a fost unul dintre tribunii lui Avram Iancu, ucis mișelește la Hălmagiu împreună cu tribunul Ioan Nemeș. Aceștia au fost trimiși de Avram Iancu pentru menținerea ordinii în Zarand).

A urmat clasele I-VI la școala din comuna natală (1938-1944). A fost apoi elevul școlilor din Abrud (1944-1950) și Timișoara (1950-1952), situându-se în toți acești ani printre premianți.

După încadrarea în învățământ la Vadu Moților (1952-1953) și Poiana Vadului (1953-1956) s-a implicat în eradicarea neștiinței de carte, participând la alfabetizarea adulților, în acea perioadă de după război, cu multe suferințe și lipsuri.

După absolvirea cursurilor de perfecționare de la Cluj, din vara anului 1956, cu calificativul „foarte bine” a fost promovat inspector școlar la secția de învățământ a fostului raion Câmpeni, regiunea Cluj, funcție pe care a deținut-o până în martie 1968 (când s-a făcut noua împărțire administrativă a țării, pe județe).

Între anii 1962-1968, Bud Vasile (foto) a urmat cursurile Facultății de Istorie – Filosofie a Universității Babeș – Bolyai din Cluj – Napoca, obținând licența cu lucrarea „*Contribuția moților la lupta pentru libertate socială și națională a poporului nostru. Contribuția lor la desăvârșirea unității de stat a României*”, lucrare în care au fost valorificate pe lângă numeroase documente istorice și mărturiile culese de la peste 600 de veterani, martori ai evenimentelor începând cu deceniile XIII-IX ale secolului al XIX-lea.

În continuare a funcționat ca profesor la Liceul „Avram Iancu” cu clasele I-XII din Câmpeni, iar la separarea claselor I-VIII, în anul 1977 a fost numit director al Școlii Generale din Câmpeni unde a funcționat până la pensionare. Între anii 1968-1976 a funcționat și ca director al Casei Orășenești de Cultură, organizând un număr impresionant de activități cultural-artistice și educative.

Ca inspector școlar și ca director a contribuit la realizarea școlarizării tuturor copiilor de vârstă școlară din zonă, precum și la așezarea rețelei școlare corespunzător cerințelor geografice și sociale din zonă.

S-a implicat activ în construcția (realizarea) de școli printre care: 1954, la Neagra, acum Poiana Vadului, 1966 clădirea Colegiului Național „Avram Iancu” din Câmpeni, 1982 clădirea și dotarea Școlii Generale din Câmpeni, legând inaugurarea acesteia, în decembrie 1982, de Bicentenarul atestării documentare a învățământului din Câmpeni.

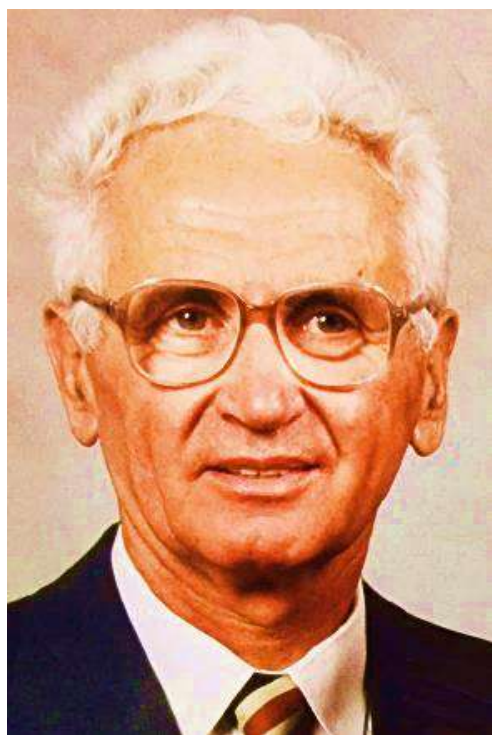
Din 1968-1994 a fost responsabil al Cercului pedagogic al profesorilor de istorie din zona Munților Apuseni.

De asemenea a îndeplinit obștesc, funcția de metodist al Inspectoratului Școlar Județean Alba, iar după 1990 și al Casei Corpului Didactic.

Din 1964 a fost membru și din 1972 președinte al Subfilialei Abrud – Câmpeni a Societății de Științe Istorice, avându-i colaboratori pe regretații profesori Dumitru Lupașcu și Victor Mesaroș, iar ca secretar Romulus Felea. În această calitate au fost sprijinite acțiunile cercetărilor și profesorilor Dumitru Braharu și Titus Furdui de identificare și marcare a locurilor istorice din zonă cu plăci memoriale. Subfiliala a organizat cu regularitate sesiuni de referate și comunicări onorate cu prezența de academicienilor Ștefan Pascu și David Prodan, profesorilor și istoricilor Liviu Maior, Nicolae Edroiu, Gheorghe Anghel, Gheorghe Iancu, Titus Furdui ș.a.

În vara anului 1973 a inițiat și derulat prima ediție a Festivalului „Tulnicul Moților – Ecoul Munților” care a continuat anual până în 1997, contribuind la valorificarea potențialului din zonă și sprijinind îndeosebi tinerele talente. În cadrul fiecărei ediții s-a desfășurat și câte o sesiune de comunicări. Personalitățile prezente la sesiuni și titlurile lucrărilor prezentate sunt dovezi privind ținuta științifică a acestor manifestări.

Pentru activitatea în domeniul învățământului și culturii, în anul 1974 a fost distins cu ordinul „Meritul Cultural, clasa a V-a”.

În anul 1969 a colaborat în calitate de consultant la realizarea de către Studioul Sahia a filmului documentar „Pe Arieș” și apoi cu Studioul Cinematografic al Armatei (regizor Dumitru Secoleanu) documentarele: „Oastea lui Avram Iancu” și „Pe urmele lui Horea”.

Sprijinit de profesorii universitari Liviu Maior și Nicolae Edroiu a întocmit un documentar și a făcut demersuri pe lângă Muzeul Militar Central, împreună cu conducerea Armatei a 4-a și Consiliul de Educație și Cultură a jud. Alba pentru renovarea și amenajarea unui muzeu „Avram Iancu” în clădirea fostei primării, marcată cu placa memorială „Cartierul General al Legiunii Auraria Gemina” muzeul inaugurat în decembrie 1988.

În 1998 și-a adus contribuția la amenajarea „Muzeului Horea”, din beciul mărturie a revoltei moșilor din 24 mai 1782, preluu al revoluției de la 1784-1785. Tot timpul și-a precupețit forțele spre binele națiunii române, a întocmit documentat memoriul înaintat Ministerului Educației și Cercetării pe baza căruia, în anul 1992 s-a acordat actualului Colegiu Național din Câmpeni cu numele lui Avram Iancu.

A fost membru fondator al Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu” din România, înființată la Cluj Napoca în 4 aprilie 1992, unde au participat 406 de delegați din 63 de localități din zona Munților

Apuseni, inclusiv primari. În 6 noiembrie 1992 împreună cu profesori și alți moși din zonă a luat ființă Filiala Câmpeni în care au fost cuprinși pe lângă câmpănari și alți locuitori ai zonei unde profesorul Vasile Bud a fost ales președinte până în 5 iunie 2014. Cu ocazia înființării filialei și acordării numelui școlii a fost inaugurat în fața clădirii, bustul eroului Avram Iancu (sculptor Nicolae Bucureli). A participat la înființarea filialelor Societății Avram Iancu în zona Munților Apuseni precum și la majoritatea filialelor din țară: București, Brașov, Timișoara, Turda, Bistrița, Carei, Oradea, Arad, Uzdin, Deva, Hunedoara, Tîrgu Mureș, Sibiu, Alba Iulia, Teiuș, Aiud.

În 24 septembrie 2000 cu sprijinul Uzinelor „Metrom” din Brașov s-a inaugurat un bust al eroului Avram Iancu, operă a sculptorului brașovean Nicolae Daicu, în centrul comunei Poiana Vadului, acolo unde Crăișorul Munților a învățat să scrie și să citească cu unchiul său Ionuț Candrea, preot. La 25 mai 2007 președintele Filialei Cîmpeni împreună cu membrii săi au depus două plăci memoriale pe Școala Generală din comuna Sohodol unde s-au născut și au învățat valorosul medic Ioan Goia, membru Academiei de Științe Medicale, la 115 ani de la naștere și 25 de ani de la trecerea lui în nemurire. Ioan Goia, moș, care împreună cu Iuliu Hațeganu, în anii de după Marea Unire din 1918, au fost cei care au pus bazele învățământului medical la Cluj.

Profesor universitar dr. Ioan Teodor Stan fiind o ilustră și binecunoscută personalitate a moșilor, a Clujului și a României, a fost așa cum îl cunoaștem toți, fondatorul și primul președinte al Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu” din România. Dezvelirea celor două plăci în comuna Sohodol se înscrie sub genericul unor ample acțiuni pe care Societatea Avram Iancu și Primăria orașului Cîmpeni le organizează în această perioadă pentru comemorarea împlinirii a 225 de ani de la revolta din 24 mai 1782, din târgul de Rusalii, eveniment ce s-a înscris în istorie ca preluu al Răscoalei de la 1784-1785, de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan.

Ca director a sprijinit crearea, dotarea și activitatea tarafului elevilor din Câmpeni condus de profesor Gheorghe Bădău, taraf cunoscut și apreciat în țară și străinătate. A organizat și efectuat cu elevii excursii în țară pentru a cunoaște istoria și frumusețile României.

A colaborat la realizarea lucrării „Momente ale anilor de luptă și jertfă”, realizată de Muzeul Militar Central, apărută în Editura Militară, București 1983.

A prezentat multe conferințe, referate și comunicări pe teme de istorie și cultură. O parte dintre acestea i-au fost publicate în volumele „Țara Moșilor” precum și în revista Societății intitulată „Iancule Mare”, în ziarele „Unirea”, „Ardealul”, „Arca lui Noe” și „Alba Iulia” ziar ce apare de Sărbătoare Națională a României, 1 Decembrie, sub conducerea marelui poet și prozator Ion Mărgineanu. Din numărul uriaș de articole publicate în presa județeană și centrală peste 350, de către dascălul Vasile Bud se desprinde o varietate tematică și o exprimare bogată în informații.

În 2011, împreună cu prof. dr. în Istorie Vasile Șt. Tutula (coordonator științific) și arhivistul drd. Vasile Lechințan (colaborator) au realizat prima monografie încheagată a Câmpeniului (1366-2011), 342 pagini, format B.5., la Editura Mega din Cluj-Napoca, lansată la Casa de Cultură din Câmpeni în prezența unui numeros public, lucrarea la care prof. Vasile Bud și familia au depus mult suflet și stăruință.

SOCIETATEA CULTURAL-PATRIOTICĂ „AVRAM IANCU” - FILIALA SATU MARE: SCURT BILANȚ

Mircea DOBRA

„În cultură nimic nu trebuie pierdut,
totul trebuie transmis și reînnoit.”

Constantin Noica

- **Identitatea națională și tradițiile sunt tăria neamului nostru**

A vorbi azi despre subiecte ca identitate națională, tradiție, istoria și valorile poporului român este perceput ca un act deșuet și implicit tratat ca atare. „Specificul național” este una dintre temele esențiale, o temă comună tuturor popoarelor acestei lumi. Întreaga istorie intelectuală, politică și culturală a unui stat are ca și coloană vertebrală identitatea și specificul național. Cuprinși în vârtoarea schimbărilor, de după 1989, am pierdut din vedere aspecte importante, care se răsfrâng negativ asupra generațiilor următoare. **Mai știm noi cine suntem, mai știu copiii noștri care le sunt rădăcinile?** Este necesar ca generația noastră să răspundă la întrebări ca: **În ce direcție se orientează generațiile viitoare? Care este reprezentarea lor socială și a identității noastre ca popor? Cum valorizăm sau devalorizăm identitatea noastră națională?** Un simplu exercițiu de sinceritate ne ajută să conștientizăm că în perioada actuală se înregistrează de fapt o criză de valori la nivel micro și macro social, care se răsfrânge și asupra identității colective a românilor. Copiii noștri cultivă și aderă la sărbătorile altora, exemplu: Sfântul Valentin, Halloween etc., iar noi contribuim la trimiterea în uitare și abandon a sărbătorilor noastre românești: Dragobetele, Nunta țărănească la români, a tradițiilor străbunilor noștri. Sentimentul de a fi, de a aparține unei familii, împreună cu cel al identității naționale sunt nevoi esențiale în constituirea stimei și imaginii de sine a fiecărui om.

- **„N-am primit țara la vază, suntem cu munții de-o samă!”** Pe parcursul anului 2023 am urmărit să redescoperim și să menținem vii tradițiile și obiceiurile românești, în general, ale moșilor în special, și locuitorilor din zona Munților Apuseni, ca parte importantă a identității naționale. E o datorie morală a generației actuale către generațiile viitoare de a transmite și a nu lăsa în uitare obiceiurile, tradițiile și poveștile care au traversat timpul și ne-au bucurat copilăria.

- **Lansare de carte, 25 mai 2023,** la Scărișoara Nouă, de Înălțarea Domnului și Ziua Eroilor. Evenimentul a fost organizat în colaborare cu Muzeul Județean și coordonat de inimoasa fiică a moșilor din Scărișoara Nouă, prof. Rodica Jurj. „PĂMÂNTUL CARE M-O FĂCUT” - aiestă titlu care să steie scris pe zestrea sufletului meu, pe cartea inimii mele, așezată întră coperti suflate cu dor, drag și (câteodată) jele. Dor și drag de vremuri ce le-am auzit numa' în povești și jele c-am ajuns să nu măi știm cine sântem. "PĂMÂNTUL CARE M-O FĂCUT" - îi titlul primei mele cărți despre țara mamei și-a tatei, a moșilor și a strămoșilor, a mea și-a noastră, a tuturor - Țara Moșilor!” spunea Dana Junc, autoarea cărții.

Tulnicul moțesc – o moștenire din bătrâni

Arc peste timp, arc peste generații. 22 iulie 2023, parteneriat cu Scărișoara, Alba

Pe urmele strămoșilor... 8-10 august 2023 - excursie sat Munună, Alba

Ce mândră-i „Țara Moșilor”, „Țara” Zarandului și Abrudului cu o natură veșnic verde

Dezvelire de bust- 18 august 2023 - dezvelirea și sfințirea bustului lui Horea, din localitatea Horea, Alba

Omagiu Eroului Național AVRAM IANCU, care în Testamentul olograf: „Ultima mea Voință, Unicul dor al vieții mele fiind ca să-mi văd Națiunea mea fericită...”, Câmpeni, 20 decembrie 1850

• **Pomenirea lui Avram Iancu - 27 august 2023** - în cadrul unui serviciu religios la Ianculești, de Zilele Iancului. Duminică, 27 august 2023, a XII-a după Sfintele Rusalii, a tânărului bogat, Preasfințitul Părinte Iustin, Episcopul Maramureșului și Sătmăruului, a târnosit biserica din Parohia Ianculești, Protopopiatul Carei, județul Satu Mare.

Ierarhul a sfințit pictura, interiorul și exteriorul bisericii, catapeteasma, Sfântul Altar, a oficiat Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie, a rostit cuvânt de învățătură în fața unei mari mulțimi de credincioși și a oficiat slujba Parastasului pentru Avram Iancu.

A participat primarul municipiului Carei împreună cu liderii unor formațiuni politice, reprezentanții unor organizații și asociații cultural-patriotice și înalte fețe bisericești.

***Veșnică pomenire Craișorului munților –
10 septembrie 2023- Satu Mare,
la 151 de ani de la trecerea la Domnul!
Am adus respectul și recunoștința noastră Craiului Munților!***

Împreună cu cei mici: ei sunt viitorul nostru

Alături de Crăișorul Munților, cu mic, cu mare

Satele Unite ale Sătmărilor, 23-24 septembrie 2023, eveniment cultural, patriotic, creștin organizat împreună cu Asociația Satele Unite. În data de 23 pornirea a fost de la Mănăstirea Lunca Apei și în data de 24 caravana de căruțe a ajuns la Mănăstirea Izvorul Tămăduirii Măriș. Călăreți și căruțași din toate colțurile județului, cu steaguri tricolore, au sosit duminică la Păulești de unde au porni spre satele Codrului pentru ca mai apoi să ajungă la destinația propusă pentru această ediție, Mănăstirea "Izvorul Tămăduirii" din Măriș. Acolo au fost întâmpinați de un număr impresionant de sătmăreni, iar programul artistic s-a desfășurat cu cei mai îndrăgiți artiști populari sătmăreni alături de care a urcat pe scenă Veta Biriș.

23-24 septembrie 2023: Cu Veta Biriș la acțiunea culturală: Satele Unite ale Sătmărilor

O AMPLĂ ANALIZĂ CARE NAȘTE ÎNTREBĂRI CUMPLITE: DE CE UCRAINA PROMOVEAZĂ „LIMBA MOLDOVENEASCĂ”?

Lucian CONSTANTINESCU

Cu gândul parcă dinainte știut că Bucureștiul le va înghiți pe toate, autoritățile și diverse formațiuni paramilitare ucrainene practică o atitudine extrem de ostilă comunităților românești, fiind atacate limba, credința, educația și multe alte valori ale identității românești cărora li se impune o ucrainizare forțată. Ceea ce se întâmplă în această perioadă în școlile din Bugeac (actuala regiune Odesa, Ucraina) nu corespunde nici de departe cu atitudinea euroatlantică mult trâmbițată. Numai cine ține ochii închiși nu vede că autoritățile trec spornic cu șenilele asimilării peste multîncercata comunitate românească.

În timp ce președinții Iohannis și Zelenski semnează *Declarația Comună cu privire la integrarea euroatlantică a Ucrainei*, în timp ce România și Republica Moldova sprijină necondiționat statul ucrainean în actualul conflict armat cu fostul „frate mai mare” de la răsărit, școlile și bisericile din comunitățile istorice românești sunt luate cu asalt, una câte una, de către autorități și diverse formațiuni paramilitare ucrainene, acestea parcă știind dinainte că Bucureștiul le va înghiți pe toate. De, e război și nu-i frumos să deranjezi... Iar de una singură, comunitatea nu are forța necesară pentru a convinge Kievul să-și schimbe atitudinea, deloc euroatlantică, față de ea. În aceste condiții, Kievul nu se sinchisește deloc să atace în fel și chip comunitatea românească, creând într-un fel impresia că se află (și) într-un alt război, îndreptat împotriva identității românești. Toate acestea în timp ce zeci de etnici români, alături de ucraineni și reprezentanți ai altor etnii, își dau viața sau sunt răniți pe câmpul de luptă din estul țării, pentru integritatea și independența Ucrainei. „Dacă dreptul de a muri pentru țară nu comportă cote sau procente, dreptul de a învăța în limba maternă ne este oferit în rate sau deloc. Până și ruga în biserici ne este tot mai strâmtorată, reproșându-ni-se uneori că n-am fi patrioți dacă ne rugăm lui Dumnezeu într-o altă limbă decât cea oficială”, afirmă într-o amplă analiză dr. Eugen Patraș, vicepreședinte al Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi” din Cernăuți.

Caz incredibil la Cernăuți: 200 de morminte scoase la licitație. Și bisericile românești sunt în pericol.

Recent, unor biserici, inclusiv românești, din Cernăuți municipalitatea le-a adus la cunoștință că li se va lua terenul, dat odinioară în folosință permanentă, dispoziție netemeinică și nelegală pentru simplul motiv că un contract de folosință permanentă a terenului aferent unui lăcaș de cult nu poate fi reziliat abuziv, în mod unilateral, de primărie, la indicația politicului. Printr-o altă dispoziție (nr.1179/27.04.2023), municipalitatea cernăuțeană a anunțat că și Capela mitropoliei bucovinene din sectorul românesc al cimitirului „Horecea” (Cimitirul vechi al orașului), unde sunt înhumați primii șapte ierarhi ai Bucovinei, toți români, nu ne mai aparține. La data destrămării Uniunii Sovietice, capela se afla într-o stare deplorabilă, după o jumătate de secol de abandonare totală de către autorități și biserică. Ea a fost reparată pe banii enoriașilor, sub îndrumarea preoților români Mihai Ivasiuc și Cristofor Gabor. De mai bine de 30 de ani slujba de aici se ține în limba română, fapt deranjant pentru unii politicieni actuali. Ceva mai înainte, aceeași municipalitate ne-a anunțat că va scoate la licitație cca. 200 de morminte din Cimitirul istoric din Cernăuți, cele mai multe din sectorul românesc, caz unic în istoria orașului. Presiunile la adresa preoțimii române și a enoriașilor români sunt la ordinea zilei. Iar acolo unde alte metode nu funcționează, se deschid dosare penale, de notorietate fiind cazul mitropolitului Longhin (Mihai Jar), Erou al Ucrainei, care a înfiat cca. 400 de copii orfani bolnavi. Nerespectarea principiului libertății religioase, garantat de constituție și de legislația în vigoare, pare a fi la ordinea zilei. În timpul sovietelor am fost scoși cu forța din biserică, acum suntem băgați, tot cu forța, într-o anumită biserică, agreată de stat.

De la 1 septembrie 2023, comunitatea românească nu va mai putea studia în limba maternă.

„Prin vocea unor directori, executori fideli ai circularilor verbale/telefonice trimise în școli de către diriguitorii învățământului din Reni și Odesa, la indicația patronilor ideologici, suntem anunțați, în șoaptă, că, începând cu data de 1 septembrie 2023, în școlile conduse de domniile lor, predarea în clasele «moldovenești» se va face în proporție de 80% în limba ucraineană. Acest abuz este motivat prin faptul că «limba moldovenească» nu se regăsește în lista limbilor oficiale UE. Dar Comisia de la Veneția s-a pronunțat clar că această «limbă», folosită în școlile din regiunea

Odesa sub denumirea de *limba moldovenească*, este asimilată limbii române și, prin urmare, este limbă oficială a UE. Cu toate acestea, urmând indicațiile prețioase ale șefilor, sfidând recomandările Comisiei de la Veneția, directorii celor 5 școli din satele Anadol/Dolinskoe, Cartal/Orlivka, Barta/Plavni, Satu Nou/ Novosilka și Frecăței/ Limanskoe, circumscrise primăriei Reni din raionul Belgorod-Dnestrovsk, regiunea Odersa, se grăbesc să introducă de la 1 septembrie 2023 în procesul de învățământ, cu de la sine putere, cotele lingvistice de 80 %, afirmă Eugen Patraș. Toate aceste acțiuni indică o politică de ucrainizare forțată a întregului sistem școlar românesc din Ucraina. Nu e deloc întâmplător că în toate primăriile fostului raion Noua Sulița, precum și în cele din fostul raion Reni, unde românii / moldovenii reprezintă cca.70% din totalul populației, nu există nici un responsabil de învățământ care să fie etnic român sau care să cunoască limba română.

Legat de limba vorbită și predată în școli, urmare a expertizării de către Comisia de la Veneția a Legii Educației, adoptată în 2017, Ucraina și-a asumat oficial obligația de a respecta Opinia Comisiei, iar art. 48 din documentul emis de Comisie specifică în mod expres *„situația particulară a persoanelor care se identifică drept moldoveni, a căror limbă este aceeași cu limba vorbită de minoritatea română, fiind astfel limbă oficială a UE”*. Ministerul ucrainean de externe a dat asigurări în repetate rânduri, în răspunsurile sale din 02.06.2021, 06.07.2021, 12.10.2021, că *„Ucraina respectă Opinia Comisiei de la Veneția (Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept) privind reglementările Legii Educației din Ucraina din 5 septembrie 2017 privind folosirea limbii de stat, a limbilor minorităților naționale, precum și a altor limbi în educație”*. „Sesizat cu asemenea nereguli de trecere arbitrară la cotele lingvistice ucrainene în școlile cu predare în limba «moldovenească» (ca să folosim denumirea limbii agreate de minister), Ministerul Educației și Științei din Ucraina, pe motiv că limba moldovenească nu ar fi o limbă oficială a UE, ne-a îndrumat să lămurim situația consultând consiliile locale și directorii de școli care au și emis ordinele respective. Și tot așa, suntem nevoiți să ne tot învârtim într-un cerc vicios, bine dirijat din umbră «de cine trebuie», a mai spus Eugen Patraș.

Autoritățile ucrainene declară una, în teritoriu se petrece altceva.

În comunicatul din 23.04.2021 al MAE al României scrie că *„ministrul Aurescu a luat notă de asigurarea omologului său că Ministerul Educației din Ucraina a transmis deja instrucțiuni autorităților locale de a aplica aceste prevederi ale legislației ucrainene, inclusiv în regiunea Odesa”*. Pe de altă parte, potrivit unui răspuns primit din partea Ministerului Afacerilor Externe al Ucrainei, Ministerul Afacerilor Externe și al Integrării Europene al Republicii Moldova a notificat oficial Ucraina, prin nota verbală nr.DB/3/220.1-3309 din 07.04.2021, că *„întregul proces de învățământ din R. Moldova se desfășoară în limba română (exceptând procesul de învățământ în limbile minorităților), solicitându-se părții ucrainene ca în procesul de implementare a Legii Educației din Ucraina să se procedeze astfel încât școlilor cu «limba moldovenească» de predare să le fie acordate condiții și posibilități identice cu școlile în care procesul de învățământ se desfășoară în «limba română»”*. Cu toate acestea, asemenea instrucțiuni nu doar că nu există, ci, așa cum arată faptele, de sus vin instrucțiuni spre a se acționa tocmai invers, în totală contradicție cu cele promise de Ministrul de Externe al Ucrainei și de Ministrul Educației din Ucraina.

Copii ucraineni refugiați în România, începând noul an școlar. Sursa: *larics.ro*

În august 2020, majoritatea absolută a părinților din cam toate școlile din sudul Basarabiei au depus către directori cereri de substituie în procesul de învățământ a „limbii moldovenești” cu limba română. Dar niciuna din cereri nu a fost luată în seamă. Nici cererea președintelui României, nici cele cinci solicitări ale MAE al României, nici solicitările MAE al R. Moldova, nici cererile scrise de părinții elevilor din aceste școli, nici punctele de vedere ale Academiei Române sau ale Academiei de Științe din R. Moldova, nici Hotărârea din 16 martie curent a Parlamentului de la Chișinău de a substitui sintagma de „limbă moldovenească” cu sintagma „limba română”, nici memoriile mediului asociativ din Ucraina, nici Opinia Comisiei de la Veneția nu constituie pentru Kiev argumente plauzibile spre a renunța, în sfârșit, la un produs al regimului totalitar: „limba moldovenească” diferită, chipurile, de limba română.

Este greu de înțeles de ce românii moldoveni din R. Moldova, dar și din regiunea Cernăuți vorbesc și învață în limba română, iar cei din regiunea Odesa – în „limba moldovenească”. Așa cum e la fel de greu de înțeles de ce Ucraina merge la braț cu Federația Rusă (declarată de Rada Supremă stat terorist și agresor) în promovarea unei limbi inventate. Rusia promovează cu osârdie bolșevică „limba moldovenească” în regiunea separatistă transnistreană, iar Ucraina o coplește în regiunea Odesa ca pe un scump odor moștenit de la sovietici. Dar o coplește nu în raioanele care i-au revenit în 1940 de la RASS Moldovenească (Moldova transnistreană), unde „limba moldovenească” a și dispărut între timp în școlile din fostele raioane cu sate de moldoveni (Bârzula, Balta, Nani/Ananiev, Valea Hoțului ș.a.), ci în raioanele din Basarabia istorică (Ismail, Reni, Sarata, Cetatea Albă, Chilia). Foarte pe scurt, în acest context și pe cât se poate de legitim, ne întrebăm: oare limba ucrainenilor din R.Moldova și

România este diferită de limba ucraineană din Ucraina? Are cumva o altă denumire, promovată politic de autoritățile din cele două țări? Oare tolerarea de către fosta conducere de la Kiev a implicării sutelor de combatanți ucraineni, de partea separatiștilor de la Tiraspol, în conflictul militar din 1992, împotriva unui stat independent ca R. Moldova n-ar trebui să fie privită de către noua conducere proeuropeană și proeuroatlantică a țării drept o lecție dură a modului cum *nu* se cuvine să procedeze în relațiile cu un stat vecin? „În noile condiții, nu există niciun motiv care să justifice încercarea de a înscrie o nouă pagină dezonorantă în relația cu spațiul românesc, de data aceasta prin promovarea cu orice preț a iluzoriului ideom inventat de imperialismul rusesc și numit «limba moldovenească». Nu acesta ar trebui să fie răspunsul Kievului la atitudinea de solidaritate deplină și necondiționată a Bucureștiului și Chișinăului în condițiile războiului de azi!”, afirmă Eugen Patraș.

Vor dispărea toate școlile românești?

În această perioadă, autoritățile ucrainene nu se sfiesc să pună în aplicare întregul arsenal al sistemului puterii pentru a asfixia cât se poate de tare și cât mai rapid educația în limba română din Ucraina. Din cele cca. 130 de școli cu limba română de predare din Ucraina în perioada sovietică au mai rămas vreo 60, iar după aplicarea art.7 din noua Legea a Educației și acestea vor fi lichidate...

COMEMORAREA LUI MIHAI VITEAZUL LA PLĂVICENI, TELEORMAN

**9 AUGUST 2023 – COMEMORAREA A 422 DE ANI
DE LA ASASINAREA VOIEVODULUI MIHAI VITEAZUL (1558–1601) –
ÎNTÂIUL ÎNTREGITOR DE NEAM ȘI ȚARĂ DIN EPOCA MEDIEVALĂ**

Luiza VOLF

Comemorare inițiată din 2012 prin invitația duhovnicească a Protosinghel TEOCTIST MOLDOVANU – Starețul Mănăstirii Plăviceni, din comuna Plopii Slăvitești (din fostul Romanai) județul Teleorman către patrioții României.

Important monument arhitectonic din Țara Românească a epocii lui Matei Basarab, loc pe care mai întâi a fost o biserică ridicată de Doamna Stanca, soția lui Mihai Viteazul.

Schitul este mai apoi ctitorit de marele vornic Dragomir de Plăviceni, în timpul domniei lui Matei Basarab, între anii 1646-1649.

În urma săpăturilor arheologice efectuate între anii 1995-2000 s-a descoperit un trup ce corespunde cu consemnările privind trupul domnitorului Mihai Viteazul.

Actualmente, Mănăstirea se află într-un amplu proces de organizare, cu noua obște de călugări, și are hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril”.

ROMÂNIA DEVINE REGAT (1881)

Petre P. PANAITESCU

În urma recunoașterii independenței României rangul de principat nu mai corespundea cu situația țării noastre în Europa. De aceea principele Carol fu proclamat rege la 14 martie 1881, iar la 10 mai, în același an, fu încoronat cu o coroană de oțel turnată dintr-un tun turcesc cucerit în timpul războiului. Opera regelui Carol I a fost mare în război, însă mai mare a fost în timp de pace.

Lunga sa domnie de 48 de ani a fost o epocă de pace și liniște internă, căreia i se datoresc progresele făcute atunci de țara noastră. România a primit din Apus toate roadele civilizației: căi ferate, care până atunci nu existau, industria petroliferă, etc. Agricultură românească s-a ridicat foarte mult în acea vreme, Bărăganul care era înainte o întinsă stepă, fu colonizat și cultivat devenind cel mai însemnat grâнар al României. Se aduseră în țară mașini agricole, se întemeiară bănci pentru ajutorarea agriculturii, grânele românești erau vândute în Europa întreagă.

Domnia regelui Carol I a fost o vreme de propășire și pentru cultură și literatură. Atunci s-a înființat la Iași o societate literară numită „*Junimea*” în frunte cu criticul literar Titu Maiorescu. În jurul său s-au strâns marele nostru poet Mihail Eminescu, dramaturgul și nuvelistul I. L. Caragiale, povestitorul Ion Creangă și alții. Mai târziu s-au ridicat și alte curente literare, reprezentate prin scriitorii George Coșbuc, St. O. Iosif, Barbu Delavrancea, Brătescu Voinești, Al. Vlahuță și alții. Tot atunci s-a înființat Academia Română, o societate de scriitori și învățați, care are și cea mai mare bibliotecă din România.

• Chestiunea moștenirii tronului și legăturile cu statele străine.

Din căsătoria regelui Carol cu regina Elisabeta a rezultat un singur copil, principesa Maria, moartă însă la vârsta de patru ani. Atunci a fost proclamat moștenitor al tronului principele Ferdinand, fiul lui Leopold de Hohenzollern, fratele mai mare al regelui Carol. Principele Ferdinand fu crescut în țară și se căsătorii cu principesa Maria de Edinburg, din dinastia engleză (1892).

Din această căsătorie au rezultat șase copii: Carol, principesa Elisabeta, principesa Maria, principele Nicolae, principesa Ileana și principele Mircea, mort la vârsta de trei ani.

Văzând purtarea Rusiei față de țara noastră la 1883, regele Carol s-a apropiat de Germania și a alipit România la Tripla Alianță, formată din Germania, Austro-Ungaria și Italia. În această alianță am rămas noi până la războiul mondial.

Către sfârșitul domniei regelui Carol I, România a mai avut un război și anume cu bulgarii. Statele creștine din Peninsula Balcanică se aliaseră împotriva turcilor ca să scape de sub jugul lor pe creștinii din Macedonia și din Tracia (1912). În acest război turcii fură bătuti de către bulgari, sârbi și greci. Dar după sfârșitul războiului, bulgarii nemulțumiți cu partea din cuceriri ce le rămăsese, atacară pe neașteptate pe foștii lor aliați. Sârbii și grecii cerură atunci ajutorul României (1913). România nu avea interes ca Bulgaria să cuprindă toată Peninsula Balcanică și veni în ajutorul sârbilor și al grecilor. Armata română trecu Dunărea și înainta fulgerător până aproape de Sofia. Bulgarii fură siliți să ceară pace și pacea s-a încheiat la București. La Congresul din București luară parte delegați ai tuturor statelor balcanice, prezidați de primul ministru al României, Titu Maiorescu. România obținu de la bulgari o provincie la sudul Dobrogei, județul Durostor și Caliacra, locuite în parte de români.

Un an după încheierea păcii de la București muri regele Carol I în vârstă de 75 de ani. El se stinse în castelul său de la Sinaia la 27 septembrie (10 octombrie) 1914 înconjurat de respectul tuturor românilor. El fu îngropat la biserica din Curtea de Argeș, care fusese restaurată sub domnia lui. Văduva lui, regina Elisabeta, nu-i supraviețui multă vreme și-l urmă în mormânt la începutul anului 1916.

Sursa: Prof. univ. Petre P. Panaitescu, *Istoria românilor*, ediția a VI-a, 1942, p. 301-310.

ȚARA MOȚILOR, ALIAS ȚARA ȚOPILOR. O ISTORIE DE PESTE 2000 DE ANI, MAI PUȚIN CUNOSCUTĂ

Vasile Șt. TUTULA

Istoria zonei Munților Apuseni este una foarte bogată, chiar dacă atunci când începi studiul documentelor, pare puțin săracă, aspect parțial adevărat, specific pentru secolele VIII-XI, întregii Europe.

Recent a apărut o lucrare interesantă, cu multe date și informații, mai puțin cunoscute și valorificate de către istoriografia românească în care autorul ne prezintă o analiză și sinteză despre zona Munților Apuseni din cele mai vechi timpuri până la 1785. Rubin Patiția, un memorandist activ pentru drepturile suprimate ale românilor pune accentul în lucrarea sa pe organizarea și desfășurarea Răscoalei de la 1784-1785 condusă de Horea, Cloșca și Crișan. Autorul menționează că lucrarea sa se bazează pe: **„Date adunate din autori, manuscrite și tradiții”**, ceea ce-i conferă o notă inedită și de originalitate, chiar dacă nu a avut acces la o serie de documente, urmare a măsurilor aspre de cenzură, impuse de autoritățile austro-ungare în perioada 1867-1918.

Rubin Patiția (foto) s-a născut în 1841 la Câmpeni, ca fiu al preotului Ioan Patiția. L-a cunoscut pe Avram Iancu în casa părinților săi, în primăvara anului 1848, când se făceau pregătiri pentru organizarea Marii Adunări Naționale din 3/15 mai 1848 de la Blaj, pentru ca românii să fie recunoscuți ca a patra națiune a țării.

Rubin Patiția a urmat studiile la Gimnaziul românesc din Beiuș, Gimnaziul Luteran Săsesc de la Sibiu, ulterior urmează cursurile Academiei de Drept de la Sibiu, cursuri în limba germană, obținând la absolvirea acesteia calificativul „Exceptional”. După absolvirea facultății – Academiei de Drept de la Sibiu a îndeplinit funcțiile de practicant la Tabla Regească din Tg. Mureș, vicanotar și notar la Sedria Orfanală din Abrud, apoi asesor suplimentar la Tribunalul din Abrud. În toamna anului 1872 s-a stabilit în orașul Alba Iulia, unde a ocupat o funcție de consilier (senator) la magistratura orașului, fiind bine apreciat, apărând cu multă competență doleanțele românilor. În 1878 și-a deschis la Alba Iulia o cancelarie proprie de avocat, devenind unul dintre cei mai dârji apărători ai românilor săraci și năpăstuiți de autoritățile austro-ungare, în condițiile în care documentele pentru diferite procese se făceau în limba maghiară. A făcut parte din conducerea Partidului Național Român din Transilvania, fiind un susținător ferm al lui Ion Rațiu. A avut un rol important în elaborarea Memorandumului și înaintarea acestuia către împăratul de la Viena. La procesul Memorandiștilor, desfășurat în sala „Reduta” din Cluj, desfășurat între 7-25 mai 1894 a fost condamnat, alături de cei 21 de memorandiști. A fost condamnat la 2 ani și 6 luni de închisoare, și plata colectivă împreună cu cei 22 de memorandiști a sumei de 7.000 de florini. S-a stins din viață la 13 iunie 1918, fără a reuși să-și vadă visul împlinit, acela al Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918.

Cartea **„Țara Țopilor. Despre trecutul Munților Apuseni ai Transilvaniei”**, a apărut în octombrie 1912. Interesant este faptul că titlul este „Țara Țopilor” (Terra Tzopus), și nu „Țara Moților”. Cuvântul „țop” se menține și azi în zonă și ar avea sensul că locuitorii din zonă ar fi denumiți „moți”, după „chica” – respectiv moțul de păr ce se poartă de bărbați de pe Arieșul Mic și Arieșul Mare, de la Câmpeni în sus spre amonte, până la Nucet. Recenta ediție din 2022 a apărut la Editura Casa Cărții de Știință este prefăcută de prof. univ. dr. Emil Luca, cu o notă asupra ediției, semnată de dr. în Istorie Marius Mureșan, și editor. Nu se specifică ediția. Volumul de față reprezintă o reeditare a cărții lui Rubin Patiția, **„Țara Moților. Despre trecutul Munților Apuseni ai Transilvaniei. Date adunate din autori, manuscrite și tradiții. Partea I. Din cele mai vechi timpuri până la 1785”**, apărută la „Tipografia Nouă, I. Moța din Orăștie, în anul 1912. S-a păstrat textul integral, iar la culegerea textului, intervențiile au constat doar în aducerea limbajului la o formă accesibilă cititorilor anului 2022. Au fost introduse în jur de 50 de note de subsol pentru a completa și îmbunătăți textul lui Rubin Patiția, pentru a se înțelege mai bine contextul istoric.

Rubin Patiția își începe cartea cu o „Prefață” în care încearcă să explice rolul Munților Apuseni, ca parte integrantă a Transilvaniei, cu munți locuibili până la înălțimi înalte, de circa 1.500-1.600 m, parte componentă a Daciei, cu oameni puternici, dăruți să învingă greutățile zonei montane. Aflăm și o altă explicație, potrivit căreia iobăgia ar fi pătruns aici, față de Câmpia Transilvaniei, cu 150 de ani mai târziu, fără a se aduce dovezi concrete. Urmează apoi o „Introducere” referitoare la descrierea Daciei, sosirea populațiilor migratoare din Asia, după retragerea administrației române. După Rubin Patiția: **„Trei fortărețe naturale dau Carpații: Munții Hațegului,**

Munții Apuseni și Maramureșul. După scurgerea popoarelor barbare din ținutul Daciei, aici, în cuiburile, aflăm restul poporului român (adică majoritatea retrasă în zona de deal și munte s.n.) din poporațiunea Daciei pustiite. În toate aceste trei ținuturi se află o deasă populație românească, sub voievozii lor, și din aceste locuri a roit apoi, în timpurile liniștite de mai târziu, poporul român în Banat, în Ardeal, în Moldova și în România". Rubin Patiția susține: la 1345 conform B ulei Papei Clement al VI-lea era și un voievod de Tzopus, cu numele Ambrozie. „Cuvântul acesta „țop” s-a păstrat până în zilele noastre, căci locuitorii munteni din ținutul Câmpenilor, în Munții Apuseni ai Ardealului, și azi sunt și se numesc „țopi”, dar nu moți, cum s-a îndatinat locuitorii de la țară, a-i numi”. Din păcate, azi în zona respectivă majoritatea locuitorilor își spun că sunt moți (în special cei de la Câmpeni spre nord, de pe văile râurilor Arieșului Mic și Arieșul Mare s.n.), lucru susținut și de istorici de seamă ai istoriografiei românești: David Prodan, Ștefan Pascu, Constantin Daicoviciu, Nicolae Edroiu și alții. Azi locuitorii sunt desemnați: moți, crișeni, munteni (mocani), respectivi oameni harnici cu gospodărie, buni agricultori și ai creșterii animalelor atât de necesare în zona de deal și munte. Aici, de-a lungul secolelor au ființat „țări” și „țărișoare” conduse de voievozi și cneji români: Țara Moților, Țara Abrudului, Țara Zarandului, Țara Beiușului, și Mocăniștea din jurul lor. Termenul de „mocan” este asimilat cu cel de „muntean”. Nu are sens peiorativ. Rubin Patiția menționează și alte izvoare și surse documentare cu referire la „Terra Tzopus”, respectiv lucrarea împăratului Constantin al VII-lea Porfirogenetul (913-959), „**Despre administrația imperiului**”, care în grecește este numită „**Tzopon**”; principele bavarez Otto de Bavaria, care după ce s-a implicat în luptele pentru coroana Ungariei, a fost luat prizonier de Ladislau Kan, care a fost scăpat, fiind ajutat să fugă, urmare a ajutorului dat de voievodul Hațegului a trecut prin „Terra Tzopus”, apoi „Terra Belinis” (Beinși), respectiv Țara Beiușului, ajungând în Maramureș. Această știre datează din 1308 a lui Ottokar de Hornek. Această țară „Terra Tzopus” era condusă de un voievod care își avea sediul la Abrud (Alburnum), așa cum dovedesc tăblițele cerate descoperite la minele de aur de la Roșia Montană, datate la anul 160 d.Hr., urmare a exploatării aurului, tăblițe ce sunt azi de o mare valoare istorică, și aproape unicat în Europa. Tăblițe similare, dar puține, s-au mai găsit în Spania. Sunt prezentate și alte documente de la 1357, 1365, 1428 și 1689, din timpul regelui Ludovic cel Mare, Sigismund de Luxemburg, Mihail Apafi (român ungurizat s.n.), principilor Ardealului Gabriel Bethlen, Rákóczy și Apafi, din care reiese că locuitorii din zona Munților Apuseni duceau o viață mult mai liberă, nu erau înscrși în rândul iobagilor. Ei aveau însă obligația să plătească anumite obligații către Curtea princiară, „dar nu ca datie iobăgească”. Ei aveau un statut de oameni liberi, până pe la 1690. În lucrare sunt abordate foarte multe aspecte privind: „stările încordate între români și unguri” (pag. 24-30), îndeosebi după constituirea la 1437/1438 a congregației tiranice „Unio Trium Nationum” care i-a exclus pe români din Dietă, între 1438-1863, războiul țărănesc condus de secuul Gheorghe Doja (1514), introducerea legilor neomenești „Approbate” și „Compilete”, adoptate între 1541-1653, care au condus la excluderea românilor din viața politică a Transilvaniei, timp de 424 de ani (1438-1863), excluderea religiei ortodoxe ca fiind nereceptă, adică neadmisă. Erau considerate „religii recepte”, adică admise și recunoscute: romano-catolice, reformați, luteranii și unitarieni. Ortodocșii erau taxați drept „schismatici”, adică susținători ai schismei de la 1053-1054, când Constantinopolul s-a delimitat de Biserica Vaticanului, care se voia a fi dominante, ajungându-se la sciziune, care se menține și azi (2023).

Sunt prezentate o serie de date semnificative privind dezvoltarea economico-socială a zonei Munților Apuseni, afectarea vieții locuitorilor, urmare a unor măsuri punitive luate de Viena:

a) Dreptul de libertate de a practica băieșitul până la 1747, când Curtea de la Viena le-a luat acest drept; Aurul și argintul au intrat sub controlul statului imperial de la Viena. Austriei au pus bazele Tezauriatului în Transilvania pentru a profita de aur și argint, o mare bogăție a zonei Apusenilor, fiind bine cunoscute faptele de mai înainte ale Imperiului Roman, care au exploatat aurul de aici;

b) Scutirea de zeciuială (decima = dijma) la stupi și porci; nu plăteau dări și impozite pentru fânațele și pășunile întinse din munți, stabilite pe comune și sate. Au fost scutiți să plătească pășunatul munților până la 1836-1846. După care lucrurile s-au acutizat în rău;

c) La Curtea Principelui Transilvaniei, aveau obligația de a duce anual un dar ce consta din: unt, miere, piei de vulpe și de jder;

d) Aveau dreptul de a avea morile de măcinat pentru comune și sate. Statul (erariul) nu avea mori proprii până la 1836, locuitorii fiind supuși la taxe;

e) Dreptul de a-și organiza plutăritul pe râul Arieș, ducând plute cu lemne, scânduri până la Seghedin. Aveau propriile fireze până la 1836, când a venit statul (erariul) și le-a luat dreptul de a mai folosi firezele; Li s-a luat dreptul de a-și folosi pădurile din hotarele moșiilor, ajungându-se la mari nemulțumiri; le-au fost luate drepturile de pășunat în păduri;

f) Aveau dreptul la târguri, practicarea crâșmăritului (producerea băuturilor de mied, acoviță) și țuică, inclusiv la desfacere a țuicii, a vânatului și pescuitului liber, până pe la 1770, ulterior monopolul țuicii le-a fost luat și dat armenilor;

g) Localitățile își alegeau birăii și solgăbirăii (primarii și viceprimarii) și scaunele de judecată, lucru ce s-a petrecut până la 1820. După 1820 apar în zonă birăii și solgăbirăii desemnați de la centru, în marea lor majoritate unguri, o bună parte a lor purtându-se rău cu populația locală, unii înstăpânindu-se pe moșiile lor.

Sunt prezentate o serie de date despre judecătoriile satești, unde au funcționat „*uzul și dreptul valah*”, respectiv „*jux valahicum*”. Justiția (dreptatea) se făcea acolo în sate prin sfatul bătrânilor, a celor mai înțelepți oameni ai satelor (p. 40-41). Ne aduce date semnificative despre „*Răscoala românilor din Munții Apuseni și din Criș în anul 1610*”, care a avut ca scop învingerea domnitorului tiran Gavriil Báthory (1608-1613), în timpul căruia în mod forțat s-a constituit prin colonizare cu secui și unguri a Scaunului Arieșului, ceea ce i-a nemulțumit pe locuitorii munteni din zona Munților Apuseni, fiind nevoiți să plece din scaunul secuiesc. La 1848-1849 aceștia s-au purtat cu multă violență și cruzime cu românii. Date importante sunt supuse atenției cititorului despre mișcarea călugărului Sofronie în zona Munților Apuseni (1759-1761), conform pag. 44-57: „*Spargerea buților arendașilor armeni la Bâlcicul din Câmpeni în 14/26 august 1780*” (p. 58-68), ajungându-se la procese și arestări, un adevărat preludiu al răscoalei din 1784-1785, condusă de Horea, Cloșca și Crișan. Un capitol separat este acordat „*Conscrierea la miliția de graniță*” (p. 69-71), locuitorii cerând să devină grăniceri, așa cum erau românii din zona Năsăudului (44 de comune), grupați în Regimentul 2 Grăniceri și cei de la Orlat, grupați în Regimentul 1 Grăniceri (82 de comune, dispuse din zona Depresiunii Hațegului până la Șercaia (aproape de Codlea), localități curat românești. Operația de conscriere a fost anulată de Curtea de la Viena prin Comandamentul General al Armatei de la Sibiu (General Kommando). Locuitorii s-au înscris în masă, dar magnații unguri s-au plâns, căci nu aveau ca cine să-și lucreze pământurile. Așa că muntenii, moșii, crișenii, abrudenii au rămas în continuare iobagi. O mare parte a lucrării (pag. 72-142) este dedicată Răscoalei condusă de Horea, Cloșca și Crișan, pe care Rubin Patiția o consideră o adevărată „*revoluție*”. În 11 capitole și subcapitole este prezentată: personalitatea lui Horea; cum a început puterea lui Horea (p. 79-86); „*Ce s-a petrecut în Abrud*” (p. 86-94); „*Planul de război*” (p. 94-96); „*Armistițiul de la Tibrul*” (p. 96-105); „*A doua ridicare a lui Horea*” (p. 105-109); „*Lupta de la Mihăileni*” (p. 109-119); „*Sentința de moarte a lui Horea și Cloșca*” (p. 119-127); „*Sentința asupra lui Crișan*” (p. 127-130); „*Răsplata vânzătorilor, adică a celor 7 albăceni care au prins pe Horea și Cloșca*” (p. 130-133), „*Biografia*” (p. 133-142).

Autorul pe baza unor documente, conșcripții și date de la oamenii mai în vârstă a reușit să creeze o imagine destul de cuprinzătoare a Răscoalei condusă de Horea, Cloșca și Crișan, care a fost și este folosită de istorici, cercetătorii în ale istoriei pentru a înțelege lupta dusă pentru recăștigarea drepturilor economico-sociale de către locuitorii din zona Munților Apuseni, unde viața este mai aspră și austeră. Istoricul David Prodan, beneficiind de multe documente de arhivă a reușit în cele două volume ale sale consacrate Răscoalei lui Horea să întărească multe din ideile, gândurile și aprecierile lui Rubin Patiția, în lucrarea sa la 1912, de acum peste 110 ani, în care găsim multe date și fapte istorice necesare înțelegerii și percepției istoriei de azi ai Munților Apuseni, incluși în cele 5 județe: Arad, Bihor, Cluj, Alba și Hunedoara.

SE DEPOPULEAZĂ SATELE: CE FACEM?!

Mircea Dorin ISTRATE

Fosta-ți vreodat' la Vaidacuta? Dacă nu, v-aș îmbia, folosindu-mă de toată miera cuvintelor să o faceți, de veți dori să vedeți și să gustați cu toate simțurile voastre dulceața Raiului ceresc. Veți găsi aici neasemuite și încântătoare priveliști pentru bucuria ochiului și a sufletului, liniște și binecuvântată pace pentru uitarea tuturor răutăților lumești, alint și alinare pentru zbuciumul nostru cel de fiecare zi, care ne macină mereu trecătoarea clipă a vieții noastre. Istoria acestei localități, este în ultimă instanță, ca și istoria, în sine „un testament lăsat de străbuni nepoților pentru tălmăcire și povață.” În ea, omul de rând găsește clipe de adâncă satisfacție, rememorând istorii și evenimente de mult apuse, faptele ce merită a fi veșnicite, dar și momentele de cumpănă care, nu de puține ori, au înlăcrimat aceste locuri. Miere și fiere, bucurie și durere, toate adânc încrustate pe răbojul nesfârșitului timp, într-u nemurirea urmei mereu suitoare ori coborâtoare, după cum vremea și vremurile au fost atunci deasupra noastră, ca și pildele urmașilor de cum încă să scăpăm din stânsoarea mincinoaselor și înșelătoarelor vremi, de îmbărbătare la cumpăna veacurilor, de măreție și decădere, pentru că, ele sunt viață din viață și faptele tuturor trecători pe

aceste binecuvântate meleaguri, în care Domnul ne-a lăsat să cuibărim veacurile care-au fost și poate încă și cele care vor să vină.

VAIDACUȚA, LACRIMĂ-NTRISTATĂ

Un sat ca atâtea altele aproape depopulat din România
(Satul fără hoți și fără câini)
În locul cel cu stele picurat
Vecia-și doarme somnul,
La margine de sat

Spre neuitarea vremii din trecut,
Când încă bine-aice-am încăput,
Și torsu-ne-a viața trecătoare
În bucurii, ce-acuma mi-s uitare

VAIDACUȚA, RAI LUMESC

Dealuri line, vălurite, țin în largă-mbrățișare
Vaidacuta, sat de oameni buni la suflet și smeriți,
Neam ce vine din istorii pe a timpului cărare,
Harnici, răbdători în toate, buni români, cu chip de sfinți.

În a scurgerilor vreme soarta i-a-ncercat cu toate,
Vamă dat-au a lor viață când în vreme de război
S-au jertfit să fie pace și hotarul cu bucate
Să le sature cea gură, să-i mai scape din nevoi.

Domnul datu-le-a în viață bucurie și tristeți,
Toate celea să le guste, ca la urmă să îmi vadă
Ce-i mai bun în astă lume în scurttimea unei vieți,
Pacea, liniștea deplină, ura între frați și sfadă?

Azi, din câți au fost odată pe a satului cărare
Mult prea mulți din neamul ăsta veșnicesc în țințirim,
Vremea care vine-trece, mi-i va pune în uitare
Și ca mâine despre dânșii, mai nimica nu mai știm.

De-asta suntem azi aicea, ca-n aducere aminte
Să-nviem o amintire despre gura cea de rai
Și cât viața asta încă o să meargă înainte
Să nu trecem în uitare, dulcele picior de plai.

Iar de inima vă-ndeamnă, puneți fir de lumânare
Pentru toți trecuții care gândul vostru îi mai știe
Și-ntr-un lăcrimat pe pleoape, faceți rugă de iertare
Ca în Raiul cel din ceruri, toți ai noștri', acol' să fie.

Fiecare comunitate își are un început pierdut undeva în rugina veșniciei. De-acolo, de la acel izvor primordial ne tragem neamul, înspicat în caldul soare, înmiiți în vremuri bune, împluținat de nemiloasa coasă, dar renăscut mereu și mereu ca iarba crudă a primăverii, niciodată dezlipit de huma acestor locuri atât de râvnite de hulpavnice guri străine care au pândit viclene la hotarele lumii noastre. Așa ne-am tors din caieru vremii timpul nostru rostuit în bune și rele deopotrivă, până în ziua de azi. Și chiar dacă, de voie ori nevoie, unii s-au aciuat prin alte locuri căutându-și zilnicita pâine, nici chiar aceștia nu-și vor uita vreodată originea și neamul. Mereu se vor întoarce, vremelnice chiar în gândul lor aici, la izvoare, pentru a lua din țărâna locului puterea și amintirea lumii lor de început.

O CONTRIBUȚIE SEMNIFICATIVĂ LA DEZVOLTAREA ISTORIOGRAFIEI ROMÂNEȘTI

Eugen Prodan-MĂCIUCĂ

Organizarea militară a Principatului Transilvaniei în perioada 1691-1774, autor colonel dr. Vasile Tutula, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2003, format B5, 544 pagini, 194 anexe documentare, scheme și ilustrații.

Un imperiu apus și armata vremii sale.

În ziua de 28 mai 2002, în amfiteatrul „Vasile Bogrea” al Universității „Babeș- Bolyai” din Cluj-Napoca, redactorul-șef al periodicului „Scutul Patriei”, colonelul drd. Vasile Tutula, și-a susținut public teza de doctorat, intitulată, **„Organizarea militară a Principatului Transilvaniei în perioada 1691-1774”**. Conducătorul științific al lucrării, profesorul universitar doctor Nicolae Edroiu, membru corespondent al Academiei Române, a apreciat *„caracterul în mare parte inedit al acestui demers științific, precum și contribuția semnificativă pe care autorul și-a adus-o la dezvoltarea istoriografiei noastre, la elucidarea unui segment important din istoria militară a Principatului Transilvaniei pentru perioada 1691-1774”*.

Este o lucrare de mare interes științific, cu caracter pluridisciplinar, ce acoperă și rezolvă o „pată albă” din istoria zbuciumatei Transilvanii, mai puțin cunoscută publicului larg, dar și profesorilor de istorie.

Ungaria, „țara nimănui”...

Catastrofa Ungariei din 29 august 1526 de la Mohács a făcut din aceasta „o țară a nimănui” la porțile Vienei și totodată un câmp de bătălie pentru lupta dintre Habsburgi și Otomani, luptă permanentă în care balanța istoriei a înclinat când într-o parte, când în cealaltă. După retragerea temporară a turcilor, luptele pentru putere din Ungaria au condus la compromiterea definitivă a ideii de stat ungar până aproape de 1848. În acest timp Transilvania cu Dietă și Guberniu propriu, continua să existe sub conducerea croatului Georgius Utješenič Martinuzzi, luptele pentru delimitarea dintre Ungaria regalo- habsburgică și teritoriul de sub stăpânire otomană nu au dus la nicio întorsătură favorabilă reunificării Ungariei și nici pentru acapararea Transilvaniei. Ungaria a decăzut masiv în zona centrală și sud-est europeană.

Ungaria decăzuse de acum în asemenea stare, încât lady Mary Wortley Montagu, soția ministrului plenipotențiar britanic pe lângă Înalta Poartă, îi scria la 16 ianuarie 1717 unei prietene din Viena: *„Prințul Eugen a fost așa de amabil, încât mi-a spus totul, spre a mă convinge să aștept să se dezghețe Dunărea și să călătoresc comod pe apă. El m-a asigurat că în Ungaria casele nu te apără nici măcar de o vremeală obișnuită și că de la Buda până la Esseg ar trebui să călătorești timp de trei sau patru zile fără să întâlnești o casă, prin niște câmpii pustii, înzăpezite, unde frigul este așa de cumplit, încât pe mulți i-a ucis. Mărturisesc că aceste grozăvii au făcut o impresie profundă asupra sufletului meu...”*. În același timp, sub stăpânirea unor principii unguri, înscăunați de sultan sau confirmați de el, principatul Transilvaniei a fost, fără îndoială, o trambulină pentru strategia de politică internațională a Imperiului Otoman, dar și un bastion al dublei rezistențe împotriva Habsburgilor și a Contrareformei impuse de către Casa de Habsburg, Viena începe cu anul 1697 o amplă campanie de recatolicizare a Transilvaniei, încercând în zadar să-i scape pe sași de luteranism, iar pe români să-i treacă la greco-catolici, adică „uniții” cu Biserica Romei. Numai că înțelepciunea episcopilor Paul Atanasie și Anghel de la Alba Iulia nu a putut fi înșelată. Acesta a acceptat unirea religioasă cu Roma, de refacere a drumului în scurt, căci și românii ortodocși se trag tot de la Roma pe via Constantinopol, urmare a divizării Imperiului Roman din 379-395 d.Hr. în două mai mici: de Răsărit și Apus. Nu noi suntem vinovați de marea schismă din 1054. Dar vlădica Atanasie a pus o clauză ce rezistă și astăzi: *„Noi, românii din Ardeal, vrem să facem Unirea cu Roma, dar sărbătorile creștine le vrem împreună cu frații noștri de la est și sud de Carpați”* (s.n.). Adică cu frații noștri din Moldova, Muntenia și Oltenia. Astfel a spus vlădica Atanasie: *„Nu acceptăm nice cum!”* Și așa a și fost la 1918! Imperiul austro-ungar (1867-1918) a primit lovitura mortală.

Greco-catolicii și ortodocșii și-au dat mâna, unificând și realizând România Mare în Decembrie 1918, la Alba Iulia. Românismul și românii nu au putut fi ruși în două și nici nu vor putea fi despărțiți vreodată. Deci, Ardealul a avut un vlădică curajos, chiar dacă a fost afurisit de Exarhul Plaiurilor de la Târgoviște... chiar dacă Esztérgom-ul a încercat în mod neîntemeiat și incorect să-i păstorească, adică să-i subordoneze bisericii calvine (reformate) ungare, în câteva perioade istorice. Constantin Brâncoveanu, domnul Țării Românești și mitropolitul Ioan Veștemean au acționat în modul cel mai strălucit. Românii de ambele religii au rămas și acționat în aceeași matcă. Limba Română, împreună cu ASTRA au învins!

Habsburgii preiau inițiativa.

Autorul prezintă pe larg pentru prima oară situația și condițiile în care se afla Transilvania, Dieta, principele Apafi I și Guvernul între anii 1683-1686, când acestora le era greu să se orienteze în „*abilele țesături diplomatice*” sub presiunea trupelor habsburgice, care în toamna anului 1685 se aflau dislocate în zona Oradiei, Satu-Mare și Maramureș, gata pentru luptă și pentru o intervenție în forță. Acestea au ocupat Transilvania, iar pe câmpia Turnișorului de lângă Sibiu înving oastea transilvană, în condițiile în care principele Mihail Apafi I, elita nobiliară și membrii Dietei se închid în cetate spre a se salva din fața trupelor comandate de generalul Friederich Scheffenberg care vor cucerii Transilvania. (Erdely Orszaggyleti Emlekek), volumele XVIII-XXI sub semnătura lui Szilagyi Sandor 1895-1899, colonelul Vasile Tutula face o radiografie a stării de lucruri ce au existat în principat până către finele secolului XVII: măsurile diplomatice întreprinse de Habsburgi pentru ocuparea Transilvaniei și comportamentul unor generali și ofițeri superiori, strângerea contribuțiilor militare pentru armata de ocupație străină, evoluția raporturilor militare și diplomatice dintre Viena și Sibiu, precum și condițiile puse de generalii Friederich Scherffenberg și Antonio Caraffa pentru supunerea treptată a țării prin cererea repetată a predării cetăților mai importante. Beneficiind de o serie de date mai puțin valorificate în istoriografia. românească, autorul analizează „eforturile financiare” făcute de principele Transilvaniei, Mihail Apafi I, pentru ca generalii austrieci și trupele lor din subordine să părăsească Transilvania în condițiile în care în perioada domniei acestui principe Transilvania, devenise un stat vasal Înaltei Porți. Participarea principelui transilvan cu trupe sub zidurile Vienei avea să creeze o situație dificilă pentru principat, el atrăgându-și o serie de dușmani.

Astfel, regele Sobieski al Poloniei ridică pretenții de stăpânire asupra Moldovei și Transilvaniei. În plus, susținerea războiului curuților de către Principatul transilvan (1703-1711) a avut consecințe negative asupra situației politico-militare din zonă, în situația în care trupele imperiale habsburgice au preluat inițiativa strategică asupra otomanilor. Pe fondul acestei situații nefavorabile, contele Mihail Teleki, cancelarul Transilvaniei, a încheiat la 14 aprilie 1685, la Cârțișoara, lângă Făgăraș, **o convenție secretă** despre care s-a aflat peste 100 de ani, prin care se angaja să sprijine războiul antiotoman, să alăture oștile transilvane la cele imperiale, iar apoi să treacă împreună la cucerirea Țării Românești, a principatului Transilvaniei care a fost supus în cele două etape de ocupare militară noiembrie 1685-august 1686; septembrie-octombrie 1687, la mari eforturi financiare și materiale pentru întreținerea trupelor imperiale (aproximativ 100.000 de ostași), circa 18 regimente și alte forțe.

După victoria răsunătoare de la Mohács (12 august 1687), obținută de către generalul duce Carol de Lotharingia împotriva turcilor, trupele conduse de către acesta se îndreaptă spre iarnat în Partium, la Debrețin, Oradea, Baia-Mare, Satu-Mare și în întreg Maramureșul, fără niciun fel de încuviințare din partea Dietei Transilvane (cf. Szilagyi Sandor). Carol de Lotharingia este somat de principele Apafi I să evacueze Transilvania pentru că aceste teritorii aparțin Transilvaniei, și nu Ungariei. Folosind documente inedite și editate din surse maghiare și germane, colonelul dr. Vasile Tutula rezolvă și clarifică aspecte cum ar fi zonele de dislocare a trupelor imperiale și pătrunderea acestora în perioada 1685-1686 în Transilvania, acțiunile întreprinse de generalii austrieci pentru supunerea totală a Transilvaniei, stabilirea pentru fiecare an în parte a acțiunilor militare desfășurate din ordinul împăratului habsburg Leopold I împotriva turcilor, cu scopul de a pune mâna pe bogățiile principatului transilvan, râvnite încă de pe timpul incursiunii generalului Castaldo (1551-1553) și apoi între 1601-1604 și 1660-1661, trimițând aici pe generalii George Basta (1600-1604) și Raymond Montecuccoli (1661). Pe acest fond, Mihai Viteazul a fost o victimă a duplicității împăratului Rudolf al II-lea, în conveniență cu generalul George Basta, fiind asasinat pe Câmpia Turzii de către detașamentul de valoni, condus din umbră de același general.

Imperiul Habsburgic, o putere imensă, cu slăbiciuni pe măsură.

Într-o Europă dominată de absolutismul monarhic strălucitor al Franței, în care începe să se afirme Prusia și să iasă din izolare Rusia lui Petru I, denumit și Petru cel Mare, monarhia austriacă deține o putere teritorială imensă, însă care ascundea o slăbiciune fundamentală: caracterul multinațional al Imperiului Habsburgic și lipsa drepturilor economico-sociale și lipsa de unitate și coeziune între diferitele popoare și naționalități.

Paradoxal, dar adevărat, administrația și armata austriacă sunt considerate ca fiind cele mai bine organizate și moderne ale acelei epoci din Europa. Colonelul dr. Vasile Tutula scoate în evidență acest fapt, explicând în extenso și analizând implicarea Curții de la Viena în desființarea instituțiilor tradiționale specifice Evului mediu transilvănean: Consiliul Princiar și Cancelaria Transilvaniei, ambele în strânsă corelație cu unele obligații militare pe care le dețineau. Sunt abordate cu o complexitate de informații instituțiile militare paralele din Transilvania începând cu clauzele de ordin militar și administrativ, prevăzute în Diploma Leopoldină (4 decembrie 1691), în cele 18 puncte, cu privilegii pentru cele trei „națiuni”: sași, secui și unguri, și până la Pacea de la Passarowitz (1718) ce influențează situația politico-militară din Țările Române și presiunile militare ale Curții de la Viena asupra Banatului și Olteniei, până la ocuparea lor în 1718. Sunt menționați pentru prima dată comandanții Armatei Transilvaniei, comandanți armatei rakociene și dislocarea armatei imperiale pe regimente în Transilvania (1687-1711). Pacea de la Passarowitz (1718) este tratată în strânsă corelație și interdependență cu influența și consecințele războiului Nordic (1700-1721) dus de Rusia împotriva Suediei; desfășurarea răscoalei curuților de sub conducerea lui Francisc Rakoczi al II-lea (1703-1711); războiul de succesiune la tronul Spaniei (1701-1713); războiul turco-moldo-rus din 1711; războiul turco- venețian în disputa pentru Moreea și cetățile de la Marea Adriatică (1715-1718). De asemenea, sunt prezentate pe larg clauzele teritoriale și urmările tratatelor de pace de la Karlowitz (1699) și Passarowitz (1718), când Banatul și Oltenia au intrat în componența Imperiului Habsburgic, fiind delimitate granițele teritoriale al Transilvaniei și Olteniei cu Țara Românească. Diploma Leopoldină din 4 decembrie 1691 a reprezentat Constituția Transilvaniei până în 1848, în cadrul celor 18 puncte, nu era pomenit în nici într-un punct cuvântul de „român”. Aflăm că Oltenia între 1718-1739 a fost administrativ și militar Comandamentului General al Armatei cu sediul la Sibiu.

Referitor la Banat și Oltenia ni se înfățișează date și aspecte istorico-militare inedite despre structurile militare existente. Astfel, în Banatul imperial funcționau Cancelaria militară de campanie (Feldkriegskanzslei), Comisarul Suprem de Război (Oberkriegscommissarios), inginerul topograf și administratorul cazarmilor (Kasernenverwalter). În Oltenia habsburgii au desființat structurile autohtone pe care le-au înlocuit cu **Directorul Suprem al Olteniei și locțiitorul acestuia**. Organizarea militară în aceste două provincii românești a avut implicații directe asupra organizării militare a Principatului Transilvaniei, deoarece Comandamentul General al Armatei Cezaro-Crăiești de la Sibiu răspundea și controla întreaga activitate militară și administrativă din Oltenia.

De asemenea, Comandamentul General al Armatei (General Kommando) de la Sibiu ținea o strânsă legătură cu Comandamentul General al Armatei Imperiale din Banat cooperând, începând cu 1717, în pregătirea și participarea la activități militare comune. Au fost descrise în acest sens acțiunile de luptă comune, desfășurate de către cele două comandamente din Transilvania și Banat în 1717, pentru a se preveni reinstalarea pe tronul Transilvaniei a principelui Francisc Rakoczi al II-lea, exilat la Rodosto, pe țărmul Mării Marmara de care la Habsburgi le era tare frică.

Colonelul dr. Vasile Tutula a încercat să realizeze și o etapizare a acțiunilor și operațiunilor militare în timpul răscoalei curuților (1703-1711), acestea fiind tratate pe ani, bătălii și lupte. Fiecare campanie militară este analizată prin prisma concluziilor și învățămintelor de ordin militar, **într-o sinteză pentru fiecare an de operațiuni militare**. Folosind documente editate și inedite de arhivă, colonelul dr. Vasile Tutula prezintă organizarea unităților de pedestrași, regimentelor și oștilor câmpenești ale curuților, haiducilor români, escadronului de cavalerie, subunităților de curte, unităților de lefegii, cetelor de haiduci, artilerie, dotarea cu armament și muniții, inclusiv organizarea logistică, asigurarea de alimente și asigurarea medicală.

Principalele reforme militare din Imperiul Habsburgic (1741-1766).

„Istoria militară, în general, și problemele organizării militare a Principatului Transilvaniei în special, consideră colonelul dr. Vasile Tutula, nu pot fi înțelese și tratate decât în strânsă legătură cu evoluția și reformele militare care au avut loc în Imperiul Habsburgic în această perioadă: reformele lui Haugwitz și Kaunitz.” Înainte de a aminti de Haugwitz și Kaunitz, trebuie menționată importanța Consiliului Aulic de Război, înființat în 1556, la Viena și rolul pe care l-a avut acesta în dezvoltarea și modernizarea structurilor militare ale Imperiului. Etapele de dezvoltare și organizare a regimentelor planificate de acesta, grupate în funcție de modificările aduse la statele de organizare la pace (im Frieden), cât și la război (im Kriege) au condus la cele mai moderne unități ale Europei acelor timpuri.

În primul rând, rigoarea planificării militare de atunci i-ar face invidioși pe mulți dintre comandanții și șefii de stat major. Domnul colonel (r.) dr. Vasile Șt. Tutula a reușit nu demult să-și publice lucrarea, în care redă aspecte concrete ale sistemului de război austriac și date foarte precise despre organizarea și dotarea pentru luptă a infanteriei și cavaleriei, normele de echipare din anul 1720 ale infanteriștilor, apariția și folosirea baionetei în lupta corp la corp. comenzile și modul de acțiune stabilit prin regulamente ș.a.

Ponderea însemnată a reformelor o reprezintă perioada lui Haugwitz (1741-1749) și Kaunitz (1761-1766).

Datorită acestor teoreticieni militari s-a revizuit în întregime activitatea Armatei austriece și un lucru important pentru acea perioadă a fost redusă la maximum puterea civililor din armată și a crescut puterea militarilor de carieră, a generalilor și ofițerilor superiori, care erau subordonați în calitate de consilieri intimi ai împărătesei Maria Tereza (1740-1780), ceea ce a permis o regenerare și o perfecționare a sistemului de război austriac. Aceasta a determinat, ca în timpul domniei Mariei Tereza (1740-1780) și a lui Iosif al II-lea (1780-1790), Imperiul Habsburgic să fie una dintre cele mai mari și puternice puteri militare ale Europei.

Mișcarea iluministă susținută de Viena a avut efecte pozitive și asupra vieții economico-sociale și de învățământ din Marele Principat al Transilvaniei. Măsurile luate la 1777 prin *RATIO EDUCATIONES*, vor conduce la progrese în școală și învățământul, vor avea efecte pozitive prin modernizarea activităților breslelor și meșteșugurilor.

Românii și granița militară transilvană (1761-1766). Revitalizarea serviciului militar în Principatul Transilvaniei (1740-1851).

După participarea transilvănenilor la războiul de succesiune la tronul Austriei (1740-1748), la un interval de aproape 15 ani (1701-1766) se înființează granița militară transilvană. Acest fapt avea să conducă la modificarea unor stări de lucruri sub toate aspectele: sociale, economice și demografice. Autorul volumului prezintă cauzele și efectele negative ale militarizării cu forța a populației românești secuiești, care au culminat cu revolta și martirajul de la Salva (10 mai 1763; noiembrie 1763) și cu masacrul de la Siculeni (6/7 ianuarie 1764), datorate comportamentului dur și măsurilor coercitive luate de generalul Adolf Nicolas Buccow, un general consecvent, supus politicii de catolicizare promovată de Maria Tereza, dar și lipsei de orientare și nesăbuiței comandanților, ofițerilor și subofițerilor celor două regimente habsburgice („Okellian” și „Trautmannstorf”), soldate cu sute de morți și răniți din rândul populației civile secuiești, fără posibilități de apărare.

Colonelul dr. Vasile Șt. Tutula analizează și prezintă **Statutul grăniceresc, datat din 12 noiembrie 1766** și date din fișele de arhivă ale celor 6 regimente publicate de istoricul militar austriac, locotenent-colonelul Alphonse v. Wrede, după Arhivele de Război din Viena, cunoscute și uzitate foarte puțin în istoriografia militară românească despre aceste unități, date care necesită mai multă atenție, având în vedere că nășăudenii (cele 44 de comune foste grănicerești) în aceste regimente au participat în calitate de infanteriști la circa 20 de campanii militare și 133 de bătălii și lupte pe aproape toate fronturile Europei în cei peste 89 de ani de existență.

Lucrarea este finalizată cu un set amplu de concluzii, din care, cum menționa academicianul Nicolae Edroiu, se desprinde caracterul inedit în cea mai mare parte a lucrării „*situându-se în consens cu istoricii români - după cum apreciau și ceilalți membri ai comisiei, dar și cu cei străini, valorificând un număr apreciabil de lucrări generale și speciale din Arhivele de la Viena, Sibiu și Bistrița, un bogat fond de arhivă, autorul trebuie să fie conștient că vor trebui întreprinse noi investigații, abordări critice și comparative, traduceri din limbile străine, pentru a spori valențele cercetării istoriei în domeniul respectiv.*”

Volumul, format B5, cuprinde: 36 anexe (text), 38 de scheme documentare (hărți, planșe, planuri de cetăți etc.) dintre care 19 color și 19 alb-negru. Sunt incluse 120 de ilustrații, din care 93 alb-negru și 27 color, cele mai impresionante fiind uniforme de gală și ținutele generalilor și ofițerilor pe diferite arme și specialități militare de o înaltă ținută științifică, care merită a sta ca instrument de cercetare științifică pentru scrierea altor lucrări. Ele sunt un instrument de lucru pentru studenții de la facultățile de istorie, profesorii de istorie, specialiștii civili.

Este o lucrare în care se vede dăruirea unui ofițer superior al Armatei Române, a unui bun specialist militar în pregătirea pentru luptă a trupelor, care timp de 12 ani a lucrat în S.P.L. (Secția Pregătiri de Luptă) și Secția Operații Militare a Comandamentului Armatei a 4-a (Cluj-Napoca), implicându-se în scrierea a 21 de cărți de istorie militară, inclusiv a Monografiei istorico-militare a Armatei a 4-a române (1916-sept. 1999), absolvent al Academiei de Înalte Studii Militare, apoi absolvent al Facultății de Istorie și Filosofie a Universității din București (promoția 1993), iar în 2002-doctor în istorie al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

Felicit autorul pentru această valoroasă întreprindere istorică de excepție, una temeinic documentată și inedită prin conținut și abordare multidisciplinară.

SASUL STEPHAN LUDWIG ROTH, UN SUSȚINĂTOR AL CAUZEI ȘI DREPTURILOR ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA

Vasile Șt. TUTULA

În procesul de reconsiderare și recuperare a tot ce este valoros în patrimoniul cultural și științific al țării, istoriografia română îl așază pe Stephan Ludwig Roth printre figurile proeminente ale trecutului la loc de cinste. Acest gânditor se află printre deschizătorii de drumuri noi din prima jumătate a secolului al XIX-lea, care au făcut să rodească pe pământul României ideile înaintate ale timpului. Aceste năzuințe nobile ale lui Stephan Ludwig Roth au fost adesea nesocotite, răstălmăcite sau chiar denaturate între 1849-1918 printr-o avalanșă de fraze patriotarde. Bineînțeles din motive politice și interesele elitelor nobiliare transilvane.

Lui Roth i s-a ridicat în 1932 un monument la Mediaș, dar, după cum susținea istoricul Carol Göllner, „s-a ignorat complexitatea personalității lui, axată pe dorința de a sluji, într-un spirit profund uman, pe cei oropsiți. Din această sevă fecundă au înmugurit noi și noi lăstari, dintre care, din nefericire, mulți nu au putut răzbi la lumină. Trăsăturile profund umane ale năvalnicului și frământatului luptător pentru drepturile și năzuințele arzătoare de dreptate și de libertate

națională și socială ale celor mulți au fost estompate, laturi puțin semnificative căpătând proporții hiperbolice și prin aceasta, imaginea reală, rezultanta năzuințelor și decepțiilor, a calităților și a lipsurilor, a apărut deformată. Astfel, au fost situații în care personalitatea lui Roth a fost interpretată în mod simplist, propriu oratorilor de comemorări, și ajustată unui tipar convențional, sacrificându-se dramatismul unei personalități conturate din lumină și umbră.”

Stephan Ludwig Roth a înfierat proiectul Dietei din Cluj (1842) de a înlocui limba latină, ca limbă oficială de stat, cu cea maghiară. Roth a fost acela care a rostit răspicat adevărul pe care exponenții Transilvaniei feudale din acel timp căutau să-l eludeze, și anume că **„limba țării nu este nici limba germană, nici cea maghiară, ci limba română”**. Totodată, Roth a înțeles necesitatea instituirii unor relații de conviețuire pașnică și bună înțelegere între români, maghiari, secui și germani. El a fost cel care i-a apărat pe români în Dietă, căci aceștia nu aveau niciun deputat. În perioada 1844-1848, Dieta Transilvaniei includea 166 deputați unguri, 114 deputați secui, 32 deputați sași. Românii și celelalte minorități nu aveau niciun deputat.

Participarea lui St. L. Roth la Adunarea Națională de pe Câmpul Libertății de la Blaj, în ziua de 3/15 mai 1848, nu este lipsită de semnificație. Aici își verifică profundele sale intuiții asupra realităților social-politice din Transilvania. Lozinca Virtus Romana Rediviva, înscrisă pe drapelul tricolor ce flutura pe această câmpie fremătând de primăvară și lume românească, i-a întărit și mai mult crezurile și i-a furnizat noi impulsuri pentru susținerea tezelor sale juste. „Era convins - afirma Stephan L. Roth - că cele trei cuvinte înscrise pe stindard, cu rezonanța lor istorică, semnificau redeșteptarea conștiinței naționale a poporului român. Totodată, a înțeles și a formulat consecințele inevitabile ale mișcării naționale. Pentru asemenea afirmații cutezătoare, precum și pentru participarea în Comitetul de Pacificație, alături de alți iluștri reprezentanți ai poporului român, un tribunal din Cluj l-a condamnat la moarte.” A fost executat prin spânzurare și împușcare în ziua de 11 mai 1849 pe Dealul Cetățuia din Cluj.

Analizând scrierile lui Stephan Ludwig Roth, care exprimă idei și convingeri înnoitoare pentru acele veacuri tulburi, constatăm receptarea și asimilarea creatoare a iluminismului european, precum și „străduința sa de a ancora acest curent de gândire în viața socială autohtonă. Aflat la hotarul dintre vechi și nou, marele patriot sas trebuia mai întâi să se înlăture stratul gros de moloz din mentalitatea obtuză a epocii și abia ca apoi să treacă la fundamentarea unor idei social-politice înaintate”. Carol Göllner susținea că: „prin lupta aceasta dintre năzuințele progresiste și mentalitățile retrograde se explică ostracizarea lui Roth de către oficialitățile

vremii, precum și prețuirea de care se bucură azi acest vajnic luptător pentru cultură, progres, libertate și viață mai bună, mai umană.”

Este emblematică teza egalității limbilor - cunoscută lui Roth din Elveția - rezultă teza de egalitate a naționalităților, ceea ce avea să însemne, în clocotul revoluției pașoptiste de la 1848, recunoașterea drepturilor firești, legice și logice ale românilor din Transilvania și pe planul folosirii limbii materne, căci românii erau majoritari, dar nu aveau acces la școli, gimnazii, școlile de meserii.

Este memorabilă replica pe care o dă el reprezentanților dietei: **„Nu văd nevoia de a se impune o limbă oficială a țării, căci noi avem deja o limbă a țării. Nu este nici limba germană, nici cea maghiară, ci limba română. Oricât ne-am suci și ne-am învățat noi, națiunile reprezentate în Dietă, nu putem schimba nimic. Aceasta este realitatea [...] Când se discută despre un grai comun al țării, noi credem că nu poate fi vorba de altul decât cel românesc [...] Această realitate nu poate fi contestată. Când se întâlnesc doi cetățeni de naționalități diferite și niciunul nu cunoaște limba celuilalt, limba română le slujește de îndată ca tălmăci. Când faci o călătorie, când te duci la iarmaroc, limba română o cunoaște oricine [...] Este explicabil: ca să înveți limba maghiară sau cea germană, ai nevoie de cursuri școlare; limba română o înveți singur, pe stradă, în contactul zilnic cu oamenii.”** Chiar datele demografice incomplete întăresc suficient afirmațiile mele precum că limba românilor este de fapt limba națională [...] Speranța de a putea câștiga pe români prin maghiarizare e clădită pe nisip [...] Iar dacă, după zece ani, cum este în intenția proiectului, vreți să întrebuințați forța, atunci luați seama la ce faceți și nu aruncați cu criminală îndrăzneală paie pe foc. Voi semănați vânt - spunea St. L. Roth - și veți culege furtună”. Plin de curaj și de demnitate, Roth a atras atenția nobililor că sașii nu ar avea mult de pierdut, dacă românii de pe „pământul regesc” - administrat de Universitatea Săsească - ar primi aceleași drepturi ca ei, iar nobilimea ar dispărea odată cu desființarea prerogativelor feudale. Când a gândit și a făcut aceste afirmații, Roth a fost suficient de lucid să-și dea seama că și privilegiile vor fi desființate. Așadar, privilegiile celor trei „națiuni” erau clădite pe nisip. UNIO TRIUM NATIONUM trebuia să dispară din viața societății transilvane. Și a dispărut după peste 410 ani de asuprire a românilor, care erau considerați „schismatici”, iar religia lor ca nereceptă, adică neadmisă.

Ideile sale vor deveni realitate istorică, de abia în 1918 prin realizarea Marii Uniri, a Banatului, Crișanei, Maramureșului și Transilvaniei cu România, când românii își vor recâștiga drepturile furate de UNIO TRIUM NATIONUM, care va răposa pentru totdeauna.

În anul 1842, sasul Stephan Ludwig Roth a arătat care ar fi trebuit să fie limba oficială în Ardeal: GRAIUL ROMÂNESC. A plătit cu viața!

RAPORTUL DE ACTIVITATE AL CONSILIULUI NAȚIONAL ȘI BIROULUI EXECUTIV AL SOCIETĂȚII CULTURAL-PATRIOTICE „AVRAM IANCU” PE ANUL 2023

Activități statutare, științifice, cultural-artistice și educative
(15 ianuarie-31 decembrie 2023)

10.01.2023:

Ședință de lucru Birou Executiv Național

- Pregătirea activităților culturale pentru lunile ianuarie-martie 2023; Concret: 15 ianuarie – Ziua Culturii Naționale; Omagierea lui Mihai Eminescu;
- Pregătirea activității de comemorare a lui Horea, Cloșca și Crișan- Eroii și Martiri ai Neamului Românesc;
- Organizarea deplasării la Mănăstirea Râmeți;
- Participarea la omagierea Unirii Principatelor Române: 24 ianuarie 2023, la festivitățile din Cluj-Napoca, la Statuia lui Alexandru Ioan Cuza.

17.01.2023:

Ședință de lucru

- Concluzii: participarea echipei S.A.I. la Ziua Culturii Naționale; 15 ianuarie 2023: Omagierea poetului național, Marele Mihai Eminescu;
- Inventarierea documentelor de Arhivă – la nivel Consiliul Național: Radu Pleșa;
- Întocmirea Programului de activități pentru Filiala Cluj-Napoca: Vasile Șt. Tutula, Avram Ardeleanu;
- Revederea Programului de activități culturale (eventuale completări) pe anul 2023, difuzat pe 16.12.2023, la Filialele Societății pe internet.

19.01.2023:

Ședința Biroului Executiv

- Pregătirea echipei Societății și a Filialei Cluj-Napoca care participă la festivitățile consacrate Unirii Principatelor Române – 24 ianuarie 1859.

24.01.2023:

Participarea unei delegații la festivitățile de 24 ianuarie de la Statuia lui Alexandru Ioan Cuza din fața Prefecturii clujene.

- 31.01.2023:** 1. Discutarea și completarea Programului de activități pe anul 2023, trimis la filiale, în 16.12.2023;
2. Pregătirea festivităților de omagiere a lui Horea, Cloșca și Crișan; Luarea legăturii cu Primăria Cluj-Napoca pentru repararea plăcilor căzute de pe soclul statuii din fața clădirii „Grand Hotel” Cluj-Napoca și patinarea bustului lui Horea din Piața Gării CFE cf. cererii scrise în 2021, semnată de președintele Societății, prof. Tiberiu Groza.
- 16.02.2023:** Ședința Biroului Executiv privind anunțarea membrilor Societății „Avram Iancu”, a filialei Cluj-Napoca privind pregătirea pentru aniversarea și comemorarea Eroilor Martiri; Horea, Cloșca și Crișan, la Cluj-Napoca, în fața clădirii „Grand Hotel” Cluj-Napoca, în ziua de 28 februarie 2023
- Anunțarea participanților;
- Stabilirea pe detalii a programului cultural-educativ.
- 21.03.2023:** - Stabilirea activităților pentru perioada martie-aprilie 2023.
- 26.02.2023:** - Pregătirea și discutarea Programului Ședinței Consiliului Național al Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu” din România: anunțarea participanților:
1. Stabilirea Ordinei de Zi;
2. Stabilirea locului de desfășurare: în localul Facultății de Teologie „Episcopul Nicolae Ivan” din Cluj-Napoca: între orele 1030-1330;
3. Deplasarea la Mănăstirea Florești (1330-1500);
4. Desfășurarea Adunării Generale a Consiliului Național (1500-1800);
5. Masa de prânz și seară (1815-1930).
- 27.02.2023:** Participarea la festivitățile comemorative la Statuia lui Horea, Cloșca și Crișan din fața clădirii „Grand Hotel” Cluj-Napoca, între orele 1200-1330.
- 28.02.2023** Participarea la festivitățile comemorative de la Mănăstirea Râmeți, jud. Alba, orele 1100-1230.
- Au fost prezenți și președinții, vicepreședinții, secretarii de la filiale, la Ședința Consiliului Național de la Cluj-Napoca.
- 21.03.2023:** Ședința Biroului Executiv Național:
1. Probleme organizatorice;
2. Sărbătorirea Zilei Femeii: 8 martie 2023.
- 28.03.2023:** Ședința Biroului Executiv Național. Sărbătorirea și comemorarea pașoptiștilor clujeni, la Biserica Ortodoxă din Cartierul Mănăștur, str. Govora.
- 04.04.2023:** Ședința Biroului Executiv Național: marcarea împlinirii pe 4 aprilie a 31 de ani de la punerea bazelor Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu” din România.
1. Stabilirea publicării ediției a II-a a lucrării evocative „Ioan Teodor Stan – un mare patriot”; răspund Tiberiu Groza, Cristian Claudiu Filip.
2. Aniversarea a 30 de ani de la ridicarea Statuii lui Avram Iancu în locul stabilit și sfințit în 1924 în prezența regelui Ferdinand I al României și a Reginei Maria; resfințirea locului în septembrie 1992, în prezența oficialităților Primăriei clujene, a Consiliului Județean Cluj și a Instituției Prefectului județului Cluj
- Se va întocmi până la 30 octombrie 2023 un program special pentru aniversarea celor 30 de ani de la sfințirea, ridicarea și dezvelirea Statuii Craiului Munților.
3. Stabilirea datei desfășurării Balului Moșilor: 6 mai 2023, la „Grand Hotel” Cluj-Napoca;
4. Pregătirea Ședinței Consiliului Național: 14 iunie 2023.
- 28-29.04.2023:** Participarea la Simpozionul Național cu participarea internațională: „Esențe românești. Învățămintul românesc în context european: oportunități, provocări, exemple de bune practici”, Ediția a II-a.
Din partea Societății „Avram Iancu” au participat: Tiberiu Groza, Vasile Șt. Tutula și Radu Pleșa.
- 23.05.2023:** Participarea la dezvelirea bustului lui Avram Iancu de la Aeroportul Internațional „Avram Iancu” Cluj-Napoca.
- Au fost prezenți: Filiala Lupșa cu Ansamblul artistic al Școlii Gimnaziale, Filiala Sălciua – președinte Vasile Lombrea, Filiala Oradea (primvicepreședinte Vasile Fonoage);
- Din partea Societății și a Filialei Cluj-Napoca: Tiberiu Groza – președinte, Constantin

- Sicoe – președinte de onoare al Filialei Cluj-Napoca, Vasile Șt. Tutula – secretar general, Gavril Bobiș, Radu Pleșa, Chiorean Vasile, Viorel Luca ș.a.
- Din partea autorităților: prefectul jud. Cluj, primarul Cluj-Napoca Emil Boc, directorul Aeroportului, primarul Comunei Apahida, Grigore Fatî, Irimie Popa ș.a.
- 06.05.2023:** Balul Moșilor la Cluj-Napoca, la „Grand Hotel” Cluj-Napoca
- Organizatori: Tiberiu Groza, Avram Ardeleanu, Liviu Neag, Radu Pleșa, Fânica Moldovan ș.a.
- Au fost semnalate pentru cei peste 200 de participanți, o serie de lucrări apărute în cinstea aniversării și comemorării lui Avram Iancu, la 150 de ani de la trecerea în eternitate a lui Avram Iancu, de Silviu Dragomir (reeditare), Mircea Popa, prezentate de Vasile George Dâncu;
- S-au acordat titluri de „Membru de Onoare” primarului Ioan Roman, comuna Vișoara, pentru ridicarea în 2022 a Statuii lui Avram Iancu, pe care o administrează; prof. univ. dr. Mircea Irimie – pentru dezvelirea bustului lui Avram Iancu, la Aeroportul Internațional Cluj-Napoca. S-a mai acordat acest titlu: ing. Daniela Ciută, președinte Despărțământului ASTRA Carei și artiștilor Nicolae Furdui Iancu și Mariana Anghel, pentru întreaga activitate artistică.
- 14.06.2023:** Ședința Consiliului Național al Societății „Avram Iancu” din România
- În deschidere, circa 2 ore a avut loc Simpozionul „Moșii Făuritori de Istorie Națională”;
- Au susținut comunicări: prof. univ. dr. Mircea Popa, prof. Groza Tiberiu (și moderator), dr. Ionuț Țene, prof. Victor Bercea, dr. Vasile Șt. Tutula, Vasile George Dâncu;
- s-a lansat volumul: „Avram Iancu făuritor de Istorie Națională”, autor Mircea Popa.
- 20.06.2023:** La Țebea a avut loc omagierea lui Avram Iancu la 199 de ani de la nașterea sa. Din partea Consiliului Național al Societății au fost prezenți Tiberiu Groza și Avram Ardeleanu, Filialele Brad, Timișoara, dl. ec. Ioan Sima – președinte de onoare al Societății „Avram Iancu”, formația de instrumentiști de la Vața ș.a.
- 24.06.2023:** În ținutul Bedeleului a fost omagiat Avram Iancu la 199 de ani de la nașterea sa. De la Cluj-Napoca au fost prezenți: Constantin Sicoe, familia col. (r.) Vasile Cristea, Renalda și Radu Lăcătuș, dl. Buta Ioan de la Aiud, Jenica Sătmărean, 4 preoți din localitățile din zonă, tineri și alți participanți.
- 23-24.06.2023:** Au avut loc festivitățile de la Filiala din Oradea în cinstea lui Avram Iancu. S-a organizat și un Simpozion Național în cinstea Crăișorului Munților.
- Au fost prezenți: Filiala Beiuș, Filiala Cluj-Napoca, Filiala Baia Mare. De la Baia de Criș au fost prezenți: dl. Romeo Fărcaș cu soția. Menționăm prezența următorilor: prof. Victor Bercea, prof. univ. dr. Ovidiu Maghiar, dl. primvicepreședinte S.A.I., Ioan Tuhuțiu cu soția Monica, generalii (r.) Grigore Bartoș și Nicolae Iancu, secretarul Filialei Cluj-Napoca, dl. Avram Ardeleanu, cu soția Maria, dl. Viorel Ianc, președintele Filialei Beiuș
- La Simpozion au susținut comunicări: prof. univ. dr. Ovidiu Maghiar, gl. bg. (r.) Crețu, colonel (r.) prof. dr. Vasile Șt. Tutula, colonel (r.) dr. Constantin Moșincat, gl. bg. (r.) Grigore Bartoș, prof. Victor Bercea ș.a.
- 26.06.2023:** Ziua Tricolorului, Cluj-Napoca, în centrul Clujului, Piața Avram Iancu. Prezenți: 5 membri ai Filialei Cluj-Napoca.
- 27.06.2023:** Ședința Biroului Executiv Național, în care s-au discutat:
1. Probleme organizatorice;
 2. Stabilirea activităților pentru luna iulie 2023.
- 01.07.2023:** Participarea la activitățile cultural-artistice și educative în localitatea Bucea, unde funcționează o filială distinctă a Societății „Avram Iancu”. Lansarea Monografiei: „Bucea satul de la Poarta Veșniciei. Aspecte monografice”, autori: Cristian-Claudiu Filip, Mircea Dejeu, Editura „Școala Ardeleană”, Cluj-Napoca, 2023, format B.5, 967 pagini.
- 04.07.2023:** Ședința Biroului Executiv Național:
1. Probleme organizatorice: pregătirea Reuniunii Naționale din 8 iulie 2023. Stabilirea detaliilor și responsabilităților pe echipele de lucru;
 2. Discutarea Raportului de activitate și a Dării de Seamă, ce vor fi prezentate de președintele Tiberiu Groza;

- În aceeași zi s-a organizat o vizită la statuia Școala Ardeleană, operă a sculptorului Romulus Ladea, situată lângă clădirea Universității „Babeș-Bolyai”.
- 08.07.2023:** Reuniunea Națională. Dare de Seamă și Alegeri, perioada 01.03.2019-08.07.2023. Ordinea de zi este cea stabilită în documentele de lucru:
1. Raportul de activitate (01.03.2019-08.07.2023);
 2. Alegerea Consiliului Național și a Biroului Executiv;
 3. Alegerea Comisiei de Cenzori;
 4. Dezbateri: sugestii și propuneri;
 5. Alegerea președintelui Societății „Avram Iancu” pentru perioada 08.07.2023-08.07.2027.
- Notă: Au fost prezente delegațiile a 33 de filiale, din cele peste 50 active, ori cu o activitate mai modestă.
- 09.07.2023:** Participarea la festivitățile cultural-educative și artistice de la Crucea Iancului-Mărișel, județul Cluj a celor ce doresc și pot, prezenți la Reuniunea Națională.
- 11.07.2023:** Ședința Biroului Executiv Național (Luna de Sus). Dezbateri și propuneri reieșite de la Reuniunea Națională pentru activitatea imediată:
1. Alegerea unui Birou Permanent Executiv Național din rândul celor care sunt activi și vor fi prezenți, pentru a putea fi condusă mai bine Societatea, și îndeosebi filialele;
 2. Stabilirea responsabilităților pentru fiecare vicepreședinte: fiecare de ce filiale răspunde? Nu mai mult de 4-5 filiale;
 3. Revederea în integralitatea lor a celor trei documente de conducere: a) Statutul Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu” din România, adoptat în martie 2010; b) a Regulamentului de Organizare și Funcționare al Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu” din România și c) a Regulamentului Financiar.
- 05.09.2023:** S-au stabilit măsurile necesare ce trebuiesc luate pentru festivitățile comemorative de la Țebea:
1. S-a luat legătura cu aproape toate filialele;
 2. Măsuri de cazare și asigurarea mesei;
 3. Asigurarea transportului cu mijloace individuale (autoturisme, microbuze etc.).
- 10.09.2023:** S-a întocmit situația privind participarea filialelor. Concluzia: o participare destul de modestă (satisfăcătoare) a filialelor și membrilor de la filiale și autorii de studii și articole.
- 19.09.2023:** Stabilirea activităților pentru perioada 19.09-31.10.2023:
1. Lucru la Revista „Iancule Mare” nr. 75/dec. 2023:
 - Stabilirea cuprinsului inițial
 - Legătura cu corespondenții de la filiale
 - Strângerea materialelor: corectură, tehnoredactare, redactare și aranjare în pagină.
- 28.09.2023:** Ședința Biroului Executiv Național:
1. Studiarea deciziei Parlamentului României și a Legii nr. 223/14.07.2023, promulgată de președintele României privind **2024, Anul Avram Iancu**;
 2. Pregătirea Simpozionului: „Mocănița Arieșului: trecut, prezent și viitor în Țara Moților”;
 3. Inițiative și activități privind aniversarea a 105 ani de la Marea Unire. Organizarea la Cluj-Napoca a acestui Simpozion la care să fie invitate și alte asociații și fundații culturale.
- 04.10.2023:** Ședința Biroului Executiv Național:
1. Participarea la manifestările culturale și educative, consacrate Zilei eliberării Clujului (11 octombrie 1944);
 2. Onorarea Zilei Armatei României și participarea la activitățile aniversative și evocative.
- 11.10.2023:** De Ziua eliberării Clujului membrii ai Consiliului Național și Filialei clujene au fost prezenți la Monumentul și Cimitirul Eroilor din str. Calea Turzii. Din păcate, nu s-a organizat nimic de Primăria Cluj-Napoca, Consiliul Județean Cluj și Comandamentul Diviziei 4 Infanterie „Gemina”. Societatea „Avram Iancu”, în număr de 7 membri, a depus o coroană la Obeliscul de pe Calea Turzii.

- Ulterior s-a coborât la Statuia Școala Ardeleană. La fel a fost și aici? Ce să credem! De ce nu s-au luat măsuri? Nu s-a dat niciun răspuns.
- 25.10.2023:** Manifestările consacrate aniversării a 79 de ani de la eliberarea Ardealului de Nord s-au desfășurat în Calea Turzii. O activitate temeinic organizată de Primărie și Divizia 4 Infanterie „Gemina”.
- 17.11.2023:** Organizarea Simpozionului „Mocănița Arieșului: Trecut, prezent și viitor în Țara Moșilor”. Simpozionul a avut loc la „Sala Ion Mușlea”, la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”.
- Au susținut comunicări: conf. univ. dr. Ioan Cârja, Georg Hocevar și Suci Petru.
- S-a lansat volumul: „Pagini de istorie românească și universală. Provinciile românești disputate și pierdute pe nedrept”, ediția a II-a revăzută și adăugită, Edit. Ecou Transilvan, format B.5, 698 pagini; Autori: Mihai Piuari și Vasile Șt. Tutula. A coordonat lansarea dl. Tiberiu Groza.
- 21.11.2023:** Ședința Biroului Executiv Național:
1. Pregătirea Marșului Recunoștinței: 30.11.2023;
 2. Organizarea în detaliu a activităților culturale în cadrul evenimentului: „Avram Iancu de 30 de ani în inima Clujului”, în ziua de 01.12.2023.
- 24.11.2023:** Simpozion Omagial: „1 Decembrie 1918, Ziua Națională a României. Omagiu și recunoștință înaintașilor!” S-a desfășurat la BCU „Lucian Blaga”, sala Ion Mușlea, între orele 16-17.30.
- Cuvânt de deschidere: Tiberiu Groza (și moderator); Comunicări: *Actele profund democratice și plebiscitare ale Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918; Locul și rolul Asociațiunii ASTRA (Asociațiunea Transilvană pentru Cultura Poporului Român – 1861-1918) privind pregătirea prin cultură, literatură, promovarea, apărarea și susținerea limbii și literaturii române. Omagiu și recunoștință înaintașilor ASTREI* – prof. univ. dr. Mircea Popa; *Biserica Ortodoxă Română, Biserica Greco-Catolică Română unită cu Roma, în realizarea unității spirituale și de credință a credincioșilor români* – cerc. șt. II dr. Mircea-Gheorghe Abrudan; *Armata Română, apărătoarea Marii Uniri (1918-1920). Misiunea Gărzilor Naționale Române în menținerea ordinii și liniștii publice pe întreg teritoriul Ardealului* – col. (r) prof. dr. Vasile Șt. Tutula.
- După terminarea prezentărilor s-a lansat lucrarea „Pagini de istorie românească și universală. Provinciile românești disputate și pierdute pe nedrept” – ediția a II-a, revizuită și adăugită, Ed. Ecou Transilvan, 2023.
- 30.11.2023:** Desfășurarea în teren a **Marșului Recunoștinței** începând cu ora 12.00 pe traseul următoarelor monumente: Mihai Viteazul, Al. Ioan Cuza, Anania Bartolomeu, Nicolae Ivan, Avram Iancu, Alexandru Vaida-Voevod, Iuliu Maniu, Andrei Mureșanu, Baba Novac, Școala Ardeleană, Monumentul Memorandiștilor, Mitropolitul Iuliu Hossu.
- 01.12.2023:** La ora 1200 a început desfășurarea acțiunii culturale: „Avram Iancu de 30 de ani în inima Clujului”, în fața Teatrului Național și a Operei. Durata spectacolului a fost de 2 ore și 30 minute. Activitatea a fost condusă și coordonată de prof. Tiberiu Groza. Au ieșit foarte bine toate activitățile. Păcat că audiența a fost mai mică: foarte frig, 4-5 0C. A fost o activitate reușită. La sfârșitul acestei ample activități patriotice a fost lansat volumul: „Ioan Teodor Stan, un mare patriot”, lansare făcută la „Grand Hotel” Cluj-Napoca. Au luat cuvântul: Tiberiu Groza, Cristian-Claudiu Filip, prof. Nicolae Șteiu.
- 17.12.2023:** Desfășurarea Festivalului „Colind Iancului”, ediția a XXIX-a, la Cluj-Napoca. Au fost convocate estimativ 23-25 de cete de colindători, care îl vor omagia pe Avram Iancu, tribunii și lăncierii săi, circa 55.000-60.000 de luptători ai Oastei țărănești, grupați în cele 15 legiuni (prefecturi), pe tribunate, centurii și decurii.
- A fost constituită o echipă de lucru ce va coordona activitatea cetelor de colindători: repertoriu, ținută; toți în port popular, deplasarea la Cluj-Napoca. Locul de adunare: la Monumentul Memorandiștilor, 17.12.2023, între orele 1030-1100. Ulterior se va merge la Statuia lui Avram Iancu și Catedrala Ortodoxă din Piața „Avram Iancu”, unde se vor primi și alte detalii pentru desfășurarea Festivalului „Colind Iancului”, ediția a XXIX-a.

Înființarea Filialei Jucu (28.11); emisiuni radio-tv: Radio Renașterea, TVR Cluj (29.11); Marșul Recunoștinței (30.11); 30 de ani de la înălțarea statuii lui Avram Iancu în inima Clujului (30.11); mediatizare: dl Dumitru Vatău a publicat în ziarele clujene 12 articole despre Societatea „Avram Iancu”; Ședința Biroului Executiv Național (30.11), cu 6 puncte la ordinea de zi și lansarea lucrării „Pagini de istorie românească și universală. Provinciile românești disputate și pierdute pe nedrept”.

Total activități: 123.

Președinte,
Tiberiu Groza

Secretar general,
Fănica Moldovan

Întocmit,
Vicepreședinte,
Vasile Șt. Tutula

COMPONENȚA NOMINALĂ A MEMBRILOR CONSILIULUI NAȚIONAL ȘI BIROULUI EXECUTIV NAȚIONAL PE 2023-2027

- **BIROUL EXECUTIV NAȚIONAL:**

1. TIBERIU GROZA – președinte
2. IOAN TUHUȚIU – primvicepreședinte
3. FĂNICA MOLDOVAN – secretar general
4. IOAN BERȚA – secretar general adjunct
5. NICOLAE JURCA – vicepreședinte cu organizarea; răspunde de filialele: București, Constanța și Petroșani
6. GRIGORE BARTOȘ – vicepreședinte; Răspunde de filialele: Oradea, Carei și Arad
7. MIRCEA DOBRA – vicepreședinte; răspunde de filialele: Negrești-Oaș, Scărișoara Nouă și Carei
8. IOAN VIOREL SICOE – președinte de onoare al Filialei Câmpeni
9. LIVIU NEAG – vicepreședinte
10. IVAN ILARIE – vicepreședinte;
11. BĂREA VASILE – vicepreședinte; Răspunde de filialele: Brad, Abrud, Zlatna și Baia de Criș
12. IRIMIE POPA – vicepreședinte; Răspunde de filialele: Turda, Mihai Viteazul și Câmpia Turzii
13. CRISTINA NEAG – vicepreședinte pentru tineret
14. VASILE ȘT. TUTULA – vicepreședinte: patrimoniu, cultură și istorie
15. CRISTIAN-CLAUDIU FILIP – răspunde de filialele: Ciucea (revigorare), Negreni (revigorare), Beliș

16. ALEXANDRU GROZA – răspunde de filialele: Zalău, Marghita (revigorare), Aghireș
17. NICOLAE IANCU – răspunde de filialele: Arad și Carei

• **CONSILIERI:**

1. IONUȚ ȚENE
2. GELU STAN
3. GHEORGHE CHINDRIȘ
4. ALEXANDRU RUS
5. ALEXANDRU CORDOȘ
6. VIOREL LUCA
7. TEODOR MORAR

• **TREZORIER:** AVRAM ARDELEAN

• **ADMINISTRATOR:** RADU PLEȘU

• **COMISIA DE CENZORI:**

1. VESTER MARCU
2. MONICA TUHUȚIU
3. AURORA ILIE POGAN

• **BIROUL PERMANENT DE LUCRU OPERATIV:**

1. TIBERIU GROZA – președinte executiv; Răspunde de toate filialele, în mod special: Ocna Mureș (revigorare), Aiud, Turda, Câmpia Turzii, Mihai Viteazul
2. FĂNICA MOLDOVAN – secretar general; Răspunde de filialele: Câmpeni, Lupșa, Avram Iancu, Albac
3. CONSTANTIN SICOE – președinte de onoare
4. LIVIU NEAG – vicepreședinte; Răspunde de filialele: Horea, Beliș și Huedin
5. VICTOR BERCEA – președinte de onoare
6. IRIMIE POPA - vicepreședinte
7. IVAN ILARIE – vicepreședinte: Răspunde de filialele: Scărișoara, Mărișel și Ciucea
8. CRISTINA NEAG – vicepreședinte cu probleme de tineret
9. VASILE ȘT. TUTULA – vicepreședinte: activități cultural-științifice, patrimoniu, istorie și cultură; Răspunde de filialele: Dej, Bistrița și Telciu, Abrud și Brad
10. CRISTIAN-CLAUDIU FILIP – Ibidem; Relația cu Orașul Huedin, Municipiul Oradea
11. ALEXANDRU GROZA – vicepreședinte cu probleme de mediu și cultură; Răspunde de filialele: Zalău (revigorare), Aghireș (revigorare) și Gherla (revigorare)

• **CONSILIERI:**

1. IONUȚ ȚENE – Colaborarea cu Primăria Municipiului Cluj-Napoca și instituțiile de cultură din Cluj-Napoca
2. GHEORGHE CHINDRIȘ – Relațiile cu filialele din diasporă. Ține legătura cu: filialele Baia Mare, Satu Mare, Carei, Negrești Oaș (revigorare)
3. ALEXANDRU RUS – Colaborarea cu instituțiile de învățământ și Inspectoratul Școlar Cluj-Napoca
4. ALEXANDRU CORDOȘ – Legătura cu Țara Moșilor: Arieșul Mic, Arieșul Mare, în special cu autoritățile Comunei Avram Iancu
5. VIOREL LUCA – Relațiile de audit, cu TVR Cluj, presa clujeană și de pe teritoriul Ardealului
6. DUMITRU VATĂU – Mediatizare și relațiile cu presa clujeană
7. TEODOR MORAR – Colaborarea cu instituțiile de învățământ și Inspectoratul Școlar Cluj-Napoca
8. RADU PLEȘA – Administrator și consilier de echipă cu pregătirea tehnico-materială la ieșirile la filiale: cărți, reviste, drapele, legătura cu editurile, pregătirea de coroane și jalbe de flori, insigne, diplome, actualizarea Bibliotecii Societății ș.a.

12 PROBLEME „ÎN ATENȚIE” PENTRU PREȘEDINȚII DE FILIALE AI SOCIETĂȚII CULTURAL-PATRIOTICE „AVRAM IANCU” DIN ROMÂNIA

(perioada: decembrie 2023-decembrie 2024)

Vasile Șt. TUTULA

- Punctaj de reflecție săptămânală și lunar -

1. Aveți întocmite proiecte și programe de activități pe 2024?
2. V-ați gândit să primiți noi tineri în filială? Câți tineri ați primit în 2023?
3. Ați desfășurat vreo activitate cultural-educativă în școli? La ce școli? Rugăm să le nominalizați.
4. Câți membri aveți în filială?
5. Când ați organizat ultima dată Adunarea de Dare de Seamă și Alegeri?
6. Cum țineți legătura și colaborați cu Consiliul Județean, Consiliul Local și Primăria din localitatea Dvs.? Dacă participați la activitățile: 15 ianuarie – Ziua Culturii Naționale și a nașterii lui Mihai Eminescu; 24 ianuarie – Ziua Unirii Principatelor Române sub Alexandru Ioan Cuza; 9 Mai – Ziua cuceririi independenței naționale la 1877; 26 iunie – Ziua Drapelului Național al României; 29 iulie – Ziua Imnului Național al României; 25 octombrie – Ziua Armatei României; 1 Decembrie – Ziua Națională a României.
7. Ați trimis cele 5 documente la Consiliul Național, cf. Statutului Societății? Rapoartele de activitate; Programul de activități pe 2024; Trimiterea cotizației de 500 lei la Consiliul Național; Evidența nominală a membrilor din Biroul Executiv; Propuneri pentru activitatea Consiliului Național, inclusiv „probleme diverse” ce merită a fi cunoscute.
8. Ce activități pregătiți pentru Vidra de Sus, azi Avram Iancu și în localitatea în care trăiți: 200 de ani de la nașterea lui Avram Iancu?; 2024 – Anul „Avram Iancu”: 200 de ani de la naștere.
9. Ce activități vă propuneți să pregătiți pentru aniversarea a 200 de ani de la nașterea lui Avram Iancu? Cel puțin 3-4 activități concrete: expuneri, simpozioane, evocări, lansări de carte, activități cultural-artistice și educative. Aveți vreo formație artistică constituită din elevi de la Școlile Gimnaziale sau Colegii (licei).
10. V-ați gândit ce pregătiți pentru „Colind Iancului” Edițiile a XXIX-a și a XXX-a din decembrie 2023 de la Cluj-Napoca?!
11. Cum stați cu redactarea Monografiei filialei Dvs.?! Dar a monografiei localității?! (în ideea dacă nu este întocmită).
12. Rog să ne trimiteți în scris titlurile monografiilor de localități, biserici, școli de pe raza de activitate a Filialei „Avram Iancu” – **Termen: 25 ianuarie 2024**. V-am mai cerut această rugămintă, doar 5 filiale au trimis-o. Vă rugăm să fim mai responsabili.

NOTĂ: Rugăm ca fiecare filială să trimită, în scris și să facă PROPUNERI PENTRU ÎMBUNĂTĂȚIREA ȘI ADUCEREA UNOR MODIFICĂRI LA STATUTUL SOCIETĂȚII „AVRAM IANCU” DIN ROMÂNIA, adoptat în martie 2010 - **Termen: 15 ianuarie 2024**

Întocmit,
Vicepreședinte cu probleme de patrimoniu, istorie și cultură

Prof. dr. colonel (r.) Vasile Șt. TUTULA

ECOUL BALULUI MOȚILOR, ÎN FILIALA DEJ

Elena-Valeria CIURA

Într-un octombrie care nu se îndura să-și îmbrace veșmintele autumnale, preferând să trăiască o vară întârziată și fermecătoare prin cromatică și arome, parcă într-o joacă de-a-v-ați ascunselea cu termometrul, dejenii s-au hotărât să urmeze tradiția balului, care mai demult și cam peste tot, se organiza toamna, sărbătorind rezultatele trudei și răsplata ei pentru recolte bogate.

Primum în continuare comentarii care ne fac plăcere și induc în sufletul nostru sentimentul de mândrie pentru faptul că noi, membri ai Societății Cultural-Patriotice „AVRAM IANCU”, filiala din Dej, am reușit să adunăm un grup excepțional de dejeni, care au demonstrat că sunt și buni patrioți, cunosc zonele montane, pot face comparație între evenimentele și manifestările culturale, știu a învârti hora și a admira frumusețea costumelor tradiționale în care au fost înveșmântați. Și mai știu să aprecieze

scopul pentru care Societatea Cultural-Patriotică, filiala din Dej există și se vrea a-i fi auzit glasul, atunci când are cu adevărat de spus ceva constructiv! Deocamdată oaspeții doresc să-și exprime bucuria întâlnirii cu oamenii dragi. Și acest lucru s-a întâmplat în liniștita zi de 21 octombrie, într-un cadru de basm, în Parcul Rex pe malul Someșului. Pe alea care ne conducea spre sala de bal se auzeau exclamații, râsete și glume. Pe măsură ce oaspeții se întâlneau mai în glumă, mai în serios auzai acel îndemn de „No, hai!”, care amintea invitațiilor că sunt aici din dorința de a-și trăi emoțiile, de a se transpune în alte vremuri, în alte locuri, care le amintea de copilăria ori tinerețea din Țara Moților, ori Țara Zarandului, Țara Abrudului, Țara Beiușului, de afinii care străluceau ca diamantele pe drumul spre Muntele Găina, de sărbătorile de iarnă, de Crăciunul sărbătorit atât de pur, de obiceiurile, și tradițiile, pe care din nefericire le vedem tot mai rar, modernizarea făcând și astfel de „deservicii”! Cine-și mai aduce aminte de pițarat, colindatul cu pițara?

Dorința de a se revedea cu oameni dragi, dar depărtați ca spațiu și vreme, căci prezentul nostru ne obligă la despărțiri mai scurte, ori mai îndelungate și atunci când timpul face posibile aceste întâlniri scenele sunt efervescente!. Apoi verificăm o altă expresie, aparținând tot Craiului Munților („Ultima mea Voință! Unicul dor al vieții mele ca să-mi văd națiunea fericită!”). Suntem ori nu suntem? Dispoziția creată de momentele pregătite pentru ca fiecare să fie fericit câteva ore va răspunde la această întrebare, dar eu sunt sigură că finalul lui ne va oferi un mare da!

Marea majoritate a invitaților poartă costume populare din diferite zone etnografice, este o fascinantă și diversă paradă de costume!

Juriul va avea ce comenta, atent la fiecare detaliu, pentru a-i răsplăti pe câștigători.

Am primit din partea Consiliului Național o sumedenie de cărți despre Avram Iancu și alți eroi ai Apusenilor, despre Mărișel și Pelaghia Roșu...Posteritatea îi celebrează și prin aceste forme de bucurie, prețuire... Membrii societății erau conștienți că vor discuta mai mult, cu această ocazie, despre viitoare revederi, mai ales că anul 2024(aniversând 32 de ani de la înființarea filialei dejene)ne va oferi prilejul mai multor deplasări în Țara Moților cum ar fi la După Piatră, Negruleasa, Mărișelu, Alba Iulia, Scărișoara și poate vom avea norocul să facem o scurtă călătorie cu mocănița, acesta fiind un alt obiectiv al Societății Cultural-Patriotice „AVRAM IANCU” din România.

Așadar, în localul „Boierul la Florența” într-un spațiu pregătit cu eleganță, mesele ornamentate cu flori și fructe, platourile executate în întregime manual - adevărate opere de artă, locul orchestrei și masa ei, discret vizibile, toate acestea creau un loc echilibrat, romantic în care nimic nu-i împiedica pe cei cincizeci și unu de invitați să se simtă confortabil.

Pe când se făceau ultimele aranjamente, în sală și-a făcut apariția președintele Consiliului Național, domnul Tiberiu Groza, însoțit de domnii Radu Pleșa și Vasile Iuga. Purtau pe brațe un colet voluminos, pe care l-au așezat pe o masă liberă. Au salutat asistența, iar organizatorii au considerat că festivitatea poate începe. Și ca de obicei s-au intonat Imnul Societății, Imnul Moților. Lumea s-a ridicat în picioare și asculta ca într-un moment de reculegere acordurile instrumentelor și vocea încântătoare a Anamaria, solista din comuna Lupșa.

S-au făcut prezentările, ocazie cu care președintele s-a adresat invitaților, membri, ori simpatizanți, dar viitori membri, deoarece am avut în programul nostru un moment în care s-a răspuns solicitărilor a șase invitați de a fi primiți în filiala dejeană. Domnul Tiberiu Groza a vorbit despre istoricul societății, despre viitorul acesteia, despre

momente plăcute și chiar neplăcute vizavi de "războiul staturilor,, și a insistat asupra ideii de solidaritate și unitate, accentuând ideea de a rămâne uniți în orice ne este dat.

Întru-n moment de relash domnul colonel, doctor în istorie, Vasile Tutula, un împătimit istoric ne-a ținut o scurtă, dar concentrată lecție despre Transilvania, destinul și realitatea ei, cauzele luptelor eroilor din Apuseni și necesitatea vigilenței, a forței de rezistență, încercări la care ne mai supune și prezentul. Educarea tineretului în spiritual democrației, a patriotismului adevărat, cultul muncii, se pare că rămâne în sarcina familiei, deoarece programa școlară tinde să anuleze obiectul Istoria românilor... Nu este locul, aici, de a dezvolta subiectul, dar mi se pare inacceptabil ca un tânăr de peste 16 ani să nu-și cunoască trecutul țării, eroii cărora le datorăm cu toții cultura și civilizația de care beneficiem astăzi!

În semn de apreciere pentru ceea ce se face la Dej, Consiliul Național al Societății, reprezentat de către președintele Societății, dl.Tiberiu Groza, domnii Vasile Iuga și Radu Pleșa, în drumul dumnealor spre o altă activitate, din Satul Mare, s-au oprit pentru a ne saluta și surprinde într-un mod mai mult decât plăcut! Emoționant!

Președintele filialei dejene, prof. Elena Valeria Ciura, prezintă personalitățile prezente dejenilor.

Din partea Filialei Cluj-Napoca am mai avut ca oaspeți familia profesor universitar, Radu Lăcătuș și doamna sa, Renalda, un binecunoscut psiholog, doamna Fănica Moldovan, sufletul Societății, economist și secretar al Societății, împreună cu soțul (născut în zona Dejului, la Sânmărgăhita), domnul ing. Morar Teodor, Familia Ardelean Avram și distinsa-i soție, un cuplu de dansatori admirabili!

În cuvântul de salut, d-l președinte Tiberiu Groza, ne-a felicitat pentru această activitate de suflet și totodată a anunțat că am fost incluși printre cele cincisprezece filiale mai active și ne-a făcut **onoarea de a dăru** **filialei Dejului efigia în bronz a Craiului Munților, Avram Iancu**.

Domnul Costan Morar, primarul Municipiului Dej, care ne-a onorat cu prezența, dar s-a grăbit la altă întâlnire, ne-a promis că împreună cu arhitectul orașului va căuta un loc potrivit în estetica orașului pentru amplasarea basoreliefului, în așa fel încât orașul să fie mai bogat spiritual cu încă un simbol viu de eroism în luptelor de neatarnare, care în anul 2024 va consfinți 200 de ani de la naștere, fiind numit și „anul Avram Iancu”. Totodată efigia eroului național marchează și trecerea lui prin Dej și prietenia cu avocatul Gavril Man și Al. Papiu Ilarian, cu alte personalități de pe valea Someșului.

Dejenii au avut ocazia de a urmări un încântător moment coregrafic, susținut de către cei mai tineri și talentați dansatori din grupul latino(instructori domnii Alexandru Miheștean și Vlad Pâslariu), dansatori, laureați ai mai multor concursuri și care demonstrează interesul și potențialul artistic al orașului. Acești copii talentați ne dau speranțe că ceea ce a fost cândva Dejul, poate reînvia.

Ștefan Gabor și Melania Dan; Ilieș Diegis și Arba Denisa; Țopan Eduard și Pop Larisa; Marian Caius și Tarța Gabriela) sunt numele acestor mici artiști.

Prima pereche, Ștefan Gabor și Melania Dan, a luat locul I la Cupa României(Timișoara, 2023)

S-a filmat, s-au făcut fotografii, voia bună a cuprins întreaga sală!

Printre oaspeții clujeni s-au remarcat două perechi de dansatori remarcabili, familia profesor universitar Radu Lăcătuș și doamna Renalda, Avram Ardelean și doamna Maria. Într-un moment de respiro, domnul secretar, colonel în rezervă, Vasile Tutula și doamna secretar, economist, Fănica Moldovan, s-au adresat participanților cu informații referitoare la scopul și intențiile practice ale Societății, îndemnând la unitate, prietenie, atingând și teme ca marile probleme care se acutizează în lume, -o veritabilă lecție de istorie.

Alți oaspeți ne-au delectat cu glume, participanții au primit copii dintr-un dicționar de expresii foarte pitorești, folosite prin satele de munte(comuna Lăzești, în special). O altă ocazie de amuzament a dat-o obiectele oferite de către conducerea filialei și care au servit ca pretext pentru tombolă.

Muzica a fost asigurată de formația clujeană a lui Andrei Ciceu și de o frumoasă și înzestrată solistă din inima Țării Moților(comuna Lupșa), Anamaria Buran, formație care a câștigat inima tuturor, prin varietatea stilurilor muzicale și a tehnicii interpretării.

Sala de la „Boierul la Florența” (Rex Parc) ne-a oferit un spațiu elegant, aranjamentele florale și meniul bogat, totul expus cu gust, au adus un plus de destindere și relaxare (în ciuda personalului limitat, dar neobosit!). Pe această cale mulțumim și bucătarului și mai ales domnului Vasile Haranguș, care ne-a pregătit un balmoș cu adevărat proaspăt, parcă adus de o socăciță, gătit la foc de lemn aromat din Apuseni!

Parada costumelor populare și selecția acestora pentru premiere(variate ca zonă etnografică, ca stil, pânză și arnici) a avut loc în timpul dansului. S-a putut vedea valoarea acestora precum și talentul perechilor premiate de către un juriu ad-hoc, bucuria purtătorilor și de ce nu, mândria de a îmbrăca aceste podoabe care presupun timp, hărnicie și talent în confecționarea lor!). Prin aplauze au fost premiați toți purtătorii acestor veșminte,

ținute multă vreme nepurtate. Ba mai mult decât atât, pentru bal, câteva doamne și-au cumpărat în mod special costumele din piața Avram Iancu!

Un alt moment îmbucurător a fost exprimarea dorinței mai multor participanți de a deveni membri ai Societății Avram Iancu. Dacă suntem mai mulți (cum zicea într-un alt context Crăișorul, „cât cucuruzii brazilor”) vom fi și mai uniți, iar activitățile noastre mai variate și mai utile pentru comunitate.

La sfârșit de noiembrie vom participa la alte evenimente culturale, la Cluj, în Piața Avram Iancu, de 1 Decembrie vom depune tradiționala coroană de flori la monumentele eroilor dejeni. Un alt grup va reprezenta Dejul la Alba Iulia, de Ziua Națională a României. Urmează să ne mobilizăm pentru luna decembrie, să ne pregătim pentru Festivalul „COLIND IANCULUI”, ediția a XXIX-a de la Cluj-Napoca.

Ne-am despărțit în jurul orei 22, cu sentimentul eliberator, că există atâtea momente frumoase în viața noastră, doar pace și prieteni buni și sinceri să avem, mulți prieteni și că duhul lui Iancu ne veghează și ne inspiră de a trăi fiecare clipă cu respect față de timp, cu bucuria că sănătatea și credința o datorăm CELUI DE SUS și că viața poate fi frumoasă dacă și oamenii gândesc și acționează frumos, iar viitorul îl pregătesc cu gândul la un trecut plin de învățăminte, dar mai ales la viitor, neuitând a se bucura și de ceea ce ne oferă și prezentul!

Trăiască duhul lui Iancu!

BALUL MOȘILOR LA FILIALA SATU MARE**Mircea DOBRA**

Evenimentul ajuns la cea de a XIV-a ediție, devenit deja tradiție de la moșii din Munții Apuseni, a adus împreună în cadrul restaurantului Romantic, moși din toate colțișoarele satelor locuite de moși din județul Satu Mare, precum Ianculești, Horea, Gelu, Scărișoara etc.

„Noi păstrăm tradiția moșilor de acum 100 de ani din Munții Apuseni, ne bucurăm de reîntâlnirea cu frații noștri care se află acolo în munte, pe care noi îi vizităm an de an și ne pregătim pentru anul viitor când se vor face 200 de ani de la nașterea Crăișorului, 100 de ani de când au venit moșii în Câmpia Sătmăruului”.

Din partea Consiliului Național și al Filialei Cluj-Napoca au participat: prof. Tiberiu Groza care a transmis un mesaj de felicitare, evidențiind activitățile frumoase ale Filialei sătmărene „Avram Iancu” și nevoia de a pregăti activitățile necesare în 2024 – ANUL AVRAM IANCU, la 200 de ani de la naștere. Au mai fost prezenți: Vasile Iuga – președintele Societății „Dragoș Vodă” Pro Maramureș și Radu Pleșa.

PLÂNG MUNȚII ARDEALULUI

Plâng munții Ardealului
După arma lăncului
Plâng sus la Vidra, la Țebea și-n Abrud,
Plâng la Alba Iulia și la Năsăud
Plâng munții Ardealului.

Iancule, fecior de moți,
Plânge Ardealul și noi toți.
Scoală Iancule și du-te la hotar,
Nu-i lăsa să intre iarăși în Ardeal!
Iancule, fecior de moți.

Plânge doina codrilor
După Craiul Munților
Plânge sus la Vidra, la Țebea și-n Abrud,
Plânge de la Alba pâni la Năsăud
Plânge doina codrilor.

Scoală, Iancule, și du-te la hotar,
Nu-i lăsa să intre iarăși în Ardeal!
Iancule, fecior de moți...

BALUL MOȘILOR LA FILIALA „MIHAI VITEAZUL”

Nicodim MARȚIȘ

Balul organizat de Filiala „Mihai Viteazul” s-a desfășurat în municipiul Turda, în ziua de 12 noiembrie 2023 la Restaurantul „Caribic”. Deși nu este o filială mare, Biroul Executiv al Filialei „Mihai Viteazul”, județul Cluj a încercat în ultimii ani să fie consecvenți și să organizeze acest „Bal al Moșilor”, care la noi a devenit o tradiție – ne spune vicepreședintele Nicodim Marțiș. Au fost prezenți membrii: de la Filiala Câmpia Turzii = 10, Turda = 3, iar ceilalți participanți = 114 de la Filiala „Mihai Viteazul”.

Pentru buna desfășurare a balului s-a constituit un comitet de organizare, constituit din: Mircea Tolomei, președintele Filialei „Avram Iancu”, Nicodim Marțiș, vicepreședinte și Alexandru Făgădar, organizator cu probleme cultural-artistice și educative, solist cunoscut de muzică populară, care știe să întrețină o atmosferă deosebită de cântec, joc și voie bună, atât muzica populară, cât și muzică ușoară, muzică de dans.

Din partea Consiliului Național al Societății „Avram Iancu” au participat: Fănica Moldovan, secretar general, Vasile Șt. Tutula - vicepreședinte, Alexandru Groza – vicepreședinte, Avram Ardeleanu – secretar Filiala Cluj-Napoca, ing. Constantin Sicoe – președinte de onoare al Societății. De la Cluj-Napoca au fost prezente 8 persoane, care au fost foarte mulțumite de calitatea și varietatea produselor ce au fost servite, inclusiv fructe, salate asortate.

Deschiderea Balului s-a făcut prin intonarea Imnului de Stat al României și Imnul Societății „Avram Iancu”: „Din Țara Moșilor noi am venit!”, rostit de participanți, acompaniați de orchestră.

Au susținut scurte mesaje de Bun venit, de urări: Tolomei Mircea, Marțiș Nicodim, Fănica Moldovan și Vasile Șt. Tutula din partea Societății „Avram Iancu”. S-a insistat asupra pregătirii activităților culturale-artistice și educative în 2024: ANUL AVRAM IANCU, în baza Legii nr. 223 din 14 iulie 2023.

Au întreținut o atmosferă plăcută de joc și voie bună. Orchestra condusă de Alexandru Făgădar, Ștefan Suci, Gabriel Făgădar. Din rândul soliștilor de muzică populară și ușoară s-au remarcat: Manuela Vâtcă, Răluca Drule, Jimena Teleki, Denisa Lombrea, Ștefi Suci, Minodor Făgădar. Un moment plăcut l-a reprezentat formația de dansuri „Fii moșilor veterani”.

Merită să subliniem și organizarea activităților de bună servire și produse de calitate servite la masă de personalul managerului restaurantului, d-na Diașan Anca.

Au fost prezenți și reprezentanți ai Grupului de Acțiune Locală „Poarta Apusenilor” ce se ocupă cu proiecte pentru fonduri europene pentru cele 20 de localități din zonă. Se poate susține că a fost o activitate reușită, plină de joc și voie bună. S-a dansat aproape „non stop”!

BALUL MOȘILOR LA FILIALA BAIJA MARE

Ioan TUHUȚIU

Filiala Baia Mare după o temeinică organizare, inițial și o bună investigare a membrilor săi, studierii prețurilor a reușit și în acest an să organizeze un frumos și binevenit BAL AL MOȘILOR ȘI SIMPATIZANȚILOR LOR. Deși, a fost mai greu față de edițiile anterioare, toate au decurs, aproape strună. Comitetul de organizare și pregătire: Ioan Tuhuțiu, Alexandru Someșan, Monica Tuhuțiu și Ioan Isac au reușit să aibă cereri pentru 151 persoane. Balul Moșilor și al Simpatizanților acestora a avut loc la Resturantul „Dru Relax” din Baia Mare, o locație care dispune de o echipă de deservire de înalt nivel, fiind bine dotat, compartimentat, inclusiv cu un loc mai amplu pentru dans.

Între cei care s-au implicat pentru înscrieri au fost Olivia Cherhaț, moață, cu origini în Roșia Montană, aleasă ca nouă vicepreședinte al Filialei Baia Mare, care nu demult și-a desfășurat Adunarea Generală pentru Darea de Seamă și Alegeri. Deschiderea balului s-a făcut printr-o frumoasă „suită de cântece moșești” prin folosirea instrumentelor muzicale

adequate la care primatul în frumusețea melodiilor îl au: taragotul, acordeonul și vioara. Această suită a fost bine pregătită printr-o salbă de melodii, intitulate „*Sunete de tulpine*”.

A urmat apoi intonarea Imnului de Stat al României, „*Deșteaptă-te române!*”, după care Imnul Societății „Avram Iancu”, imn ce a fost cântat și rostit prin cuvinte „*Din Țara Moșilor noi am venit.*” Au urmat scurte cuvinte de mulțumire adus celor ce au onorat cu prezența acest bal, alături de cele ale d-lui ing. Gheorghe Chindriș, vicepreședinte al Consiliului Național al Societății. La cele două imnuri și-au dat concursul și cei 25 membri ai Corului de la Finteușul Mare, conduși de instructorul și dirijorul Andrei Dragoș. Menționez că toți membri corului sunt „Membri de onoare” ai Filialei Baia Mare.

Așa s-a deschis cel de-al XXIII-lea bal al moșilor și simpatizanților acestora de pe meleagurile băimărene, care a avut un meniu bogat, la un preț destul de bun, față de evoluția și creșterea prețurilor, datorită crizelor ce ne afectează, și îndeosebi creșterea inflației pe parcursul întregului an 2023, care foarte puțin s-a domolit în ultimele două luni, reducându-se de la 11,3% la 8,5%. Muzica a mulțumit pe toți participanții, predominând muzica populară românească, inclusiv folclor maramureșean, apoi ușoară, dar și melodii străine pentru dansuri, jocuri și voie bună. Muzica instrumentală și vocală a fost asigurată de Formația locală de folclor, condusă de dl. Ioan Tuhuțiu, la care s-a atașat chitaristul Florin Ștefan, soliștii vocali: Valer Zamfirescu și Radu Pop. S-a dansat destul de mult, atmosfera a fost una de destindere, participanții descărcându-și energia, deoarece din ziua de 14 noiembrie s-a intrat în Postul Crăciunului.

IN MEMORIAM

**ÎN MEMORIA
PROF. JURCĂ AVRAM-EMIL,
PREȘEDINTE DE ONOARE AL FILIALEI
ALBA IULIA**

Iosif-Ionel VESA

S-a născut la 22 august 1934, în comuna Blăjeni, județul Hunedoara, între Abrud și Brad, din părinții Sofia și Ioan (cantor timp de 55 de ani la Biserica Ortodoxă din Blăjeni Plai). A fost al doilea născut din cei 9 frați, băieți și fete. A urmat școala primară la Blăjeni și gimnaziul la Brad. La Abrud a urmat cursurile Școlii Pedagogice de învățători, iar la Cluj-Napoca, Facultatea de istorie a Universității „Babeș Bolyai”. În anul 1957, după terminarea facultății, s-a căsătorit cu Ștefania-Cornelia din Bucium, învățătoare, care i-a fost colegă de clasă în timpul anilor de liceu. În același an, a fost numit director la Casa Pionierilor din Abrud, apoi 2 ani director adjunct la Școala Pedagogică, la foștii săi profesori și

6 ani director la Liceul Teoretic din Câmpeni, devenit mai târziu Liceul „Avram Iancu”.

În anul 1960, a venit pe lume unicul lor fiu, Dan-Emil.

În 1968, cu ocazia reorganizării administrativ-teritoriale a României, a fost transferat în interesul învățământului, la noul județ înființat, Alba, ca vicepreședinte al Consiliului Județean al Organizației Pionierilor (4 ani), apoi ca inspector școlar (16 ani). Ulterior, a lucrat ca profesor de Istorie la Școala „Mihai Eminescu” (8 ani), până la pensionarea sa, în 1996. A mai predat apoi istoria până în anul 2003, la aceeași școală și la Liceul Sportiv din Alba Iulia, unde a pus un mare accent pe educația patriotică a tinerilor liceeni, o parte dintre ei devenind membri ai Filialei Alba Iulia „Avram Iancu”.

De la venirea în municipiul Alba Iulia, 1968, la insistențele academicianului Ștefan Pascu, a fost propus și ales ca președinte al Societății de Științe Istorice Alba Iulia, funcție deținută până în 1999.

Toată viața și-a dedicat-o învățământului, educării și instruirii tinerelor generații, activităților cultural-patriotice. În perioada 1965-1968, a fost președinte al Societății de Științe Istorice, filiala Abrud-Câmpeni și apoi la Alba Iulia, din 1968 până în 1980, la desființarea acesteia.

Și-a adus o contribuție deosebită la dezvelirea a peste 20 de plăci comemorative în Țara Moșilor, la imortalizarea unor locuri și monumente istorice importante, la instalarea monumentului lui Avram Iancu, în cartierul Cetate. (2001), unde a manifestat consecvență și dăruire.

Din luna iunie 1992, până în anul 2014, a îndeplinit funcția de președinte al Filialei Alba Iulia a Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu”, vicepreședinte al acesteia la nivel național, organizând numeroase activități cultural-patriotice. În 2014 la adunarea generală a fost ales Președinte de onoare, funcție pe care a deținut-o până la trecerea la cele veșnice.

A publicat multe materiale în presă, în numerele revistei „Iancule Mare”, un „Ghid al dirigintelui” la Școala „Mihai Eminescu”, 4 albume referitoare la Răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan și la Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania, s-a ocupat de tipărirea albumului „190 de ani de la nașterea „Craiului Munților” și „230 de ani de la Răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan”.

În perioada 1990-1992, a deținut funcția de președinte al Uniunii Județene a Sindicatelor din Învățământ și al Sindicatelor Libere din Învățământ la nivel național, pe care le-a reprezentat și la o consfătuire europeană la Viena.

Pentru activitatea depusă în domeniul învățământului și în domeniul cultural-patriotic, a fost răsplătit cu 14 ordine, diplome și medalii dintre care amintim : Ordinul „Steaua României”, Medalia Muncii, Medalia „Meritul sanitar” (după mulți ani ca vicepreședinte la Crucea Roșie pe județ), diploma și medalia de „Profesor Evidențiat”, Ordinul „Merite în activitatea sportivă”, diplomă și medalia de aur a Consiliului Național de Crucea Roșie din România și alte diplome și medalii oferite la nivel central, județean și local.

A fost un bun gospodar, un mare spirit organizatoric, un profesor îndrăgît și un coleg apreciat și la nivelul Consiliului Național al Societății „Avram Iancu”, mereu alături de tineri și oamenii de bine.

A avut o colaborare deosebită cu foștii colegi, cu foștii elevi, cu familia profesorului Rațiu Ioan și Viorica de la Abrud, cu familia profesorului Dat Pavel din Alba Iulia, cu familia

profesorului Truță Emilian și Ioan, cu familia doamnei inspector Lucia Bogdan, cu doamna Drâmbărean, cu vecinii Brăstan, Pintilie, Ciul, Miga, Lupu Bujor, Rotche, Micu, Secară, Benchea, cu domnul doctor Sicoe, Magda, Hulea, cu foștii colegi și salariați de la Inspectoratul Școlar, cu cei de la școlile din județ pe care le-a vizitat ca inspector școlar, cu membrii și simpatizanții Societății cultural-patriotice „Avram Iancu” din județul Alba, din țară și din Canada, cu Fundația „1 Decembrie 1918 pentru unitatea și integritatea României”, cu Asociațiunea „Astra”, alte asociații și fundații.

A fost un deosebit colaborator și credincios al Bisericii Ortodoxe la nivel național, județean, al celei din comuna natală, Blăjeni, dar și Abrud, Câmpeni, Bucium, Alba Iulia.

Pe toată perioada cât a fost în fruntea filialei Alba Iulia a Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu”, a inițiat și condus, implicând membrii și colaboratorii, activități cultural-patriotice cu caracter istoric, scoțând în evidență caracterul patriotic a lui Avram Iancu, jertfa Eroului pentru țară și popor, demnitatea sa de român neînduplecat și supus al Habsburgilor, organizând pelerinaje la toate locurile pe unde Craiul Munților a trecut în timpul vieții Sale, îndurând însă și multe nedreptăți.

Emil Jurcă își amintește de serbările de Ziua Națională de când era copil. „Particip de când mă știu. Tatăl meu care a trăit 102 ani a participat la Unirea din 1918”, a povestit Emil Jurca. Ușor trist totuși, fostul profesor spune că ziua națională nu mai are acel aspect patriotic de altă dată. „Acum la Ziua Națională participă foarte mulți politicieni care transformă aceste serbări în conflicte politice”, a completat Emil Jurcă, pentru a-și face imagine pe seama Eroilor Neamului, ceea ce nu este corect și nici binevenit.

El este convins totuși că patriotismul la români mai există. „Cine-și iubește țara și limba este cel mai mare patriot. Românii sunt patrioți, dar din păcate tineretului nu i se mai insuflă suficient aceste idealuri. Învățământul nu mai e același din acest punct de vedere și nu se pune accent pe patriotism”, a afirmat fostul profesor de istorie. Este neglijată predarea istoriei în licee, doar o oră pe săptămână. Este foarte puțin.

Fostul profesor s-a implicat în viața comunității și a luat parte la multe evenimente importante de-a lungul vieții. A organizat multe excursii prin țară cu elevii prezentându-le cele mai importante locuri istorice ale României. A tipărit ghidul documentar-turistic al județului Alba în care s-a scos în evidență locurile istorice importante din județ și frumusețile naturii. A tipărit și un album color, numit „Eternizați în monumente”, în care a cuprins toate monumentele, troițele și busturile de pe teritoriul României dedicate lui Horea, Cloșca și Crișan și lui Avram Iancu.

Ce-i plăcea: „Îmi place să respect o vorbă din strămoși care spune să nu faci rău la nimeni, numai bine, că dacă faci cuiva rău, acesta se va abate asupra ta. De asemenea îmi place să îmi respect vecinii pentru că tot o vorbă spune că dacă ți se întâmplă ceva rău, primii oameni care te vor ajuta sunt cei de lângă tine, adică vecinii.”

Ce nu-i plăcea: „Nu îmi place că românii nu sunt suficient de uniți și uneori chiar de patrioți. Conducătorii ar trebui să lase deoparte problemele politice și să se ocupe de problemele economice ale țării. Certurile politice distrug țara. Un conducător de țară și un prim ministru reprezintă tatăl și mama într-o familie. Certurile trebuie să rămână între ei și nu în fața copiilor, adică al poporului”. Dumnezeu să-l ierte și să îl odihnească în pace!

La peștera de la izvorul Crișului Alb, jud. Hunedoara,
în care a fost ascuns Avram Iancu, 19 mai 2012

Monumentul lui Avram Iancu de la Alba Iulia, 13 septembrie 2002

Comitetul filialei Alba Iulia, la 20 de ani de activitate, 4 aprilie 2012 de la stânga
rândul din spate: Goşa Ioan, Goşa Ana, Oprea Dorina, Pandor Sabin,
Gligor Constantin, Jude Laurenţiu
rândul din faţă: Vesa Iosif-Ionel, Bolog Ioan, Borza Laura, Mocan Mihaela,
Jurca Emil (preşedinte), Mih Mihaela, Chiş Maria

În faţa statuii lui Avram Iancu din Câmpeni, 7 iunie 2008

VALEA SĂLCIUȚII ESTE MAI SĂRACĂ... OMAGIU LUI VALER GLIGAN, LA TRECEREA ÎN ETERNITATE

Teodor MARA

Dincolo de timp rămâne trecerea noastră cu toate amintirile consemnate de Valer Gligan cu atâta acuratețe despre oameni, locuri și obiceiuri... Nimic nu este mai minunat decât o poveste a unei vieți desăvârșite din dragostea unei lacrimi conștiente de devenirile launtrice și nu numai... Pentru strădania lui, i-am lăsat și eu câteva cărți în domeniul poeziei și dreptului pentru a-și întregi biblioteca iubirii sale...

Întîlnirile noastre au fost izvor de lumină care au rămas în eternitate și vor înflori peste timp pentru cei care vor veni...

Ar fi vrut mai mult, totdeauna mai mult, dar timpul nu a mai avut răbdare... Simplu, autodidact, cu prieteni mulți de peste tot, înarmat cu răbdare, receptiv la nou, mereu în iureșul vremurilor lăsând în urmă un vulcan aprins la sfârșit de toamnă pe Bedeleul încântător și nemuritor ca visele lui... Ne-a lăsat albume de o inestimabilă valoare de la Sălciua la Câmpeni și la Găina cu monumente și evenimente demne de a fi consemnate în istoria acestor locuri... Condeii săi s-a oprit asupra lucrurilor perene sădite în țarina întinsă a ținutului cu aur, păduri și ape tămăduitoare peste neamul românesc... Poate nu am toate cărțile sale, dar cu siguranță port în suflet lumina lor, tumultul vremurilor din străvechime care stau mărturie trecerii noastre...

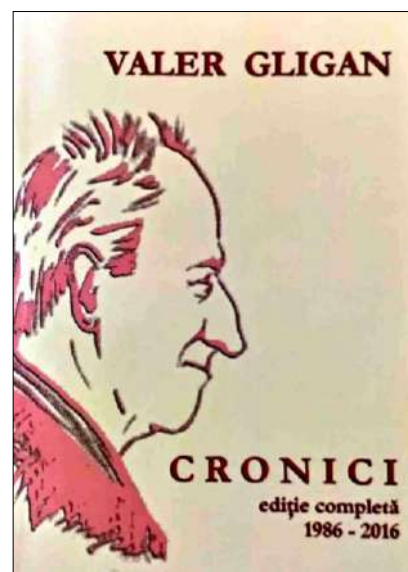
A trecut odată cu desfrunzirea mestecenilor ca un balsam de clipe ireversibile străjuite de dealurile acum golașe privind spre piscurile rostogolite în cuvinte, în cântece și în trăinicia timpului... A fost primul care a înălțat un catarg până la cer pentru televiziune, când nimeni nu se gândea la așa ceva pentru culturizarea satului și când încă nu se așezase la masă pentru a scrie...

Scriitorul Valer Gligan ne lasă moștenire o bogată zestre materială și spirituală: romane și nuvele, „Cronici”, ediție completă 1986-2016; Albumul „Toamna vieții”, 3 volume; Albumul „Dulcea dezrădăcinare”, în texte și fotografii; volumul „Teodorii” – Nostalgia după satul tradițional; „Cu fruntea sus” (memoriu, 2001); „Scurtături” (proză scurtă, 2002); masiva lucrare „Chemarea muntelui”..., albume foto... și multe, multele altele. A scris mult. A menționat. I-a fost dragă lumea și viața. SĂ NU-L UITĂM!

Valer Gligan a pus în pământul și ogorul sălcian sămânța vrednică de amintire peste timp să răsară cu a miros de iubire, pentru tot ce este mai frumos. Valoarea operei este dată de unicitatea gândurilor sale transpusă în paginile cărților sale prin puritatea sentimentelor cu atâta migală asemenea cusăturilor femeilor sălcuane din vechime... Nu s-a îndepărtat niciodată de oameni de îndeletnicirile lor... a rămas un păstrător fidel al tradițiilor moștești, de la Buru și până sus la Horea și Arieșeni.

Omagiu muncii sale, numărului mare de cărți scrise: romane, nuvele, albume, o adevărată bogăție și comoară pentru generațiile următoare de sălcuani și locuitorii din zona Munților Apuseni, de la Buru, până la comunele Horea și Arieșeni. Așadar, respect și prețuire munții și operei sale. Vei rămâne mereu în inimile noastre.

Dumnezeu să îl ierte!

NE-A PĂRĂSIT UN OM DE ONOARE AL ȚĂRII MOȚILOR, SCRIITORUL VALER GLIGAN

Prof. Victor BERCEA

S-a retras dintre noi scriitorul **Valer Gligan** din Sălciua, membru al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Cluj, care a avut darul de a alege, în scrierile sale, atât de frumoase cuvinte, trudind să ne lase, în albumele sale, cele mai potrivite imagini din Munții Apuseni, din Țara Moților, de pe Valea Mureșului și mai ales de pe Valea Arieșului. Suntem tare îndurerați cu toții de retragerea sa dintre noi, prieteni și colaboratori ai săi de la Societatea Cultural-Patriotică „Avram Iancu” din România, precum și dintre distinși scriitori din Cluj-Napoca, Alba Iulia, Timișoara, Reșița, București, Hunedoara, Arad, Bihor etc. Valer Gligan scria mereu, nu părea a fi bolnav, era mereu activ, povestitor, dornic de a face lucruri bune astfel încât vestea că boala l-a răpus în Spitalul din Câmpeni greu ne-a lovit pe toți. Valer Gligan e Omul care a trăit două vieți, una la sat și una la oraș, el e Moțul care a făcut istorie în domeniul cultural - creativ, în ținutul Văii Arieșului, al Țării Moților despre

care am adunat câteva spicuri din opera sa pe care le-am așezat într-o carte pe care scriitorul Valer Gligan nu a apucat s-o mai vadă. S-a despărțit de noi cu două zile înainte de apariția acestei cărți. Dumnezeu să-l odihnească în pace! De acolo din luminile înălțimilor va continua să vadă opera sa, așezată în Muzeul privat de la Sălciua, răsfoind cronicile sale și cele 260 de pagini ale acestei cărți amintite pe care și-a dorit-o atât de mult, carte pe care a croit-o și a clădit-o cu cel care scrie aceste rânduri. O bună părere am avut dintotdeauna despre acest scriitor, personajul principal al acestei cărți, însă mai la suflet îl am de când a donat un număr apreciabil de cărți Bibliotecii din Complexul Etnografic funcțional al Muzeului memorial Avram Iancu din Vidra de Sus și, mai cu seamă de când a realizat acea Bibliotecă-muzeu etnografic, sugestiv numită *Moții – făuritori și păstrători de istorie*, un deosebit obiectiv cultural – etnografic al Văii Arieșului, situat în comuna Sălciua.

La alcătuirea cărții „OMUL CARE A TRĂIT DOUĂ VIEȚI-UNA LA SAT ȘI UNA LA ORAȘ- VALER GLIGAN”, mi-am propus să țin aproape de limbajul scriitoricesc al lui Valer Gligan, gustând expresii, construcții, idei exprimate simplu în dinamica lor naturală. Scriitorul Valer Gligan, era un om cunoscut pe Valea Arieșului apreciat ca un sălcian talentat, isteț, harnic, neobosit în căutările sale despre trecutul locuitorilor comunei Sălciua, despre prezentul acestei zone dragi lui. Am avut ocazia să umblu prin cămara sa de amintiri, croind această lucrare pe care și-a dorit-o atât de mult, insistând cu puterea sa de convingere să tocmim o formă de interviu unde Victor Bercea întreabă sau se întreabă iar Valer Gligan relatează cu ușurință și pricepere scriitoricească despre sine, despre cei care au avut încredere în pana lui de scriitor și l-au încurajat să nu renunțe, ci să ne aducă mereu alte povești din viața sa, a sătenilor săi, din încercările sale pentru aflarea adevărului. Un dialog între doi oameni care se cunosc și care se respectă. DIALOGUL a fost întrerupt în luna noiembrie a acestui an. Familia sa ne-a anunțat că Valer Gligan a decedat la spitalul din Câmpeni. S-au cutremurat Detunata, Buceș Vulcan, Muntele Mare, Masivul Trascăului, Muntele Bedeleu, Dealul Feleacului, a căzut un brad falnic din munte. Ne-a lăsat să-i descoperim a treia sa viață, cea a cărților sale. Suntem alături de familia sa, de consătenii săi, de toți sălcianii, mocani, moți, frați români din țară și din străinătate care vor pune o floare la soclul bustului care își va găsi locul cel mai potrivit la Sălciua, în chip de omagiu adus scriitorului, cetățeanului de onoare al comunei sale natale.

Din cronicile despre acest scriitor, să privim *Dintr-un plan al editurii Dacia, de la începutul anilor 90:* „Prozatorul Valer Gligan este ceea ce se poate numi un caz singular în literatura contemporană. Autodidact, trăind și creând în satul în care s-a născut, Sălciua, de pe mirifica Vale a Arieșului, cultivă o proză de tradițional ardelenesc, în care se îmbină faptul real, de cronică de multe ori frustă a așezării și oamenilor cărora le aparține autorul, dar transfigurat prin ochiul și sufletul său, ca și pitorescul etimologic și lingvistic, cu imaginarul de forță, rod al unei fantezii cu rădăcinile cele mai viguroase în credințele și miturile locale. Stilistic,

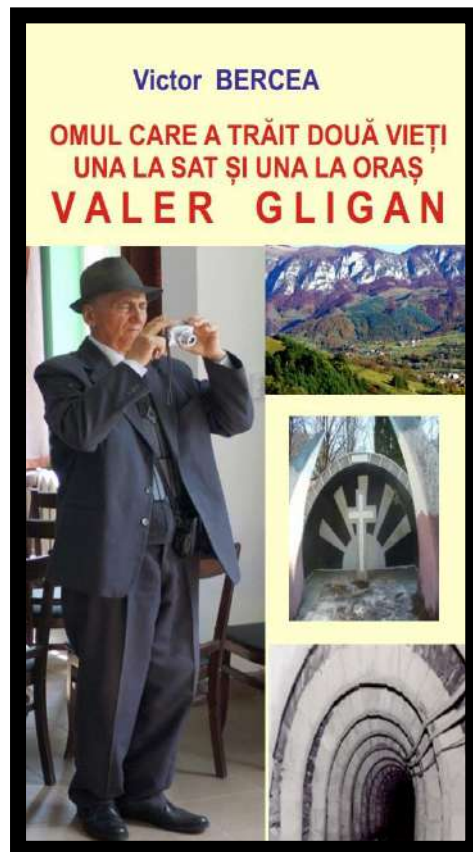
autorul cultivă fraza largă, cu perioade adeseori fastuoase, alternată cu exprimarea scurtă, densă, percutantă, în care lexicul se dezvoltă liber, firesc, coexistând elementele cele mai „locale” cu neologismul de ultimă oră.”

Gheorghe Jurcă din Alba Iulia, scriitor, critic literar, apreciat jurnalist, de vorbă stând cu scriitorul Valer Gligan, a aflat de când acesta a început să scrie și de ce: „Am scris primele pagini la vârsta când alții sunt sătui de scris. Așa a fost să se nască această pasiune sau patimă a scrisului, la o vârstă târzie. De ce scriu? Scriu pentru că mă doare văzând cum decad rosturile satului, cum lumea aceasta veche, deodată cu apa și pământul, plină de mesaje și simboluri perene se erodează, se depreciază. Dacă am văzut că încet, încet această lume extraordinară moare, am zis s-o salvez prin scris, închizând-o între filele unei cronici. Ceea ce fac eu nu numesc literatură, ci cronică unui sat de munte de pe Valea mijlocie a Arieșului.”

Valer Gligan a construit ceva adevărat și durabil prin toată opera sa scriitoricească, vedem aici această realitate a lumii de azi, de ieri, de la țară, de la oraș, mergând pe logica sa simplă și curată de funcționar la stat și de țăran trăitor într-o zonă montană scăpată de la colectivizare. Vorbim azi despre el la timpul trecut deși îl simțim atât de aproape de noi, rostindu-i numele. Autorul Valer Gligan avea darul să nuanțeze între general și special, se poziționa conștiincios pe un drum al său fără complexe folosind curajos un limbaj pornit din fântâna spațiului sălcian. El nu voia să distrugă unitatea dintre oameni, ci le vorbea acestora despre șansa unui proces de refacere lăuntrică prin relația sănătoasă, cea adevărată cu Dumnezeu, cu ei înșiși, cu lumea în care trăiesc și cu toate valorile create de om pentru om. Acestea stau la baza descoperirii și construirii unității de neam și țară, contribuie să cunoaștem mai bine identitatea noastră proprie românească, cultivând limba română și apărând istoria, cultura și patria. Acestea oferă demnitatea și conștiința apartenenței la idealul nostru comun de bunăstare și fericire. Și-a slujit cu fidelitate țara, ar fi dorit să facă acest lucru și în continuare cu aceeași patimă. Îl simțim alături de noi, trăind alături de noi momente și evenimente din viața Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu” din România, am fost împreună la Centenarul Marii Uniri de la Alba Iulia, a pregătit albume, cărți, mărturisiri despre Actul de la 1 Decembrie 1918, cu acel sentiment de grație, de-a dreptul inefabil, al întâlnirii cu istoria noastră monumentală, cu acel moment politic unanim drept cel mai de seamă moment istoric al românilor din toate timpurile. Conștiința patriotică a ajuns atunci la cel mai înalt grad de responsabilitate, nu numai la marii bărbați ai neamului ci și la întregul popor român din Transilvania care și-a trimis la Alba Iulia pe cei 1228 de delegați să voteze Unirea cea visată din moși-strămoși. Împreună cu mulțimea adunată din toate colțurile Transilvaniei erau moșii din țara lui Iancu Avram, marele erou național. Valer Gligan s-a străduit mereu să scrie despre Apusenii săi dragi, despre Țara moșilor, gândindu-se la jertfa prin secole pentru libertate și unitate, mai cu seamă la 1784-1785 și 1848-1849. Pe fondul acesta al venerării trecutului găsim în lucrările sale mărturisiri, fotografii, albume etc. din viața și activitatea Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu” din România. În anul 2019, conducerea națională a Societății i-a acordat titlul de Președinte de Onoare al acestei prestigioase societăți culturale, ceea ce l-a responsabilizat și mai mult să scrie despre toți românii care îl cinstesc pe Avram Iancu, acest mare Simbol Național.

„După ce am scris și încredințat tiparului o căruță de cărți, câte una din fiecare titlu pentru biblioteca proprie, la fel și pentru biblioteca Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România, cât și a Societății Naționale Cultural-Patriotice „Avram Iancu”, precum și cele din Casa Memorială a Eroului Național Avram Iancu, a fost câte ceva și pentru bibliotecile școlare, comunale și orașenești din lungul Văii Arieșului, de la izvoarele acestui râu și până la revărsarea lui în Mureș, inclusiv în cele de pe afluenții care-i potolesc Arieșului setea. Am avut grijă să ajungă din fiecare titlu câte ceva și pentru numeroșii mei cititori statornici ai zonei mele de cuprindere, cât și pentru cei plecați prin țară și dincolo de hotarele ei, situație în care nici nu se știe dacă mi-a mai rămas ceva de spus.

Sălcianilor le-am oferit spațiu în mai multe din cărțile mele, pe cei rămași la rădăcină i-am luat de unde i-am găsit, în sânul familiei, la muncă în câmp, la distracție în căminul cultural, la horă sau la ospete, la rugă în biserică ori în cimitir la căpătâiul morților. Celor aflați cu rostuirile vieții în largul României sau dincolo

de granițele ei, le-am înghebat numai lor o carte, mare, și la propriu, și la figurat, în care au încăput cu sutele, vii sau morți, toți la un loc, de unde nu-i va mai despărți nimeni nicicând, împreună vor rămâne câtă vreme va trăi hârtia și cernelurile.”

Astfel, vom continua să-l întâlnim pe scriitorul Valer Gligan în cea de-a treia viață, cea a cărților sale unde să regăsim frazele sale construite cu dibăcie, cuvintele luminoase și vibrânde, coborând parcă din mirificul spațiu al Apusenilor, al Muntelui Mare și al Culmii Bedeleului. Vom rămâne alături de familia îndoliată, de mult întristată doamnă Livia, de familia sa, Delia, Ghiță, Andrei și Raluca, de neamurile și vecinii săi dragi, de consătenii, prietenii și admiratorii scrierilor sale. Dumnezeu să-l odihnească în pace !

ÎN MEMORIA FOSTULUI PREȘEDINTE DE ONOARE IOAN BOLOG, LA 10 ANI DE LA TRECEREA ÎN ETERNITATE

Iosif-Ionel VESA

În septembrie 2023 s-au împlinit 10 ani de când a trecut la ceruri cel care a fost Prim-vicepreședinte și Președinte de onoare al filialei Alba Iulia a Societății Cultural-Patriotice Avram Iancu din România,

Unul dintre cei mai apreciați oameni din județul Alba, inginerul Ioan Bolog, a murit la vârsta de 77 de ani. Bolog a fost director la Întreprinderea Județeană de Construcții Montaj, funcție din care a coordonat, practic, derularea majorității lucrărilor edilitare și de infrastructură din județ, înainte de 1989.

Director la IJCM Alba, Ioan Bolog a avut în dreptul realizărilor un număr impresionant de lucrări edilitare. A coordonat construirea a peste 40.000 de apartamente în toate orașele județului, 7 spitale, 26 de școli, 36 de grădinițe, 6 cinematografe și 5 hoteluri. A condus, de asemenea, lucrările la Casa de Cultură a Sindicatelor, la stadionul „Cetate” din Alba Iulia precum și la alimentarea cu apă din râul Sebeș a orașelor Alba Iulia, Blaj, Teiuș, Aiud și Ocna Mureș.

Ioan Bolog s-a născut la 9 aprilie 1936, în Sălciua, comună din Munții Apuseni cu oameni harnici și vrednici. A absolvit Facultatea de Construcții Civile, Industriale și Agricole Cluj Napoca și Academia de Științe Economice București și s-a specializat în relații internaționale și schimb valutar. Responsabilitățile pe care și le-a asumat au făcut din Ioan Bolog unul dintre oamenii cu cele mai multe funcții de președinte. Lista este lungă: președinte la Camera de Comerț Alba timp de 7 ani, președinte la Uniunea Națională a Patronatului Român – Federația Alba, președinte onorific la Clubul de Golf Paul Tomița (a deținut opt ani președinția efectivă a clubului), președinte onorific la Clubul Constructorul, prim-vicepreședinte și Președinte de Onoare la Societatea Național Patriotică „Avram Iancu”, filiala Alba Iulia.

La discuții povestea cu plăcere despre unele aspect din viața Sa, aspecte cum ar fi:

Probleme cu regimul comunist: Nu i-a fost deloc ușor să răzbească în viață. Înainte de 1989 a avut mari probleme cu regimul comunist. „Tata a fost cercetat politic, dus la Turda la «mititica», făcut în '49 membru de partid și exclus pentru că nu mergea la întrunirile politice. Nu i-au mai dat serviciu. Era felcer și l-au mutat într-un sat unguresc unde erau doar trei familii românești. Acolo mi-am întâlnit soția. Socrua a fost acuzat că a fost greco-catolic, nu s-a înscris în colectiv și că ar fi fost legionar”, a povestit Ioan Bolog în aprilie 2010 pentru ziarul „Adevărul”. Comuniștii i-au băgat mereu bețe în roate. A vrut să dea examen la hidroaeronautică la Sevastopol, dar l-au respins pe motiv că avea o măsea cariată.

La Cluj, la Politehnică, nu mi-au primit dosarul. Întors din armată, am luat o slujbă. Eram tehnician. În cartea de muncă mi s-a trecut muncitor, am fost sfătuit să fac asta și a fost bine. Așa am ajuns la facultate, apoi director, pentru că eram provenit din muncitor.

Am terminat Facultatea de Construcții Industriale, apoi studii economice la ASE București”, a mai spus nea Jean. Ioan Bolog avea un simț al umorului inconfundabil. La fiecare ocazie, zicea câte un banc potrivit situației. „Dacă nu ai o doză de umor, viața nu e ușoară. Mi-am impus din tinerețe să nu bag necazurile în seamă. Pe vremea când conduceam IJCM, întreprinderea avea 5.500 de angajați și probleme suficiente. Eu însă veneam acasă fluierând”, a povestit în urmă cu trei ani inginerul constructor.

Din adevărata colecție de întâmplări hazlii, ne-a dezvăluit una. În anii '70, când a venit director la Trustul de Construcții, nu cunoștea sistemul. „Era la Sebeș, la transporturi, un director, Stricatu. Mergeam la el să-mi dea mașini. M-am gândit că numele lui sună prea urât. La intrare, întreb: «Tovarășul director Defectu e înăuntru?». Secretara s-a uitat ciudat la mine. În birou, salut: «Toată stima tovarășe Defectu! Ieși afară! Cum îți permiți să-mi spui „Defectu”, când pe mine mă cheamă Stricatu?!», a zis. Până la urmă ne-am împrietenit”, a povestit cu haz.

Și-a mai amintit de o altă situație amuzantă, legată de faptul că pe vremuri „afemeiaților” li se spunea în limbaj „de partid” că umblă cu misticisme. „Îmi spune șeful că am un om care umblă cu «misticismul» și să-l pun la punct. Îl chem pe om și îl întreb ce religie are. Spune că-i ortodox, dar nu prea merge la biserică, ci mai degrabă la femei. Dau telefon directorului și-l informez că omul e ortodox și-i plac femeile, nici vorbă de misticism. «Omule, ăsta merge la nevasta unui ofițer care a aflat și vrea să-l puște», îmi spune directorul”, a spus râzând nea Jean.

Ce spunea Ioan Bolog despre români: „Nu sunt de acord cu afirmația că românii sunt leneși. Formează un popor foarte harnic când au o motivație. Am lucrat 12 ani în Germania, Israel, Algeria, Italia, cu români. Au fost cei mai buni față de cei veniți departe din alte țări în ce privește calitatea și cantitatea muncii. Acest popor este harnic și destoinic, dar trebuie condus bine.” Are nevoie de conducători și de o bună organizare. Cu românii poți muta munții din loc.

Ce a povestit despre fumatul la pipă: „Fumez la pipă de aproape 25 de ani. E un mod de a câștiga timp de gândire în fața unui interlocutor. Aveam momente în care simțeam că-mi patinează mintea. Mi-a plăcut întotdeauna mirosul tutunului „Captain Black”. Pe vremea când trăia Paul Tomița (n.r. marele antrenor care a pus bazele terenului de golf de la Pianu de Jos), fumam tutun „Captain Black” de la el. Primea de la ambasadele SUA și Olandei. Fuma și el pipă.”

Ioan Bolog a fost și un mare amator de sport. A fost timp de 17 ani președinte executiv la clubul „Unirea” Alba Iulia. Inginerul Bolog a făcut și politică, fiind membru de frunte al PNL Alba. A fost, printre altele, și consilier județean.

Cu o activitate de invidiat, Ioan Bolog a fost și un patriot, un iubitor de țară și de neam, participa la diferite evenimente cultural-patriotice, le susținea financiar dacă era cazul sau venea cu idei pentru alte activități cu caracter istoric.

Ne aducem și azi aminte despre el cu plăcere. Nu avem voie să-l uităm, căci a făcut multe lucruri în județul Alba și localitățile sale care-i vor dăinui și amintirea lui. Ne aducem aminte cu drag de el. Să fie somnul lin, iar aceste mici cuvinte sunt o dovadă că nu l-am uitat și nu-l vom uita.

Dumnezeu să îl odihnească în pace!

IN MEMORIAM IONEL RUSU (1950-2023)

Gheorghe Dan GRIGORIU

Zilele trecute ne-am despărțit de IONEL RUSU, vice-președintele filialei Turda a Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu” din România.

Am pierdut un om de omenie, patriot înflăcărat, credincios bisericii strămoșești, devotat idealurilor naționale, purtător cu mândrie a tricolorului în piept.

Ionel Rusu s-a născut în data de 25.04.1950 în comuna Mihai Viteazu, județul Cluj și a fost unul dintre cei mai implicați membri ai Biroului Filialei turdene încă de la înființarea Societății „Avram Iancu” și era cel care avea rolul de a aduna membrii și simpatizanții noștri la toate evenimentele organizate de conducerea filialei de-a lungul timpului. Organizator neobosit de acțiuni patriotice, acțiuni de trezire a conștiinței naționale, în care s-a implicat activ cu bucurie fiind îndrăgit atât de turdeni, cât și de către cei din conducerea filialelor din țară și de către întreg Consiliul Național al Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu”, fiind un prieten sincer și apropiat.

Avea mereu un zâmbet care radia bunătate și simțeam liniștea lui sufletească în orice ocazie, fiind atent cu cei din jur, respectuos, darnic și asumat în fiecare moment al vieții sale și

dornic să-și ajute semenii la nevoie. A fost un om al echilibrului și bunului simț, cu o educație aleasă, atent cu cei din jurul său.

Ionel Rusu a fost deosebit de activ în organizarea unor activități bisericești în cartierul unde locuia și la Mănăstirea „Mihai Vodă” din Turda și pentru acest motiv preoții turdeni și măicuțele l-au prețuit și îi purtau recunoștință. Creștin adevărat, a organizat numeroase excursii la mănăstirile din țară și din străinătate, la Ierusalim sau pe muntele Athos, unde și-a găsit sfârșitul ca un adevărat creștin.

Ca vicepreședinte al filialei Turda a Societății „Avram Iancu” îndeplinea sarcini organizatorice, administrative, de care s-a ocupat cu succes din 2012 până în ultimele zile, fiind de mare folos în bunul mers al activităților noastre cultural-artistice și educative.

Alături de ceilalți colaboratori din țară, conducători ai filialelor din țară și de peste hotare a participat la cele mai multe activități organizate de Societății „Avram Iancu”, de Despărțământul Astra, de alte organizații cu caracter cultural, patriotic, de recunoștința față de eroii neamului românesc, prin depuneri de coroane și jerbe la monumente pentru comemorarea eroilor. Amintim aici doar acțiunile de la Casa memorială „Avram Iancu”, de la Crucea Iancului Beliș, Fântânele, Sub Piatră, Râmeț, Alba Iulia, Blaj, Beiuș, Oradea, Mărașești, Baia Mare, Satu Mare, Brad, Țebea.

La Tabăra „Țara Moșilor” de la Lunca Largă, Ocoliș, a muncit efectiv la realizarea și întreținerea condițiilor de cazare pentru copii, alături de ceilalți membri ai filialei, iar când eram vizitați de delegații ale altor filiale din țară era întotdeauna prezent ca o bună și primitoare gazdă.

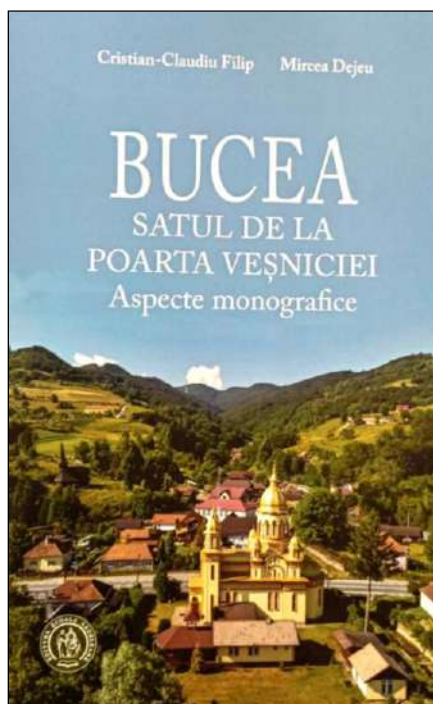
Fiind un om care-și asuma răspunderea a contribuit la mai toate acțiunile desfășurate de noi de-a lungul anilor cum ar fi: Balul Moșilor, Festivalul de Colinzi, tabere tematice, excursii, colaborări la activități ale altor filiale și ale Consiliului Național al Societății „Avram Iancu” din România.

Neobosit în acțiunile sale de a face bine tuturor nevoilor umane, sprijinea și activitățile de la Casa de Ajutor Reciproc a Pensionarilor „Potaissa” Turda, fiind membru în Consiliul de Administrație, foarte receptiv la solicitările cotizanților.

Exprimând sincere condoleanțe familiei îndoliate și profundul nostru regret pentru pierderea acestui om deosebit, IONEL RUSU. Ne rugăm bunului Dumnezeu să-i ierte greșelile omenești și să-l aibă în paza sa.

RECENZII

O MONOGRAFIE AMPLĂ, VALOROASĂ ȘI TEMEINIC ÎNTOCMITĂ: **BUCEA, SATUL DE LA POARTA VEȘNICIEI. ASPECTE MONOGRAFICE**

Vasile Șt. TUTULA

În acest an am avut prilejul să participăm la manifestările istorico-culturale și educative de la „*Bucea. Satul de la Poarta veșniciei. Aspecte monografice*”, autori: prof. dr. Cristian-Claudiu Filip și pr. Mircea Dejeu. Voluminoasa lucrare are 967 pagini, format B.5, presărată cu peste 550 fotografii alb-negru și color sub forma unui „*Caleidoscop: Bucea ieri și azi*” (p. 891-944) și „*Fotografii și alte informații prin scanare cod QR*” (p. 947-967); „*Chipuri de oameni și fotografii despre Bucea*” (p. 920-945); „*Heraldica satului Bucea*” (cap. XIII), detalii ce conferă lucrării un caracter inedit.

Amplul volum monografic se deschide cu un frumos cuvânt de Binecuvântare, intitulat: „*Și-n Bucea putem spune, dimpreună cu Blaga, că veșnicia s-a născut la sat*”, semnat de Andrei – Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului. Urmează apoi Imnul satului Bucea, „*Clipa se aude-n veșnicie*”, text: Cornel Udrea, muzică: Ioan Pop. Sunt în continuare prezentate 2 cuvinte de prețuire, semnate de Aurelia Cristea în limbile: germană, franceză. Un alt „cuvânt de prețuire” este semnat de prof. univ. dr. Aurel Codoban, inclusiv în limbile franceză și engleză. Urmează „*Argumentul*” autorilor, după care cele 18 capitole, fiecare cu mai multe subcapitole.

Primele capitole se referă la: I. Poziția geografică și vecinii; II. Cadrul natural; III. Bucea de-a lungul veacurilor; Biserica și viața confesională; V. Învățămintul; VI. Elemente de etnografie și folclor; VII. Activități socio-culturale; VIII. Viața economică; IX. Bucea printre organizările politico-administrative; X. Evoluția numerică a populației (p. 687-719).

Următoarele 8 capitole cuprind aprecierile autorilor cu referire specială: capitolul XI: „*Oameni cu care ne mândrim*” (p. 719-778); XII: „*Gânduri de la prieteni*” (p. 779-854); XIII: „*Heraldica satului Bucea*”; XIV: „*Bucea, prezent și perspective*” (p. 859-862); XV: „*Abrevieri și bibliografie*”; XVI: „*Caleidoscop: Bucea ieri și azi*” (p. 891-946); XVII: „*Fotografii și alte informații*”; XVIII - cuprinde lista fotografiilor din text, în total 527 fotografii, fiecare fotografie are propriul text explicativ.

Așa cum se poate observa și din cum rezultă din conținutul fiecărui capitol, avem de a face cu o lucrare monografică de mare întindere, bine articulată și grupată, fiind respectate toate regulile referitoare la scrierea unei monografii, care este o chestiune de mare analiză și sinteză, în care un loc aparte îl ocupă documentarea în cele mai mici detalii, pentru a realiza o carte ca într-o oglindă, ce reprezintă fidel realitatea economico-socială.

Lucrarea este armonios structurată pe capitole și subcapitole ce se întrepătrund în mod plăcut, îndeosebi aspectele etno-culturale cu cele socio-economice, tradițiile, portul, cântecul și dansurile populare, unde astăzi excelează formația **Grupul Vocal Bărbătesc „Craii Măgurii”**. Sunt prezentate cu multă măiestrie meșteșugurile, ocupațiile tradiționale și mai puțin tradiționale, Muzeul Satului, activitatea Grupului Vocal Bărbătesc „Craii Măgurii”: turnee prin țară la Mioveni, Alba Iulia, Teiuș, participarea la activitățile Festivalului „Colind Ianclui” de la Cluj-Napoca, la Manifestarea „Trenul centenar – Trenul Marii Uniri”, la casa și „Fântâna Horii”; Ciucea (2022); Familii la „Nunta de Aur” (2002) și multe altele.

Cristian-Claudiu Filip**Mircea Dejeu**

Față de alte monografii pe care le-am văzut și parcurs, aceasta este impresionantă prin numărul mare de fotografii, în total 527, cu referințe la: Geografia fizică și vecinii; Cadrul natural; Bucea și locuitorii săi de-a lungul veacurilor; Biserica și viața confesională; Învățămintul; Elementele de Etnografie și Folclor (botezul, nunta, chemătorii, nuntașii, socăcițele ș.a.); Secvențe de la înmormântări; Datini de Crăciun, Anul Nou, Bobotează: viflaimul, stelarii, colindătorii (corindătorii, termen uzitat în zona Munților Apuseni), muzicanții, „Sfintirea apei la Bobotează”, Rusaliele, jocul în habă, Claca de tors ș.a.

Sunt aspecte privind tradițiile și respectul față de portul popular (costumul femeiesc, costumul bărbătesc), jocul în sat lăsat din moși-strămoși, date despre graiul local, toponimie și antroponimie și multe altele, inclusiv un glosar de termeni specifici zonei și graiului local.

Un loc aparte îl reprezintă secvențele din domeniul cultural și social (fig. 326-377), din Viața economico-socială (fig. 378-524), fiindcă este și normal cele mai multe cu referire la ocupații specifice portului românesc din Ardeal: ocupațiile economice tradiționale; munca câmpului, la războiul de țesut (teara), cele referitoare la creșterea animalelor: prelucrarea lânii, prelucrarea cânepii dispărută azi în 2023-2024, urmare a propagandei snoabe venite de sus, căci „*cânepa ar fi un drog*” și trebuie interzisă și cultivarea ei, deși românii au cultivat-o sute de ani, nedrogându-se nimenea, cultivarea inului (dispărută azi, 2023 s.n.) din care se făcea o pânză valoroasă pentru costumele bărbaților și femeilor; îndeletniciri privind realizarea de lipidee, prepararea săpunului de casă, obținerea varului pentru zugrăvirea caselor și a altor interioare, obținerea cărbunelui de lemn (mangalul), prelucrarea lemnului; confecționarea viorii cu goarnă (instrument specific zonei), producerea de opinci (opincăritul) – care era temelia purtătoare a țaranului român, obidit și umilit între 1437/1438-1918 de către alte neamuri venite și pripășite în Ardeal, chiar din Asia, exemplu ungurii, o parte înstăpânindu-se pe pământul românilor prin varii viclesuguri politice și economice, cum ar fi: excluderea din viața politică a Transilvaniei între 1438-1863, nerecunoașterea românilor, nici măcar ca a patra națiune a Ardealului, cea mai veche și numeroasă, înrobite economic prin și de către „Unio Trium Nationum”, Approbate, Compilate, Codul de Legi nemilos: „Tripartitul lui Ștefan Werbőczy” valabil și pus în aplicare între 1517-1848; „Diploma Leopoldină” (4 decembrie 1691-februarie 1849), o diplomă a privilegiaților, care culmea ironiei a fost și Constituția Principatului Transilvaniei până la 1849, în cele 18 articole nefiind înscris nici măcar cuvântul de „român”, ori „valah”. Ei, românii pentru marii magnați de pământuri nu existau. Erau buni doar de lucru și muncă grea pentru moșierii de pământuri (mari proprietari), lipsirea și excluderea românilor de la dreptul de proprietate, dreptul de moștenire. Primeau doar sesii (loturi, s.n.) pentru lucrul pământului de dimineața până seara. Nu aveau dreptul să lase pământul ca moștenire copiilor, o stupizenie de peste 4 secole. Sunt prezentate apoi lucruri interesante despre: pomicultură, producerea țuicii, lucru și munca în gospodăria țărănească, producerea pâinii, a cozonacilor, prescurilor, plăcintelor și altor bunătăți gastronomice; dar și ocupații tradiționale: fierăria, potcovitul cailor, ceasornicăria, producerea magiunului de prune bistrițene, a dulcețurilor din prune, mere, pere; realizarea și munca la Fabrica de scaune; promovarea turismului rural, în special după 1990; realizarea de pensiuni, restaurante (bufete până în 1990, ori cârciume); viața stuparilor și creșterea albinelor, alte meserii și ocupații urmare a modernizării societății românești după 1918; școlarizarea, eliminarea treptată a analfabetismului în rândul generației a doua și chiar a treia. Pentru o mai bună sistematizare, autorii: prof. dr. Claudiu-Cristian Filip și preotul Mircea Dejeu s-au folosit de un bun sistem de „*Abrevieri bibliografice*” (p. 885-889), inclusiv „*Abrevierile tehnice*”, un bogat „Caleidoscop” de fotografii și imagini, în Capitolul XVI (p. 893-945). Lucrarea este atotcuprinzătoare, întocmită cu multă dăruire și responsabilitate prin lucrul în echipă al celor doi autori doritori să

ofere fiilor satului Bucea cât mai multă și temeinică informație. Interesante și reușite ni se par capitolele: XI: „Oameni cu care ne mândrim” (20 biografii, C.V.-uri în mișcare s.n.) și capitolul XII. „Gânduri de la prieteni” (32 de prieteni) în care se află o bogăție de informații, și îndeosebi participarea la viața satului, Bucea, implicarea lor prin inițiative concrete.

Pe bună dreptate, I.P.S. Andrei Andreuț, în cuvântul său, susține cu temei: „Simțul artistic al oamenilor din Bucea și legătura lor cu tradițiile sunt cunoscute, pr. Mircea Dejeu le cultivă cu succes, iar formația de artiști populari le face cunoscute peste tot. Lucrarea de față, pe care o binecuvântăm cu drag, izvorâte din toate aceste preocupări și le va fi de folos multora, care vor dori să afle câte ceva despre Bucea. (...) Și-n Bucea putem spune, dimpreună cu Blaga, că „veșnicia s-a născut la sat”. Perfect adevărat, dar trebuie să avem grijă de satul românesc, spre a nu-l pierde, deoarece ne confruntăm cu un proces amplu, dureros, de depopulare a satelor noastre românești. Și nu se face aproape nimic, decât lucruri răzlețe de modernizare pentru cele de la șosele și cu căi ferate. Asistăm apoi la un proces de îmbătrânire a satelor și comunelor noastre, în condițiile în care circa 5,7 milioane de români, conform ultimelor date, lucrează în afara țării. Mulți copii rămân cu anii fără părinți, le duc dorul și lipsa părintească. Desigur, la Bucea nu-i încă înfiripat microbul dezrădăcinării. Deci, este nevoie să meditam! Zona Munților Apuseni este însă grav afectată, îndeosebi în Țara Moșilor și Țara Abrudului.

Doresc să felicit pe autori, dorindu-le noi izbânzi, amândoi valoroși și dăruitori. Amândoi sunt oameni mari, oameni valoroși, sufletești, oameni de bine, cu care Societatea „Avram Iancu” se mândrește, dar cu modestie. Sincere felicitări și aprecieri față de munca și efortul depus, cu urări de noi împliniri. Un sincer „Virtus Romana Rediviva!” (Virtutea Română Reînviată), iar condeiul Dumneavoastră să fie în continuare dinamic și valoros, căci sunteți apreciați și respectați. Sper în reeditarea unui nou volum al acestei monografii!

PAGINI DE ISTORIE ROMÂNEASCĂ ȘI UNIVERSALĂ PROVINCII ROMÂNEȘTI DISPUTATE ȘI PIERDUTE PE NEDREPT. Autori: Mihai T. PIUARI și Vasile Șt. TUTULA

Vasile MĂGERUȘAN

Apărut în vara acestui an la Editura „Ecou Transilvan”, volumul – așa cum afirmă autorii – „este unul modest, adus ca omagiu înaintașilor noștri, de la Burebista la Decebal, Dromichete și Deceneu, voievozilor noștri întemeietori de țară, Negru Vodă și toți Basarabeștii, Dragoș Vodă și urmașii lor, voievozii Gelu, Glad și Menumorut, venind până aproape de zilele noastre.”

„Istoria este viață trăită”, afirma președintele Academiei Române, Ioan-Aurel Pop. Ori, tocmai viața trăită pe meleagurile locuite din preistorie de strămoșii noștri, este subiectul principal abordat cu atâta acribie de autori. Ca un corolar al lucrării, autorii vin cu dovezi pertinente despre nașterea și continuitatea poporului român, punând mai presus cercetările istorice validate, descoperirile arheologice și alte procedee și metode folosite pentru a scoate la lumină adevărul pur și nealterat, inclusiv procedeul sigur de tratare cu Carbon 14 a vestigiilor istorice, considerat de specialiști ca fiind cel mai relevant și modern mijloc de cercetare istorică. Pentru mai multă consistență și veridicitate, autorii au îmbinat fericit în munca de documentare și științele ajutoare ale istoriei, cum ar fi: numismatica, heraldica, genealogia, paleografia, arheologia, biblioteconomia ș.a.

Simțind că există multe goluri și „pete albe”, – eu aş spune „pete gri” – care lasă loc de interpretări și speculații, autorii s-au străduit și chiar au reușit într-o mare măsură să pună în corelație istoria națională a românilor cu istoria universală, în special cu istoria națiunilor din jurul nostru, al fostelor imperii dominante. Considerând că este mai pe înțelesul cititorilor, autorii au folosit o abordare, pe cât posibilă, în ordinea cronologică, structurându-și bogatul conținut pe cinci capitole consistente, 16 anexe, hărți, scheme și poze, iar în final adăugându-și datele biografice, bibliografia selectivă și adresând sincere mulțumiri celor care au făcut posibilă editarea acestei lucrări de 658 de pagini, Editura „Ecou Transilvan” din Cluj-Napoca.

Pentru ca lucrarea să se încadreze în normele uzuale și să aibă caracter științific, s-a folosit un aparat critic atent selectat, făcând trimitere la 648 surse de documentare, editate și inedite. Lucrarea a fost înnobilită cu 20 hărți color semnificative, stemele, pentru a arăta evoluția, uneori involuția teritoriului românesc în timp și spațiu, iar portretele în color ale marilor români aduc o notă distinct, de eleganță și rafinament: domnitori și voievozi ai Țărilor Române și șefi de stat (75 portrete, p. 82-90).

Carlo Troya, un istoric italian cu o foarte serioasă pregătire juridică, om politic, fost prim-ministru al Regatului celor două Sicilii, în lucrarea **„Argumente pentru rescrierea istoriei europene”**, afirma că *„românii sunt unul dintre cele mai vechi popoare și națiuni ale Europei. Vechimea și menționarea în istorie a românilor prin strămoșii lor, geto-dacii, în prima mențiune documentară este în anul 640 î.e.n., deci acum 2660 de ani”*. Pe aceste considerente, istoricii noștri trebuie să trateze evoluția noastră încă din preistorie, făcând trimiteri la opera lui Herodot, părintele istoriei, Ptolomeu ori Strabon.

Informații consistente sunt despre Dacia lui Burebista și Decebal, ce s-a întâmplat în timpul stăpânirii romane, despre populațiile migratoare și coloniștii aduși în Transilvania și alte regiuni ale Daciei. Foarte importante și consistente sunt argumentele despre formarea poporului român și a limbii române, continuitatea lui pe aceste meleaguri, creștinarea românilor, luptele lor pentru apărarea DACOROMÂNIEI, până la formarea voievodatelor și cnezatelor românești, secolele XI-XIV.

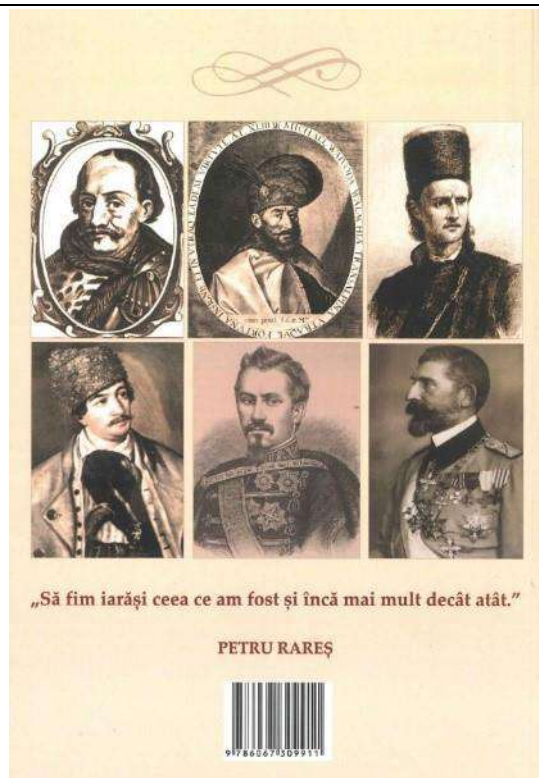
- **Capitolul II: Renașterea românilor ca națiune medievală.**

Autorii au selectat cu mare atenție informații, dovezi științifice și arheologice despre modul cum s-au întemeiat Țările Române, care au fost etapele acestor întemeieri pentru fiecare provincie în parte, rolul unificator al lui Mihai Viteazul – ctitor de neam și țară. Sunt prezentate informații mai puțin cunoscute despre ocuparea militară a Transilvaniei de către Curtea de la Viena și eforturile românilor transilvăneni de a ieși de sub această dominație, despre domnia lui Dimitrie Cantemir, răscoala populară condusă de Horea, Cloșca și Crișan, ș.a. Autorii au considerat necesar ca în acest capitol să insereze un număr de 69 de fotografii color sau colorizate ale celor mai importanți domnitori și voievozi ai Țărilor Române și șefi de stat care prin acțiunile lor au influențat cursul istoriei naționale.

- **Capitolul III: Rolul și menirea Revoluției condusă de Tudor Vladimirescu (1821). Renașterea României moderne sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866) și a lui Carol I (1866-1914).**

Întinzându-se pe 155 de pagini, capitolul abordează o multitudine de aspecte începând cu Revoluția lui Tudor Vladimirescu, cauzele și obiectivele revoluției, desfășurarea acesteia în timp și spațiu, personalitatea conducătorului și consecințele pentru marea masă a țărănimii române. Ulterior este detaliat anul 1848 în Ardeal în zona Munților Apuseni, Revoluția Română și Războiul Civil de la 1848-1849, rolul conducător al lui Avram Iancu și demersurile sale pentru soarta românilor. Domnia lui Alexandru Ioan Cuza, recunoașterea și consolidarea Unirii Moldovei cu Țara Românească, reformele înfăptuite pentru a înlocui sistemul de tip feudal sunt amplu prezentate, prefigurând următorul pas – cucerirea independenței de stat de la 1877-1878, sub domnia regelui Carol I (1867-1914).

Marea rezistență armată românească – Mărăști, Mărășești, Oituz – este reliefată ca etapă importantă în realizarea Marii Uniri, idealul de secole al românilor. Materialul istoriografic despre acest subiect este atât de

vast, astfel încât i-a obligat pe cei doi autori să facă o selecție strictă a evenimentelor, acțiunilor și consecințelor benefice pentru românii aflați de o parte și de alta a Carpaților, în lupta lor pentru renașterea României Unite.

• **Capitolul IV: Teritorii românești disputate, pierdute sau înstrăinate.**

Fiind un subiect sensibil, cel mai vast capitol (p. 287-382), mai ales până în decembrie 1989, mulți istorici s-au ferit să-l abordeze în integralitate, încorsetați fiind de mai multe uzanțe politice, diplomatice, sau de altă natură. După 1989, mai mulți autori au cercetat arhive românești și străine și au scos la iveală multe dintre culisele jocurilor orchestrate de marile puteri: Imperiul Habsburgic (austro-ungar), Imperiul Otoman și Imperiul țarist, referitoare la rapturile teritoriale, împărțirea prăzii de război, și a sferelor de influență, răsplătirea unor aliați cu teritorii nemeritate răpite pe nedrept și în care nu se va găsi liniștea niciodată.

Pierderea Basarabiei și ocuparea ei de către Imperiul țarist, rusificarea forțată a acestui teritoriu românesc la 1812, războiul Crimeii (1853-1856) și urmările sale teritoriale pentru România, problema Cadrilaterului, Dictatul de la Viena din 30 august 1940 și cedarea unei părți din Transilvania către Ungaria, Bucovina de Nord și Ținutul Herța răpite de U.R.S.S., problema Banatului istoric și alte aspecte, fac ca acest capitol să capteze atenția cititorilor pentru o corectă „luare aminte”, în sensul că cele trei imperii rapace au sfârtecat și sfâșiat DacoRomânia în secolele XVI-XIX după bunul lor plac.

• **Capitolul V: Românii între trei imperii hrăpărețe, dominatoare, dornice de cuceriri și înavuțire.**

Este o sinteză originală a autorilor și motto-ul acestui ultim capitol ne arată: *„Românii, ca popor și națiune, au avut enorm de mult de suferit, urmare a tendințelor cotropitoare ale celor trei imperii: Habsburgic (austro-ungar), Otoman, Rus (țarist, U.R.S.S.). Datorită acestor trei imperii, o bună parte din Dacia Istorică a fost sfâșiată. O bună parte din bogățiile solului și subsolului românesc au luat drumul Vienei, Istanbulului și Moscovei. Ba, mai mult, rușii ne-au făcut pierdut și tezaurul, acum 106 ani”*, în valoare de 95 de miliarde de dolari.

Cine va avea curiozitatea să lectureze cele 171 de pagini ale acestui capitol, va rămâne oripilat de nedreptățile, crimele și jafurile înfăptuite asupra românilor și teritoriilor lor, asupra credinței strămoșești, asupra a tot ceea ce este românesc. Dacă în trecut toate aceste fapte abominabile se petreceau sub puterea armelor, acum, în zilele noastre, se folosesc metode mascate, neocolonialiste de ordin economico-financiar, dar tot mârșave, de a „suge” cât mai mult din ceea ce ne aparține. Nu contează că România este stat membru al Uniunii Europene sau NATO, interesul economic primează, atât pentru țări mai îndepărtate sau vecine. Șantajul economic-financiar, precum cel folosit de Austria și Olanda referitor la aderarea României la spațiul Schengen, sunt exemplul edificator, dar nu singular. Până nu vom așeza în fruntea țării români patrioți, integri și neșantajabili, vom suferi de acțiunile conjugate ale celor ce se cred stăpânii Europei, pentru a mușca din bogățiile țării, măcar și o ciosvârtă din ceea ce nu le aparține.

• **Capitolul VI: Românii și România în epoca modernă (p. 451-554).**

Este un capitol la fel de dens și bogat. Abordează în special evenimentele epocii moderne la români cu accent pentru perioada 1848-1918: România în perioada neutralității, participarea românilor la Primul Război Mondial; Apărarea Marii Uniri împotriva tendințelor revizioniste ale Ungariei bolșevice; Unirea Basarabiei cu România (27 martie 1918), a Bucovinei (28 noiembrie 1918) și a Ardealului (1 Decembrie 1918) cu Țara Mamă.

În acest capitol sunt dezbătute și o serie de probleme de actualitate după 1918: Tratatul de Pace de la Trianon (4 iunie 1920) și procesul optanților unguri – un act cu urmări dureroase; Reforma agrară din România (1921) și procesul „optanților” unguri din Transilvania; Rolul negativ al imperiilor asupra statalității românilor; 318 ani de lupte pentru îndeplinirea idealului național: de la Unirea lui Mihai Viteazul (1599-1601), la Marea Unire din 1918 și altele, în total 41 de teme.

Volumul este unul de sinteză (658 pagini), completat cu o bogată bibliografie și 16 anexe.

Închei această modestă recenzie cu îndemnul de a lua legătura cu cei doi autori, patrioți și buni români, pentru a vedea modalitatea de a procura acest adevărat compendiu de istorie adevărată românească, dar și universală. Este o lucrare de sinteză care merită să-și găsească un loc de cinste în biblioteca fiecărui bun român și care să rămână ca o zestre inestimabilă pentru urmașii noștri.

ARHIVĂ FOTO

REUNIUNEA NAȚIONALĂ A SOCIETĂȚII CULTURAL-PATRIOTICE „AVRAM IANCU”

MĂRIȘEL – CRUCEA IANCULUI, 9 IULIE 2023

ȚEBEA – COMEMORARE, 10 SEPTEMBRIE 2023

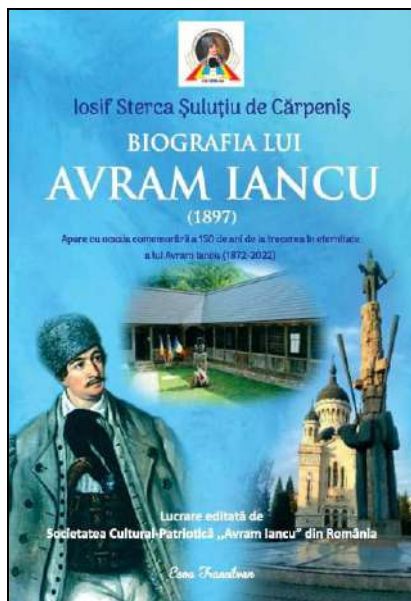
SIMPOZION „MOCĂNIȚA” – 17 NOIEMBRIE 2023

SIMPOZION „105 ANI DE LA MAREA UNIRE” – 24 NOIEMBRIE 2023

**LANSARE DE CARTE, LA COLEGIUL „AVRAM IANCU” DIN CLUJ-NAPOCA –
27 NOIEMBRIE 2023**

LANSARE DE CARTE LA LICEUL „AVRAM IANCU” DIN CÂMPENI

**ÎNFIINȚAREA FILIALEI JUCU;
LANSARE DE CARTE, *BIOGRAFIA LUI AVRAM IANCU (1897)*
– 28 NOIEMBRIE 2023**

LANSAREA CĂRȚII „IOAN TEODOR STAN, UN MARE PATRIOT” – 30 NOIEMBRIE 2023

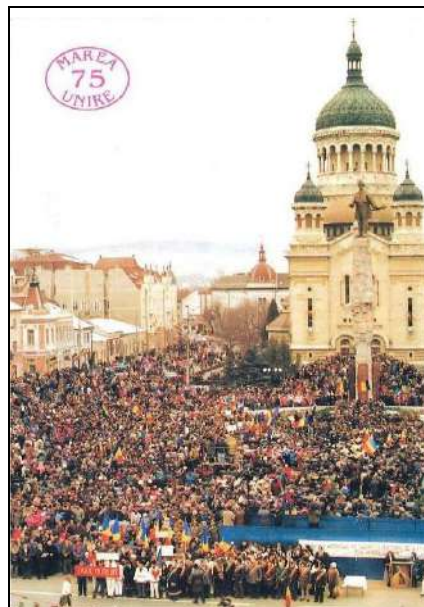

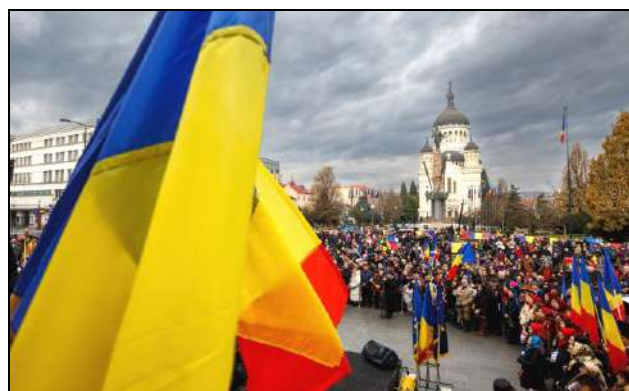
**30 DE ANI DE LA DEZVELIREA STATUII LUI AVRAM IANCU ÎN INIMA CLUJULUI:
ATUNCI ȘI ACUM**

FESTIVITĂȚI – 30 NOIEMBRIE 1993

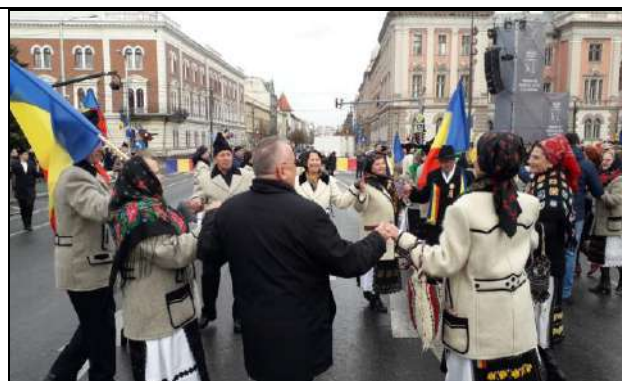

FESTIVITĂȚI – 30 NOIEMBRIE 2023

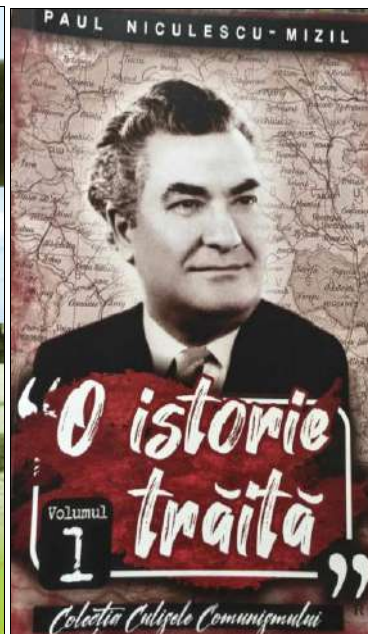
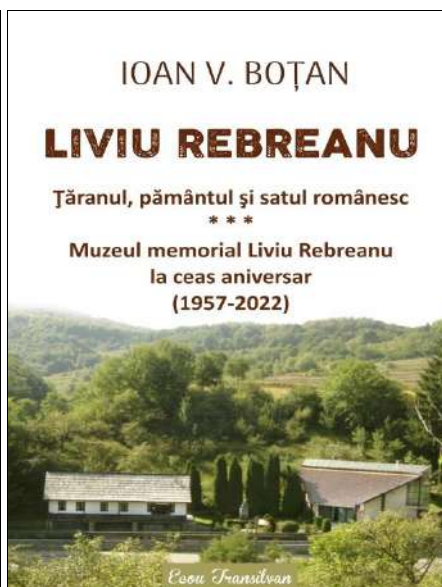
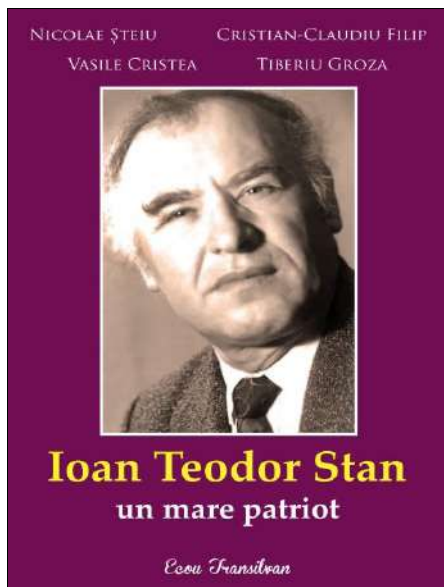
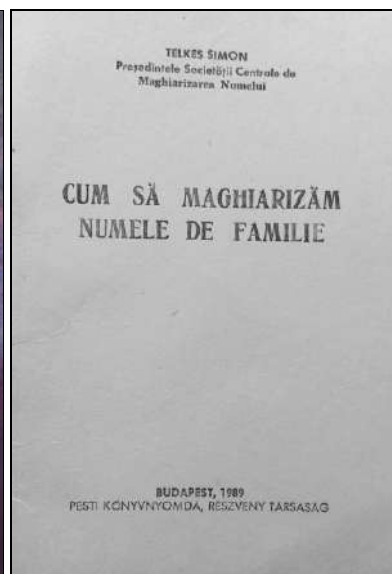
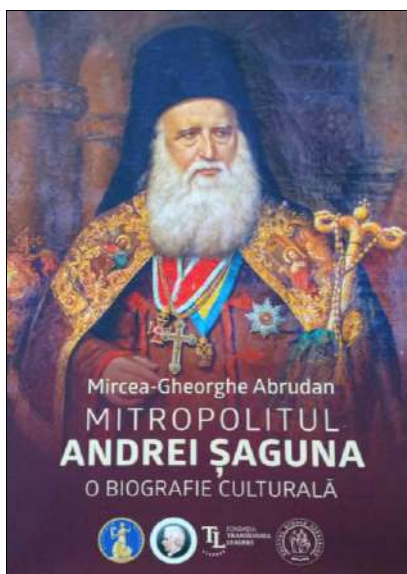

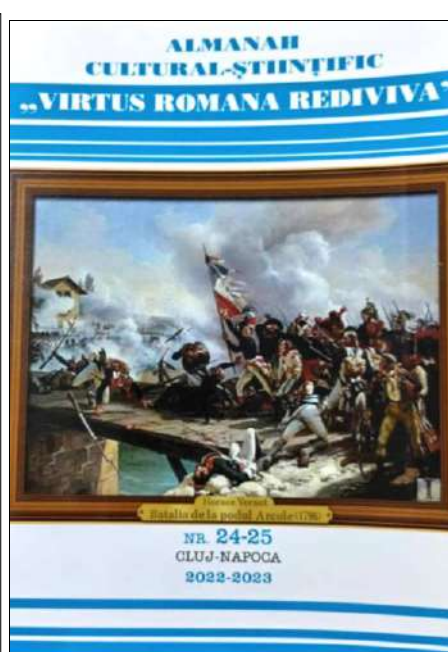
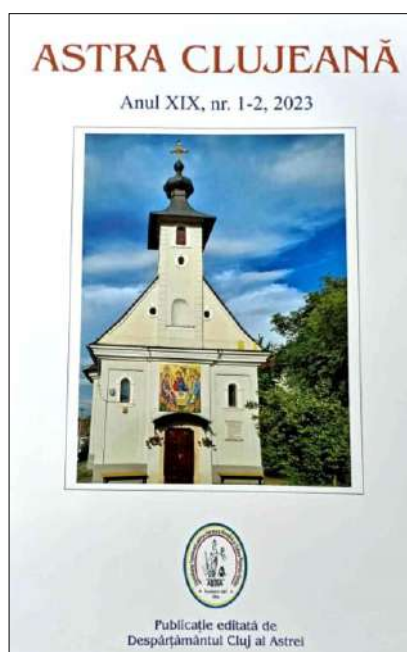
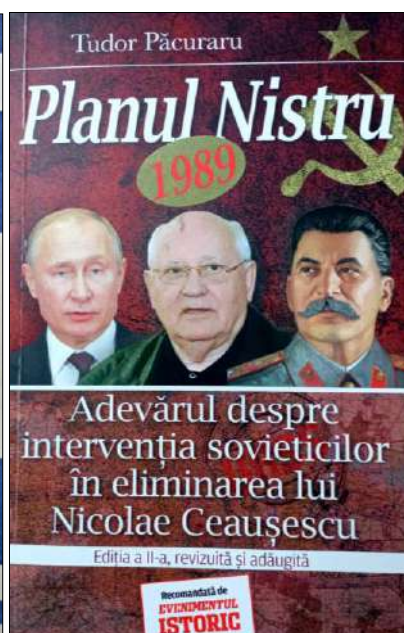
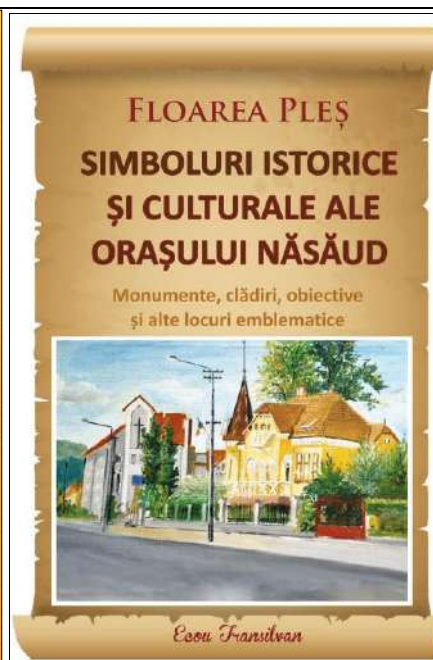
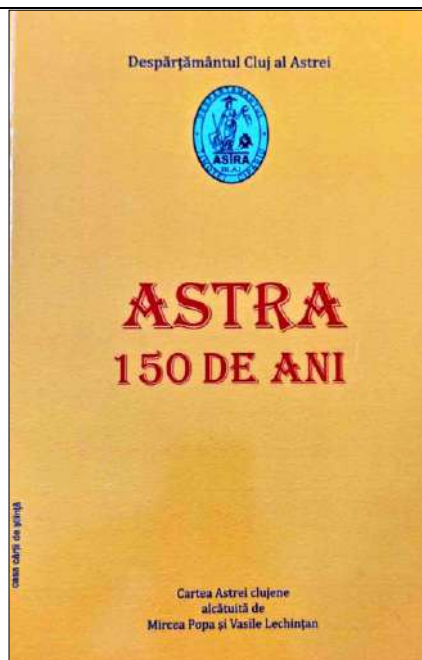
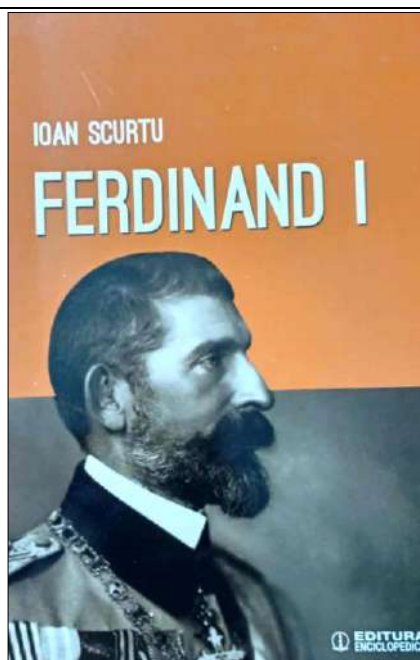

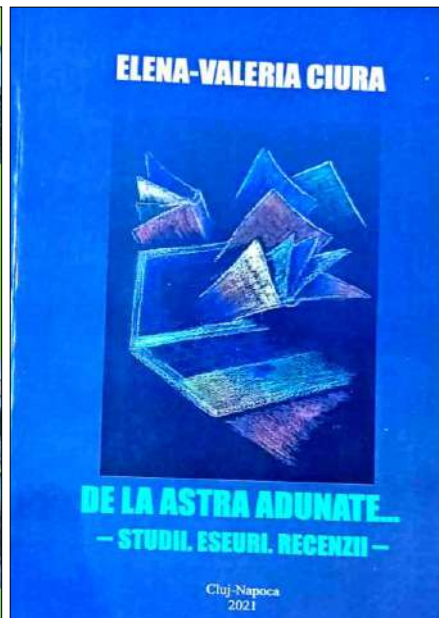
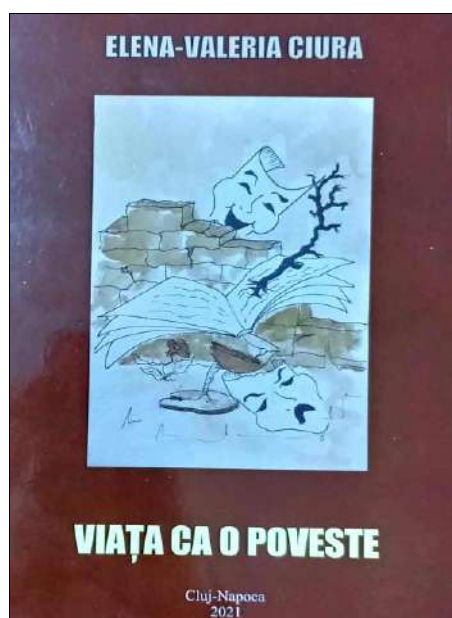
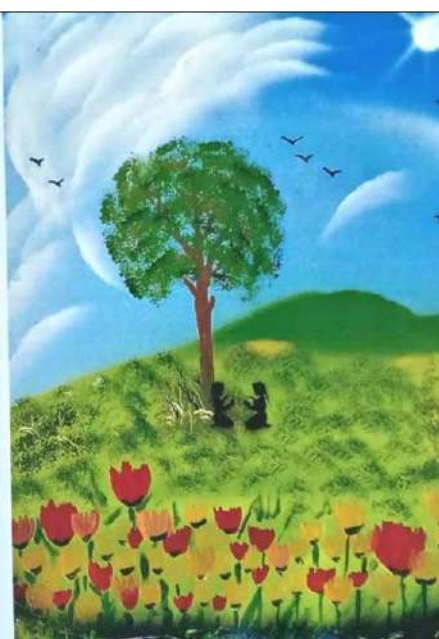
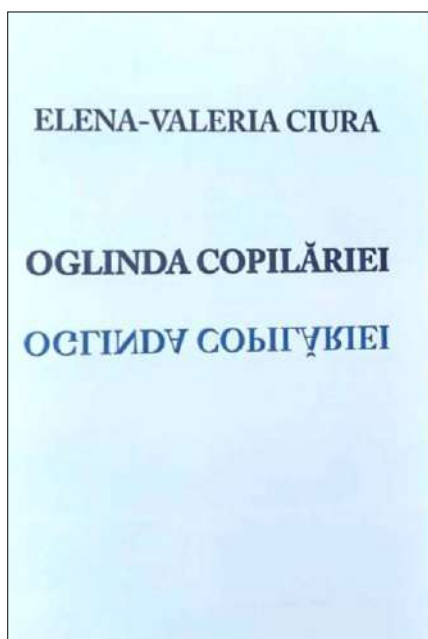
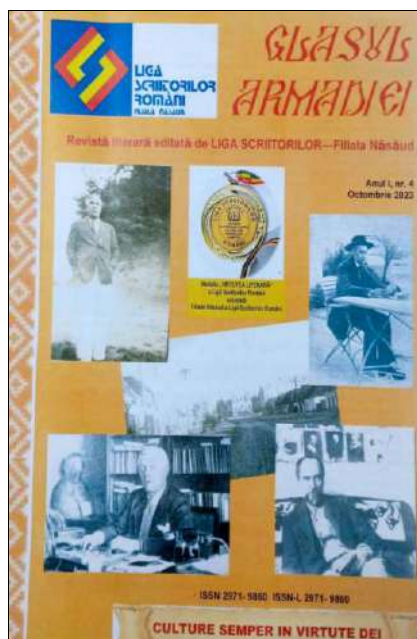

PRIMITE LA REDACȚIE

CUPRINS

AVRAM IANCU, DE 30 DE ANI ÎN INIMA CLUJULUI - Tiberiu GROZA	1
MARȘUL RECUNOȘTINȚEI	3
SECVENȚE DIN ISTORIA STATUII LUI AVRAM IANCU - Constantin SICOE	8
PROIECTE PENTRU REALIZAREA UNEI STATUI ECVESTRE A LUI AVRAM IANCU LA CLUJ. O REAMINTIRE NECESARĂ, DUPĂ 30 DE ANI (1993-2023) - Vasile Șt. TUTULA	10
AVRAM IANCU, EROU ȘI MARTIR AL NEAMULUI ROMÂNESC - Aurel V. DAVID	12
AVRAM IANCU, MIHAIL EMINESCU ȘI NICOLAE DENSUȘIANU - Mihai POPESCU	20
„SUFLETUL” SOCIETĂȚII CULTURAL-PATRIOTICE „AVRAM IANCU”: IOAN TEODOR STAN – Nicolae ȘTEIU....	22
SEMNIFICAȚIA RĂSCOALEI DIN 1784-1785 CONDUSĂ DE HOREA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN ÎN ISTORIE - Ioan I. TODA	32
CANONIZAREA LUI HOREA, UN OBIECTIV DE ONOARE ȘI DE DEMNITATE NAȚIONALĂ – Vasile Șt. TUTULA	38
DIMITRIE CANTEMIR, DOMNITOR AL MOLDOVEI, SAVANT, PRINCIPE SERENISSIM AL IMPERIULUL RUS ȘI MEMBRU AL ACADEMIEI DIN BERLIN (1714) LA 350 DE ANI DE LA NAȘTERE, LA 300 DE ANI DE LA TRECERE SA LA CELE VEȘNICE - Alexandru-Grigore PISOSCHI	40
2023 – ANUL CIPRIAN PORUMBESCU. CIPRIAN PORUMBESCU, UN MARE ȘI VALOROS COMPOZITOR ROMÂN, LA ANIVERSAREA A 170 DE ANI DE LA NAȘTERE ȘI COMEMORAREA A 140 DE ANI DE LA TRECERE LA CELE VEȘNICE - Alexandru-Grigore PISOSCHI	43
BENIAMIN DENSUȘIANU (1829-1915) – TRIBUN AL LUI AVRAM IANCU - Mihai POPESCU	48
IANCU FLONDOR, UNUL DINTRE MARI PATRIOȚI ROMÂNI, LUPTĂTOR PENTRU UNIREA BUCOVINEI CU ȚARA-MAMĂ, ROMÂNIA - Alexandru-Grigore PISOSCHI	49
ACADEMICIANUL ȘTEFAN PASCU – PRIMUL PREȘEDINTE DE ONOARE AL SOCIETĂȚII CULTURAL-PATRIOTICE „AVRAM IANCU” DIN ROMÂNIA - Vasile Șt. TUTULA.....	52
O PLECARE A MOȘILOR DIN MUNȚII APUSENI SPRE CÂMPIA DE VEST, CARE NU TREBUIE DATĂ UITĂRII - Fănica MOLDOVAN	54
ROMULUS FELEA, PROFESOR, OM DE CULTURĂ, ETNOGRAF ȘI PUBLICIST - Virginia MANOLESCU	56
BUD VASILE, PROFESOR, OM DE CULTURĂ, PUBLICIST - Natalia NARIȚA.....	59
SOCIETATEA CULTURAL-PATRIOTICĂ „AVRAM IANCU” - FILIALA SATU MARE: SCURT BILANȚ - Mircea DOBRA.....	61
O AMPLĂ ANALIZĂ CARE NAȘTE ÎNTREBĂRI CUMPLITE: DE CE UCRAINA PROMOVEAZĂ „LIMBA MOLDOVENEASCĂ”? - Lucian CONSTANTINESCU	68
COMEMORAREA LUI MIHAIL VITEAZUL LA PLĂVICENI, TELEORMAN. 9 AUGUST 2023 – COMEMORAREA A 422 DE ANI DE LA ASASINAREA VOIEVODULUI MIHAIL VITEAZUL (1558–1601) – ÎNTÂIUL ÎNTREGITOR DE NEAM ȘI ȚARĂ DIN EPOCA MEDIEVALĂ - Luiza VOLF	70
ROMÂNIA DEVINE REGAT (1881) - Petre P. PANAITESCU	71
ȚARA MOȘILOR, ALIAS ȚARA ȚOPIILOR. O ISTORIE DE PESTE 2000 DE ANI, MAI PUȚIN CUNOSCUTĂ - Vasile Șt. TUTULA	72
SE DEPOPULEAZĂ SATELE: CE FACEM?! - Mircea Dorin ISTRATE	74

O CONTRIBUȚIE SEMNIFICATIVĂ LA DEZVOLTAREA ISTORIOGRAFIEI ROMÂNEȘTI - Eugen Prodan-MĂCIUCĂ	76
SASUL STEPHAN LUDWIG ROTH, UN SUSȚINĂTOR AL CAUZEI ȘI DREPTURILOR ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA - Vasile Șt. TUTULA.....	80
RAPORTUL DE ACTIVITATE AL CONSILIULUI NAȚIONAL ȘI BIROULUI EXECUTIV AL SOCIETĂȚII CULTURAL-PATRIOTICE „AVRAM IANCU” PE ANUL 2023. ACTIVITĂȚI STATUTARE, ȘTIINȚIFICE, CULTURAL-ARTISTICE ȘI EDUCATIVE (15 ianuarie-31 decembrie 2023)	82
COMPONENȚA NOMINALĂ A MEMBRILOR CONSILIULUI NAȚIONAL ȘI BIROULUI EXECUTIV NAȚIONAL PE 2023-2027.....	87
12 PROBLEME „ÎN ATENȚIE” PENTRU PREȘEDINȚII DE FILIALE AI SOCIETĂȚII CULTURAL-PATRIOTICE „AVRAM IANCU” DIN ROMÂNIA (perioada: decembrie 2023-decembrie 2024) - Vasile Șt. TUTULA.....	89
ECOUL BALULUI MOȘILOR, ÎN FILIALA DEJ - Elena-Valeria CIURA.....	90
BALUL MOȘILOR LA FILIALA SATU MARE - Mircea DOBRA.....	93
BALUL MOȘILOR LA FILIALA „MIHAI VITEAZUL” - Nicodim MARȚIȘ	94
BALUL MOȘILOR LA FILIALA BAIA MARE - Ioan TUHUȚIU.....	96
IN MEMORIAM	97
ÎN MEMORIA PROF. JURCĂ AVRAM-EMIL, PREȘEDINTE DE ONOARE AL FILIALEI ALBA IULIA - Iosif-Ionel VESA	97
VALEA SĂLCIUȚII ESTE MAI SĂRACĂ... OMAGIU LUI VALER GLIGAN, LA TRECEREA ÎN ETERNITATE - Teodor MARA.....	101
NE-A PĂRĂSIT UN OM DE ONOARE AL ȚĂRII MOȘILOR, SCRITORUL VALER GLIGAN - Prof. Victor BERCEA.....	102
ÎN MEMORIA FOSTULUI PREȘEDINTE DE ONOARE IOAN BOLOG, LA 10 ANI DE LA TRECEREA ÎN ETERNITATE - Iosif-Ionel VESA	104
IN MEMORIAM IONEL RUSU (1950-2023) - Gheorghe Dan GRIGORIU	106
RECENZII.....	108
O MONOGRAFIE AMPLĂ, VALOROASĂ ȘI TEMEINIC ÎNTOCMITĂ: BUCEA, SATUL DE LA POARTA VEȘNICIEI. ASPECTE MONOGRAFICE - Vasile Șt. TUTULA	108
PAGINI DE ISTORIE ROMÂNEASCĂ ȘI UNIVERSALĂ. PROVINCII ROMÂNEȘTI DISPUTATE ȘI PIERDUTE PE NEDREPT. Autori: Mihai T. PIUARI și Vasile Șt. TUTULA - Vasile MĂGERUȘAN	110
ARHIVĂ FOTO	113
PRIMITE LA REDACȚIE	132

